Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Manca Posega

Ženska skupina v azilnem domu: možnosti za antirasistično socialno delo

Diplomsko delo

Ljubljana 2020

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Manca Posega

Ženska skupina v azilnem domu: možnosti za antirasistično socialno delo

Diplomsko delo

Mentorica: Jelka Zorn

Somentorica: Ana Marija Sobočan

Ljubljana 2020

Vam, drage Sestre.

In tebi, Socialno delo, ker tvoja strokovnost leži v službi izkušnje ljudi.

(Flaker, 2012, str. 41)

Drage sestre, iz srca HVALA za vse trenutke, ki smo jih preživele, za zaupanje, potrpljenje, srečo, jezo, žalost, skrb in ljubezen. Ste moje največje in najbolj dragocene učiteljice.

Pogrešam vas (nas)!

شكراً (Šukran), ممنون (Mamnun), Mahad celin, Teşekkür ederim, Faleminderit, Чамд баярлалаа (Chamd bayarlalaa), Spas, Хвала.

Draga Ana, hvala za čudovito prijateljstvo in za vse, kar sva kot kolegici dali čez v teh letih skupnega dela z ljudmi. Hvala tudi, da si v tem dolgotrajnem procesu nastajanja moje diplome vedno (brez izjeme!) točno razumela, zakaj je pomembno, da to diplomo napišem tako, kot čutim, da je prav. Hvala, ker ljudem (vključno z mano) nastavljaš ogledalo in ker vedno veš, kaj reči. Brez tebe ne bi bila to, kar sem.

Draga Jelka, hvala za mentorstvo, za vse dragocene komentarje in za to, da nisi izgubila vere in navdušenja nad mano, tudi ko je bilo najtežje. In hvala, ker mi že leta dokazuješ, kako se teorija pretvarja v prakso (in obratno).

Iskrena hvala tudi vam, Ana Marija Sobočan, ker ste se kot somentorica pridružili nama z Jelko in mi z usmeritvami pomagali pri ključnih točkah moje diplome. S tem ste me pomirili in mi vrnili vmes izgubljeno samozavest.

Hvala tudi tebi, draga Natalija, za vse, kar si v času moje izgorelosti naredila in izrekla. Hvala za vso strokovno podporo, ki mi jo še vedno izkazuješ, in za vse, kar si me (in me še boš) naučila.

Mama, hvala za brezpogojno ljubezen, zaupanje in vero vame. Hvala, ker si zdržala ta dolg in mučen proces pisanja moje diplome in me (tudi finančno) podprla pri mojih odločitvah, ko sem to najbolj potrebovala. Brez tega mi ne bi uspelo.

Hvala tudi vam, teta Elka in sestrični Maja in Martina za vso finančno podporo in za to, da ste nehale spraševati, kdaj bo diploma, temveč da ste vedele, da bo. In hvala, ker že vse življenje ostajate moje pomembne druge.

Hvala tudi tebi, Erik, za vso podporo, ljubezen in potrpljenje. Ker si na moji poti vedno verjel vame in mi stal ob strani. In hvala, ker kljub vsemu še vedno ostajaš del mojega življenja.

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI:

Ime in priimek: Manca Posega

Naslov diplomske naloge: Ženska skupina v azilnem domu: možnosti za antirasistično socialno delo

Mentorica: Izr. prof. dr. Jelka Zorn

Somentorica: Doc. dr. Ana Marija Sobočan

Kraj: Ljubljana

Leto: 2020

Število strani: 137

Povzetek: V diplomski nalogi s pomočjo metode avtoetnografije predstavim tri analize, v katerih se opiram na literaturo in na lastne dnevniške zapise, ki so nastali v dveh letih mojega prostovoljnega dela v azilnem domu z otroki (2015/16) in ženskami (2016). V prvi analizi jezika v dnevnikih ugotovim, da sta jezik in diskurz med odločujočimi dejavniki družbenih sprememb. Pri tem se oba spreminjata, njun pomen pa o družbi razkriva vrednote, stališča, strukturo in odnose. Diskurz se pojavlja tudi v formalnopravnih izrazih (kot so npr. tujci in tujke, begunci in begunke, migranti in migrantke, prosilci in prosilke za azil ipd.) in v socialnodelovnih zapisih. Primer tega so tudi moji dnevniki, v katerih sem ljudi pogosto naslavljala z uporabo svojilnih pridevnikov in pomanjševalnic. To analiziram tudi z antropološkim fenomenom »mojih ljudi«. Svojilne pridevnike sem namreč uporabljala zaradi občutka posebne posvečenosti v njihova življenja (zgodbe) in strahu, da bi s pisanjem o tem, kar so mi ljudje (ženske) dali, to zlorabila. Kljub temu ljudje niso (bili) moji, temveč so samo svoji – individuumi, in zato to naslavljanje ni korektno. S tem se jih namreč diskurzivno »polastimo« kar pa je v nasprotju s stroko socialnega dela. Ker je pomembno predstaviti okolje, v katerem so ljudje, s katerimi sem delala, živeli in znotraj katerega smo se srečevali, v drugi analizi predstavim azilni dom skozi Goffmanov koncept totalne ustanove in ga podkrepim z izseki iz lastnih dnevnikov. S tem pokažem načrtno procesiranje ljudi, izgubo dostojanstva, zasebnosti in človečnosti. Pokažem tudi negotovost, ki vpliva na slabšanje duševnega zdravja ljudi in kršenje ostalih pravic. Pokažem tudi, kako ljudje, ki podajo vlogo za mednarodno zaščito, postanejo predmet oblasti in kako sem to v času dela z njimi postala tudi sama. V zadnjem delu, analizi ženske skupine v azilnem domu, pokažem pomen kontinuitete obiskov v azilnem domu za vzpostavljanje stikov in graditev intimnih delovnih odnosov, pomen sporazumevanja – za katerega je bila bistvena antirasistična perspektiva – in načine opolnomočenja žensk. Najpomembnejši izmed njih so bili: vzpostavitev varnega prostora, raziskovanje njihovih želja in potreb, evalvacija, uporaba psiholoških vaj za spodbudo, da govorijo o svojih čustvih in doživljanjih, učenje jezikov, vaje za skupinsko sproščanje, razgibavanje, uporaba vključujočega jezika, empatije (čutenje in priznanje njihovega čustvovanja in doživljanja) ter dovoljenje za spontanost kot odgovor na takratne potrebe žensk. Rezultat skupinskega dela je bila tudi skrb, ki sva jo s kolegico Ano namenjali ženskam (z druženjem, časom, pogovorom, empatijo, zagovorništvom in humorjem), skrb, ki sva jo namenjali druga drugi (s pogovori, spodbudami, kritičnimi refleksijami in empatijo), skrb, ki so jo ženske namenjale druga drugi (z varovanjem otrok, pomočjo pri kuhanju in premagovanju dolgčasa) ter skrb, ki so jo ženske izkazovale nama z Ano (s sočutjem, naklonjenostjo, pogovori, pripravljenostjo za zagovorništvo, tolažbo in s tem, da so nama pustile prostor, ko

sva ga potrebovali). Na podlagi ugotovljenega predlagam, da si v socialnem delu z ljudmi, s katerimi delamo, dovolimo priti blizu. To pomeni, da v delovne odnose vstopimo kot ljudje in si dovolimo zaupati in prejemati (ne pa samo dajati). Da uporabljamo vključujoče izrazoslovje in kritično refleksijo prevladujočega diskurza (tudi lastnega) ter da se borimo proti sistemu nadzorovanja mobilnosti ljudi in s tem tudi za socialno pravičnost. Proti nasilnemu sistemu se moramo namreč boriti tudi takrat, ko delujemo znotraj njega.

Ključne besede: jezik, diskurz, azilni dom, vzpostavljanje stika in delovnega odnosa, antirasistična perspektiva, ženska skupina, opolnomočenje, skrb.

Author: Manca Posega

Thesis title: Women's group in an asylum home: opportunities for antiracist social work

Mentor: Jelka Zorn, PhD, Associate Professor

Co-mentor: Ana Marija Sobočan, PhD, Assistant Professor

Location: Ljubljana

Year: 2020

Number of pages: 137

Summary: In my thesis I present three analyzes, using the method of autoethnography, in which I rely on scientific and non-scientific literature and my personal diaries that were written during two years of my practice placement at the asylum home, focused on children (2015/16) and women (2016). In my first analysis, on language of my diaries, I find out that language and discourse are one of the pivotal factors in social changes. Language and discourse reveal values, attitudes, structures and relationships in society. Discourse also occurs in legally formal terms (such as: aliens, refugees, migrants, asylum seekers, etc.) and in social work records. An example of this are also my diaries, in which I have often addressed people by using peculiar adjectives and diminutives. With the help of the anthropological phenomenon of »my people« I critically evaluate myself in this matter. Reason for doing so was the sense of a special commitment in their lives (stories) and the fear that by writing about it, I would abuse all what people I worked with (especially women), gave me. Nevertheless, people are (were) not »mine«. They are unique individuals therefore this kind of addressing is not professional. In doing so, they are »discursively« being »owned«, which is in contrary to the profession of social work. Because it is very much important to present the living environment of the poeple in which we worked together I present, in my second analysis, the asylum home through Goffman's concept of a total institution and back it up with excerpts from my own diaries. I demonstrate the deliberate processing of people, the loss of dignity, privacy and humanity. I also show insecurity that affects people's mental health and other rights, and how people who apply for international protection become subject to power and nevertheles how, while working with them, I became that as well. In the last part, in my third analysis of the women's group at the asylum home, I show the importance of continuity of visits for establishing contacts and building intimate working relationships and the importance of communication - for which an antiracist perspective and ways of empowering women were most essential. The most important ways of empowering women were: establishing a safe space, exploring their desires and needs, evaluation, using psychological exercises to encourage them to speak about their emotions and experiences, language learning, group relaxation exercises, exercising (sport), using inclusive language, empathy (feel and recognize their emotions and experiences) and permission for spontaneity in response to women's needs at the time. One of the results of the group work was also care that my colleague Ana and I devoted to women (by socializing, time, conversations, empathy, advocacy and humor), care that we devoted to each other (by conversations, encouragement, critical reflections and empathy), care that women have given each other (by babysitting, help with cooking and overcoming boredom), and care that women have shown to me and Ana (with sympathy, affection, conversation, willingness to advocate and by giving us space and consolation when we needed it). Based on my findings I suggest that in social work, we allow ourselves to get close with people we work with. This means that we enter into

working relationships as people and allow ourselves to trust and receive (not just give). In addition I suggest the use of an inclusive terminology and critical reflection of the dominant discourses (including our own) and that we fight against the system that is controlling people's mobility, which is a fight for social justice. We should fight not only against a violent system, but also within it.

Keywords: language, discourse, asylum home, establishing contact and working relationship, anti-racist perspective, women's group, empowerment, care.

KAZALO VSEBINE

1. Teoretični uvod....1
1.1 Temeljni pojmi....1
1.1.1 Selitev ali migracija....1
1.1.2 Država in državljanstvo....1
1.1.3 Narod in nacionalizem....3
1.1.4 Meje....3
1.1.5 Rasizem....5
1.2 Socialno delo....7
1.2.1 (Direktno) socialno delo....8
1.2.1.1 Socialno delo kot akcija....9
1.2.1.2 Zagovorništvo....9
1.2.1.3 Avtonomija socialnega dela....9
1.2.1.4 Pridruževanje ljudem....10
1.2.1.5 Skrb....12
1.2.1.6 Izgorelost....13
1.2.2 Feministično (=) socialno delo....14
1.2.3 Kulturna kompetentnost....16
1.2.4 Antirasistično socialno delo....19
1.2.5 Intersekcija....21
1.2.6 Perspektiva ženskega spola v migraciji....22
1.3 Koridor 2015/16....25
1.3.1 Medijski diskurz, povezan s koridorjem 2015/16....29
1.3.1.1 Nevidnost žensk na poti v medijskem diskurzu....32
1.3.1.2 Homogenizacija v diskurzu = rasizem....33
1.4 Ženska skupina v azilnem domu....34
2 Metodologija....37

2.1 Vrsta raziskave 37
2.2 Raziskovalni instrumenti in viri podatkov 40
2.3 Populacija 41
2.4 Obdelava in analiza podatkov 41
3 Razprava 43
3.1 Analiza jezika v dnevnikih in fenomen »mojih ljudi« 43
3.1.1 Opredelitev jezika in diskurza 43
3.1.2 Formalnopravni izrazi kot del diskurza 44
3.1.2.1 Prosilec in prosilka za azil 44
3.1.2.2 Begunec in begunka 44
3.1.2.3 Migrant in migrantka 45
3.1.2.4 Razlikovanje med migrantom ali migrantko in beguncem ali begunko 45
3.1.3 Jezik v socialnem delu 46
3.2 Azilni dom kot totalna ustanova 55
3.2.1 Zapora prostora 56
3.2.2 Homogenizacija 57
3.2.3 Razcep na osebje in ljudi, ki so »znotraj« 58
3.2.4 Načrt in procesiranje ljudi 60
3.2.4.1 Hišni red 61
3.2.4.2 Vstop in izstop iz azilnega doma 62
3.2.4.3 Delo in zaposlovanje ljudi, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito 63
3.2.4.4 Nadzor obiskov 63
3.2.4.5 Ceremonialni obiski 64
3.2.4.6 Pomanjkanje zasebnosti in skupnih prostorov za druženje 65
3.2.4.7 Preprečevanje upora in pravica do protesta 66
3.2.4.8 Čakalnica azilnega doma in odstranitvene dejavnosti 68
3.2.5 Refleksija lastne podreditve totalni instituciji 70

3.3 Analiza ženske skupine v azilnem domu 71
3.3.1 Učenje vzpostavljanja osebnega stika in delovnega odnosa 71
3.3.1.1 Nadgrajevanje delovnega odnosa 75
3.3.2 Ženska skupina v azilnem domu 78
3.3.2.1 Sporazumevanje kot vzpostavljanje stika in antirasistična perspektiva 78
3.3.2.2 Povezovanje v žensko skupino 82
3.3.2.2.1 Osebno povabilo na žensko skupino kot vzpostavljanje in (ali) ohranjanje stika 82
3.3.2.2.2 Načini opolnomočenja v ženski skupini 84
3.3.2.2.2.1 Vzpostavljanje varnega prostora 84
3.3.2.2.2.2 Uvodno spoznavanje 85
3.3.2.2.2.3 Raziskovanje in izhajanje iz njihovih želja in potreb 85
3.3.2.2.2.4 Notranje vreme 87
3.3.2.2.2.5 Vaje krepitve moči 88
3.3.2.2.3.6 Opolnomočenje z igrami 88
3.3.2.2.2.7 Ples, petje in razgibavanje 89
3.3.2.2.2.8 Učenje jezika 90
3.3.2.2.2.9 Ostale aktivnosti 90
3.3.2.2.2.10 Spontanost 90
3.3.3 Skrb 91
3.3.3.1 Najina skrb zanje 91
3.3.3.1.1 Druženje, pogovori in biti priča nasilju azilnega sistema 91
3.3.3.1.2 Skrb kot akcija 94
3.3.3.1.2.1 Zagovorništvo 94
3.3.3.1.2.2 Humor 95
3.3.3.1.3 Skrb za otroke 95
3.3.3.2 Medsebojna skrb 96

3.3.3.2.1 Najina medsebojna skrb 96
3.3.3.2.2 Medsebojna skrb žensk 97
3.3.3.3 Njihova skrb za naju 98
3.3.3.4 Slovo 100
4 Ugotovitve 102
4.1 Ključne ugotovitve teoretičnega dela 102
4.2 Ključne ugotovitve analize ženske skupine v azilnem domu 104
5 Predlogi 108
5.1 Vključujoče izrazoslovje in kritična refleksija prevladujočega diskurza 108
5.2 Boj proti policijskemu sistemu nadzorovanja mobilnosti in znotraj njega 108
5.3 Dovolimo si priti blizu z ljudmi, s katerimi delamo v socialnem delu 110
6 Viri in literatura 112
7 Priloge 120
7.1 Priloga: Primer kodiranja 121
7.2 Priloga: Priloge poglavja 3.1.1 (Analiza jezika v dnevnikih drugega letnika) 126
7.3 Priloga: Priloge poglavja 3.3.3 (Analiza ženske skupine v azilnem domu) 129

KAZALO SLIK

Slika 1. Balkanska begunska pot 26

Uvodne terminološke opombe:

V tej diplomski nalogi je pogosto prisotno razmišljanje in prevpraševanje o ustrezni socialnodelovni terminologiji. Kljub temu, predvsem da bi se izognila nejasnostim, že na začetku pojasnim dva najpogosteje uporabljena termina, *ljudje* in *delo*.

S terminom ljudje nadomestim izraza uporabniki ali uporabnice. Ta sta namreč neustrezna, saj uporabnik ali uporabnica preveč enostransko opredeli vlogo obeh in ju zameji na to, da nekdo nekaj potrebuje, drugi pa to ima in daje (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2011, str. 5). Kristin Heffernan (2006, str. 143)[1] predpostavlja celo možnost, da lahko pri ljudeh, ki jih poimenujemo uporabniki ali uporabnice storitev, nehote ohranjamo njihov občutek odvisnosti od storitev. O ljudeh bi sicer najraje pisala kar z imeni in priimki, vendar to zaradi varstva osebnih podatkov ni mogoče. Omenjen izraz se lahko res zdi preveč splošen, vendar je to zame upor proti diskurzivni dehumanizaciji ljudi v socialnem delu, še posebej, ko gre za ljudi na poti ali ljudi, ki so nastanjeni v azilnem domu. Tudi izraz ljudje na poti se mogoče zdi preveč splošen (marsikdo je na poti, pa se to ne more primerjati s potjo, ki jo je preživela večina ljudi, ki so podali vlogo za azil v Evropi). Po drugi strani pa lahko prav ta izraz migracijo teh ljudi izenači z neštetimi migracijami ostalih, kar pa vseeno pokaže, kdo ima pravico gibanja in komu je ta odvzeta, prepovedana, zavrnjena. Pogosto uporabim tudi besedno zvezo ljudje, s katerimi sem delala, ali pa ljudje, s katerimi delamo v socialnem delu. Zato na tem mestu pojasnjujem tudi termin delo.

Delo v azilnem domu so zame trenutki, ki sem jih delila z ljudmi, ki so bili takrat tam nastanjeni, saj so mi prav ti omogočali okvir za delo – za socialno delo. Izraz delo uporabim tudi, ko se navezujem na delo z Ano, mojo kolegico, s katero sva bili strokovni partnerici in s katero sva bili primorani razviti delovni odnos medsebojne podpore. Kot že omenjeno, pomemben je kontekst, v katerem uporabim izraz. Zato se trudim jasno opredeljevati naravo ostalih interakcij, bodisi s socialno delavko ali socialnim delavcem, ali z varnostno službo ali z ostalimi prostovoljkami. Vendar teh interakcij ne poimenujem delo, ker to v kontekstu socialnega dela ni bilo.

[1] Dodaja tudi, da je ta oznaka lahko bolj zatiralska kot pa osvobajajoča, vendar priznava, da tega zaradi pomanjkanja raziskav na tem področju ne more zagotovo trditi (prav tam).

1. Teoretični uvod

Teoretični uvod začenjam s temeljnimi pojmi, s katerimi na grobo orišem koncept migracij, saj je ta bistven za razumevanje poglavij, ki sledijo. Nato v naslednjem podpoglavju opredelim socialno delo, znotraj katerega predstavim koncepte in pristope, ki so po mojem mnenju nujna podlaga za razumevanje kompleksnosti t. i. fenomena, kaj pomeni biti oseba, ki je podala vlogo za azil znotraj azilnega doma v institucionalnih, profesionalnih, t. i. kulturnih, političnih, moralnih in drugih razsežnostih.

1.1 Temeljni pojmi

1.1.1 Selitev ali migracija

Migratio v latinščini pomeni izraz za selitve, prostorske premike posameznic ali posameznikov ali več oseb z enega območja na drugega z namenom začasne ali trajne odselitve ali naselitve (Klemenčič in Maver, 2017, str. 18). Klaus Jürgen Bade meni, da selitve skupaj z rojstvom, razmnoževanjem, boleznijo in smrtjo spadajo med *conditio humana* (t. i. človeško stanje) in so bile del »človeškega« od samega začetka njegovega obstoja (prav tam, str. 17). Migracije ali selitve so tako posledično demografski procesi, ki v svetu odsevajo gospodarske, politične, etične, verske, kulturne, socialne, eksistenčne in družbene razmere (prav tam). Ena od pomembnih tem pa je tudi pravica do gibanja. Obstaja namreč konflikt med mobilnostjo in družbenim oziroma političnim redom, ki pa ni značilen samo za sodobni svet (Jones, 2017, str. 207). »Od trenutka, ko so se prvi ljudje ustalili, na posamezni lokaciji začeli obdelovati zemljo in zbirati vire, so gibanje drugih začeli doživljati kot grožnjo« (prav tam). Grožnja pa se je nadaljevala, odkar so prve med državami začele pobirati davke (prav tam, str. 14).

1.1.2 Država in državljanstvo

Države so bile ustvarjene skupaj z nacijami, mejami in ozemlji, »[…] kot odgovor na težave z njihovim nadziranjem, do katerih je prihajalo v zadnjih 5000 letih« (prav tam). In ni naključje, da so danes prav moderne države tiste, ki imajo moč pri vzpostavljanju pogojev za mednarodne migracije (Vrbnjak, 2019, str. 10). Država je pravzaprav institucija, ki ne samo, da postavlja meje, temveč s pravnimi režimi in vojsko legitimira in opravičuje, izključevanje nedržavljanov ter jim onemogoča dostop do zemlje, virov, bogastva in posledično priložnosti (Jones, 2017, str. 207–208). S pravno uzakonjenim nasiljem (kot je npr. pravica policije do uporabe sile) pa to izključevanje uresničujejo (prav tam, str. 208). Reece Jones kot t. i. tehnologije vladanja poleg meja postavi še zemljevide, lastnino, osebne dokumente in zakone o ograjevanju (prav

tam). Pri tem pa je že sam zemljevid abstrakcija realnosti (Vrbnjak, 2019, str. 10), ki institucionalizira predstavo, da je mogoče ljudi razvrščati v kategorije, iz katerih sledi nadaljevanje razvrščanja v »domovine«, ki pa nedvomno določajo usodo posameznikov in posameznic tega sveta (Jones, 2017, str. 211). Nazadnje država ni monolitna entiteta, marveč zbirka organizacij in posameznikov ali posameznic, ki skupaj ustvarjajo in proizvajajo njene prakse (prav tam, str. 14). Kot ključni mehanizem držav za lociranje in nadzor nad dostopom do zemlje, virov in ljudi pa se je v 19. in 20. stoletju uveljavilo državljanstvo (prav tam, str. 103). Kot status, ki omogoča socialne, politične in ekonomske pravice, se je razvilo kot način vključenosti in pomiritve delavskega razreda (Benhabib v Zorn, 2013, str. 170). Seyla Benhabib (2010, str. 140) pojasni državljanstvo kot izboljšavo za ponižanja kapitalistične neenakosti, saj je delavskemu razredu podelilo dostop do nujnih materialnih pogojev, ti pa so bili odvisni od prisotnosti tistih, ki do državljanstva in politične participacije niso imeli ali imele dostopa. Državljanstvo je tako strategija vladajočega razreda, ki ustvarja delitve in neenak dostop do pravic, prav tako je to status, ki ga posredno definirajo tisti in tiste, ki so izključeni ali izključene (Zorn, 2013 str. 170–171). »Od zgodnjih začetkov pa do današnjih dni je koncept državljanstva vedno imel dve plati – po eni je država nekaterim ljudem zagotavljala pravice, številnim drugim pa je odvzela pravico imeti pravice« (Jones, 2017, str. 104). Uvedba državljanstva je postavila sistem ugotavljanja pripadnosti ljudi, ki temelji na kraju rojstva (prav tam, str. 107), osebni dokumenti in potni listi pa so omogočili, da so razlike postale del državne birokracije (prav tam, str. 103). V 20. stoletju so se državne birokracije (mejne patrulje, carinske službe ipd.), ki za natančnejši nadzor prebivalstva uporabljajo fotografije, prstne odtise in črtne kode, razvile in bile del prizadevanj, da bi s popisi in rojstnimi listi prešteli prebivalstvo (prav tam, str. 107–108). Na začetku 20. stoletja pa se je začela krepiti nenaklonjenost do ljudi na poti, saj si je prebivalstvo številnih kolonialnih držav pridobilo premoženje in privilegije ter se začelo bati sprememb, ki bi prišle z njimi (prav tam, str. 108). Kljub temu da se suverenost držav spreminja, da se zdi, da nacionalne meje postajajo bolj prepustne, je njihov glavni namen še vedno, da z varovanjem države ločujejo večinsko prebivalstvo od ljudi, ki prihajajo in jih opredeljujejo kot tujce (Benhabib, 2002, str. 441). Eden izmed temeljev države kot institucije je prav razlikovanje med notranjostjo in zunanjostjo, med tako označenim domačinom ali domačinko in tujcem ali tujko (Jones, 2017, str. 211).

1.1.3 Narod in nacionalizem

Poleg države in državljanstva je za razumevanje nadzora nad selitvami ali migracijami pomembno razložiti tudi narod in nacionalnost. Avtorji, kot so Hobsbawm, Anderson in Balibar, narod pojmujejo kot moderen pojav, družbeni konstrukt, zamišljeno skupnost (Vrbnjak, 2019, str. 12). Jones dodaja, da »[n]acije, ki jih obdajajo meje, niso dolgoročne zgodovinske realnosti, temveč nove politične skupnosti, ki so se razvile z nastankom držav in meja« (Jones, 2017, str. 214). Bolj ali manj pa jih povezujejo kolektivna čustva, kolektivni spomini, ideologije, politične strukture in ekonomski interesi (Balibar, 2007, str. 26). Pomemben pojem je tudi nacionalizem, ki ga Balibar opredeljuje kot organsko ideologijo, ki ustreza nacionalni instituciji, ki temelji na formulaciji pravil izključevanja, vidnih ali nevidnih mej, ki pa so vselej materializirane v zakonih in praksah (prav tam, str. 34). Avtorja Negegu in Atabor dodajata, da nacionalizem ni samo ideologija, temveč tudi teorija, gibanje, zavest, prepričanje in na trenutke celo bolezensko stanje (Negedu in Atabor, 2015, str. 74). Kot pojav je nacionalizem lahko političen, gospodarski, sociološki in tudi t. i. socialno-psihološki, če posamezniki in posameznice razvijejo odnos tako do svojega naroda kot tudi do drugih narodov (prav tam, str. 75). Bistvo je, da ljudje razvijajo določene občutke navezanosti na narod, ki se v najslabšem smislu lahko kažejo v občutkih absolutne večvrednosti naroda, ki mu sami pripadajo, in absolutne ničvrednosti drugih narodov, s čimer avtorja tudi argumentirata t. i. bolezensko stanje nacionalizma (prav tam). Ključna je prav nacionalna identiteta, ki jo je treba skonstruirati tako, da bo močnejša od vseh ostalih identitet, kar pomeni, da nacionalna pripadnost prekriva in vključuje vse druge pripadnosti (Balibar, 2007, str. 33). S pomočjo lojalne nacionalne identitete pa je lažje izvrševati enega glavnih ciljev nacionalizma, ki je doseganje in ohranjanje enotnosti naroda, kar pa izhaja tudi iz teze, da je narod močan in legitimen, vse dokler ostane homogen (Yazici, 2018, str. 2). Nacionalni interesi pa naj bi bili vedno boljši od interesov posameznih pripadnikov ali pripadnic tega naroda, iz česar izhaja, da je v dobro naroda interese manjšin (ali posameznikov ali posameznic) smiselno žrtvovati za domnevno izboljšanje položaja večine (prav tam).

1.1.4 Meje

Eno izmed najbolj logičnih spoznanj današnjega časa je zagotovo to, da meje postanejo resnične šele, ko jih postavimo. Meje namreč ne definirajo že obstoječih robov določene resničnosti, ki je »naravno« tu, temveč to resničnost skonstruirajo same (Jones, 2017, str. 211). Na mejah se pokažejo tudi cilji moči in simbolni cilji, ki so v kolektivnem imaginariju razmerja moči in materialnih interesov na eni strani ter identitetnih predstavitev na drugi strani (Vrbnjak, 2019,

str. 25). Meje predstavljajo tudi določen načrt in način delovanja političnega prostora, ki naj bi bil suveren prostor implementacije zakonov in distribucije zemlje (prav tam). »Meje so hkrati točka določanja političnih identitet in točka, na kateri prav te identitete znova postanejo negotove, naddoločene in jih je treba občasno prisilno redefinirati« (prav tam). Zato rečemo tudi, da »[n]adzor nad priseljevanjem množi meje tako navznoter kot onstran državnih meja« (Balibar v Lipovec Čebron in Zorn, 2016, str. 63). To je najbolj očitno na letališčih, v centrih za tujce in azilnih domovih[2] (prav tam). V obliki eksternalizacije meja[3] pa nadzor poteka tudi na daljavo (prav tam). V primeru Evropske unije je eksternalizacija meja vidna v »širjenju« nadzora (z ene meje) na meje ostalih evropskih držav (kot so npr. Hrvaška, Srbija, Makedonija, Turčija, Grčija) in na afriške države ob Sredozemskem morju (prav tam). Posamezne države Evropske unije to počnejo npr. z vzpostavljanjem in financiranjem centrov za tujce v drugih državah (denimo v Maroku, Libiji, Mavretaniji itd.) (prav tam). Eksternalizacija meja poteka tudi posredno, npr. tako, da Evropska unija krepi in varuje zunanjo mejo (s pomočjo dublinskih uredb in tretje varne države, centraliziranega sistema prstnih odtisov EURODAC, schengenskega informacijskega sistema, skupne obmejne policije Frontex, direktive o vračanju nezakonitih priseljencev) (prav tam). Namen tega je zadržanje ljudi na poti na zunanji strani te meje, na primer v Makedoniji, Albaniji, Srbiji (prav tam). Reece Jones meje med drugim opredeljuje skupaj z njihovo militarizacijo kot obliko strukturnega nasilja, kot mehanizem za omejevanje ali prepoved gibanja ljudi, kar reproducira neenakost oz. ohranja status elit in bogatih ter marginalizacijo tistih, ki so označeni kot revni (Pajnik, 2017, str. 227). Pravi, da že sam obstoj meje proizvaja nasilje, ki jo obdaja, saj je utrjevanje meje z novimi varnostnimi praksami vir nasilja, ne pa odgovor nanj (Jones, 2017, str. 13–14). Od tukaj izhaja termin nasilne meje, ki ne predstavlja nekakšne iracionalizacije, temveč zelo racionalno posledico rasističnega režima upravljanja z migracijami (Pajnik, 2017, str. 230). Pri čemer gre za ideološki in pravni migracijski sistem, ki prav z mejami »drugega ali drugo« odriva, izključuje in podreja (prav tam). Posledica upravičevanja nasilja (legitimizacije) je njegovo reproduciranje in izključevanje ljudi, ki prihajajo (prav tam). Primer tega je militarizacija nadzora Evropske unije z namenom, da bi pretrgala tihotapske mreže, kar pa vodi v dodatne smrti ljudi na poti in ljudi preusmeri na še bolj nevarne poti (prav tam, str. 230–231). Nazadnje gre nasilje meja »[…]

[2] Čeprav so mogoče manj vidne, so meje prisotne v vseh javnih institucijah (Lipovec Čebron in Zorn, 2016, str. 63). Tam je dostop do pravic odvisen od pravnega statusa osebe (državljani so na vrhu in imajo največ pravic, sledijo jim tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje, osebe s statusom begunca in osebe s subsidiarno zaščito, tujci z dovoljenjem za začasno prebivanje ter najnižje – osebe z dovoljenjem za zadrževanje in druge osebe brez dovoljenja za prebivanje) (prav tam).

[3] In v obliki »vizumskega režima« (migrant remote control) (Lipovec Čebron in Zorn, 2016, str. 63).

z roko v roki z varovanjem privilegijev, ki so jih ustvarile meje« (Jones, 2017, str. 114). Kljub temu da je meja simbol kriminalizacije migracij (krimigracije), je obenem tudi možnost, praksa »skupnega-v-gibanju« (Pajnik, 2017, str. 238), ki pomeni predvsem širjenje informacij med ljudmi, ki so na poti, medsebojno povezovanje, alternativno znanje in politiko skrbi (Lipovec Čebron in Zorn, 2016, str. 72). Kljub vsemu so meje v perspektivi migracij tudi prostor človeškega boja (Vrbnjak, 2019, str. 24), le da tega v prvi bojni črti bijejo ljudje, ki so na poti. »Svoboda gibanja kot najelementarnejša oblika človeške svobode je prvi pogoj za enakost in delovanje ljudi kot političnih bitij. Odprte meje pa zbujajo strah, pomenijo misliti nemogoče in ni si jih lahko zamišljati« (Pajnik, 2017, str. 240). Kot piše Balibar (2007, str. 28), se je svetovna ekonomija razvila v univerzalni trg, ki odnose dominacije in podrejanja reproducira tako, da je razdeljen na več političnih enot, ki omogočajo koncentriranje ekonomske moči in obrambo monopolnih položajev z neekonomskimi sredstvi. Čeprav je nadzor nad gibanjem eden ključnih elementov države, pa si te ne prizadevajo, da bi gibanje popolnoma onemogočile (Jones, 2017, str. 209). Pravzaprav so odvisne od gibanja blaga in storitev, saj sta s tem povezana dobiček in ohranjanje njihove moči (prav tam). Primer tega sta tudi širjenje večstrankarskih trgovinskih sporazumov in ustanavljanje prostotrgovinskih con, kar pa korporacijam omogoča odpiranje industrijskih obratov na poceni lokacijah, kjer je malo davčnih obveznosti, z blagimi okoljskimi in delovnimi predpisi, z drugimi besedami, t. i. poceni delovna sila ustvarja in ohranja bogastvo, iz katerega je sama izvzeta (prav tam). Konflikt v zvezi z gibanjem je v resnici konflikt med tem, kaj označujemo kot dobro in slabo gibanje, želeno in neželeno, med gibanjem, ki je neškodljivo, nadzirano, dovoljeno in obdavčeno ter gibanjem, ki je videno kot ogrožajoče, nedovoljeno, nevidno, neželeno in neobdavčeno (prav tam, str. 209–210). T. i. bogati ali bogate se namreč lahko bolj svobodno gibljejo po svetu, upravljajo trgovinska omrežja in uporabljajo svoj denar za potrošne dobrine in turistične storitve (prav tam, str. 209).

1.1.5 Rasizem

Eden izmed temeljnih dejavnikov, ki poleg ekonomskega statusa ne priznava pravice do gibanja, je tudi rasizem.

> Menda naj ne bi bilo nič rasističnega v strankah in gibanjih, ki izganjajo migrante, Rome, pozivajo k linču LGBT-oseb, slavijo vojno in holokavst. Kakor da ekstremistične stranke in skupine nimajo nič opraviti z rasizmom, kvečjemu z »dobrim nacionalizmom« (tj. zahodnim in liberalnim, v nasprotju s slabim, vzhodnim in neliberalnim), zagotovo pa s patriotizmom,

> ljubeznijo do domovine. Če že izganjajo migrante, naj bi to vendarle počeli, da bi obvarovali »nas«, ljudstvo, rojeno na svoji zemlji in vrojeno v pravo kri. Doživeli smo ponovno legitimizacijo in z njo preporod rasizma, ob hkratnem izgonu pojma rasizem iz političnega besednjaka, ko nas politične elite prepričujejo, da nič več ni rasizem (Pajnik, 2015, str. 7).

Mojca Pajnik v intervjuju ob izidu Časopisa za kritiko znanosti Rasizem: razrezani svet pojasni, da je uspeh novodobnega rasizma prav v njegovem zanikanju (Vasev, 2015). Pove tudi, da je nevarnost prav relativizacija, ki pravi, da nič ni več rasizem in obratno, da je vse rasizem (prav tam). Leta 1935 je izšla knjiga *We Europeans* (avtorjev Huxley, Haddon in Carr-Saunders), ki je zanikala biološkost rase in rasizem postavila v polje političnega in pravnega (Pajnik, 2015, str. 9). Bila je eno izmed vplivnejših besedil, ki so zaznamovala antirasistično paradigmo 20. stoletja v Evropi (prav tam). Na širšo politično in javno podporo pa je nasprotovanje rasizmu moralo počakati na obdobje po holokavstvu (prav tam). Leta 1950 je Unesco zbral družbo uglednih genetikov in antropologov, da bi oblikovali znanstveno stališče do ras in rasizma. V njihovem sklepu so raso opredelili kot skupino populacij z zelo podobnimi genskimi frekvencami in poudarili brezpredmetnost tovrstnega koncepta za človeško vrsto, saj so genetske razlike med posamezniki in posameznicami, ki menda sestavljajo raso, precej večje od razlik med povprečji različnih ras (Baskar, 2004, str. 138). S tem ko je Unesco zavrnil biološki determinizem, je rasa uradno izgubila veljavo, na njeno mesto pa so stopili kultura, kulturna razlika ali izkušnja, predvsem pa etnična skupina (Pajnik, 2015, str. 9). Od osemdesetih let prejšnjega stoletja sta se kot analitična termina tako uveljavila t. i. novi rasizem oz. neorasizem, ki so ju vpeljali avtorji Barker (1981), Balibar in Wallerstein (1991) (Jalušič, 2015, str. 30). Alternative rasi so bile deklarativno vzpostavljene kot antirasistična pespektiva in so nasprotno od tega, da bi »pretrgale« z rasistično preteklostjo, utrdile etničnost (etnične skupine) kot idejo, na podlagi katere se rasizmi naprej reproducirajo (Pajnik, 2015, str. 9). To lahko poimenujemo tudi diferencialistični rasizem, ki sicer na prvi pogled ne predvideva superiornosti določenih skupin v odnosu do drugih, temveč skuša dokazati nekompatibilnost ljudi, življenjskih slogov ali t. i. kultur (prav tam). V neorasizmu se prakse asimiliranja in izključevanja legitimirajo s pojasnjevanjem, da naj bi etnične, spolne in druge tako označene manjšine ogrožale prevladujočo identiteto, kulturo, vero, ekonomijo in način življenja (Pajnik, 2015, str. 9). Pri nadomestitvi biologije s kulturo tudi kulturne razlike kot osnova rasizma začnejo učinkovati tako, kot da bi bile večne in nepremostljive (Jalušič, 2015, str. 31). Pojmi

pa postanejo prehodni in zamenljivi, rasa je kulturalizirana in/ali etnizirana, kultura in etnija pa se rasizirata (prav tam). Rasizem v odnosu do ljudi, ki so na poti, ki so brez dokumentov, ki so ilegalizirani ali ilegalizirane, ki so islamske veroizpovedi, Romov in Rominj itd., reproducira njihovo domnevno neciviliziranost, inferiornost in poudarja (in izumlja) njihove prakse in načine življenja, ki naj bi ogrožali večino (Pajnik, 2015, str. 9). To se kaže v številnih izgubljenih življenjih (tudi v Sredozemskem morju), v zapiranju meja, privilegiranju potnih listov zahodnih držav in zaželenosti t. i. domačega delavca ali delavke pred tujim ali tujo (prav tam, str. 11). Politike integracije ljudi selektivno pripuščajo na trg dela in določajo (ne)možnosti pravic s področja socialnega varstva in izobraževanja ter s tem povzročajo rasistične učinke (prav tam). Neorasizem je treba misliti tudi znotraj demokratičnega diskurza, saj se ta sklicuje na človekove pravice, enakost, svobodo, na pravice do varovanja razlik itd. (Jalušič, 2009, str. 54). Našteti politični koncepti se protislovno uporabljajo za opravičevanje izključujočih praks (prav tam). Rasizem je tako največkrat definiran kot razdiralna ideologija, ki ljudi pripravi do tega, da sovražijo in diskriminirajo ter nad pripadniki ali pripadnicami domnevno manj vrednih skupin (za takšne jih označijo) izvajajo nasilje (Jalušič, 2015, str. 29). Težave pri enotni definiciji rasizma se pojavijo tudi v tem, da se rasizem diskurzivno povezuje in hkrati učinkuje skupaj z drugimi vrstami neenakosti in diskriminacije in se nam zato pogosto izmuzne, ko ga poskusimo izolirati (prav tam). Mojca Pajnik pojasni, da pri pojasnjevanju rasizma pravzaprav ne moremo iskati neke enotne razlage, po kateri bi neko dejanje presojali za rasistično in drugo ne; opozori tudi, da rasizem ni nujno povezan z enotnim subjektom, t. i. rasistom ali rasistko in osebo, ki je njegova tarča in ga ne velja obravnavati izključno kot doktrino, ki specificira rasistično tipologijo ali ideologijo (Pajnik, 2015, str. 8). Rasizem je treba locirati v ekonomske, socialne in politične odnose, ki so zaznamovani s hierarhijami (prav tam). »[…] [M]anifestira [se] skozi procese, prakse, diskurze izključevanja, segregacije, podrejanja, izkoriščanja, dehumanizacije, ki različno učinkujejo glede na kategorije razreda, etničnosti, spola, kot tudi glede na procese, ki so povezani z državo in nacijo« (prav tam, str. 8–9). Zato čeprav rasizem pogosto ni več sprejemljiv v javnem govoru, to ne pomeni, da ne obstaja (Vasev, 2015).

1.2 Socialno delo

Kot sem zapisala v prvem odstavku teoretičnega uvoda, na tem mestu nadaljujem z opredelitvijo socialnega dela, ki jo v nadaljnjih podpoglavjih utrdim s koncepti feminističnega in antirasističnega socialnega dela ter s pomočjo kulturne kompetentnosti in intersekcije. S povezovanjem mednarodne definicije socialnega dela, njegovih metod, načel in veščin pri opredelitvi (direktnega) socialnega dela poskusim zajeti »duh« socialnega dela, ne da bi mu s

tem naredila krivico. Zavedam se namreč, da je socialno delo široko področje in zato kot znanstvena disciplina obsega veliko več, kot je zapisano v nadaljevanju.

1.2.1 (Direktno) socialno delo

Socialno delo temelji na praksi, akademski disciplini in na teorijah socialnega dela, družboslovnih, humanističnih in drugih znanj ter vključuje ljudi in strukture za podporo pri premagovanju življenjskih izzivov (ISWF, b.d). Njegova osrednja načela tako sestavljajo načelo socialne pravičnosti, človekovih pravic, kolektivne odgovornosti in načelo spoštovanja različnosti (prav tam). Vito Flaker v knjigi Direktno socialno delo (2012) med drugim opisuje, postavlja in spominja na socialno delo, kakršno bi moralo biti ali bolje rečeno, kakršno si moramo nazaj izboriti. Termin – direktno socialno delo sicer povezujemo z eno izmed najdlje delujočih pobud, ki so se izoblikovale znotraj gibanja 15o[4] (2011), ki so ga sestavljale študentke in študenti, profesorice in profesorji, socialne delavke in delavci, ljudje, s katerimi delamo v socialnem delu ter ostale posameznice in posamezniki (Hrvatin, 2017, str. 10). Družili so jih predvsem kritika obstoječega sistema socialnega varstva in potreba po viziji drugačnega socialnega dela – takšnega, ki bi se dejavno vključevalo v družbena gibanja in jih krepilo[5] (Hrvatin, 2017, str. 10). Vendar direktno socialno delo ni samo pobuda gibanja 15o, niti ni (in ni bilo) nekaj novega, temveč je artikulacija radikalnega socialnega dela (Flaker, 2012, str. 14) v vsem svojem pomenu (oblikovanja, povezovanja in stika). Že samo nekdanja šola za socialne delavke in delavce v Ljubljani (danes Fakulteta za socialno delo) v veliki meri temelji prav na radikalni usmeritvi (prav tam). Socialno delo so namreč zasnovale in zasnovali v obliki antiavtoritarne prakse, na demokratizaciji skupin in skupnosti, na skupnostnih akcijah, katerih namen je bil krepitev skupnosti za delovanje, zagovorništvo ljudi in njihovo vključevanje (prav tam). S pomočjo programa etike direktnega socialnega dela, ki je nastal znotraj gibanja 15o in ga imam za rdečo nit, v nadaljevanju pišem o socialnem delu, v katerega verjamem.

[4] Gibanje 15o se je začelo kot protest proti finančnemu kapitalizmu, ekonomski krizi in politiki varčevalnih ukrepov (Hrvatin, 2017, str. 10). Protest je bil del globalne pobude, ki je izhajala iz španskega gibanja indignados, v javnosti znano tudi kot gibanje, ki je začelo zasedati trge v večjih španskih mestih z zahtevo po resnični demokraciji (prav tam). Mesec dni pred globalnim protestnim dnevom se je v ZDA začelo gibanje Occupy, ki je s podobno metodo zasedbe javnih trgov zahtevalo isto (prav tam). Lokalna različica 15o je bila rezultat prepletov mednarodnega aktivističnega političnega dogajanja (prav tam).

[5] Njihov samoorganizirani tabor je znan pod imenom Boj za (tudi borza) in je rezultat demonstracije na Kongresnem trgu 15. oktobra 2011. Ta se je prelevila v zasedbo ploščadi pred ljubljansko borzo na Bavarskem dvoru (Hrvatin, 2017, str. 10). Z direktno akcijo (uporom, protesti, manifestom, peticijo ipd.) so vstali in vstale proti ekonomizaciji vsakdanjega življenja in odnosov med ljudmi, proti vlogi kontrolork in kontrolorjev ter finančnemu mehanizmu (Flaker, 2012, str. 37).

1.2.1.1 Socialno delo kot akcija

Socialno delo je delo – dejanje in delovanje (Flaker, 2012, str. 62). Je prečna akcija, ki prestopa ozke okvire sistemsko določenih situacij in ravni bivanja, pri tem pa prestopa tudi meje strokovnosti in stroke na način, ki upošteva temeljno socialnost in stroko kot oporišče ravnanja (prav tam, str. 40). Kot pravi Flaker, »[t]eze, da je socialno delo znanost dela, ne bomo potrdili s pisanjem ali govorjenjem. Dokazali jo bomo tako, da bomo socialno delo delali« (prav tam, str. 62).

1.2.1.2 Zagovorništvo

Socialno delo tako z akcijo – delom krepi ljudi in skrbi, da ne ostanejo preslišani, temveč da prevzamejo nadzor nad svojim življenjem (prav tam, str. 118). »Ne dela namesto ljudi, temveč z njimi« (prav tam). To pomeni, da socialno delo zavrača posredniške[6] vloge in naloge, ki jih socialnim delavkam in delavcem predpisuje in nalaga sistem izključevanja, zato namesto posredništva raje izvaja zagovorništvo (prav tam). Prav po metodi ali aktivnosti zagovorništva se socialno delo namreč razlikuje od drugih pomagajočih poklicev (Zaviršek, Zorn in Videmšek, 2002, str. 80). Zagovorništvo kot dejavnost lahko vključuje eno osebo, več oseb ali skupino ljudi, s katerimi delamo v socialnem delu, lahko pa tudi njihove predstavnice ali predstavnike (t. i. zagovornice ali zagovornike) (prav tam). Ker se izvaja v okolju, ki je nepravično oz. v sistemu, ki se ne odziva na pravice in potrebe ljudi, je tako enkratna in skupna predstavitev ciljev ljudi, s katerimi delamo v javnem prostoru z namenom, da bi sistematično vplivali na tiste, ki odločajo (prav tam). Eden izmed glavnih ciljev zagovorništva je namreč tudi samozagovorništvo, ko so ljudje dovolj opolnomočeni, da sami sebe zagovarjajo (prav tam, str. 85). Prav tako je pomembno tudi organizirano zagovorništvo, ki še posebej poveča moč[7] ljudi, s katerimi delamo v socialnem delu (prav tam, str. 81).

1.2.1.3 Avtonomija socialnega dela

Kot sem napisala, se z zagovorništvom socialno delo dejavno bori proti vsem oblikam zapiranja in prisile (Flaker, 2012, str. 118). Upira se vsakemu ponižanju, razvrednotenju in stigmatiziranju ljudi in nikoli ne sprejme logike izključevanja (prav tam). Socialne delavke in delavci v azilnem domu bi se tako morali upreti posredništvu med ljudmi in sistemom (del sistema je tudi Ministrstvo za notranje zadeve), ki jih sili v vlogo uradnic in uradnikov ter

[6] Posredno ali indirektno socialno delo je takrat, ko smo socialne delavke in delavci posrednice ali posredniki med tistimi, ki dejansko imajo moč (oblast in denar), in med tistimi, ki je nimajo, s tem pa delujemo kot blažilec udarcev, ki jih ljudem zadaja podivjani kapitalizem (Flaker, 2012, str. 43).

[7] Ob tem Tanja Lamovec opozori, da proces opolnomočenja ni nikoli končan, saj je treba pridobljeno razvijati, če želimo obdržati pridobljene pravice (Zaviršek, Zorn in šek, 2002, str. 81).

kontrolork in kontrolorjev, ter izključevanju, ki izhaja iz nadzora nad priseljevanjem in vsem njegovim posledicam, vključno z institucionalizacijo (zapiranjem ljudi v azilni dom ali center za tujce). Kdor torej želi zagovarjati pravice ljudi, ki so podali vlogo za azil, deluje v nasprotju z vladno politiko (Collett, 2004, str. 88). Zato imamo na izbiro, ali bomo branili ljudi in se borili zanje, ali pa bomo tiho ostajali podaljšek nadzornih institucij (Hayes, 2004, str. 26). Socialno delo se namreč upira temu, da bi katerikoli posameznik ali posameznica ali katerakoli institucija izkoriščala socialno delo in mu dala vlogo podaljška[8] represivnih organov in institucij (Flaker 2012, str. 121). Upira se tudi izkoriščanju prostovoljnega socialnega dela za zategovanje pasu in nadomeščanje strokovnega dela s poceni in nekakovostnim delom drugih (prav tam). Boj proti institucionalizaciji ljudi, ki so podali vlogo za azil v Sloveniji, ni (in ne bo) lahek, Flaker celo pravi, da se socialno delo posredniške vloge najbrž ne bo moglo nikoli povsem znebiti, jo pa lahko preoblikuje (prav tam, str. 43). Moč socialnega dela je tako treba izkoristiti z ljudmi (prav tam), in včasih to pomeni tudi »[d]elati človeško v nečloveških razmerah […]« (prav tam, str. 81). Ob tem pa ne smemo izgubiti vere v stroko socialnega dela kot točko obrambe vsakdanjega življenja in nove strokovnosti pred psihologizacijo, medikalizacijo in birokratizacijo, pa tudi pred razvrednotenjem in poenostavljanjem socialnega dela in vprašanj solidarnosti (prav tam, str. 40). Ne le, da v socialnem delu razgaljamo krivice, oblike zatiranja, diskriminacije in se proti njim borimo, poleg tega še aktivno in direktno onemogočamo, da bi do njih sploh prišlo (prav tam, str. 118–119). Socialna delavka ali delavec si mora zato upati prestavljati meje v prid izboljšanja človekove situacije, upati si mora v boj zanj ali zanjo (prav tam).

1.2.1.4 Pridruževanje ljudem

Če se torej z ljudmi v boju za boljše življenje ne združimo, smo izdali sebe, drugega ali drugo in svoj poklic (prav tam, str. 6). Pridruževanje ljudem pomeni tudi, »[…] da smo priča, ko ljudje govorijo o svojih družbenih, ekonomskih in osebnih stiskah, da ljudi direktno povezujemo za akcijo in da organiziramo odgovore na stiske« (prav tam, str. 119). Kajti, ko ljudje končno spregovorijo, so poslušalci in poslušalke pomembni in pomembne (prav tam, str. 44). Ljudem je namreč treba dopustiti, da povedo svoje zgodbe, jih spodbujati in jim pomagati, da si jih znova prilastijo (prav tam, str. 79). »Socialno delo namreč ujame zgodbe, ki bi sicer ostale preslišane. Človeški stiski daje legitimnost in jo vzame kot izhodišče za akcijo in ljudi ne pušča samih« (prav tam, str. 119). Priče naj torej ploskajo pogumu, ko ljudje prestopijo mejo molka (prav tam, str. 44). Kljub temu da se socialno delo zavezuje, da bo varovalo osebno zgodbo

[8] Socialno delo v azilnem domu je namreč podaljšek Ministrstva za notranje zadeve (represivnega organa).

posameznika ali posameznice, zaupnost v socialnem delu ne pomeni samo molčečnosti, ampak zaupanje, da ga ali jo socialni delavec ali delavka ne bo pustil ali pustila na cedilu (prav tam, str. 120). Pričevanje tukaj dobi aktivistični naboj (prav tam, str. 44), saj socialno delo iz neme priče človeške besede postane ojačevalec glasu ljudi (prav tam, str. 119). Socialno delo namreč podpira in razvija pogovore in odločitve, ki krepijo moč skupnih dejanj (prav tam). V zgodbah išče vire moči in ljudem pomaga ustvarjati nove zgodbe (prav tam). Da pa smo lahko priče, je treba ljudem verjeti. Verjeti na besedo, pomeni dati sebi in drugemu svobodo in dostojanstvo, česar ne smemo interpretirati kot naivnost (prav tam, str. 120). Zato tudi pravimo, da je v socialnem delu treba biti pristranski ali pristranska (prav tam, str. 74). »Če hočemo izvedeti, kaj ljudje dejansko doživljajo, kakšno je zanje življenje, kaj preživljajo in še zlasti, kaj si želijo, se moramo postaviti v njihovo perspektivo. In to še toliko bolj, ko začnemo delati skupaj« (prav tam). Pri tem pa stisk ljudi ne umeščamo v posameznico ali posameznika, temveč jih jemljemo kot odsev življenjske situacije, v kateri je oseba (prav tam, str. 119). Pridruževanje ljudem (in kasnejše sodelovanje) pa zahteva osebne stike. Uspešen prvi stik je povabilo in odpiranje prostora za sodelovanje in pridruževanje človeku (Rapoša Tajnšek, 2007, str. 8). Za vzpostavljanje osebnega stika se poleg tehnik za vodenje pogovora na verbalni ravni, kot so hvaljenje, soodločanje, pogajanje, k rešitvam in virom usmerjena vprašanja, pomembne tudi veščine opazovanja (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2011, str. 83), zrcaljenja, sledenja, uglaševanja in vodenja na neverbalni ravni (prav tam). Stiki z ljudmi tako vodijo v spoznavanje ljudi in njihovega življenjskega sveta. To pa je tudi najboljši način premoščanja predsodkov (Flaker, 2012, str. 117). »Nalepke in predsodki so namreč abstraktni, ljudje pa konkretni, nekaj, kar nam je zunaj konteksta nerazumljivo, postane razumljivo, ko spoznamo okolje, kjer se to dogaja« (prav tam). Biti v stiku z ljudmi, na terenu in v gibanju je tudi pogoj nenehnega izobraževanja, ki smo mu socialne delavke in delavci priča (prav tam, str. 120). Izobraževanje pa zajema tudi vpogled vase, kajti kjer je akcija, mora biti tudi refleksija (prav tam, str. 79). Ne le, da moramo razmišljati, kaj se je zgodilo, kaj smo naredili, ampak tudi kaj bi morali ali morale narediti drugače, spremeniti in popraviti (prav tam, str. 79). Tudi tako si v socialnem delu z ljudmi prizadevamo ustvarjati enakopraven odnos in se s tem spuščamo z nekonstruktivne pozicije moči (prav tam, str. 121). Pri tem uporabljamo ljudem razumljiv jezik, težke situacije pa razumemo in razbremenimo (tudi s humorjem) (prav tam). »Humor omogoča, da se premaknemo naprej, da vidimo (kaj se je zgodilo ali kaj se bo zgodilo), ne da bi nas preplavila drama« (prav tam, str. 80). Pri spoznavanju in vstopanju v sodelovanje z ljudmi vprašanja distance in bližine vedno znova rešujemo sproti, tako kot jih tudi sicer ljudje rešujejo v medsebojnih interakcijah (prav tam, str. 121). Socialno delo je proti postavljanju t. i. meja

med ljudmi – tudi med socialnimi delavkami in delavci ter ljudmi, s katerimi delamo. Meje namreč ukinjamo in premoščamo (prav tam, str. 110). Zato je potrebna človeška dostopnost, možnost vzajemne navezave, tovarištva ali celo prijateljstva (prav tam). Nazadnje tudi prijateljem, bližnjim in ljudem na sploh postavljamo meje, le da so te odgovorne in gibljive (prav tam). Pri tem nam pomaga tudi metoda asertivnosti kot način obnašanja in komunikacije, ki temelji na samospoštovanju, ustvarjanju enakopravnih odnosov, sprejemanju osebne odgovornosti in zavedanju tako lastnih pravic kot tudi pravic drugih (Zaviršek, Zorn, Videmšek, 2002, str. 36). Asertivnost omogoča, da smo odkriti s seboj in z ljudmi, da rečemo ne, da prosimo za pomoč, da svoja stališča izražamo odkrito in brez strahu (prav tam, str. 37). Spodbuja nas k izražanju tistega, kar čutimo, potrebujemo in si želimo na način, ki bo izražal našo samozavest in obenem ne bo ponižal drugih (prav tam, str. 36). Socialno delo je tako niz stalnih evalvacij, inovacij, eksperimentov in projektov (Flaker, 2012, str. 78). Lahko rečemo, da je socialno delo zaradi svoje specifične narave pridruževanja ljudem inovacija (ustvarjanje novega in soočanje z novim), vedno znova enkratna kreacija (prav tam, str. 63). »Je umetnost in znanost hkrati.« (prav tam). Socialno delo krepi dobre prakse strategij preživetja, pogum in vztrajnost (prav tam, str. 121) ter povezuje ljudi, skupine, teme in razne ravni bivanja (prav tam, str. 119).

1.2.1.5 Skrb

Socialno delo temeljno določa tudi element skrbi. Skrb lahko opredelimo kot zahtevno in zapleteno dejavnost, ki je odvisna od konteksta, časa in družbenih razmerij, v katerih prevzemamo različne identitetne položaje, saj je dojemanje skrbi praviloma odvisno, ali jo dajemo ali prejemamo (Zaviršek, 2018, str. 19). Skrb je prav tako politično dejanje, če jo zasnujemo na načelih, ki so izraz naših političnih prepričanj, kar pomeni, da jo ločimo od njene prevladujoče funkcije reprodukcije kapitalističnih (in drugih) družbenih norm in jo namesto tega raje razumemo kot osvobajajočo prakso (Hughes v Hrvatin, 2017, str. 76–77). Osvobajajoča skrb zastavlja vprašanja, kot so, kaj pomeni biti zdrava ali zdrav, varna ali varen, kaj pomeni čutiti duševno stisko ali občutke nemoči in te občutke zastavlja na način, ki ljudem omogoči, da sami definirajo, kakšne družbene vloge, funkcije in pozicije želijo zavzemati (Hrvatin, 2017, str. 77). Politična skrb se tako osredotoča na samoopredelitve dobrega počutja in zdravega telesa (prav tam). Po drugi strani pa je skrb kot aktivnost in prizadevanje (SSKJ, b.d.) lahko zelo preprosta in spontana. Pod temeljne vire samoorganizirane politične skrbi namreč sodijo tudi medosebni odnosi in tovarištva, ki jih spletamo intuitivno in spontano (Hughes v Hrvatin, 2017, str. 78). Medosebni odnosi, ki se razvijejo v prijateljstvo, zaupanje,

skrb za otroke in ostale sorodnike ali sorodnice drugih ljudi ali usluge, ki niso nikoli vrnjene, so primeri politike skrbi (Papadopoulos in Tsianos v Zorn in Lipovec Čebron, 2016). Avtorja Papadopoulos in Tsianosa tako namreč poimenujeta eno izmed najpomembnejših strategij izogibanja nadzoru in ohranjanja mobilnosti, imenovano »skupno-v-gibanju« (prav tam), ki pa je bila zelo prisotna tudi v azilnem domu.

1.2.1.6 Izgorelost

Pridruževanje ljudem, skupna akcija, zagovorništvo, opora in skrb pa so v praksi velikokrat veliko večji izziv, kot se mogoče zdi na prvi pogled. Socialne delavke in delavci pogosto delujejo v čustveno intenzivnem okolju z omejenimi sredstvi, imajo razmeroma nizke plače in se morajo spoprijeti s pogosto konfliktnimi zahtevami med svojo poklicno etiko in dejanskim delom, ki se od njih zahteva (Tartakovsky, 2016, str. 658). Prav tako so večinoma v interakciji z ljudmi, ki so trenutno v kompleksnih realnostih, pogosto sestavljenih tudi iz različnih oblik diskriminacij, travm in odnosov, katerih glavni krivec je pogosto sam družbeni sistem. Kot sem že napisala, se moramo v socialnem delu ljudem v takšnih primerih večkrat pridružiti v boju zoper krivičnemu sistemu, kar pa zahteva precej poguma, energije, odločnosti, razumevanja, potrpežljivosti, iznajdljivosti ter vztrajnosti socialnih delavk in delavcev, kar pa jih ob neustrezni podpori delovnega okolja dela dovzetne za izgorelost (Singer, Cummings, Moody in Benuto, 2019, str. 2). Izgorelost je skupek različnih simptomov, ki se kažejo na telesni in čustveni ravni, predvsem pa na področju vedenja in mišljenja (Tušak in Blatnik, 2017, str. 97). Karakterizirajo jo telesna izčrpanost, razvoj negativne samopodobe in negativna stališča do dela (prav tam). Stanje izčrpanosti je lahko posledica načina življenja, odnosov, ki jih imamo z ljudmi (prav tam), ali pa dolgotrajne izpostavljenosti stresu[9] in previsokim zahtevam okolice (Bratina v Tušak in Blatnik, 2017, str. 97). Delo z ljudmi je lahko zelo naporno in zahtevno, saj v odnosih pogosto porabimo veliko energije samo za ohranjanje mirnosti, potrpežljivosti in sočutja, še posebej v t. i. kriznih situacijah (Tušak in Blatnik, 2017, str. 101). Pri tem so še posebej obremenjene osebe v poklicih, ki pomagajo, primer teh je tudi socialno delo (prav tam, str. 102). Pojem izčrpanost ali izpraznjenost lahko opredelimo tudi s pojmom poklicna izgorelost (prav tam, str. 97). Ta se nanaša na posebno čustveno in vedenjsko stanje zaposlenih, ki lahko resno ogroža njihovo učinkovitost pri delu in uspešnost organizacije, v kateri so zaposleni (prav tam). Izraža se tudi kot občutek stiske, nezadovoljstva in neuspeha, ali pa kot

[9] Stres je stanje, ko je oseba izpostavljena psihičnim ali fizičnim obremenitvam, izgorelost pa se pojavi kot posledica dolgotrajne izpostavljenosti stresu (Bratina v Tušak in Blatnik, 2017, str. 97).

izguba idealizma, energije, smisla in poklicne zavzetosti, kot posledica neugodnih delovnih okoliščin (prav tam). Če povzamem, je izgorelost kroničen vzorec čustvenega odziva na stresne delovne pogoje (prav tam, str. 99). Izgorevanje na delovnem mestu se največkrat pojavi, ko delo postane bolj intenzivno, zapleteno, ko zahteva več časa, nas obremenjuje in izčrpava (prav tam, str. 127). Tudi odsotnost nadzora nad pomembnimi smernicami preprečuje, da bi se ljudje uspešno spopadli s težavami, ki jih zaznajo (prav tam). Pod znake izgorevanja spadajo energija, predanost in učinkovitost, ki se spremenijo v izčrpanost (prav tam, str. 129), pozitivne občutke navdušenja, predanosti, varnosti in veselja nadomestijo jeza, strah, tesnoba in potrtost (tudi sovraštvo) (prav tam). Pojavijo pa se tudi težave pri usklajevanju med zaposlenimi in zahtevanim delom (prav tam). Oseba pa to neuravnoteženost pogosto razume kot osebnostno krizo, čeprav gre za težave z delovnim mestom (prav tam).

1.2.2 Feministično (=) socialno delo

Zgodovina socialnega dela je prepletena z zgodovino feminizma (Leskošek, 2006, str. 41). Že sam izraz socialno delo so prvič uporabile aktivistke slovenskega ženskega gibanja, ki so del zgodovine feminizma, in ga predstavile v kratki biografiji pomembnih začetnic socialnega dela, kot sta Alice Salamon in Jane Addams (prav tam, str. 39). Alice Salamon je med drugim zaslužna za začetek izobraževanja za socialno delo ter za izobraževanje in zaposlitev žensk (prav tam). Jane Addams pa je v Združenih državah Amerike ustanovila program Hull-House, stanovanjski objekt in graditev skupnosti za ljudi, ki so se spopadali z revščino, ki so bili brez strehe nad glavo (še posebej so zatočišče tam našle matere z otroki) (prav tam, str. 40). Zavetišče je nudila tudi ljudem na poti, se zavzemala za njihove pravice in jim pomagala pri izobraževanju (prav tam). Jane Addams je spodbujala k prostovoljstvu, zagovorništvu, delovala je zoper družbene krivice, zlasti tiste, ki izhajajo iz kapitalističnih odnosov, in javnost ozaveščala o družbenih neenakostih (prav tam). In pomembno opozarjala, da mora biti socialno delo kolektivna akcija, ki vključuje lokalne in državne oblasti (prav tam). Tudi Angela Vode je spodbujala k politični participaciji in kolektivni akciji. Bila je ena izmed najpomembnejših predvojnih feministk in poleg Alojzije Štebi voditeljica sekcije za socialno delo pri Jugoslovanski ženski zvezi (JŽS) (prav tam, str. 55). Poleg tega je pomembno prispevala k razvoju socialnega dela (prav tam, str. 56), navezala ga je na pomoč ljudem v stiski, zmanjševanju razlik med tako označenimi revnimi in bogatimi, na delo v ustanovah za otroke, na ženske, ki jih je spodbujala k izobraževanju in zaposlovanju, ter močno vplivala na socialno politiko (prav tam, str. 39). Pionirke socialnega dela so bile feministke in feministično perspektivo so vkomponirale v stroko in njene metode dela. Ena izmed bolj uporabnih definicij

feminizma je po mojem mnenju ta, ki presega socialno, ekonomsko in politično teorijo o enakosti spolov in poudarja ključne elemente družbene strukture, ki soustvarjajo neenakost v svetu (hooks, 2000, str. 27). Kot pravi bell hooks,[10] na takšen način definiran feminizem privablja pozornost na raznovrstnost posameznih izkušenj ženskih socialnih in političnih realnosti in jih spodbuja, da vstopijo v novo domeno in za seboj pustijo apolitično držo (prav tam). Definicijo feminizma je sestavila Angela Davis, priznana politična aktivistka, akademičarka in borka proti diskriminaciji (še posebej na podlagi etničnosti, barve kože in spola). Feminizem je namreč veliko več kot enakost spolov in veliko več kot sam spol (Davis, 2013). Angela Davis je s tem poudarila, da obstaja več feminizmov (oz. več definicij tega koncepta) (prav tam). Feminizem namreč vključuje sposobnost (*ability*) in več vrst spolov, kot si sploh lahko predstavljamo, in več spolnosti, kot smo si kdaj koli mislili ali mislile, da bi jih lahko poimenovali ali poimenovale (prav tam). Prav tako mora feminizem vključevati zavest o kapitalizmu in rasizmu ter kolonializmu in postkolonialnosti[11] (prav tam). Antirasizem je torej pogoj za feminizem. Vendar več o tej prepleteni perspektivi v poglavju o intersekciji. Feminizem nam je pravzaprav pomagal prepoznati vrsto povezav med diskurzi in institucijami ter identitetami in ideologijami, ki jih pogosto obravnavamo ločeno, in razviti epistemološke in organizacijske strategije, ki bodo presegale kategoriji, kot sta ženska in spol (Davis, 2013). Feministične metodologije nas tako silijo k raziskovanju povezav in nas nagovarjajo, da posežemo v protislovja (prav tam). Socialno delo je feministično, saj znotraj patriarhalne družbe prevprašuje razmerja moči, se bori proti neenakosti in diskriminaciji, spol pa razume kot družbeni konstrukt. Socialno delo se bori za spolno senzibiliziranje institucionalnih okolij ter hkrati za njihovo t. i. mehčanje in odpiranje, za prenos akcije iz institucij v skupnost, za prevajanje strokovnega jezika v vsakdanji in nazaj, za prenos moči in avtonomijo (Urek, 1997, str. 396). Želim poudariti, da ne gre samo za feministično perspektivo, gre za ves podporni okvir stroke. Kajti socialno delo je v osnovi feministično, vprašanje pa je, ali je tudi dovolj avtonomno, da koncept feminističnega dejansko izvaja v praksi. Kljub temu da feministične teorije in prakse podajajo temeljne kritike spolno razdeljene družbe, spreminjajo pogled na stvarnost in na koncepcijo sveta, so pravzaprav kvalitete pri delu z ljudmi v institucijah, je

[10] Ker avtorica svoje ime piše z malimi začetnicami, tudi sama ne postavljam velikih začetnic. Asja Hrvatin piše, da gre za psevdonim ameriške feministke Glorie Jean Watkins, ki svojo izbiro psevdonima utemelji s tem, da je ime (bell hooks) pripadalo njeni babici po materini strani, zanjo pravi, da je bila znana po odrezavem in močnem tonu. Izbiro malih začetnic pa uporabi z namenom, da poudari vsebino knjig, ki jih piše, in ne sebe kot osebo (Hrvatin, 2017, str. 62).

[11] Pojem feministična geopolitika prav tako poudarja, da je pri analizi oblikovanja identitet treba upoštevati nacionalno državo in odnose moči znotraj nje (v okviru mesta/vasi, regije) ter odnose na mednarodni in transnacionalni ravni (Cukut Krilić, 2009, str. 33).

vseeno kontekst velikih institucij (kot je npr. azilni dom) tako degradirajoč, da se zastavlja vprašanje resnične spremembe (Urek, 1997, str. 396). Kot zapiše Mojca Urek:

> Ženska, ki je na psihiatriji in ki jo socialna delavka razume, da se ne počuti varna na oddelku, kamor lahko prosto prihajajo moški, še zmeraj ni srečna ženska. Morda lahko vpliva na to, da jo osebje zavaruje pred spolnim nadlegovanjem, a to ne zbriše dejstva, da je še zmeraj zaprta, da z njo upravlja cel kup osebja in da ne bi mogla domov, če bi hotela (prav tam).

Enako velja za žensko, ki je podala vlogo za azil in je nastanjena v azilnem domu. Ne glede na socialnodelovni odnos in podporo, ki mu je bila priča v času svojega bivanja v azilnem domu, to ne spremeni dejstva, da ostaja zaprta v azilnem domu in prepuščena (ne)milosti sistema nadzora nad priseljevanjem. Kajti le z nadaljevanjem procesov deinstitucionalizacije in iskanjem načinov, s katerimi bomo prenesli moč odločanja na ljudi, bomo razvijali in razvijale feministično socialno delo (prav tam).

1.2.3 Kulturna kompetentnost

Preden se iz feminističnega socialnega dela navežem na njegov pogoj – antirasistično socialno delo, nekaj prostora namenjam t. i. kulturni kompetentnosti, predvsem zaradi antirasističnih načel, ki so ena izmed njenih dveh dimenzij in ki mi bodo za uvod v antirasistično socialno delo. Zelo pomemben razlog je tudi priložnost, da o kulturni kompetentnosti izrazim svoj pomislek. Špela Humljan Urh kulturno kompetentnost opredeli kot usposobljenost, spretnost oz. sposobnost, skupek vedenja, odnosov, praks in zakonodaje, ki v socialnem delu omogoča učinkovito delo v večkulturni družbi (Humljan Urh, 2013, str. 37). Obsega prepoznavanje in razumevanje, kako ekonomski pogoji, t. i. kultura, etničnost in širši družbeni kontekst vplivajo na vsakdanje življenje in njihove izkušnje (prav tam). V socialnem delu jo tako prištevamo k eni izmed pomembnih kompetenc, ki omogoča dobre delovne odnose, iz katerih prihajajo dobri izidi in zadovoljstvo ljudi, s katerimi delamo (prav tam). Etnična ali kulturna občutljivost in antirasistična načela sta dve dimenziji kulturne kompetentnosti (Humljan Urh, 2013). Kulturna občutljivost je zavest o različnih vrednotah, prepričanjih, šegah[12] oz. navadah med posamezniki in posameznicami v družbi in razumevanje, da te (vrednote, prepričanja, šege) pomembno zaznamujejo interakcije med ljudmi, in je samo pogoj za t. i. kulturno kompetentnost (Humljan Urh, 2013, str. 37). Če je torej socialna delavka ali delavec etnično občutljiva ali občutljiv, še ne pomeni, da je nujno tudi kulturno kompetentna ali kompetenten (prav tam, str. 41). Etnična

[12] Pod pojmom šega razumemo navado oz. nekaj, kar se ob določeni človeški dejavnosti ali dogajanju ponavlja (t. i. iz roda v rod) v ustaljeni obliki, npr. šege ob poroki, smrti, žetvi ipd. (SSKJ, b.d.).

ali kulturna občutljivost je samo ena od pomembnih lastnosti kulturno kompetentne socialne delavke ali kompetentnega delavca (prav tam). Obsega tudi spoštovanje potreb, vrednot, poznavanje in upoštevanje načina družinske strukture, razmerij med spoloma, medgeneracijskih vlog, skrbstvenih dolžnosti, zdravstvenih prepričanj, načina prehranjevanja, rabe prvotnega jezika, spoštovanje in poznavanje verskega prepričanja ipd. (prav tam). Preden razložim še drugo dimenzijo (antirasistična načela), naj pojasnim svoj pomislek ob izrazu etnična ali kulturna občutljivost. Izraz etnična ali kulturna občutljivost po mojem mnenju zmotno povezuje kulturo in etničnost. Nakazuje namreč na možnost poznavanja kulture določene osebe, če vemo, katere etničnosti je. Prav tako bi bilo smiselno kritično premisliti, zakaj se (oz. ali se res[13]) samo na določenih izobraževanjih Socialne zbornice ali dogodkih v povezavi z delom z ljudmi, ki so na poti, ali v strokovni literaturi na to temo poudarja pomen kulturne občutljivosti. Kar pa spet nakazuje na povezovanje t. i. kulture določene osebe z njeno etničnostjo. Primer tega so vprašanja, kako ravnati z ljudmi, ki prihajajo iz določene države (npr. iz Sirije), ali pa kako ravnati, če delamo z družino, ki je islamske veroizpovedi. Ob tem se avtomatsko sklepa, da so ti primeri situacije, ko je potrebno, da socialne delavke in delavci postanemo kulturno občutljive ali občutljivi. Čeprav bi morali biti v socialnem delu nenehno kulturno občutljivi in občutljive, ne glede od kod ta oseba prihaja, in kakšen skupek dejavnikov se v zvezi z njo prepleta in s tem predstavlja njegovo ali njeno kulturo. Vsi ljudje imamo namreč določeno kulturo in opozarjanje na njen pomen samo takrat, ko govorimo o socialnem delu z ljudmi, ki so na poti ali pa, ki prihajajo iz druge države, je pravzaprav etnocentristično. Tudi predpostavljanje, da se t. i. etnična ali kulturna občutljivost osredotoča na poznavanje kulturnih posebnosti posamezne etnične ali kulturne skupine (prav tam), se mi zdi nevarno, kajti to je prevzemanje diskurza homogenizacije, ki posplošuje, da so zdaj vsi, ki npr. prihajajo iz Sirije, enaki ali enake. O'Hagan pa opozarja na socialne delavke in delavce, ki se s kulturno občutljivostjo ukvarjajo na način t. i. eksotičnega profiliranja, v katerega se tako poglobijo, da ne prepoznajo bistvenih vzrokov in mehanizmov družbene neenakosti ali rasne diskriminacije v praksi (O'Hagan v Laird, 2008, str. 39). Torej ne samo, da prevzemajo diskurz homogenizacije, ampak ga »nadgradijo« z romantiziranjem in eksotiziranjem določenih t. i. etničnih manjšin. Povzeto po Unescovi univerzalni deklaraciji o kulturni različnosti (2001) je kultura množica različnih duhovnih, materialnih, intelektualnih in čustvenih značilnosti družbe oz. posameznika ali posameznice ter poleg umetnosti in literature obsega tudi življenjske sloge, načine sobivanja, sisteme vrednot, tradicije in prepričanja (Jelenc, Keršič Svetel in Lipovec

[13] Da bi lahko potrdili moja opažanja ali predvidevanja, bi npr. morali podrobno raziskati in analizirati programe omenjenih izobraževanj, dogodkov ipd.

Čebron, 2016, str. 34). Tudi ko sem delala z otrokoma, ki sta etnično gledano Slovenca, državljana Slovenije in živita v primarni družini v Sloveniji, sem morala biti kulturno občutljiva. Sčasoma in previdno sem raziskovala njun življenjski slog, sistem vrednot, prepričanja, navade ipd., zato da sem se jima lahko približala in ju tako tudi podprla kjerkoli sta potrebovala podporo. Nekateri deli kulture so namreč bolj očitni, drugi pa manj (prav tam, str. 36). S tem ne zanikam, da v določenih kontekstih na kulturo zagotovo lahko vpliva tudi etničnost ali pa veroizpoved ali pa družbenoekonomski status ipd. (prav tam, str. 34), vendar to ne pomeni, da s tem, ko npr. poznamo njihovo veroizpoved, poznamo tudi njihovo kulturo in vemo, kako se obnašati v njihovi bližini ali pa se jim približati. Poleg tega je t. i. kultura nekaj dinamičnega, nekaj, kar se stalno spreminja in oblikuje, nalaga, prenaša in prepleta z različnimi drugimi kulturami (prav tam), kajti na posamezno človeško realnost vedno vpliva več faktorjev, ki pa niso stalni, temveč se spreminjajo. Špela Humljan Urh pravi, da socialne delavke in delavci potrebujemo znanje o kulturi, tako lastni kot tudi o kulturi ljudi, s katerimi delamo, prav tako pa moramo razumeti, kako naša prepričanja vplivajo na delovne odnose (Humljan Urh, 2013, str. 37). Če razumemo, da je kultura del vsakega izmed nas in da je tako edinstvena, kot je edinstvena oseba, potem v tem ne vidim nič spornega. Menim pa, da je poudarjanje poznavanja kulture neustrezno, če to počnemo samo v primeru dela z določenimi ljudmi, ki smo jih kategorizirali po določenih značilnostih (etničnosti, jeziku ipd.). Kulturna občutljivost, ki je pogoj kulturne kompetentnosti, je del raziskovanja in spoznavanja vsakega posameznika ali posameznice, ne glede s kom raziskujemo in delamo znotraj stroke socialnega dela. Tako je kulturna občutljivost pravzaprav bistvena komponenta antirasistične prakse (Laird, 2008, str. 39). Drugo dimenzijo kulturne kompetentnosti – antirasistična načela je po različnih avtorjih in avtoricah povzela Špela Humljan Urh. Katz (1984) k njim uvršča prepoznavanje in preseganje osebnih in strukturnih rasizmov in razumevanje rasizma kot problema večine (večinska privilegiranost) (prav tam, str. 57). Dominelli (1988) poudarja pomen identifikacije z antirasizmom na osebni, kulturni in strukturni ravni (prav tam). Pri tem antirasizem kaže na to, da se dejanja nanašajo na preseganje neenake obravnave na podlagi etničnosti (prav tam, str. 56). Dominelli pod antirasistična načela uvršča še identificiranje in spreminjanje sistema, ki vzdržuje neenake možnosti, ustvarjanje nezatiralskih alternativ, delovanje po načelu pozitivne diskriminacije, spoštovanje razlik, povečanje moči ljudi, s katerimi delamo, in ukvarjanje z njihovimi potrebami (prav tam, str. 57). Razack (2002) opozori še na kritično razumevanje lastnega položaja znotraj privilegiranosti, Dalrymple, Bruke (2003) pa na pomen zavzemanja za družbene spremembe (prav tam). V primeru ljudi, ki so podali vlogo za azil, strukturni

rasizem obsega celotno organizacijo azilnih postopkov in njihovega življenja, pa tudi pogoje prihoda v države Evropske unije. Gre za nadzorovanje, odganjanje in zavračanje.

1.2.4 Antirasistično socialno delo

Antirasistično socialno delo se spoprijema z družbenim razmejevanjem in strukturnimi neenakostmi, ki jih vzdržuje rasizem, in deluje v smeri njihovega odpravljanja (prav tam, str. 56–57). Temelji na zagotavljanju učinkovitejših in občutljivejših služb, ki se odzivajo na potrebe ljudi v kontekstu njihove lastne definicije teh potreb (prav tam, str. 57). Lena Dominelli je ena najbolj vplivnih avtoric antirasističnega socialnega dela (prav tam, str. 47). Njena knjiga *Anti-rasist social work*, ki je prvič izšla leta 1988, velja za prvo, ki je javno kritično opozorila na rasizem v socialnem delu (prav tam, str. 47–48). Dominelli pravi, da antirasistično socialno delo oblika socialnodelavske prakse, ki se neposredno loteva strukturnih neenakopravnosti, ki jih vzdržuje rasizem (Dominelli, 1995, str. 190). Cilj tega dela je ljudem priskrbeti potrebne storitve in sicer tako, da se ukvarja z njihovimi potrebami, kakor jih sami definirajo, v profesionalnem razmerju, ki je usmerjeno k temu, da jim omogoča prevzeti nadzor nad odločitvami, ki zadevajo njihovo življenje (prav tam). Preden predstavi nekatere dejavnosti, ki bi bile potrebne za realizacijo antirasističnega socialnega dela, poudari, da moramo v socialnem delu rasizem in z njim tudi porast skrajne desnice v Evropi vzeti resno, vendar moramo zato tudi znati prepoznati politično naravo nalog socialnega dela (prav tam). Nato nadaljuje, da morajo dejavnosti izhajati tako iz osebnega, institucionalnega in kulturnega rasizma (prav tam). Za premagovanje osebnega rasizma se je najprej treba zavedati, da sta prav vsaka socialna delavka ali delavec odgovorna za svoj prispevek k vzdrževanju rasizma v vseh njegovih vidikih (prav tam). Za zavedanje odgovornosti pa je treba imeti znanje in razumevanje, pri katerem lahko pomagajo tečaji o antirasistični zavesti, kjer se lahko uspešno predeluje tudi lastne predsodke in stereotipe (prav tam). Nazadnje je že v samem procesu študija socialnega dela poudarek na tovrstnem razreševanju. Enako pomembna je tudi odločitev o odpravi vseh oblik rasizma, ki je ni mogoče vsiliti. Lahko pa posameznice in posameznike opolnomočimo tako, da zavestno sprejmejo potrebo, da bi obdelali svoj lastni rasizem, če ima njihova služba antirasistično politiko z jasno opredeljenimi postopki, ki jih je mogoče konkretno uporabiti (prav tam). Posamezni antirasisti in antirasistke lahko uporabijo svojo energijo, da identificirajo probleme, ki se jih je treba lotiti, se povežejo z upravo, ki lahko zagotovi sredstva za antirasistično socialno delo (prav tam). To je še posebej pomembno pri institucionalnem rasizmu, ki se pojavlja znotraj ustanov oz. znotraj delovnega okolja, kjer delajo tudi socialne delavke in delavci (prav tam, str. 191). Collett pravi, da rasizem ni nikjer bolj nazoren kot v

sistemu nadzora migracij (Collett, 2004, str. 88), kot sem napisala že prej. Pod strukturni rasizem spada že samo zapiranje ljudi v azilni dom ali center za tujce samo zaradi pomanjkanja dokumentov. Posledice institucionalnega rasizma namreč vključujejo tudi neenak dostop do storitev in neenake izide na podlagi etnične pripadnosti (Fanning, 2004, str. 202). Kljub temu, da je antirasistično delovanje temelj učinkovitega socialnega dela (prav tam), se socialne delavke in delavci soočajo s težavami, ko delujejo antirasistično znotraj okolja institucionaliziranega rasizma (primer tega je socialna delavka, zaposlena v azilnem domu). To delo naj bi v socialnih delavkah in delavcih vzbujalo etične in moralne pomisleke, ki jih prisilijo, da zaradi izgorelosti in konfliktov interesa zamenjajo službo (Humphries, 2004, str. 33) ali pa se prilagodijo do te mere, da izgubijo stik s stroko in svoja dejanja opravičujejo (prav tam, str. 37) tudi s prevzemanjem rasističnega diskurza (zaslužnih in nezaslužnih) (Sales in Hek, 2004, str. 71). Socialne delavke, ki se definirajo kot antirasistke (oz. bi se kot take morale definirati vse osebe, ki delujejo znotraj socialnega dela), naj bi prevzemanje nalog, ki jim jih dodeljujejo represivni nadzorni organi, doživljale kot žaljivo (Humphries, 2004, str. 40), kajti nadzor nad priseljevanjem je bil, je in bo sam po sebi vedno rasističen (Cohen, 2006, str. 174). Dominelli zato poudarja pomen postavljanja antirasističnega socialnega dela na vrh prioritet socialnih delavk in delavcev (Dominelli, 1995, str. 191). Potreben je upor zoper tovrstna delovna okolja in vztrajanje pri uveljavljanju antirasistične politike tudi z antirasističnim usposabljanjem v sami službi, z oblikovanjem ustreznejših služb in zaposlovanjem ljudi, ki so v določenem kontekstu deprivilegirani ipd. (prav tam). Pri premagovanju kulturnega rasizma pa je potrebna jasna in natančna obdelava poklicne ideologije, ki je temelj socialnodelovne prakse (prav tam). Pri zavzemanju za to, da bi vsakomur priskrbeli enako storitev, moramo v zakup vzeti to, da je to cilj, ki ga je treba doseči, ne pa dana realnost (prav tam). To zahteva trdo delo in priznanje, da ljudje, ki so kakorkoli deprivilegirani, nimajo zaledja in pravic, ki so pri privilegiranih samoumevne (prav tam). Menim, da je v prvi vrsti treba doumeti, da je kultura del vsake osebe in posledica njene socializacije.[14] Za sobivanje in razumevanje pa je nujno treba odstopiti od evropocentrizma in etnocentrizma. Antirasistično socialno delo se spopada z rasizmom v stroki ter izpostavlja in prispeva k odpravi rasnih neenakosti v širši družbi, hkrati pa se spopada tudi z drugimi oblikami zatiranja, ki se s t. i. rasnim zatiranjem prepletajo in zato zahtevajo intersekcijsko delovanje (Dominelli, 2008, str. 226).

[14] Kot sem pisala v svojem pomisleku v poglavju Kulturna kompetentnost.

1.2.5 Intersekcija

bell hooks opozarja, da se bele ženske (kot jih sama poimenuje), ki dominirajo feministični diskurz, le redko vprašajo, ali je njihova perspektiva ženske realnosti relevantna na splošno za ženske kot kolektivno skupino (hooks, 2000, str. 3). Čeprav vemo, da o ženskah nikakor ne moremo govoriti kot o kolektivni skupini, je avtorica želela opozoriti predvsem to, da t. i. bele ženske, ki so dominirale (in še vedno dominirajo), pogosto ne upoštevajo perspektive razreda ali barve kože (prav tam). Ženske s t. i. belo barvo kože so pogosto rasistične, krepijo belo nadvlado in s tem negirajo možnost, da bi se ženske kljub etničnim in drugim značilnostim politično povezale (prav tam). Zgodovinsko gledano, izhodišče razprav o intersekcionalnosti ali diskriminaciji na osnovi več osebnih okoliščin izhaja iz feminističnih analiz temnopoltih avtoric, ki so opozarjale, kako rasizem bistveno vpliva na izkušnjo spola (Kuhar, 2009, str. 23). Avtorica bell hooks pa je bila ena izmed njih. Koncept intersekcije izvira iz kritik identitetnih politik predvsem od sredine osemdesetih let naprej (prav tam). Te so namreč osredotočene okrog interesov in perspektiv določenih družbenih manjšin ali posameznikov in posameznic, ki imajo v določenem vidiku izkušnjo iste osebne okoliščine, kot je npr. spol, religiozna pripadnost, narodnost, spolna usmerjenost, določena ovira ipd. (prav tam). Namen je, da si ti posamezniki in posameznice izoblikujejo določeno identiteto, ki jo vzamejo za osnovo svojega političnega delovanja, in nato zahtevajo priznanje ali zaščito človekovih pravic in hkrati politično prevprašujejo svoj položaj in zatiranje v širši družbi (prav tam). Tako se zmotno in nepravično domneva, da se pripadniki in pripadnice skupine srečujejo z istimi problemi in vidijo iste rešitve zanje (prav tam, str. 24). To lahko poimenujemo tudi imaginarna identiteta, na kateri je osnovana identitetna politika. Znotraj določenega skupnega boja seveda najdemo ljudi z izkušnjo določene identitete, vendar so te izkušnje lahko tudi različne, saj nanje zagotovo vplivajo tudi razlike med posamezniki in posameznicami v tej skupini, oziroma druge identitete in okoliščine, ki sestavljajo posameznikovo subjektiviteto (prav tam). V feminističnem gibanju je tako kmalu postalo jasno, da se v političnih zahtevah reflektirajo potrebe le določenih žensk – na primer žensk bele polti in srednjega ekonomskega razreda, medtem ko specifične intersekcionalne pozicije za ženske, ki so temnopolte, ali se ne definirajo znotraj binarnega spolnega sistema ipd., niso reprezentirane in tematizirane (prav tam). Roman Kuhar pravi, da v osnovi lahko govorimo o dveh med seboj povezanih izzivih, ki se pojavljajo v zvezi z identitetno politiko (prav tam, str. 25). Prvi je poenotenje skupine, ki ustreza konceptu homogenizacije, drugi pa je prekrivanje določene identitete prek preostalih identitet posameznice ali posameznika (prav tam). Prav omenjena izziva pa sta bila izhodišče za razpravo o intersekcionalnosti (prav tam). Leta 1991 je koncept intersekcije uvedla Kimberle

Crenshaw (čeprav o različicah tega koncepta lahko govorimo že pred tem), ki poleg kritike identitetne politike omenja tudi sodno in zakonodajno prakso (prav tam). Ta posameznika oziroma posameznico praviloma razume in obravnava z eno samo kategorijo – posameznik ali posameznica ima ali spol ali narodnost ali spolno usmerjenost ali določeno oviro – redko pa se zgodi, da bi bile te kategorije na sodišču ali v antidiskriminacijski zakonodaji obravnavane v intersekcijah oziroma križanjih (prav tam). Ključno vprašanje, ki se zastavlja ob tematiziranju intersekcijske diskriminacije, je, ali je možno različne neenakosti, ki se pojavljajo na osnovi različnih osebnih okoliščin, preprosto sešteti in kot take nasloviti v politiki, ali pa so te družbeno in kulturno skonstruirane okoliščine med seboj v interakciji, kar pomeni, da se na križiščih različnih osebnih okoliščin vzpostavljajo nove vsebine in nove realnosti, ki niso preprosti seštevek, npr. spol + spolna usmerjenost + določena oviranost (prav tam, str. 26). Z drugimi besedami: če želimo nasloviti diskriminacijo, s katero se sooča temnopolta ženska, ali moramo preprosto nasloviti diskriminacijo, ki jo doživlja zaradi svoje barve kože, in diskriminacijo, ki jo doživlja zaradi svojega spola, ali pa intersekcija teh dveh osebnih okoliščin vzpostavlja novo »realnost«, ki ne odgovarja »realnosti« temnopolte osebe in »realnosti« osebe ženskega spola hkrati (prav tam). Intersekcija vzpostavlja novo realnost oziroma novo vsebino (prav tam). Posameznice ali posameznika, ki je diskriminiran zaradi več osebnih okoliščin hkrati, ne moremo v politiki ali praksi naslavljati po posameznih osebnih okoliščinah ali v smislu seštevka diskriminacij, pač pa skozi avtentično novo realnost diskriminacije, ki se vzpostavlja na intersekciji (prav tam).

1.2.6 Perspektiva ženskega spola v migraciji

Kot sem torej pojasnila, nam intersekcijski pristop pomaga razumeti posamezničin ali posameznikov položaj v večji kompleksnosti, ne reduciranega na samo en vidik. Vsaka od perspektiv ima svoje določene učinke, ki v skupnem intersekcijskem delovanju proizvedejo še bolj razslojeno izkušnjo. Zagotovo pa je spol ena od perspektiv, ki ima številne in dobro prepoznane učinke tudi v povezavi z migracijami in jih zato velja predstaviti tudi v tej nalogi. Kajti že pri sami teoretizaciji migracij so ženske v osnovi izključene (Cukut Krilić, 2009, str. 37). Delovanja in gibanja ljudi, ki so bili na poti (tako moški kot ženske), zagovorniki in zagovornice neoklasičnega pristopa niso obravnavali ali obravnavale v kontekstu »upora« proti zatiralskim in izkoriščevalskim strukturam, hkrati pa so predpostavljali, da imajo moški in ženske do teh struktur enak odnos (prav tam). Pregled tovrstnih teorij migracij je pokazal, da so se osredotočale zlasti na ekonomske, manj pa na socialne in kulturne vidike migracij, hkrati pa so skoraj popolnoma zanemarile morebitno specifičnost migracijskih izkušenj žensk (prav

tam, str. 155). Pogosto se dogaja, da spolni vidiki migracij pri akademskem pisanju ostanejo neupoštevani, v javnem diskurzu pa se ljudje na poti največkrat predstavljajo kot pasivne žrtve (prav tam, str. 194). Pojavi se namreč homogenizacija in esencializacija pasivizacije (o tem v nadaljevanju). Odsotnosti obravnave žensk v okviru migracijskih gibanj je Tina Ivnik zasledila tudi v migracijski zakonodaji in politikah, ki specifičnih potreb žensk[15] največkrat ne upoštevajo. Poleg tega različni akterji in akterke v različnih fazah migracij ženske pogosto (enako kot v javnem diskurzu) obravnavajo s stigmo »šibkejšega spola«, ki producira viktimizacijo in pasivizacijo žensk, obenem pa jim ne uspe zmanjšati nevarnosti, ki so ji ženske na poti izpostavljene (Ivnik, 2016, str. 309). Del perspektive ženskega spola je zagotovo tudi spolno specifično nasilje. Izraz nasilje nad ženskami pomeni vsako dejanje nasilja na podlagi spola, ki bo verjetno povzročilo fizično, spolno ali psihološko škodo ali trpljenje žensk, vključno z grožnjami takšnih dejanj, prisile ali odvzema prostosti, ne glede na to, ali se pojavlja v javnem ali zasebnem življenju (Freedman in Bahija, 2008, str. 14). Ženske na poti so lahko zaradi te specifične izkušnje v nekaterih primerih bolj izpostavljene in pri njih je večja možnost za določene oblike nasilja (prav tam, str. 13). Na poti so namreč lahko izpostavljene nasilju in zlorabam tistih, ki tihotapijo, ostalih ljudem, ki so na poti, in represivnim organom (Ivnik, 2016, str. 312). Prav tako je pomembno ozadje nasilja, ki so ga ženske lahko doživljale v državi, iz katere prihajajo. Še posebej če so v njej oboroženi spopadi, se nasilje lahko manifestira z neprostovoljnim preseljevanjem, kot prisilno delo, mučenje, usmrtitve žensk, prisilna deportacija in kot rasistična državna politika, ki zavrača ali omejuje javno zastopanje, zdravstveno varstvo, izobraževanje, zaposlovanje in dostop do pravnih sredstev (Bartolomei in Pittaway, 2001, str. 21). Pri tem več žensk izkusi spolno nasilje, ki ima v kriznih, nasilnih situacijah v domači državi in na poti posebno simbolno sporočilo (Ivnik, 2016, str. 312). Posilstvo je pogosto uporabljeno kot orožje političnega zatiranja, za maščevanje nad sovražnikom ali sovražnico ali za utišanje politično aktivnih žensk (prav tam). Posilstva in druge oblike spolnega mučenja se rutinsko uporabljajo kot strategije vojne, da bi sramotili in demoralizirali posameznike in posameznice, družine in skupnosti (Bartolomei in Pittaway, 2001, str. 21). Kot zapiše Tina Ivnik, lahko ženska telesa v vojni razumemo kot Levi-Straussove »objekte simbolne izmenjave« (Ivnik, 2016, str. 314). Posilstvo se ne jemlje kot bolečina žensk, ampak kot poraz moških, ker niso zmogli varovati »svoje lastnine«, kar pa posilstvo pravzaprav

[15] Pri tem je treba opozoriti na premislek, kaj sploh so specifične potrebe žensk. Pomembno mi je, da bralke in bralci to poglavje berejo s kritično distanco in ozadjem, da to ne velja za vse, temveč da so tukaj zbrane le določene izkušnje nekaterih žensk, predstavljen je torej le del nekaterih realnosti. Kljub temu da so to le točno to – deli realnosti, vseeno nosijo pomembno sporočilo, zato da lahko lažje razumemo in delujemo intersekcijsko.

postavi v politično, javno sfero (prav tam). Ženske so tako lahko posiljene zaradi poniževanja mož in očetov, prav tako so mnoge izmed njih prisiljene v ponujanje spolnih uslug v zameno za hrano in denar zase in svoje otroke (Bartolomei in Pittaway, 2001, str. 21). Nazadnje ženske na poti lahko (tako kot vse ostale ženske) doživljajo nasilje od svojih partnerjev. Zaradi negotove situacije nekatere izmed njih raje ostanejo v nasilnem razmerju, kot pa da bi se ločile in same podale vlogo za azil (Bloch in Schuster v Collett, 2004, str. 80). Ženske v praksi po večini ostajajo same s tovrstnimi travmatičnimi izkušnjami in posttravmatičnimi simptomi, kot so depresija, izguba spanja, jeza, strah pred neznanci in občutek umazanosti ipd. (prav tam, str. 24). Veliko žensk s to izkušnjo je poročalo, da svojo travmo skrivajo zaradi strahu, da bodo označene kot ženske, ki se ukvarjajo s spolnim delom in jim bo zaradi moralnih razlogov zavrnjena vloga o mednarodni zaščiti (prav tam). Posttravmatski stresni sindrom lahko pripelje tudi do izgube spomina, kar lahko vodi do zmedenosti žensk med podajanjem intervjujev, ki so zelo pomemben del procesa pridobivanja azila, saj se presoja resničnost objektivnih dejstev in sosledje dogodkov (Collett, 2004, str. 83). V sklopu nasilja je znana tudi kraja njihovega imetja, še posebej to počnejo ljudje, ki so jim pomagali pri prečkanju meje, in represivni organi (vojska, policija) (Ivnik, 2016, str. 315). To seveda vodi v še toliko bolj negotovo finančno situacijo ali (in) revščino. Glede nasilja represivnih organov nad ženskami je treba poudariti, da naj bi bili ti do žensk (sploh tistih, ki potujejo z otroki) pogosto bolj prizanesljivi kot so do njihovih moških sopotnikov (Ivnik, 2016, str. 316). V teh primerih ženskam njihov podrejeni položaj pomaga, saj imajo nekateri moški občutek, da morajo ženskam pomagati in jih zaščititi, zato tudi lahko prejmejo več pomoči, vendar se morajo zato prilagoditi predstavam o nemočnih begunkah (prav tam, str. 317). Lahko pa uporabljajo tudi za ženske specifične strategije upora proti represiji oziroma zakonskim oviram, kot je npr. ličenje. Ko se ženske med seboj naličijo, uredijo sebe in svoje otroke, da bi bili pri prečkanju meje vsi čim manj sumljivi (prav tam). To seveda ne pomeni, da ženske ne doživljajo nasilja represivnih organov, kajti že samo njihovo gibanje je nasilno regulirano. Poleg tega so izpostavljene psihičnemu in fizičnemu nasilju. Iz poročila 22. 10. 2019 Border Violence Monitoring Network na Hrvaškem je npr. razvidno, da so ženski, ki je želela skriti telefon (da ji ga policisti ne bi uničili), tega zdrobili s palicami in ji pobrali ves nakit (Border Violence Monitoring Network, 2019). Poleg tega je izredno travmatizirajoče tudi dejstvo, da morajo ženske npr. gledati svojega moža, kako je primoran hoditi bos po poti, medtem ko jih hrvaški policisti protipravno vračajo nazaj v Bosno in Hercegovino, ali ko mora stati gol pred vsemi ostalimi udeleženci in udeleženkami, policisti, njo in otroki (prav tam). Nosečnost oziroma možnost zanositve je prav tako eden od dejavnikov, ki izkušnjo žensk na poti dela drugačno od moške (prav tam).

Kot piše Silvia Federici, so bile ženske že v srednjem veku zaradi nosečnosti in skrbi za otroke manj mobilne (Federici v Ivnik, 2016, str. 17). Če ženska zanosi v času, ko premaguje težko pot, je nedokumentirana in izpostavljena tveganjem, ki izkušnjo nosečnosti zagotovo zelo spremenijo (Ivnik, 2016, str. 317). Nosečnica je izpostavljena večji nevarnosti določenih zdravstvenih zapletov, ki lahko ogrozijo njeno in otrokovo zdravje in življenje (prav tam, str. 320). Nosečnost je včasih motivacija, da hitreje dosežejo ciljno destinacijo, s čimer pa lahko ogrozijo svoje zdravje. Spoprijeti se morajo s fizičnimi in psihičnimi napori, kot je večdnevna hoja, pogosto po železniških tirih, brez primerne obutve, včasih bose in brez počitka (prav tam, str. 322). Prav tako hodijo v izredno težkih razmerah, snegu, mrazu, vetru, neznosni vročini in zaradi negotove prihodnosti v izrednem stresu.

1.3 Koridor 2015/16

Uokvirjanje analize v tem diplomskem delu zahteva tudi predstavitev družbenega dogajanja na področju migracij v letu 2015/16 v Sloveniji, saj so takratni dogodki bistveno vplivali na mojo izbiro učne baze. Kot zapišeta avtorici, je med nas prišla množica ljudi, ki je zbrala moč in začasno suspendirala evropsko migracijsko mašinerijo (Lipovec Čebron in Pistotnik, 2016, str. 14.). V tem poglavju tako predstavljam dogajanje na balkanski migracijski poti in z njim povezan koridor ter njegove posledice. Ravno ko sem premišljevala, na katero učno bazo naj se vpišem v naslednjem študijskem letu, se je konec poletja 2015 zatresel *status quo* migracijske politike v Evropski uniji (prav tam). Dnevno je namreč na tisoče ljudi prihajalo iz Turčije na grške otoke, od tam pa so se odpravili naprej po t. i. balkanski migracijski poti (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 22). Pritisk, ki sta ga množičnost in moč gibanja ljudi, ki so prihajali, ustvarila na »trdnjavo Evropo«, je povzročil, da se je septembra 2015 odprl koridor za (razmeroma) hitrejši in varnejši prehod (prav tam, str. 22–23). Ta prehod je zajemal Grčijo kot vstopno državo, Makedonijo, Srbijo, Madžarsko, Avstrijo in Nemčijo; ko je Madžarska zaprla svoje meje in se je pot preusmerila južneje, pa sta del skupine postali še Hrvaška in Slovenija (Kogovšek Šalamon, 2016, str. 62–63).

Slika 1: Balkanska begunska pot

Koridor je obvladovala vojska,[16] policija in t. i. humanitarna oskrba, ki pa je bila med tem časom povsem monopolizirana, saj so jo prevzele humanitarne organizacije pod poveljstvom Civilne zaščite, ki ji je za to podelila mandat država (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 29). Ta je bila koordinatorka Rdečega križa, Slovenske filantropije, Karitasa, Adre, UNHCR in drugih mednarodnih organizacij (prav tam). Kot prostovoljka ali prostovoljec si dostop dobil le prek teh organizacij, posredovanje kakršnihkoli informacij ljudem v teh taboriščih pa je veljalo za skrajno nezaželeno (prav tam). Čeprav se je oskrba glede na začetno obupno stanje pozneje nekoliko izboljšala, ne moremo mimo dejstva, da so bile humanitarne organizacije vključene v sistem nadzora brez kakršnekoli lastne avtonomije (prav tam, str. 30). Ohranjale in prispevale so k dehumanizaciji: »Ljudje so bili torej zaprti v koridor, da bi bili 'pod nadzorom', medtem ko jih je humanitarna skrb ohranjala pri življenju. Oboje skupaj je delovalo tako, da je preprečevalo vsakdanji človeški stik z lokalnim prebivalstvom, saj ljudje na poti niso smeli izstopiti iz koridorja« (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 38). To onemogočanje stikov in zapiranje ljudi v koridor pa je nadaljevanje apartheidskega režima segregacije na »nikogaršnjem ozemlju«, ki je bilo vzpostavljeno znotraj koridorja (prav tam). Do samega koncepta humanitarnosti imam v tem primeru zadržek, saj je ta vedno povezan s pozicijo moči ter pokornostjo in pričakovanjem hvaležnosti od tistih, ki so te pomoči deležni ali deležne. Koncept je zame hinavski tudi zato, ker se večkrat pojavlja kot »rešitelj«, medtem ko v resnici poskuša le prekriti dejanske vzroke nastalih posledic, ki jih »rešuje«. To je bilo razvidno tudi

[16] Da je vojska dobila pooblastilo za interveniranje v civilno sfero, je zapisano v dopolnilu zakona o obrambi, ki ga je parlament sprejel po hitrem postopku (Vrbnjak, 2019, str. 35).

pri koridorju. Avtorica Kogovšek Šalamon namreč trdi, da je bil koridor humanitaren le navzven (Kogovšek Šalamon, 2016, str. 63). Avtorici Lunaček Brumen in Meh pa opozorita na kasneje osnovano diskurzivno produkcijo humanitarne krize, ki je nastali položaj predstavila kot posledico naravnega pojava ali katastrofe in s tem pogosto prikrivala dejstvo, da so za praktično ustvarjanje humanitarnih razmer odgovorne ravno države na poti, njihove oblasti, vojske in policije (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 32). Države na poti so namreč soustvarjale razmere, v katerih se je potovalo po koridorju (prav tam):

> Omejevanje svobode gibanja, zapiranje ljudi v premajhne in ograjene prostore, tlačenje na prepolne vlake in avtobuse, prisilno čakanje, pogosto brez strehe nad glavo in v mrazu, dolgi administrativni postopki registracije in evidentiranja, omejevanje dostopa prostovoljcem in prostovoljkam, samoograniziranim aktivistom in aktivistkam, omejevanje dostopa do sanitarij in zdravnika, ločevanje družin in prijateljev, zapiranje mej in selektivna prepustnost – vse to so bile prakse, ki so ustvarjale humanitarno izredno stanje in povzročale trpljenje ljudi (prav tam).

Duško Petrović pojasni, da sta »[…] v središču varnostno-humanitarnih politik na eni strani pozornost in skrb za telo in biološko življenje, v okviru katerih je politika človekovih pravic omejena na pravico do življenja« (Petrović, 2016, str. 47). Avtor meni, da je humanitarizem izraz sodobne biopolitike, ki politiko človekovih pravic omeji na politiko pravice do življenja, ki se sklicuje na njegovo pomembnost in nedotakljivost ter na njegovo nego in skrb (prav tam, str. 57). Tako se zdi, da so države po eni strani naklonjene, humanitarne, celo etične, po drugi strani pa pogojujejo, prepovedujejo in izključujejo (Vrbnjak, 2019, str. 32). Gre namreč za nove paradigme, kjer se politike izključevanja predstavljajo kot etične in solidarne (prav tam). Faza vzpostavljenega koridorja je trajala le do 18. novembra 2015, ko se je prehod na grško-makedonski meji za skoraj vse zaprl, izjema so bile in bili le državljanke in državljani Sirije, Afganistana in Iraka (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 24). Ostale osebe so bile kategorizirane kot »ekonomski« migranti in migrantke, zaščito v evropski azilni politiki pa naj bi si zaslužili le »pravi begunci in begunke« (prav tam, str. 30). Uvrščanje ljudi v kategorijo »ekonomskih migrantov in migrantk« je pomenilo izključevanje iz koridorja (prav tam), »mediji pa so s povzemanjem in razširjanjem te ločnice prispevali k ustvarjanju političnega konteksta izrednega stanja, ki je doseglo višek v dogovoru med Evropsko unijo in Turčijo in posledičnem zaprtju balkanske migracijske poti« (Hrvatin, 2017). Varnostni prijemi so se tako na diskurzivni kot na praktični ravni po 18. novembru 2015 stopnjevali (prav tam, str. 31). To se je po eni strani kazalo s širjenjem strahu in predstavljanjem položaja kot nekako »nevarnega«

za ozemlje, blaginjo, kulturo in zdravje Evrope (prav tam). Sedmega marca 2016 pa je bil koridor uradno ukinjen[17] za vse, ki bi potencialno lahko podali ali podale vlogo za mednarodno zaščito v EU (ACERBIC DISTRIBUTION, 2016, str. 14). Konkretno je takrat na makedonsko-grški meji ostalo na stotine ljudi (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 30). V Idomeniju[18] so sledili protesti, prav tako so se ti v duhu solidarnosti odvijali tudi drugod po Evropi (prav tam, str. 31). Razlika med balkansko potjo[19] in koridorjem je v tem, da je bilo koridor mogoče zapreti, medtem ko to za balkansko migracijsko pot ne velja (prav tam, str. 24). Možna je bila le ponovna ilegalizacija poti (prav tam). Zaradi zaprtja balkanske migracijske poti je v letu 2016 samo do konca julija v Sredozemskem morju umrlo več kot 3000 ljudi, od tega več kot tisoč samo v enem majskem tednu (ACERBIC DISTRIBUTION, 2016, str. 15). Prav ilegalizacija pa je eden izmed osrednjih pojmov pri razumevanju dinamike evropske migracijske politike, saj je precejšen del svetovne populacije (vsi tako označeni nižji in srednji razredi večine azijskih, afriških in latinskoameriških držav) izključen iz možnosti legalnega potovanja v EU in prisiljen v ilegalno potovanje (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 33). Konkretno je to pomenilo »[…] pešačenje čez t. i. zelene meje, sledenje železniškim tirom, po katerih je lahko kadarkoli pridrvel vlak, ali pa skrivanje v majhnih pregrajenih delih tovornjakov, kombijev ali avtomobilov« (prav tam). Prehod meja v koridorju je potekal pod uradnim nadzorom vojske, policije, humanitarnih in nevladnih organizacij in je bil tako rekoč dokumentiran (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 33), natančneje: bil je neilegalen in od držav toleriran prehod (prav tam, str. 24) in tako je bil ravnanje izven običajnih praks nadzora (prav tam, str. 32). Vzpostavitev koridorja je vendarle pomenila velik napredek v položaju ljudi na poti glede na prejšnje stanje[20] ne glede na njegovo izvedbo (prav tam). Dejstvo je, da so ljudje ne glede na vse prečkali meje in pritiskali na »evropsko trdnjavo«, ta pritisk pa je bil znak moči, priložnost za razrahljanje struktur nadzorovalne migracijske politike in korak k enakopravnosti. Žal pa je »trdnjava« na koncu vseeno pokazala svoje zidove, ki se nikoli niso zares spustili. Ko se je koridor zaprl, je pot spet

[17] Glavno orodje za zapiranje so bili represivni organi držav na njeni poti in nastajajoča policija EU – Frontex (Varnost proti ljudem: vizija evropske blaginje, 2016, str. 15).
[18] V Grčiji blizu makedonske meje.
[19] Darja Zaviršek zapiše, da že sam izraz balkanska begunska pot oz. balkanska ruta (ACERBIC DISTRIBUTION, 2016) oživlja stereotip o Balkanu kot delu Evrope, ki je zgodovinsko »markiran« kot evropska periferija: »Evrocentrizem se tu pojavi v dveh plasteh, kot kulturalizem zahodnega sveta do periferije in kot odnos periferije do nezaželenih prišlekov« (Zaviršek, 2017, str. 51). Kot pravi, je »balkanska begunska pot« danes del balkanizma, njegova revitalizacija in nova zgodovinska pojavna oblika, ki obuja stare stereotipe o »hordah barbarov« (Turkov, Slovanov, Vzhodnoevropejcev), ki z Vzhoda preplavljajo Evropo in s tujo religijo in tujimi navadami rušijo zahodno demokracijo, harmonijo in blaginjo« (prav tam, str. 52). Nadaljuje s tem, da zahod na Balkan odlaga predstave o lenih, koruptivnih, manj sposobnih ljudeh ter tistih, ki se jih hoče znebiti oziroma jih noče sprejeti (prav tam).
[20] Trpljenje (sicer razmeroma manjšega števila ljudi) je obstajalo že pred vzpostavitvijo koridorja, a je bilo skoraj povsem potisnjeno v nevidnost (Lunaček Brumen in Meh, 2016, str. 33).

postala ilegalizirana, s tem pa tudi dražja in nevarnejša, kar pa je pomenilo, da je več ljudi (predvsem tisti z manjšim finančnim zaledjem, družine, ženske) ostajalo ujetih v grozljivih razmerah (v grških kampih) (prav tam, str. 31). Na mejah pa so zrasli kilometri rezalne žice in panelnih ograj, nad katerimi bdijo okrepljene policijske in vojaške enote (ACERBIC DISTRIBUTION, 2016, str. 14). Prehod pa je ponovno pogojen bodisi s posedovanjem ustreznih dokumentov ali z zadostno količino denarja za tihotapsko[21] podzemlje, ki pa za svoje storitve ne nudi garancije (prav tam). V državah balkanske migracijske poti, od Turčije do Nemčije in Švedske, je v različnih negotovih situacijah še vedno na stotisoče ljudi (prav tam, str. 15). To so danes ljudje, ki so podali vloge za mednarodno zaščito, čakajoči na deportacije, ljudje brez papirjev, ki so v različnih fazah različnih birokratskih postopkov (prav tam). Živijo v uradnih centrih različnih stopenj odprtosti, v samoorganiziranih kampih in skvotih v Grčiji, kjer jim ves čas grozi policijski napad, v zaprtih taboriščih v Makedoniji, polodprtih azilnih domovih na Hrvaškem in v Sloveniji, pripornih centrih na Madžarskem, azilnih domovih v Avstriji in Nemčiji, zaporih vsepovsod, skupnostnih stanovanjih v Italiji in v drugih ustanovah (prav tam). Kjerkoli so, nadaljujejo boj za svojo prihodnost, ob strani pa jim stojijo številni podporniki in podpornice, ki tvorijo samoorganizirane iniciative solidarnosti po Evropi in skušajo na različne načine prebiti družbeno in ekonomsko izolacijo, v katero so potisnjeni (prav tam).

1.3.1 Medijski diskurz, povezan s koridorjem 2015/16

Ne samo da mediji ustvarjajo diskurz, so tudi njegov ključen prenašalec in pogosto prvi »stik« z ljudmi, o katerih teče diskurz. To je seveda mišljeno hipotetično, saj ne gre za pravi – fizičen stik. Temveč za navidezen, ko imajo ljudje občutek, da ljudi poznajo enako, kot da bi zares vzpostavili (prvi – fizičen) kontakt, saj so jim ga medijske predstavitve nadomestile. Pravzaprav ne gre za miselnost, da ljudi zares dobro poznajo, temveč za idejo, da o njih (na podlagi medijskih predstavitev) vedo dovolj. Medijske predstavitve so večini nadomestile prvi »stik«, vcepile so jim predsodke in strah, tako da se pravi stik najverjetneje ne bo nikoli zgodil. Tudi moj prvi »stik« se je zgodil po medijskih predstavitvah, ki pa so poleg določenih predsodkov in strahu vzbudile tudi mojo radovednost. Prej in potem, predvsem pa leta 2015/16 se je v Sloveniji veliko govorilo o povečanemu številu ljudi, ki so prihajali čez Slovenijo ali v njej

[21] Na protitihotapski diskurz, ki danes prevladuje v medijih in politiki in usmerja pozornost na tihotapce ter jim pripisuje odgovornost za težavno in nevarno pot v Evropo, opozori Tina Ivnik (2016, str. 314): »Prav restriktivne zakonodaje in politike EU tihotapcem omogočajo delovanje in velike zaslužke, ljudem na poti pa odvzemajo vse pravice do zaščite in varnosti na poti.« Povzema Freedmana, ki pravi, da je namen politik EU zmanjševanja tihotapstva in trgovine z ljudmi samo navidezen, saj prav z ilegalizacijo ljudi in selektivno prepustnostjo meja pravzaprav krepijo tako tihotapstvo kot trgovino z ljudmi (Ivnik, 2016, str. 314).

podajali vloge za mednarodno zaščito. Čeprav v različnih kontekstih[22] se je izraz, ki je opisal to situacijo, poimenovan kot humanitarna ali begunska kriza, pojavljal predvsem v medijih (Dnevnik, 2015), politiki (SMC, 2015) in znotraj humanitarnih nevladnih organizacij (Amnesty International, 2015). Tako je recimo takratni predsednik vlade dr. Miro Cerar pozival k mirnosti, strpnosti, solidarnosti in pomoči: »Ni nobenega razloga, da bi se zdaj, ko moramo biti še bolj enotni, poslušalo tiste, ki spodbujajo k nestrpnosti, hujskaštvu, ksenofobiji in strahu, ki ni razumen in nima nobene realne osnove« (SMC, 2016). Povedal je tudi, da je pomembno, da »[…] razumemo, da pri begunskem valu[23] ne gre le za iskalce zaposlitve, ampak ranljive ljudi, ljudi v stiski. Zato je pomembno, da to našo človečno držo ohranimo tudi vnaprej« (prav tam). Takratna direktorica Urada vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov[24] Mojca Špec Potočar pove, da je eden izmed izzivov »zagotavljanje ustreznih prostorskih kapacitet, še posebej v kontekstu prevzemanja solidarnostnega bremena, ki ga predstavlja premestitev 567 migrantov iz Italije, Grčije […]« (Špec Potočar, 2017, str. 5). Mojca Špec Potočar tako jasno pove, kaj nam pravzaprav ljudje, ki prihajajo, predstavljajo – breme. In to ne kakršnokoli, temveč – solidarnostno. Takratna direktorica kontradiktorno pojasni stanje in pokaže, da je solidarnost v tej zadevi nekaj, kar nas bremeni in nam pravzaprav postavlja nove ovire. V prispevku tudi z ostalimi izrazi pojasni svoj odnos in načela, med drugim tudi s stavkom »[…] na področju begunske oz. priseljeniške problematike imamo v Sloveniji kar solidne izkušnje« (prav tam), ki migracije avtomatsko označi kot problem. Nazadnje pa so v slovenskem prostoru odzvanjala tudi sporočila, ki so neposredno, iskreno in brez skritih[25] sporočil pozivala k solidarnosti, humanosti in implementaciji osnovnih človekovih pravic. Tako

[22] Amnesty International je izraz uporabila v kontekstu kritike evropskemu nadzoru priseljevanja, medtem ko je stranka SMC izraz uporabila v kontekstu pomirjanja javnosti s sporočili o zaprtih mejah in postavljenih nadzorih na njih.

[23] Tudi izraz begunski val je bil v medijskem diskurzu zelo pogost. Franci Zlatar iz društva Odnos je 29. 5. 2017 na dodatnem usposabljanju za delo z otroki in mladostniki beguncev in migrantov ter otroki mladostniki brez spremstva govoril o problematiki besede val (v kontekstu »begunski val«), saj trdi, da beseda val izhaja iz naravoslovnih ved, medtem ko so migracije družbeni pojav. Uporaba te besede v kontekstu migracij je tako neustrezna, saj asociira na nekaj, kar zaliva, podira, uničuje (osebni zapiski, predavanje na usposabljanju socialne zbornice 29. 5. 2017). O tem piše tudi Asja Hrvatin: »Begunke in begunci so tako v javnem diskurzu, ki ga krepi (ozvoči in upodobi) ter razširja medijsko poročanje, definirani (opisani) kot reka, poplava, kriza, katastrofa, množica, masa, truma, kolona« (Hrvatin, 2017). Tak diskurz ljudi namreč deindividualizira in jih umešča med varnostno grožnjo (varnostnizacijo) in humanitarno tragedijo (prav tam).

[24] UOIM je kot samostojna vladna služba začel delati 1. 6. 2017 (UOIM, b.d). Od takrat naprej UOIM upravlja Azilni dom in obe njegovi izpostavi ter vse tri integracijske hiše (v Ljubljani, Mariboru in Velenju).

[25] Tudi predsednik vlade je pozval k solidarnosti, pa vendar je v istem stavku poudaril pomen varnosti, kar posredno sporoča, da so ljudje, ki prihajajo, za nas vseeno potencialna grožnja (Premier Cerar pozval k strpnosti in solidarnosti: Ni razloga, da bi poslušali tiste, ki spodbujajo strah in hujskaštvo, 22. 2. 2016).

je to že zelo zgodaj (6. 11. 2015) počel Mirovni inštitut,[26] ki je z javnim pismom opozoril, da je prihod ljudi predvsem humanitarno in ne varnostno vprašanje (IUS-INFO, 2015). Pomemben del medijskega diskurza je bilo tudi poimenovanje situacije prihoda povečanega števila ljudi, znano kot begunska kriza. Zakaj je nekorektno govoriti o »begunski krizi«,[27] pa pojasni avtorica Nina Kozinc:

> Poimenovanje »migrantska kriza« ali »begunska kriza« označuje mrzlični poskus EU in evropskih nacionalnih držav, da nadzorujejo, zadržujejo in upravljajo (»nezakonita«) transnacionalna in medkontinentalna gibanja ljudi. Samo imenovanje krize kot begunske/migrantske je mehanizem za sprejem izrednih ali »nujnih« vladnih ukrepov in njihovo normalizacijo, pojma pa personificirata krizo in jo prestavljata v telo in osebo figurativnega migranta/begunca, kakor da bi bil ali bila nosilec bolezni, imenovane »kriza«, okužbo z njo pa nosi povsod s seboj (Kozinc, 2016, str. 227).

Beseda »kriza« je praviloma negativno označena. Negativni predznak pa se nadaljuje, ko »krizi« dodamo pridevnik »begunska«. Jasno postane, da gre za krizo, povezano z begunci in begunkami, ljudmi, ki prihajajo. V vzorcu[28] analize medijskega poročanja Dejana Jontesa prevladujoči okvir tematizira dogajanje v okviru različnih družbenih problemov za ljudi na poti (npr. kršenja človekovih pravic, viktimizacije ipd.) (Jontes, 2017, str. 188189). Dodaja še, da je implicitni pomen teh zgodb ustvarjanje vtisa o množičnosti ljudi, ki prihajajo, s katerimi se Slovenija težko sooča in posledično vzpostavljanje kulture strahu (prav tam, str. 193). Kot zapiše Asja Hrvatin, je »medijsko poročanje polno pripovednih tehnik, ki begunce in begunke predstavljajo kot nevarne, potencialne teroriste in teroristke, neobvladljivo naravno katastrofo, ki jo je treba nadzorovati, zajeziti in obvladati, po drugi strani pa jih mediji potiskajo v vlogo nemočnih žrtev, ki jih zahodni svet iz golega človekoljubja rešuje pred smrtjo« (Hrvatin, 2017). Prevladujoči diskurz pa ni bil nič novega. Dejan Jontes opozarja, da v analize poročanja o ljudeh na poti v Sloveniji že od devetdesetih let kažejo precej enotno sliko (Jontes, 2017, str. 186). Avtorica Duopona Horvat ter avtorja Verschueren in Žagar, ki se ukvarjajo z retoriko politike

[26] Mirovni inštitut je raziskovalni in civilnodružbeni akter v Sloveniji, ki razvija raziskovalno, izobraževalno in osveščevalno dejavnost tudi na področju družboslovja in človekovih pravic ter je zagovornik ranljivih skupin in si skupaj z njimi prizadeva za odpravo diskriminacije (Mirovni inštitut, b.d.).

[27] Tudi sama nisem bila izvzeta iz tega diskurza in sem izraz »begunska kriza« uporabila v svojih dnevnikih iz 2. letnika: »In sedaj res iz prve roke opažam kako je socialno delo v takšnih situacijah, kot je recimo begunska kriza in prezasedenost azilnih domov, oteženo in nekvalitetno» (zapis iz dnevnika, 22. 2. 2016). Ali pa: »Od kar je tale aktualna begunska kriza, v azilni dom vstopa vedno več nevladnih organizacij, ki pa se usmerjajo bolj ali manj na otroke in mladostnike« (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2016).

[28] Dejan Jontes analizira poročanje o humanitarni krizi v Delu, Dnevniku in Večeru v obdobju, ki so ga novinarji (tako kot sam zapiše) poimenovali "prvi in drugi begunski val" (Jontes, 2017, str. 185).

v Sloveniji na primeru bosanskih beguncev in begunk, dodajajo, da je bilo vprašanje beguncev in begunk (že takrat) uspešno opredeljeno kot problem (Duopona Horvat v Jones, 2017, str. 186). Podobno ugotavlja Mojca Pajnik, ki je v analizo poročanja o ljudeh na poti zajela obdobje med letoma 2003 in 2005, ko se je o njih še vedno poročalo kot o številčno visoki grožnji, državniška drža pa se je po njenih ugotovitvah uporabljala kot legitimizacijski okvir za nekatere diskriminatorne diskurzivne obrate (Jontes, 2017, str. 186). Kljub temu je zaznala premike v poročanju, kot so osredotočanje na zgodbe, ki jih pripovedujejo ljudje na poti, v katerih poročajo tudi o težavah, s katerimi se soočajo, in podobno (prav tam).

1.3.1.1 Nevidnost žensk na poti v medijskem diskurzu

Kot je zapisala Asja Hrvatin, žensk na poti ni:

> »Ni jih na javnih dogodkih, okroglih mizah nevladnih organizacij, na katerih je govora o izkušnjah in potrebah begunk, ni jih v medijskem poročanju, javnem diskurzu predstavnic oblasti, niti v aktivističnih skupnostih samoorganiziranih migrantskih centrov Second Home in Ambasada Rog v Avtonomni Tovarni Rog« (Hrvatin, 2017).

Njihovo odsotnost in nevidnost v medijskem poročanju je potrdila analiza[29] televizijskih prispevkov v obdobju najintenzivnejšega prehoda po balkanski migracijski poti (jesen 2015), ki jo je opravila Asja Hrvatin. Ugotovila je, da so ženske na poti v medijskem poročanju manjkale oz. so se redko pojavljale. Tudi takrat najpogosteje v vlogi objekta, o katerem gradijo diskurz drugi (prav tam). »O njih se je gradil diskurz prek mehanizmov viktimizacije, esencializma in orientalizma, ti pa so gradili arhetip begunke kot šibke, pasivne, zatirane ženske-matere« (prav tam). Ne samo to, prispevki namreč ne omenjajo ničesar o uporu, ženske pa so v zgodbah predstavljene bodisi kot žrtve ali kot osebe z neverjetno odpornostjo (prav tam). Redke so bile namreč priložnosti, v katerih so ženske na poti nastopale kot sogovornice ali politični subjekti, kjer bi lahko ovrgle arhetip begunke kot pasivne zatirane žrtve in pokazale dejavnost, avtonomijo, moč in solidarnost (prav tam). Nevidnost pa ni ostala samo pri medijskih predstavitvah, nadaljevala se je tudi v azilnem domu. To je bil tudi razlog za ustanovitev ženske skupine in nekaj, kar me je kot žensko in kot bodočo socialno delavko izredno »mučilo«.

[29] Analiza medijskega poročanja o begunkah temelji na pregledovanju televizijskih prispevkov informativnih oddaj na štirih televizijskih programih: RTV Slovenija (Dnevnik, Prvi Dnevnik, Poročila, Odmevi, Studio City), POP TV (24ur, 24ur zvečer, 24ur popoldne, Epilog, Preverjeno, video vsebine iz prispevkov na 24ur.com), Kanal A (Svet) in Planet TV (Planet Danes), objavljenih v obdobju med 1. 9. 2015 in 1. 12. 2015 (Hrvatin, 2017).

1.3.1.2 Homogenizacija v diskurzu = rasizem

Ena izmed mnogih krivic, ki se je zgodila t. i. beguncem in begunkam, je tudi ta, da jih je javnost s pomočjo medijev začela obravnavati kot homogeno skupino.[30] S tem so se izbrisale posamezne identitete in osebne realnosti, ki pa so skupek različnih misli, zgodovine, osebne etnične in verske interpretacije, spola, ekonomskega statusa, osebnih prepričanj in pogleda na svet, moči in nemoči, poguma in strahu, borbenosti in obupa ter čisto vsega, kar je vmes (in kar ni), kar se (ali pa ne) pri ljudeh tako ali drugače izrazi oz. se prepleta in ustvarja nove razsežnosti realnosti. Kot sem pisala v poglavju o temeljnih pojmih, diferencialistični rasizem pogosto deluje prav z utemeljevanjem, da npr. evropsko oz. zahodno kulturo in evropski način življenja in vrednote varuje pred drugimi kulturami, drugačnim načinom življenja in drugačnimi vrednotami (Frank in Šori, 2015, str. 93). Diskurzivna praksa ustvarjanja »drugega ali druge«, ki temelji na številnih prikritih diskurzivnih pomenih, s katerimi se konstruirajo člani ali članice in nečlani ali nečlanice posameznih skupin, pa zaznamuje sodobni rasistični diskurz (prav tam). Tudi Asja Hrvatin piše o splošnem diskurzu t. i. begunk in beguncev, ki jih definira, predstavi in interpretira kot homogeno množico brez individualnih izkušenj, lastnosti ali potreb (Hrvatin, 2017). Pravi, da so predstavljeni in predstavljene kot homogena masa, povsem deindividualizirani in deindividualizirane, ahistorizirani in ahistorizirane, z redkimi priložnostmi, ko lahko nastopajo kot (politični) subjekt (Hrvatin, 2017).

Za socialno delo je pomembno, da izstopimo iz tega diskurza o homogeni skupini, kajti prav vsak človek je edinstven in različen in izbira, katere besede uporabiti, je redko nepolitično prizadevanje (Heffernan, 2006, str. 140). Kristin Heffernan pravi, da moramo v socialnem delu bolje razumeti, kako jezik, ki se uporablja v našem poklicu na politični, praktični in akademski ravni, vpliva na posameznike in posameznice, s katerimi delamo, ker bo to posredno spodbudilo tudi našo lastno vrednost in spoštovanje ljudi (prav tam, str. 145). Menim pa, da brez aktivnega sodelovanja v družbenih akcijah, brez aktivnega sodelovanja z ljudmi na terenu in brez aktivne refleksije javnega diskurza o določeni temi ni povsem mogoče vedeti, razmišljati o jeziku in o (ne)ustreznih izrazih ter o njihovih posledicah. Pri prevpraševanju jezika je verjetno glavno vprašanje, kako vemo, kdaj določena beseda ali izraz postane neustrezen. Menim, da je to

[30] Izraz homogena skupina sem uporabila zaradi vsesplošnega razumevanja. Sem pa razmišljala, da bi ga zamenjala z besedo enaka, enovita (SSKJ, b.d), saj če se navežem na predavanje dr. Francija Zlatarja, bi lahko trdila, da je tudi izraz homogena skupina neustrezen. Večinoma se ga namreč uporablja v kemiji (izhaja iz naravoslovnih ved), medtem ko so migracije družbosloven pojav. Po drugi strani pa za zdaj nisem našla dovolj dobrega razloga, zakaj bi opustila ta izraz samo zato, ker izhaja iz kemije (osebni zapiski, predavanje na usposabljanju socialne zbornice za delo z otroki in mladostniki beguncev in migrantov ter otroki mladostniki brez spremstva, 29. 5. 2017).

takrat, ko se začne pojavljati v negativnih kontekstih, tako kot se je npr. izraz migrant začel pojavljati v kontekstu dogajanja iz leta 2015/16, ko je bilo v Sloveniji (in Evropi) povečano število ljudi, ki so bodisi tranzitno prešli Slovenijo ali pa so podali vlogo za mednarodno zaščito. Izraz sam po sebi ni problematičen, saj veliko ljudi migrira in je to celo pozitivno ovrednoteno. Ko pa se ta isti izraz pojavi v prej opisanem kontekstu, migranti in migrantke niso videni kot vsi ostali, ki migrirajo (čeprav počnejo točno to, iščejo boljše življenje, izobrazbo in delo), temveč kot nevarnost Evropi, izkoriščevalci ali izkoriščevalke sistema, tihotapci ali tihotapke ipd. Da to sploh lahko ugotovimo, opazimo in mislimo, potrebujemo refleksijo. Nazadnje je pomembno razumeti, da se jezik uporablja za vzpostavitev članstva (pri tem se nanaša na članstvo enakovrednih članov in članic družbe) in nasprotno, za omejitev dostopa do tega (Gregory in Holloway, 2005, str. 38). Lahko okrepi ali nadzoruje, zagotovi vizijo ali demoralizira (prav tam). Jezik je eden od načinov, kako osebe ali skupine na oblasti ohranjajo svojo moč, obenem pa je posreden način zatiranja tistih brez moči (Heffernan, 2006, str. 140). Tisti, ki moč imajo, jo kopičijo in ohranjajo, z njo pa tudi simbolna sredstva za lastno korist (prav tam). In ker jezik ni vedno viden kot sredstvo moči, lahko njegov vpliv na tiste brez oz. z manj moči ostane neopažen (prav tam). Tisti, ki so na poziciji moči, imajo namreč tudi možnost nadzora nad diskurzom (Gregory in Holloway, 2005, str. 38). Analiza dnevniškega jezika, ki sledi kasneje, je moj lastni opomin na to, da tudi sama nisem (bila) izvzeta iz rasističnega diskurza in me opominja na pomen refleksije izrazov v socialnem delu.

1.4 Ženska skupina v azilnem domu

Oktobra 2016 sem imela za seboj že dobro leto izkušenj prostovoljnega dela z otroki v azilnem domu, Ana pa še kakšno leto več. Začeli sva opažati, da se najini obiski v azilnem domu vsakič znova podaljšujejo. Ko sva namreč končali delavnice za otroke, sva ostajali na kavi z njihovimi starši – večinoma z materami. Vse pogosteje so prihajale v igralnico, nama prinašale kavo, čaj, sok, sladkarije in z nama navezovale stik, vsaka malo drugače in na svoj način. Tako smo se počasi spoznavale in razvijale pristne stike (z nekaterimi bolj, z drugimi manj), s tem pa sva dobili priložnost, da poskusiva razumeti, videti in slišati njihovo realnost z različnih perspektiv, tudi s perspektive spola. Ta perspektiva namreč neposredno zadeva vprašanje hierarhije in razmerja moči, ne da bi spregledala kar koli od tega (Urek, 1997, str. 396). Tako sva opažali, da nekatere ženske večinoma ostajajo doma – v sobah, da se po večini ne udeležujejo raznih srečanj izven azilnega doma, medtem ko je nekaj moških (njihovih partnerjev) pogosto (ali pogosteje) odhajalo v Rog, na Slovensko filantropijo ipd. Ženske so bile tako prikrajšane za širjenje socialne mreže izven azilnega doma, za trenutke izven totalne institucije. Večkrat so

nama povedale, da v nasprotju s svojimi možmi slabo govorijo slovensko ali angleško in se tako tudi ne čutijo samozavestne, da bi azilni dom sploh zapuščale. O tem piše tudi Dominelli, ko navaja primer žensk delavskega razreda, ki prihajajo iz Kitajske in živijo v Angliji (Dominelli, 2008, str. 175). Zaradi t. i. tradicionalnih spolnih vlog, v katerih so ženske odraščale, in slabših zaposlitvenih možnosti je namreč manj verjetno, da govorijo angleško, kot je to verjetno za njihove partnerje (prav tam). Pomemben razlog je tudi pomanjkanje varnih prostorov za srečanje z drugimi in odsotnost skupnih dejavnosti (prav tam), kajti javni prostor ni ženski prostor. Z Ano sva se tako začeli spogledovati z mislijo o ženski skupini, ki bi bila varen prostor, s tem da bi bil to predvsem njihov oz. naš prostor. To je bil izziv in izjemna odgovornost in nisva bili prepričani, da bova temu kos. Bili sva samo študentki 3. letnika z občutkom, da imava premalo znanja, da bi lahko dali ženskam tisto, kar si zaslužijo. Najina takratna mentorica je v tistem času dala pobudo za ustanovitev ženske skupine, v kateri bi skupaj z ženskami izdelale novo brošuro, ki jo dobijo ljudje, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito v Sloveniji. Obstoječa brošura, ki jo dobijo ob namestitvi v azilni dom, je pomanjkljiva tako z vidika praktičnih informacij (recimo lokacije bližnjih trgovin, bank, Rdečega križa ipd.) kot z vidika spola (recimo informacije prepoznavanja nasilja in napotki za pomoč). Mentorica in njena sodelavka sta predvsem želeli, da bi bila nova brošura narejena po predlogih žensk in skupaj z njimi. 4. 11. 2016 smo tako imele prvo srečanje ženske skupine, na katerem smo skupaj z ženskami postavile naslednje cilje:

- Izdelava brošure: v sklopu tega tudi dajanje informacij kot odgovor na konkretne potrebe žensk, ki jih bodo same izpostavile.
- Povečanje samozavesti pri uporabi slovenskega in angleškega jezika.
- Vzpostavitev varnega prostora, kjer bi vsaka udeleženka čutila, da lahko deli svoje občutke, misli, kritiko ali pomisleke glede česarkoli.
- Vzpostavljanje in izboljšanje odnosov med ženskami in tako povečanje njihove socialne mreže.
- Omogočanje ženskam odmik iz vsakdanje enoličnosti, omogočiti več časa in prostora za sprostitev in zabavo (po njihovi predstavi in definiciji teh dveh pojmov).

Že na naslednjih nekaj srečanjih sva ugotovili, da je brošura postranskega pomena in je zato tudi nismo nikoli izdelale. Prostor so zavzele druge prioritete in vesela sem, da je bilo tako. Izkazalo se je, da so bila naša srečanja prostor, kjer so se sprostile, prišle do besede, kjer so vodile in ustvarjale program. Tako smo se skupaj učile jezike (med drugim tudi slovenščino in angleščino), imele smo različne sprostitvene igre, ustvarjalne delavnice, učile smo se, kako

uporabljati vozni red za mestni avtobus, spoznavale smo izobraževalni sistem v Sloveniji, govorile o običajih v različnih državah, o hrani in glasbi, včasih smo samo pele, včasih plesale, včasih pa le sedele, se objele, jokale in smejale.

2 Metodologija

2.1 Vrsta raziskave

Moja raziskava je v prvi vrsti kvalitativna, saj osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi (Mesec, 2015/16, str. 11). Raziskovalka ali raziskovalec pri tem zbira podatke različnih vrst in različnih virov (Mesec, 2015/16, str. 16–17). Poleg podatkov iz intervjujev in opazovanja kot vire podatkov uporablja tudi svoje izkušnje z institucijo, osebne in uradne dokumente, dnevnike, pisma, fotografije, različne izdelke ipd. (Mesec, 2015/16, str. 16–17). V raziskavi sem tako namesto intervjujev uporabila svoje dnevnike, poročila in izkušnje z institucijo azilnega doma, v katerem sem delala. Moja raziskava je tudi etnografska, saj zajema ogromno opazovanja z udeležbo, tj. prisotnosti v azilnem domu in »študijo primera« oblikovanja in razvoja ženske skupine. Kot je razvidno že iz prejšnjega poglavja, sem v 2. letniku študija (leta 2015) prek društva prvič vstopila v azilni dom in celotno študijsko leto (2015/16) vsak teden vodila prostočasne dejavnosti za predšolske otroke. Zaradi kontinuitete mojih obiskov in metod dela, ki so velikokrat vključevale tako starše in otroke, sem vse pogosteje vzpostavljala delovne odnose tudi s starši, še posebno z materami. Vsak teden sem tako s pomočjo metode udeležbe z opazovanjem pisala dnevnike, kjer sem natančno zapisovala vse, kar se je tisti dan zgodilo, lastne občutke, interpretacije občutkov ljudi ipd. Ko sem na koncu svoje prakse izpeljala dva projekta (izlet v središče mesta in bovling za ženske), so se odnosi z ženskami, materami še posebej poglobili. Vedno bolj pogosto so me ogovarjale, me vabile v svoje sobe, se name obračale po informacije ipd. Naslednje študijsko leto (2016/17) sva se skupaj s kolegico Ano vrnili v azilni dom, najprej kot prostovoljki, potem tudi kot praktikantki. Tako sva skupaj ustanovili žensko skupino prav zaradi dobrih delovnih odnosov, ki sva jih vzpostavili v 2. letniku. Ker pa sem želela čimbolj razumeti, kdo so ženske, s katerimi sodelujem, od kod prihajajo itd., sem opravila tudi dve potovanji (Iran – februar 2017 in jug Turčije – od 15. julija do 15. avgusta 2018), ki sta nedvomno poglobili moje razumevanje določenega dela njihovih realnosti. S tem, ko sem potovala v države in kraje, v katerih so nekatere ženske odraščale in živele, sem imela priložnost tudi sama izkusiti določene vladne režime, pred katerimi so mnoge od njih zbežale. Vpogled v vsakdanje življenje sem dobila tudi z bivanjem pri družinah na domu prek spletne platforme Couchsurfing. Tako sem poglobila razumevanje prepletanja običajnih življenjskih dogodkov s patriarhatom, religijo, nadzorom in nazadnje posledice onemogočanja pravice do gibanja. Ključna pa je bila nazadnje moja perspektiva, iz katere sem izhajala med svojim raziskovanjem. Najprej sem namreč videla, se potrudila razumeti in podpreti ženske (ne pa recimo socialno delavko ali varnostnika ali

njihovih partnerjev ipd.). Za to sem morala kritično misliti oz. razčleniti obstoječi družbeni govor o ljudeh na poti in o ljudeh, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito (diskurz varnostnizacije in kriminalizacije). Z razumevanjem najprej žensk, ki so podale vlogo za mednarodno zaščito, sem se tako distancirala od socialnih delavk in delavcev v azilnem domu kot tudi od prevladujočega videnja ljudi na poti oz. ljudi, ki so bili nastanjeni v azilnem domu. Prav ta pozicija, torej upoštevanje perspektive žensk, ki so podale vlogo za mednarodno zaščito, mi je omogočila poglobitev stikov z njimi in pa vizijo antirasističnega socialnega dela. Poleg tega sem pri vzpostavljanju delovnega odnosa in osebnega stika pristopala s konceptom intersekcije. To pomeni, da sem jih razumela in delovala od osebe do osebe drugače (na novo). To je na konkretnem primeru pomenilo, da sem morala biti pozorna na spol (npr. ženska), državo, iz katere prihaja (npr. Afganistan), etničnost (npr. Hazarka), veroizpoved (npr. islam) itd. Kar pomeni, da je bila ta oseba najverjetneje vse življenje diskriminirana in preganjena, ker znotraj te države pripada tej etnični skupini. Tako se namreč »križa« realnost ženske, ki je Hazarka in prihaja iz Afganistana. Preganjanje in nasilje, ki ga je skoraj gotovo doživljala, je povezano tudi s tem, da je znotraj islamske veroizpovedi šiitinja in ne sunitinja. Ženska je bila v Afganistanu najverjetneje diskriminirana zato, ker je ženska, ker je Hazarka in ker je šiitinja. Kot že omenjeno, se vsi ti dejavniki ne seštevajo, temveč se križajo in ustvarijo del nove realnosti. Ko je ta ženska podala vlogo za mednarodno zaščito v Sloveniji, se je njen položaj spremenil. Nova realnost je to, da je zdaj v procesu čakanja na podano vlogo za pridobitev mednarodne zaščite, da živi v Sloveniji in da se na podlagi tega spopada z diskriminacijo. Diskriminirana je zaradi statusa osebe, ki je podala vlogo za azil, islamske veroizpovedi in ker pripada šiitom (manjšina znotraj manjšine v kontekstu slovenske antimuslimanske družbe). Torej ne gre le za to, da je muslimanka, temveč za veliko vidikov znotraj verskega spektra. Npr. kako se ona oblači, ali je zgledna muslimanka, kjer pa je spet odvisno, za kakšno definicijo zgledne muslimanke sploh gre v določenem kontekstu. Seveda to ne pomeni, da ker se vsi ti vidiki prekrižajo in ustvarijo določeno realnost, da zdaj vemo prav vse o tej osebi (ali tej realnosti) in poznamo prave načine, kako delovati. Na njeno realnost namreč vpliva še veliko več in ta se posledično tudi razlikuje od osebe do osebe. Pri mojem delu je bilo torej pomembno, da sem imela določeno znanje o intersekciji, ki pa je v praksi pomenila predvsem odprtost pri spoznavanju določene realnosti, v katero me je določena oseba lahko spustila ali pa ne, mi o njej povedala veliko ali pa malo. S pomočjo intersekcijske analize sem tako lahko delovala antirasisitčno in feministično obenem. Njen položaj kot ženske, ki je podala vlogo za azil, je bil drugačen, ko sva se prvič spoznali ali ko je prvič prišla s svojim otrokom k meni v vrtec. Drugačen je bil tudi leto in pol kasneje, ko je prejela zavrnjeno vlogo o mednarodni zaščiti in

sva se o tem pogovarjali med štirimi stenami njene sobe. In zagotovo bi bil drugačen tudi, če bi se spoznali in družili leta nazaj na njenem domu v državi, v kateri je odraščala. Intersekcijska analiza položajev mojih sogovornic se je tako vedno pojavljala, vsak trenutek, vsak dan posebej, v vsakem prostoru posebej. Delovati znotraj koncepta intersekcije zato zame pomeni čas, prostor in odprtost, ki sem jih namenjala in ohranjala zato, da sem lahko delovala in se opominjala, da je realnost, v kateri sva v danem trenutku z določeno osebo, samo to – ena izmed neštetih realnosti tako za to osebo kot zame. Kot pa je razvidno iz napisanih vrstic, je za analizo dogodkov in razumevanje antirasističnega socialnega dela potreben tudi delen prikaz časovnega vrstnega reda dogodkov. Kar pa na določen način zahteva elemente pripovedi. Avtoetnografi in avtoetnografinje namreč uporabljajo obliko pripovedi kot način raziskovanja zgodovinsko in t. i. kulturno vdelanih socialnih procesov, ki pomagajo pri razlagi razumevanja in delovanja avtorja ali avtorice v zvezi z določenimi izkušnjami, dogodki ali razumevanji (Witkin, 2014, str. 3). Pri tem je fokus na avtorju ali avtorici, ki je obenem glavni lik pripovedi in njen pripovedovalec ali pripovedovalka hkrati (prav tam). Kot avtorica tako ne pripovedujem le o izkušnji, temveč iz nje (prav tam). Podrobnosti izkušnje so tako postavljene v ospredje, te pa so po navadi pogosto izgubljene ali spregledane v vprašalnikih in strukturiranih intervjujih (prav tam, str. 13). Pri tem pa moja izkušnja ni izolirana, ampak se pojavlja v določenem socialnem in kulturnem kontekstu, ki pa vključuje tudi druge ljudi (prav tam). Za avtoetnografijo je namreč značilno, da jo pišemo iz več perspektiv, zato tudi pri sebi prepoznavam pisanje iz fenomenološke perspektive izkušnje, iz refleksivne socialne in kulturne perspektive, iz refleksivne perspektive mene kot avtorice in iz primerjalne perspektive, ki obsega tudi literaturo (prav tam, str. 8). Prav tako v raziskavi prepoznavam oba tipa avtoetnografije, tako analitično, katere glavni namen je izboljšati teoretično razumevanje določenega socialnega fenomena (prav tam), kot tudi t. i. evokativno ali izzivalno (*evocative*) avtoetnografijo, ki v bralkah ali bralcih skozi osebno zgodbo vzbudi določena čustva (prav tam). Avtoetnografija je tako način raziskovanja, ki je skladen z vrednotami in zavezami socialnega dela (prav tam). Ker ne gre za pretvarjanje o nevtralnosti, temveč za raziskovanje, kako konstruiramo in predstavimo realnosti v določenih kontekstih, pri tem pa se zavedamo, da je vse, kar sporočamo, le del vsega (prav tam). Zato avtoetnografija ne išče točnosti v smislu točne predstavitve dogodkov, to ni niti možno niti zaželeno (prav tam, str. 11). Kajti ne glede, kako celovit je naš spomin ali naši zapisi (npr. dnevniki), nikoli ne moremo zagotoviti oz. vedeti, ali smo povedali točne besede, ki so bile izgovorjene, ali predstavili točen kontekst dogajanja (prav tam). Kot avtorica se zavedam, da je moja verzija dogodkov le ena izmed možnih interpretacij (prav tam, str. 12). Zato raje kot da stremim za »absolutno resnico«, ki

utiša ostale interpretacije, poskušam narediti interpretativne analize, ki so dovolj bogate s podrobnostmi, da omogočijo pronicljivo in pomenljivo razumevanje določenega socialnega fenomena (ali teme, dogodka ipd.) (prav tam). Vseeno pa opozarjam, da v mojem primeru ni šlo za tipično raziskovanje, saj v azilni dom nisem vstopila z namenom pisanja te diplome oz. kakršne koli druge raziskovalne naloge, temveč kot praktikantka drugega letnika, ki je imela ogromno vprašanj in veliko željo po terenskemu delu z ljudmi. Šele proti koncu tretjega letnika sem se odločila, da vse izkušnje in zapise iz dveh let reflektiram, analiziram in strnem v diplomsko delo. Za temo diplomske naloge sem se odločila, ker sem čutila, da sem dolžna biti njihov glas. Dolžnost sem čutila tudi do stroke socialnega dela, da opomnim, opozorim na konfliktnost in na nezmožnost opravljanja socialnega dela znotraj institucije nadzora, obenem pa vseeno pokažem možnosti za antirasistično socialno delo. Pri tem se je pojavila tudi glavna etična dilema, in sicer ali je treba ženske (in ljudi, o katerih pišem) vprašati za soglasje. Méndez (2013) pravi, da na to vprašanje ni enostavnega ali jasnega odgovora in povzema Ellis (2007), ki pravi, da se je v teh situacijah najbolje ravnati po načelu »ne delaj škode« (oz. *do no harm*). V tistem trenutku sem z veliko ženskami, o katerih pišem, že izgubila stik, tistim, s katerimi pa sem jih ohranila, sem samo povedala, o čem pišem in kako (skozi sebe – avtoetnografsko). Glede na pogovor z njimi, njihovo pozitivno povratno informacijo, pogovor z Ano, mentorico in glede na lasten razmislek o tem sem ocenila, da jim z načinom pisanja (kritično analizo) ne delam škode. Pisanje moje diplome je šlo počasi in je dolgo trajalo. Pa ne samo zaradi kompleksnosti tem, ki se pojavljajo v različnih kombinacijah, ampak tudi zaradi strahu pred tem, da bi si bralke in bralci ter komisija na zagovoru napačno interpretirali moje zapise, da ne bi slučajno potrdila ali spodbudila njihovih (ne)zavednih predsodkov, predvsem pa, da ne bi uspeli začutiti tega, kar sem čutila in čutim jaz. Da ne bi začutili povezanosti in vsega, kar so ženske in moški sporočali prek mojega pisanja, da v besedilo ne bi uspela zajeti vseh trenutkov, čustev, situacij, ki so bili in so (zame) še kako pomembni. Treba je poudariti tudi, da se zavedam, da so dnevniki zelo osebni in s tem nekritični (zato jih kasneje tudi analiziram) in da mojih ugotovitev ne gre posploševati.

2.2 Raziskovalni instrumenti in viri podatkov

Osrednji podatki, na katere se bom opirala v raziskavi, je mojih 57 dnevniških zapisov, ki so nastajali v okviru predmetov Praksa II. in Praksa III., pri katerih so zahteve (v obeh letnikih) za pisanja dnevnika enake in gre torej z vidika metode za enak pristop. Prvih 31 dnevnikov (napisanih od 5. 11. 2015 do 27. 5. 2016) je pomembnih predvsem zaradi začetkov vzpostavljanja delovnega odnosa z ženskami, ki so kasneje v letu 2016/17 obiskovale žensko

skupino. Nadaljnjih 25 sem napisala v času trajanja ženske skupine v azilnem domu (od 10. 4. 2017 do 26. 5. 2017) in dnevnik (14. 11. 2017), napisan po mojem kratkem ponovnem vstopu v azilni dom (v času mojega 4. letnika). Med raziskavo sem se oprla tudi na pet poročil (od 4. 11. 2016 do 2. 12. 2016), ki sva jih z Ano morali kot prostovoljki predložiti društvu, prek katerega sva vstopali v azilni dom. Dnevniki in poročila so v povprečju dolgi stran in pol. Najkrajši dnevnik je dolg malo več kot pol strani, najdaljši pa vsebuje štiri strani. Nekateri izmed njih vsebujejo tudi povzetke pogovorov z ženskami ali pa s celotno družino. Zapise (dnevnike ali poročila) označujem z datumom, vendar jih zaradi njihovega obsega ne prilagam v priloge, temveč jih hranim v osebnem arhivu.

2.3 Populacija

Populacijo večinoma sestavljajo ženske, ki so podale vlogo za azil v Sloveniji in so bile nastanjene v azilnem domu v Ljubljani. Večina njih je bila nastanjena na družinskem oddelku skupaj s svojimi partnerji in otroki. V dveh letih dela z njimi je bilo nekaj primerov tudi žensk, ki so v azilnem domu stanovale same z otroki. Nekaj tistih, s katerimi sem se srečevala na ženski skupini, pa je stanovalo na oddelku za samske ženske. Vendar so bile te manjši del populacije, medtem ko so večji del bile ženske z družinskega oddelka, ki so obenem tudi bolj pogosto in kontinuirano prihajale na žensko skupino. Na splošno pa se je ženska skupina pogosto spreminjala, saj so ljudje prihajali in odhajali. V povprečju so ženske, ki so večji del populacije, v azilnem domu stanovale od enega do dveh let. Okvirno so bile stare od 20 do 40 let, večinoma pa so prihajale iz Irana, Afganistana, Sirije, Iraka, Somalije, Mongolije, Turčije, Srbije, Kosova in Albanije.

2.4 Obdelava in analiza podatkov

Pri obdelovanju in analizi podatkov sem uporabila kvalitativno analizo, njena osnova je postopek klasifikacije in oblikovanja abstraktnejših pojmov iz dobljenih zapisov (Mesec, 2015/16, str. 29). Gradivo sem najprej razčlenila na sestavne dele, tako da sem dobila enote kodiranja. Pri analizi jezika v dnevnikih so bile enote kodiranja izrazi, s katerimi sem poimenovala ljudi, medtem ko so bile pri ostalih dveh analizah enote kodiranja bodisi določene fraze, stavek, odstavek ali misel. Zaradi obsežnega gradiva sem s pomočjo odprtega kodiranja sorodne pojme združevala v nadpojme, kategorije, nadkategorije in teme. Prav tako sem izbrala le tiste, ki so bili videti bistveni za namen raziskave. Ker pa obdelano gradivo kljub osipu še vedno ostaja obsežno, v prilogi zato prilagam le en primer kodiranja, ki je prikazan v tabeli (glej 1. Priloga: Primer kodiranja). Ostalo hranim v osebnem arhivu. Podatke, ki sem jih

pridobila pri opazovanju z udeležbo, sem glede na relevantnost prav tako vključila. Prav tako sem svoja opazovanja primerjala z ugotovitvami iz strokovne literature in iskala podobnosti. Kot je razvidno iz zgornjih opredelitev, sem gradivo analizirala s precej časovne distance. Kajti pogosto se zgodi, da raziskovalke ali raziskovalci o svojem delu pišejo z zamudo, torej krepko pozneje od časa dejanskega dogajanja (Lipovec Čebron in Pistotnik, 2016, str. 10.). Njihove analize so tako manj čustveno obarvane, a bolj premišljene in z več kritične distance (prav tam).

3 Razprava

3.1 Analiza jezika v dnevnikih in fenomen »mojih ljudi«

3.1.1 Opredelitev jezika in diskurza

Jezik je odsev družbe in odločujoči dejavnik družbenih sprememb, lahko pa ga razumemo tudi kot nosilca idej in predpostavk, ki s stalnim ponavljanjem v diskurzu postanejo tako poznane in konvencionalne, da enostavno pozabimo na njihovo pomembnost (Mills, 2008, str. 44). Diskurz sestavlja omejena skupina razpršenih izjav, ki se vežejo v določeno regularnost (Lipanje, 2012, str. 25). Je pravzaprav fleksibilen pojem, ki se ga lahko uporablja na več načinov, kot npr. splošno domeno vseh izjav, kot individualizirano skupino izjav ali kot regulirano prakso, ki zadeva določeno število izjav (Foucault v Lipanje, 2012, str. 25). Foucault poudarja vlogo diskurza v strukturiranju objektov vednosti kot del oblikovanja znanstvenih disciplin, npr. psihiatrije, znotraj nje pa kategorij, kot sta npr. norost in seksualnost (prav tam, str. 25–26). Diskurz tako ni samo izbor izjav, temveč je vedno tudi praksa (prav tam, str. 25). Ker diskurz lahko definiramo le z vrsto pravil in pogojev, ki operirajo in oblikujejo objekt, ki ga diskurz konstruira, pri njegovi analizi iščemo in skušamo te pogoje prepoznavati in v izvirni razpršitvi dogodkov s pomočjo diskurzivnih formacij priti do enotnega diskurza (prav tam, str. 26). Moč diskurza oz. učinek, ki ga določeni diskurz ima, je odvisen od t. i. nediskurzivnega in obratno, nediskurzivne prakse omogočajo samo nekateri diskurzivni vdori (prav tam). Pomemben je argument moči, ki jo diskurz podpira (Perpar, 2011, str. 13). Pomeni tako lahko pridejo tako rekoč od zunaj in lahko se zgodi, da so zelo različni in prav vsi pripisani eni besedi, ne le prek t. i. avtorjevega ali avtoričinega pomena (*speaker's authority*), ampak tudi prek družbeno razvitih definicij (Heffernan, 2006, str. 143). Te pa se lahko spremenijo glede na socialni kontekst in zgodovinske dejavnike, ki se pojavljajo v tistem času (prav tam, str. 140). Zato jezik ni samo odraz družbenih vrednot, niti ni samo katalizator družbenih sprememb, ampak bi ga zaradi njegove vloge pri oblikovanju identitete in vlog za posameznike in posameznice, ki v določenih kontekstih vstopajo v t. i. skupnosti, morali razumeti kot vir, ki nas informira, kako ljudje razmišljajo o svojem položaju v družbi (Mills, 2008, str. 18). Jezik se namreč vedno znova spreminja in redefinira. Besede imajo moč, izrazi pa zelo hitro posrkajo določeno zgodbo, predstavo, ki se (ne)posredno izraža med uporabo določene besede. Pomen besed se lahko spremeni glede na socialni kontekst in zgodovinske dejavnike, ki se pojavljajo v tistem času, poseben pomen, ki ga pripisujemo besedam, pa razkriva temeljne vrednote, stališča, družbene odnose in družbeno strukturo (Heffernan, 2006, str. 140). T. i. splošna javnost

namreč ni nekaj oddaljenega, izoliranega, temveč je nekaj, kar (ne)posredno vpliva na nas, na ljudi, s katerimi delamo, nazadnje smo vsi mi prav to – splošna javnost.

3.1.2 Formalnopravni izrazi kot del diskurza

Formalnopravni izrazi (kot so npr. tujci in tujke, begunci in begunke, migranti in migrantke, prosilci in prosilke za azil ipd.) so prav tako del diskurza, ki pa se mogoče lahko zdi ustrezen ali celo nevtralen samo, ker je jezik zakonov. Seveda pa ni tako, formalnopravni izrazi so daleč od nevtralnih, so pa izredno močni, kajti delujejo kot vseobsegajoči, neizpodbitni, korektni in celo večni.

3.1.2.1 Prosilec in prosilka za azil

V 3. členu Zakona o mednarodni zaščiti je prosilec ali prosilka za azil državljan oz. državljanka tretje[31] države ali oseba brez državljanstva, ki je v Republiki Sloveniji podala popolno vlogo (oz. formalnopravno prošnjo) za mednarodno zaščito (ZMZ-1, 2016). Ta izraz sporoča podreditev ljudi na poti postopkom prošnje za azil in po navadi zajema tako tiste, ki bodo ali ne bodo nazadnje dobili status begunca ali begunke, kakor tudi tiste, ki jim bodo podelili različne vmesne pravno zakonite kategorije delnega priznanja in provizorične (pogosto negotove) legalnosti (Kozinc, 2016, str. 228). Ne samo, da ta izraz sporoča podreditev na postopkovni ravni, položaj prosečega človeka je namreč realnost in nuja za vse, kar pravzaprav počnejo v času svojega bivanja v azilnem domu. Pri svojem delu sem opazila, da ljudje pravzaprav prosijo za vse, ne samo za mednarodno zaščito. Prosijo za daljši izhod (saj potrebujejo dovolilnico, če želijo prenočiti izven azilnega doma), prosijo za delovno dovoljenje, prosijo za šolske potrebščine, prosijo za obleke, prosijo za toaletni papir (tukaj mislim dobesedno, saj ljudje čakajo v vrsti za toaletni papir pri socialni delavki – oz. vsaj tako je bilo leta 2016–2017), prosijo za higienske vložke ipd.

3.1.2.2 Begunec in begunka

V 2. členu ZMZ-1 je izraz begunec ali begunka opredeljen kot državljan ali državljanka tretje države ali oseba brez državljanstva, ki ji je priznana zaščita.

[31] Označevanje določenih držav za tretjerazredne je evropocentrično. Skovanka iz Evrope in centrizma pomeni, da je Evropa osredotočila pozornost nase in na vse, kar je bilo evropskega, temu rečemo tudi evropski centrizem (Grmek Juwara, 2016, str. 9). V osnovi se pojem evropocentrizem nanaša na širše definiran pojem etnocentrizma, ki pomeni pogled na svet, ki evropsko kulturo in njen način življenja postavlja v središče sveta in ga definira kot samoumevnega. Prav tako je pomembno prepričanje, da je model družbenega razvoja, ki se je konec srednjega veka uveljavil v Evropi, univerzalni družbeni model razvoja, ki ni le boljši od drugih, temveč naj bi bil tudi na višji razvojni stopnji, ki naj bi jo morali doseči tudi neevropski deli sveta (Grmek Juwara, 2016, str. 9). V duhu enakopravnosti, pravičnosti in nerasizma tako ne moremo pristati na diskurz o prvem, drugem, tretjem svetu ali državi. Vendar zaradi prikaza diskurza v tem poglavju namenoma ohranjam to dikcijo.

2. člen se tako nanaša na dvoje:

1. Status begunca oz. begunke, ki se prizna državljanu ali državljanki t. i. tretje države, ki ni članica Evropske unije, ki se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem iz razloga pripadnosti določeni rasi ali etnični skupini, določeni veroizpovedi, narodni pripadnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnemu prepričanju, nahaja zunaj države, katere državljan ali državljanka je in ne more ali zaradi strahu noče uživati varstva te države, ali osebi brez državljanstva, ki se nahaja zunaj države, kjer je imela običajno prebivališče, in se zaradi utemeljenega strahu ne more ali noče vrniti v to državo (ZMZ-1, 2016).

2. Status subsidiarne zaščite, ki se prizna državljanu ali državljanki t. i. tretje države ali osebi brez državljanstva, ki sicer ne izpolnjuje pogojev za status begunca ali begunke, vendar pa obstaja utemeljen razlog, da bi bil ob vrnitvi v izvorno državo ali državo zadnjega običajnega bivališča soočen z utemeljenim tveganjem, da utrpi resno škodo, ki zajema smrtno kazen ali usmrtitev, mučenje ali nečloveško poniževalno ravnanje ali kazen v izvorni državi, resno in individualizirano grožnjo za življenje ali osebnost civilista ali civilistke zaradi samovoljnega nasilja v situacijah mednarodnega ali notranjega oboroženega spopada (ZMZ-1, 2016).

3.1.2.3 Migrant in migrantka

Medtem Mednarodna organizacija za migracije – MOM oz. v angleščini International Organization For Migration – IOM opredeljuje migranta ali migrantko kot osebo, ki se giblje ali pa se je preselila prek mednarodne meje ali znotraj države in je oddaljena od svojega običajnega prebivališča, ne glede na pravni status osebe, prostovoljnost ali neprostovoljnost gibanja, vzroke gibanja ali trajanje bivanja (IOM, b.d.). SSKJ pa kot migranta ali migrantko opredeli nekoga, ki spreminja stalno ali začasno bivališče zlasti iz gospodarskih vzrokov. Npr. ekonomski migrant ali migrantka ali pa ilegalni migrant ali migrantka ipd. (SSKJ, b.d.).

3.1.2.4 Razlikovanje med migrantom ali migrantko in beguncem ali begunko

V javnosti pogosto poudarjajo razliko med izrazoma begunec ali begunka in migrantom ali migrantko. Pojem migrant ali migrantka v nasprotju s pojmom begunec ali begunka ne ustreza natančno določenemu legalnemu statusu in posledično brez nadaljnjega izloča različne ljudi na poti v megleni kategoriji domnevne »nezakonitosti« ali »ilegalnosti« (Kozinc, 2016, str. 228). Kot zapiše Nina Kozinc, se vsak analitični pomen pojma begunec ali begunka po navadi prepušča ozkim pravnim (in izjemno izključujočim) določbam vladnih organov (prav tam).

Tudi ljudje, ki so v procesu čakanja na odločitev o podani vlogi z mednarodno zaščito, niso imuni na te delitve. Sami sebe tako večkrat začnejo naslavljati kot pravi begunci in begunke, ki jih javnost in Slovenija tako obupno »želita«, vsi ostali pa spadajo pod kategorijo migrantov in migrantk. Sploh leta 2015 sem bila v azilnem domu tudi sama priča kar precejšnjemu številu komentarjev na to temo, še posebej od ljudi, ki so prišli iz Sirije. Spomnim se pogovora, ko mi je ženska dejala, da ni čudno, da je Slovenija tako nezaupljiva do beguncev in begunk in da odgovor na podano prošnjo traja toliko časa, saj je med vsemi migranti in migrantkami težko izluščiti tiste, ki so zares begunci in begunke. Sledilo je naštevanje, iz katere države prihajajo migranti in migrantke in iz katere begunci in begunke. Vse to pa je vplivalo na odnose, ki jih je imela z ostalimi v azilnem domu, ona je namreč določene t. i. migrante in migrantke videla kot potencialno grožnjo. Bilo jo je strah, da bi ljudje brez upravičenih razlogov dobili status begunca ali begunke, ona, ki pa je »prava« begunka, pa ne. To se je v azilnem domu, sploh na družinskem oddelku, tudi čutilo. Ne samo, da se je vzpostavila hierarhija glede na odnos s socialno delavko in delavcem, prostovoljkami in prostovoljci, glede na kulturne običaje, higienske navade ipd., meje med ljudmi, ki so podali vlogo za azil, so se vzpostavile tudi glede na to, kdo je bolj upravičen do statusa in kdo ne. Strah, ki je po mojem mnenju tudi razlog za te teorije, je lahko posledica dolgotrajnega čakanja na odgovor po vloženi prošnji in življenja v negotovosti. Strah, ki se na trenutek prelije v samotolažbo in upanje, da bo Slovenija v njej vendarle prepoznala »pravo« begunko.[32] Ne glede na to se je omenjena ženska pridružila diskurzu »(ne)zasluženih«, verjetno tudi zaradi jasne medijske predstavitve, ki ji je bila priča, ravno toliko kot sem ji bila priča sama. Gre namreč za obrambo pred stigmatizacijo, ki je del rasističnega diskurza, ki (kot sem že pisala) deluje tako, da homogenizira. In del obrambe pred rasističnim diskurzom je prav v tem, da sebe poskusimo izvzeti.

3.1.3 Jezik v socialnem delu

Ko sem znankam in znancem, prijateljicam, družinskim članicam in članom začela pripovedovati, kaj počnem, s kom se vse srečujem na praksi, sem bila v zagati, saj za ljudi, ki so nastanjeni v azilnem domu, nisem našla ustreznega izraza. Zame so bili enostavno ljudje, s svojimi imeni in priimki, vsak različen in edinstven. Socialno delo si namreč prizadeva ljudi poimenovati najprej kot ljudi (Flaker, 2012, str. 68). In fraza: »Delam z begunci ali

[32] Slovenija v njej vendarle ni prepoznala »prave« begunke. Po skoraj letu dni bivanja v azilnem domu so njo in njeno družino po Dublinski uredbi deportirali v prvo t. i. varno državo, kjer so prvič podali vlogo za azil. Dublinska uredba ureja merila in mehanizme za določitev države članice, odgovorne za obravnavanje prošnje za mednarodno zaščito. Kadar ni mogoče določiti odgovorne države članice, je odgovorna prva država članica, v kateri je bila vložena prošnja za mednarodno zaščito (Koristne informacije glede postopka s prosilci za mednarodno zaščito in tujci, b.d.).

begunkami«, »prosilkami ali prosilci za azil« se mi ni zdela korektna. Želela sem najti izraz, ki ne stigmatizira, ki v javnosti, kot jo poznam, ne vzbuja takšnih in drugačnih stereotipov o »umazanih«, »nevarnih« ali »ubogih« beguncih in begunkah. Želela sem najti izraz, ki ne bo spolno enovit, ki bo v sami besedi nosil sporočilo, da so med begunci tudi ženske oz. tudi takšni, ki se ne z enim ne z drugim spolom ne identificirajo. Jezik socialnega dela je namreč pozitiven, spoštljiv, ne ocenjuje ali stigmatizira, ne poučuje ali razvrednoti, temveč varuje enkratnost in dostojanstvo človeka (Čačinovič Vogrinčič, 2010, str. 244).

V socialnem delu naj bi bil jezik eno izmed naših najpomembnejših orodij, s pomočjo katerega delujemo tako v odnosu z ljudmi, s katerimi smo v delovnem odnosu, kot tudi v odnosu do ostalih predstavnic in predstavnikov strok, s katerimi se povezujemo za različne namene. Jezik socialnega dela je jezik spoštljivih in odgovornih zaveznikov[33] in zaveznic v procesu pomoči (Čačinovič Vogrinčič, 2010, str. 244). V skladu s tem so v jeziku, ki omogoči in varuje soustvarjanje, ljudje pravzaprav eksperti iz izkušenj, soudeleženi v problemu in rešitvi, sogovorniki ali sogovornice, sopotniki ali sopotnice, sodelavci ali sodelavke (prav tam, str. 243). V socialnem delu namreč skrbno izbiramo besede, da ne bi ranili ali ponižali (prav tam). Vendar jezika socialnega dela ne mislimo v klasičnem smislu, saj socialno delo nima svojega specifičnega jezika, žargona ali profesionalnega slenga (Flaker, 2012, str. 66). Flaker pravi, da je prav to prednost in nuja obenem (prav tam). Kajti da bi socialne delavke in delavci razumeli, kaj se dogaja med ljudmi, se morajo ljudem pridružiti in se naučiti njihovih jezikov, govorov in govoric (Flaker, 2012, str. 66). V analizi ženske skupine, natančneje v podpoglavju o sporazumevanju kot vzpostavljanju stika in krepitve moči, bolj natančno in s primeri pojasnim, da je pravzaprav jezik v socialnem delu jezik pridruževanja. Da je krepitev moči s tem, ko od nje odstopimo in se ljudem pridružimo v njihovih besedah. To v praksi pomeni, da se začnemo učiti njihov jezik, namesto da pričakujemo, da bodo ljudje govorili jezik t. i. večine. Pri jeziku v socialnem delu je v ospredju želja po komuniciranju in ne specifičen jezik (angleščina, slovenščina ali farsi). Z medsebojnim učenjem jezikov smo z ženskami soustvarjale razne načine sporazumevanja. To je pomenilo, da sem z eno žensko govorila malo slovensko, malo angleško, malo arabsko in si obenem pomagala z neverbalno komunikacijo. Spet z drugo sem govorila malo angleško in malo srbohrvaško ipd. Pomembna je bila komunikacija, to, da se med seboj razumemo, da smo vključene.

[33] Anglosaška literatura namreč za socialne delavke in delavce ponudi prav ta izraz (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2011, str. 6).

3.1.4 Analiza jezika v dnevnikih drugega letnika

Tudi v lastnih zapisih, ki jih ustvarjamo v socialnem delu, se pojavlja diskurz. In moji dnevniški zapisi niso izjema. Ko sem v svojih dnevnikih pregledovala izrazoslovje, ki se nanaša na naslavljanje ljudi, s katerimi sem delala, sem ugotovila, da se tako v dnevnikih iz 2. letnika kot v dnevnikih iz 3. letnika pojavljajo izrazi,[34] kot so »mame, mamice, otročki, otroci, deklica, deček, ženske, očki, očka, oče, uporabniki, prosilci za azil, ljudje ipd.«. Zaradi splošnega fokusa na zapise, povezane z žensko skupino, na odnose z ženskami, ki so podale vlogo za mednarodno zaščito, in splošno na izraze v socialnem delu tudi to analizo osebnega dnevniškega jezika pišem s tem v ospredju. Analizo dnevniškega jezika načrtno razdelim na drugi in tretji letnik, saj je tako (pri nekaterih izrazih) lažje razviden moj razvoj v poimenovanju in vse večja čustvena vpetost. Zaradi lažje berljivosti navajam le nekaj primerov, ostale pa pod številkami najdete v prilogi (2. Priloga: Priloge poglavja 3.1.1). Če začnem kar pri dnevnikih iz drugega letnika in pri izrazu uporabnik, ugotovim, da ga nisem pogosto uporabljala. Navajam štiri primere:

> Prvič sem tudi sklenila dogovor o sodelovanju z večjimi uporabniki in zdi se mi, da sem vse skupaj dobro izpeljala (zapis iz dnevnika, 16. 11. 2015).

> In vedno se je treba potruditi, da te uporabniki razumejo in četudi se zdi to, zaradi tujega jezika, skoraj da nemogoče, se vztrajnost resnično izplača (zapis iz dnevnika, 11. 1. 2016).

> Vmes so naju prekinili uporabniki, ki so se pritoževali nad zadrževanjem samskih moških/mladoletnih fantov v oddelku za družine (zapis iz dnevnika, 22. 2. 2016).

> Zatem so nam v pisarno kmalu začeli prihajati uporabniki in opazila sem, da bi socialni delavki prišla prav kakšna pomoč (zapis iz dnevnika, 21. 3. 2016).

Tudi izraza prosilci za azil nisem pogosto uporabljala oz. sem ga uporabila samo dvakrat, in to v naslednjih dveh zapisih:

> Danes sem se prvič zares zelo zelo intenzivno srečevala s stigmo, ki jo doživljajo prosilci za azil (zapis iz dnevnika, 27. 5. 2016).

> Da ostali ljudje pridejo v stik z našimi prosilci za azil, se mi zdi ključno za razbijanje nekaterih predsodkov, ki so dandanes vedno bolj prisotni (zapis iz dnevnika, 24. 3. 2016).

Tako pri izrazu uporabniki kot pri izrazu prosilci za azil v 2. letniku še nisem uporabljala spolno občutljivega jezika. Nisem ga uporabljala niti pri naslavljanju o socialnih delavkah ali delavcih na splošno. To je razvidno iz naslednjih dveh zapisov:

[34] Naštejem le nekaj izrazov, pri tem pa se nanašam tudi na njihove izpeljanke.

> Kot socialni delavec moraš najti način, da jim pokažeš, da so vsi enaki in da si tam za vse (zapis iz dnevnika, 11. 1. 2016).

> Naučila sem pa se tudi, da moraš imeti kot socialni delavec v tem primeru debelo kožo (zapis iz dnevnika, 27. 5. 2016).

Ko pa sem se navezovala na t. i. uporabnice, sem pisala o ženskah: »Ženske so se začele smejati in se takoj zagreble zanj« (zapis iz dnevnika 11. 1. 2016). Enkrat pa sem uporabila tudi izraz stanovalka: »Na pomoč sem na to poklicala eno izmed ostalih stanovalk, ki mi je prevedla, da potrebujejo zdravnika« (zapis iz dnevnika, 29. 2. 2016). In enkrat sem žensko definirala v odnosu do moža: »Tako sem odšla do njihove sobe in se zmenila z njegovo ženo« (zapis iz dnevnika, 11. 4. 2016). V dnevnikih iz 2. letnika pa po pogostosti zagotovo najbolj izstopa uporaba pomanjševalnic. Še posebej pri izrazu mamice:[35]

> Šle smo tudi do nekaterih sob (kjer so bile mamice z otročki) kjer me je mentorica predstavila in z njimi malo poklepetala (zapis iz dnevnika, 5. 11. 2015).

> Najprej sem potrkala pri deklici, pa mi je njena mamica povedala, da sedaj ne more ker jé (zapis iz dnevnika, 9. 11. 2015).

Kot sem nakazala, sem na začetku prakse veliko pisala o materah, očetih, starših:

> Kakorkoli, z mamami in očetom smo se odpravili proti centru (zapis iz dnevnika, 21. 4. 2016).

> Starša sta me nekaj spraševala ampak jih žal nisem razumela (zapis iz dnevnika, 29. 2. 2016).

To pripisujem temu, da je bil moj fokus na otrocih, saj sem v azilni dom tudi vstopila z nalogo, da se celo leto ukvarjam z njimi. To je razvidno tudi iz spodnjih dveh zapisov:

> Moji uporabniki so tako neposredno otroci, posredno z njimi pa pridejo tudi njihovi starši. In spoznala sem kako pomembno je, da so tudi starši opolnomočeni, srečni, ker bodo to veselje prenašali na svoje otroke (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2016).

> Moji uporabniki so bili v letošnjem letu otroci, vendar sem čez celo leto, prav zaradi njih, vstopala v interakcije tudi z ženskami, mamami (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2016).

Ko zdaj gledam za nazaj, me veseli, da sem v svojih dnevnikih pri naslavljanju vendarle uporabljala imena:[36, 37]

[35] Več primerov v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 1.
[36] Zaradi varstva osebnih podatkov sem imena ljudi prekrila s črkama: X (ženska) in Y (moški). Pri tem, prav tako zaradi namernega prikritja identitete, ni razvidno, kdaj gre za isto osebo in kdaj ne.
[37] Dodaten primer v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 2.

> Igrali smo odbojko in kmalu se nam je pridružil deček Y (zapis iz dnevnika, 16. 11. 2015).

> Danes je v igralnico najprej prišla deklica X (zapis iz dnevnika, 23. 11. 2015).

Ker pa je bil moj fokus, kot že napisano, na otrocih, in čeprav sem o njih pisala po imenih, sem njihove starše še vedno poimenovala v odnosu do njih:[38]

> Proti koncu smo vsi pospravili igralnico, s pomočjo Y-ove mamice, ki nam je pomagala pomesti, saj je bilo vse od kolaža (zapis iz dnevnika, 7. 12. 2015).

> Od Y-ov oče, me je prišel prosit, če mi Y lahko pusti za pol ure, ker ima neke opravke (zapis iz dnevnika 11. 1. 2016).

Samo enkrat sem uporabila ime pri naslavljanju ženske, ki je podala vlogo za azil in je bila obenem tudi mati deklice, ki sem jo imela v »vrtcu«: »Gospa X je povedala, da je tukaj v igralnici prav prijetno in da bi se mogoče lahko včasih tukaj zbrale« (zapis iz dnevnika, 29. 2. 2016). In še to sem najverjetneje uporabila zato, ker sva takrat delali analizo zakonodaje in sva bili sami. Gospa torej v mojih očeh ni bila videna v odnosu do svoje hčerke, temveč kot individuum – ženska. Proti koncu moje prakse sem vse bolj utrjevala tudi stike s starši, še posebno z ženskami, in to se je odrazilo tudi v mojem izrazoslovju. Ko sem pisala o materah (mamicah), sem začela dodajati tudi izraz ženske. Navajam dva primera:

> Kar nekaj časa sem namreč premlevala in si želela nekaj lepega narediti tudi za mame, ženske v azilnem domu (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2016).

> Tako smo potem združili moči in poklicali eno prostovoljko ki je k sreči imela čas in je prišla za tiste dve uri izvajat aktivnosti z otroci, tako, da se je mama lahko udeležila bowlinga z ženskami (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2016).

Prav ta zadnji primer zapisa prikaže, kako sem pravzaprav aktivnost, ki smo jo organizirale za ženske z družinskega oddelka v azilnem domu, poimenovala »bovling z ženskami«, čeprav so bile čisto vse ženske, ki so prišle na bovling, tudi matere otrok, ki sem jih imela v »vrtcu« v azilnem domu. Takrat so v mojih zapisih postale ženske, njihov delček identitete matere pa takrat ni bil v ospredju. Nazadnje pa sem že od samega začetka uporabljala tudi izraz ljudje:[39]

> Danes se mi je potrdila teorija o tem, da azilni dom ni primerna nastanitev za ljudi (zapis iz dnevnika, 5. 11. 2015).

[38] Dodatna primera v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 3.
[39] Več primerov v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 4.

> Ljudem smo tako voščile srečno novo leto: »Sale nu Mobarak«,[40] z otroci pa smo malo praznovali (zapis iz dnevnika, 21. 3. 2016).

3.1.2 Fenomen »mojih ljudi«

Večkrat pa se pojavi tudi svojilna oblika naslavljanja, kot je npr. moji, naši, naše, kar si razlagam s pomočjo fenomena »mojih ljudi«:[41]

> Verjetno bi objasnila, da se nikakor ne bi zapletla z nekom, ki je posredno moj uporabnik (oče mojega uporabnika) (zapis iz dnevnika, 7. 12. 2015).

> Z našimi otroci so se lepo igrali in ukvarjali, skoraj bolj kot sva se me z Ano ☺ . Starše pa so zelo lepo postregli s kavo, čajem, piškoti in sadjem (zapis iz dnevnika, 24. 3. 2016).

> Pogovarjala sem se tudi s socialno delavko in omenila sem ji, da bi rada naše mamice odpeljala na kak sprehod po mestu, med tem ko so otroci v igralnici (zapis iz dnevnika, 4. 4. 2016).

O fenomenu »mojih ljudi« se je v antropologiji dolgo govorilo kot o fenomenu antropološke posesivnosti in narcisizma, pojavljal pa se je praviloma na vseh daljših antropoloških terenih (Zaviršek, 1994, str. 49), zato verjetno ni nenavadno, da se je v približno dveh letih dela v azilnem domu ta fenomen pojavil tudi v mojih zapisih. Če je to sploh mogoče, trdim, da v mojem primeru ni šlo za posesivnost, tega, da je v določenih trenutkih mogoče šlo celo za narcisizem, pa ne morem izključiti. Zaradi odnosov, ki sem jih toliko časa vzpostavljala, zaradi osebne ranljivosti in pomanjkanja podpore mentorice, izgorelosti (iz tretjega letnika), razočaranja nad sistemom in nad konfliktnostjo stroke socialnega dela, umeščene v azilni dom, sem poleg potrebe po zaščiti vseh zgodb in ljudi imela tudi prebliske narcisizma. Pojavljali so se znaki ponosa, da sem kljub vsemu uspela vzpostaviti takšne delovne odnose, ki so presegli raven odnosa, ki so ga ti ljudje (še posebej ženske z družinskega oddelka) imeli s komerkoli od strokovnega osebja v azilnem domu, in da sva z Ano popolnoma sami od začetka do konca uspeli bolj ali manj uspešno voditi žensko skupino. S tem je delno povezana tudi sebičnost in egoizem, ki se kažeta v tem, da nihče ni dovolj dober, da naju nihče ne more zamenjati, da nobena druga organizacija ni dovolj dobra. Saj v tistem času tudi nihče ni tako redno prihajal ali delal na tak način. Občutki moči so se izmenjevali z občutki nemoči in kritike azilnega doma, ko sva vsak dan opažali prezrte potrebe, sami pa jih nisva mogli ali znali vedno izpolniti. Ob tem so se večkrat pojavili tudi občutki krivde in neuspeha, kar je razvidno iz zapisa iz 3. letnika: »Najbolje, da sva še hišnika v tem azilnem. Že tako delava več socialnega dela kot vsi zaposleni

[40] V latinici zapisane besede v jeziku farsi (perzijščini), ki pomenijo srečno novo leto.
[41] Več primerov v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 5.

tam, zdaj pa najbolje, da še pipe iščeva pa montirava« (zapis iz dnevnika, 19. 5. 2017). Ta zapis mogoče ni najboljši, vendar boljšega nisem našla. Očitno o tem nisem veliko pisala, se pa spomnim, da sva se o tem z Ano veliko pogovarjali. Še posebej v 3. letniku, ko sva se spopadali z izgorelostjo. S tem, ko sva sebe in svoje delo »povzdigovali«, sva na nek način delovali podporno. Tako kot Darja Zaviršek v svoji študiji primera sem tudi jaz imela občutek posebne posvečenosti v njihova življenja, posvečenosti do njihove zgodbe, v njihovo trpljenje in strah, da bi to, kar so mi ljudje (ženske) dale, zlorabila, če bom govorila ali pisala, »[…] kajti zapisana zgodba ni nikoli več identična z nekim določenim življenjem, je odtujena osebi, ki jo je pripovedovala, in je hkrati prav to, kar je oseba pripovedovala. Tako je antropološki material avtentičen in neavtentičen hkrati« (Zaviršek, 1994, str. 48). Ne glede na odnos in občutek posvečenosti v njihova življenja se pridružujem Kirsten Hastrup, ki pravi, da »ljudje niso moji kot individuumi, temveč kot prebivalci sveta, ki ga kreira moje pisanje« (Hastrup, 1992, str. 126).

3.1.5 Analiza jezika v dnevnikih tretjega letnika

Tudi v tretjem letniku izraza uporabnik ne uporabljam pogosto, opazim pa, da začnem poleg pisati tudi ime, pri tem pa za razliko od drugega letnika že bolj dosledno uporabljam žensko različico (spolno občutljiv jezik):

> Z Ano sva prišle v azilni ob 13h, ker sva se želele pogovoriti z X uporabnico (obljubile sva ji) in z uporabnico X1 (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).
>
> No nato sva se končno opogumile in odšle do uporabnice X (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).
>
> Na vratih naju je ustavil uporabnik Y in se začel pogovarjati z nama (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).

Večkrat pa poleg zapišem tudi ime države, iz katere prihajajo:[42]

> Pogovarjale sva se z mamicami iz D, potem z ljudmi iz D1, pa potem iz D2, D3 itd. (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).
>
> Ko sva prišle v azilni dom, sva najprej odšle k X- eni mamici iz D na čaj (zapis iz dnevnika, 15. 5. 2017).

[42] Več primerov v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 6.

Večkrat uporabim tudi samo ime:[43]

> Ravno par minut po tistem ko je X odšla nazaj v sobo je prišla mentorica (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).

> V kuhinji sta se nama nato pridružila X in Y iz D, ženska je nato odšla v sobo in jaz sem s Y (možem) ostala sama v kuhinji (zapis iz dnevnika, 24. 4. 2017).

Enako kot v 2. letniku pa še vedno prevladujeta izraza mamice in ženske:

- Mamice:[44]

> Mamice so tako plesale, z Ano pa sva pestovale njihove dojenčke, da so se lahko v miru razgibale. Bilo mi je čudovito (zapis iz dnevnika, 11 04. 2017).

> Mamica nama je potem pokazala izvid, ki ga je dobila glede sinove diagnoze in naju prosila, da ga prevedeva ker ga ne razume (zapis iz dnevnika, 4. 5. 2017).

- Ženske:[45]

> Ženske so se zdele navdušene in začele so kar same malo telovaditi (zapis iz dnevnika, 11. 4. 2017)

> Povedale sva ji, da je nama vseeno kar imajo ženske med seboj, da midve bova vedno do vseh enake in da bova vedno skušale stopati v stik z njimi ne glede na vse (zapis iz dnevnika, 12. 4. 2017).

Še vedno pa se ob izrazu ženske, pojavi tudi izraz mamice:

> Ker sva združile ženske delavnice z vrtcem so tudi mamice ustvarjale z nami (zapis iz dnevnika, 18. 4. 2017).

> Ženske smo kot običajno spodbujale, da gredo k jogi, ki je istočasno potekala, me pa smo ta čas pazile na otroke. Z mamico iz D pa sva se učili slovenščino (zapis iz dnevnika, 9. 5. 2017).

> Mamica nama je povedala, da je zelo utrujena. Mož ji nič ne pomaga, ima 4 otroke, 3 zelo majhne in eno najstnico. Je res ena super ženska in zelo težko mi jo je bilo poslušati, ker je za vse sama (zapis iz dnevnika, 17. 5. 2017).

Verjetno to tudi zato, ker so bili ne glede na vse otroci še vedno skoraj ves čas prisotni, ker sem še vedno večkrat vodila »vrtec« in sem zato imela več stika in priložnosti pri spoznavanju tega dela njihove identitete. Za razliko iz dnevnikov iz 2. letnika pa, zanimivo, nikoli ne uporabim

[43] Dodatna primera v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 7.
[44] Več primerov v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 8.
[45] Več primerov v Prilogah: Poglavje 3.1.1 – Priloga 9.

izraza prosilke ali prosilci za azil. Tudi svojilnih oblik ne zapišem več tako pogosto, najdem namreč samo tri zapise:

> Zdi se mi, da imamo sploh v socialnem delu odlične možnosti in priložnosti, da z našimi uporabnicami naslavljamo taka vprašanja, sploh ker vemo, da se ženske ves čas soočamo s takimi in drugačnimi medijskimi in družbenimi pritiski, kaj je lepo, za željeno itd. (zapis iz dnevnika, 3. 5. 2017).

> Želela sem se še enkrat posloviti od naše X, ki je cela žalostna in utrujena v kuhinji kuhala kosilo (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2017).

> Okej, sedaj razumem od kje izhaja to nezadovoljstvo mojih punc[46] iz azilnega (zapis iz dnevnika, 25. 4. 2017).

In če se spet navežem na fenomen »mojih ljudi«, me v resnici to zelo preseneča. Prav v 3. letniku so se odnosi zares vzpostavili in ljudje, ženske so mi izredno prirasle k srcu. In čeprav mogoče ni razvidno iz zapisov, je moj diskurz takrat bil in ostal prav tak. Še danes, ko govorim o ženski skupini, se moram zavestno opominjati, da ne govorim o »mojih« ženskah, »mojih« mamicah, »mojih« otrocih.

[46] S tem mislim na skupino najstniških deklet (nastanjenih v azilnem domu), ki se je za kratek čas oblikovala znotraj azilnega doma. Z dekleti smo se v cca. dveh mesecih srečevale približno enkrat tedensko in skupaj izvajale razne dejavnosti.

3.2 Azilni dom kot totalna ustanova

Erving Goffman totalno ustanovo opredeli kot »[…] kraj, namenjen bivanju in delu, v katerem veliko število ljudi, ki so se znašli v enaki situaciji in ki so za precejšen čas odrezani od širše družbe, skupaj živi zaprto in formalno urejeno življenje« (Goffman, 2019, str. 9). V analizi, ki sledi, bom pokazala, da pod totalno ustanovo[47] spada tudi azilni dom.[48] V nekem časovnem obdobju v njem namreč prebiva in dela določeno število ljudi. Goffman v svoji definiciji uporablja pridevnik »veliko« število ljudi, vendar pa je po mojem mnenju veliko število ljudi relativen pojem. Prvič, ker je subjektivne narave (za nekoga je veliko število deset ljudi, za nekoga pa sto, opredelitev, ali gre za majhno ali veliko število ljudi, pa je odvisna tudi od situacije). In drugič, ker število ljudi v azilnem domu niha.[49] V nekem časovnem obdobju je bila večina sob azilnega doma praznih, v drugem pa sta po dve ali celo tri družine živele v isti sobi. Če se spet navežem na Goffmanovo dikcijo, ki pravi, da določeno število ljudi skupaj živi zaprto in formalno urejeno življenje (Goffman, 2019, str. 9), bi še dodala, da pridevnika skupno ne smemo enačiti s skupnostnim oz. skupnostjo. Kajti po Slovarju slovenskega knjižnega jezika se skupen nanaša na zadevo, pri kateri je udeleženih več ljudi, npr. hodili so na skupne sprehode ali pa živeli so v skupnem gospodinjstvu (SSKJ, b.d.). Tudi pri skupnosti gre za več ljudi, ki pa jih povezujejo skupne lastnosti, potrebe, cilji. Med seboj se družijo in tvorijo celoto. Primer sta družinska skupnost ali pa politična skupnost (SSKJ, b.d.). Pri skupnosti so tako pomembni skupni interesi in organizacijski vidik, saj se mora določena skupina ljudi organizirati tako, da bo lahko uresničevala skupne cilje in jim sledila. Npr. krajevna skupnost, kjer ljudje, ki živijo v naselju, uresničujejo določene skupne interese (prav tam). Sama sem pri uporabi kateregakoli izmed teh dveh pojmov previdna. Kajti ne morem z gotovostjo trditi, da ljudje v azilnem domu živijo skupaj. Res je, da si delijo skupne sanitarije, prostor za kuhanje, prostor za obešanje perila ipd., mogoče kdaj tudi večnamenski prostor. Mogoče gredo kdaj skupaj v trgovino ali pa na

[47] Goffman opozori, da so za vsako totalno ustanovo v veliki meri značilne številne prvine oz. t. i. družine lastnosti, za nobeno izmed značilnosti pa se ne zdi, da bi bila značilna izključno za totalne ustanove, in za nobeno se ne zdi, da je skupna prav vsem (Goffman, 2019, str. 15).

[48] Poleg azilnega doma pod totalne ustanove prištevamo tudi ustanove, namenjene oskrbi ljudi (npr. dom za starejše), psihiatrične bolnišnice, zapore, taborišča za vojne ujetnike, koncentracijska taborišča, vojašnice, delovna taborišča, šole internatskega tipa, samostane ipd. (Goffman, 2019, str. 14–15). Azilni dom je v nasprotju s Centrom za tujce ustanova bolj odprtega tipa, saj so pod določenimi pogoji dovoljeni izhodi (Zorn, 2005, str. 259–262), medtem ko je Center za tujce zaprta ustanova, namenjena deportaciji. Obe pa sta namenjeni sistematičnemu nadzorovanju in reguliranju migracij. »Ljudje, ki ne pripadajo politični skupnosti in se na prizorišču pojavijo kot goli ljudje, kot begunke/begunci ali osebe brez statusa, so v kontekstu moderne nacionalne države izjema, kar omogoči posebno obravnavo, npr. odvzem prostosti neodvisno od kazenskopravnih določil« (prav tam, str. 266).

[49] V novembru 2015 je bilo v azilnem domu podanih 46 vlog za mednarodno zaščito (MNZ, 2019), februarja 2016 270 (prav tam), marca 2016 203 (prav tam), na dan 16. 10. 2019 pa je bilo v azilnem domu nastanjenih 196 ljudi (UOIM, 2019).V januarju 2019 je bilo v azilnem domu 205 podanih prošenj za mednarodno zaščito, od tega je bilo 193 moških in 12 žensk (MNZ, 2019).

sprehod. Vendar to ne velja za vse, ki so v tistem trenutku (oz. obdobju) nastanjeni v azilnem domu. Nekateri torej v določenih trenutkih živijo skupaj, drugi spet ne. Samo to, da vsi spijo pod isto streho – znotraj objekta azilnega doma, da so podali vlogo za mednarodno zaščito in da zanje veljajo enaka pravila hišnega reda, še ne pomeni, da živijo skupaj. Še manj pa lahko rečem, da sem v azilnem domu v povprečju zaznavala dejavnike skupnosti. To sicer ne pomeni, da se ljudje, ki so bili nastanjeni na družinskem oddelku, niso v določenih obdobjih povezali v t. i. zasebne, interne skupnosti, vendar to še zdaleč ne pomeni, da bi to veljalo za celoten družinski oddelek, torej da obstaja skupnost družinskega oddelka v azilnem domu. A priori misliti in definirati skupnost v azilnem domu je zato zmotno in krivično. V nadaljevanju analizo prepletam z lastno izkušnjo vstopanja in dela znotraj azilnega doma. Totalno ustanovo namreč izkusimo takoj, ko vanjo vstopimo, zato pravimo, da je struktura totalne ustanove izkustvena (Flaker, 1998, str. 18).

3.2.1 Zapora prostora

Eden izmed najbolj očitnih elementov totalne ustanove je zapora prostora. Z njo totalna ustanova loči ljudi »znotraj« od širše skupnosti, jih zapre in omogoči nadzor nad njimi (Flaker, 1998, str. 235). Življenje omeji na en sam prostor, ga naredi preglednega in ga vključi v celoto (prav tam). V azilni dom sem prvič vstopila 5. 11. 2015 in zapisala: »Ko sva prispeli, sem bila kar malo šokirana nad videzom azilnega doma. Vse te visoke ograje, rešetke zares spominjajo na zapor« (zapis iz dnevnika, 5. 11. 2015). Zapora prostora se tako začne z lokacijo ustanove in se nadaljuje s fizičnimi ovirami, kot so visoke ograje in rešetke ali pa visoki zidovi, bodeča žica, gozdovi, močvirja, zaklenjena vrata ipd. (Goffman, 2019, str. 14). Ovire simbolizirajo totalnost ustanove, saj onemogočajo socialno izmenjavo z zunanjim svetom in odhod iz ustanove (prav tam). Azilni dom je na Cesti v Gorice 15, onstran obvoznice, na koncu industrijske cone. Ko sva se z mentorico prvič vozili tja, sem razmišljala, da pravzaprav nikoli nisem bila v tem delu Ljubljane. Kot na novo preseljena študentka iz drugega kraja se temu nisem zares čudila, sem pa kasneje pogosto opažala, da številni ljudje, ki so odraščali v Ljubljani, ne vedo, kje je azilni dom oz. v tisti »industrijski del« Viča ne zahajajo. Ko sem kasneje sama hodila tja, sem pogosto razmišljala, kako daleč pravzaprav je in koliko časa mi vzame pot do tja. Od končne postaje šestice pa do azilnega doma je bilo cca 15 minut hoje. Če sem slučajno ujela mestni avtobus 1D, sem se vozila cca 25 minut in hodila le 5–6 min. Težava je bila v voznem redu 1D, saj je že tako vozil poredko, poleg tega pa je ves čas zamujal. Nanj se tako nikakor nisi mogel zanesti. Kljub temu da sva z Ano nekajkrat klicali in se na nenehne zamude pritožili, se ni nič izboljšalo. Ko sem bila utrujena in je bil zunaj sneg in dež, se mi je

bilo včasih težko odpraviti. Misel na vožnjo z avtobusom in hojo po mrazu in vetru, ob tem ko s seboj nosim polne vreče (oblek, hrane, pripomočkov za delavnico ipd.), me je odbijala. Če je nekaj odročno, je namreč veliko težje vztrajati in tisto mesto redno obiskovati. Zato sem večkrat pomislila, da bi obisk odpovedala. Tega sicer nisem storila, saj je vedno znova pretehtala obveza in beseda, ki sem jo dala ljudem. Obenem pa so mi moji redni prihodi na nek način pomenili upor proti tistemu, k čemur totalna ustanova teži – vzpostavitvi in ohranitvi distance med »zunaj« in »znotraj« (Flaker, 1998, str. 235). Ko sem se kasneje večkrat pogovarjala z ženskami z družinskega oddelka, so imele podobne izkušnje. Pozimi, ko je bil mraz in slabo vreme, so še redkeje zapuščale azilni dom. Tudi same so mi večkrat pripovedovale o zamudah avtobusa 1D in odročnosti končne postaje avtobusa številka 6. Zaradi pomanjkanja ustrezne obutve in obleke so bile po prihodu iz trgovine[50] ali mesta večkrat premočene in premražene. Totalne ustanove označujejo rob družbe (prav tam) tako v fizičnem kot v ideološkem smislu. In fizična oddaljenost od širše družbe (dogajanja, trgovin, avtobusnih postaj in povezav) ne samo, da vzpostavlja distanco, ampak jo tudi z lahkoto ohranja, ljudje pa tako večinoma ostajajo znotraj. Poleg tega je distanca vzpostavljena tudi z degradiranostjo okolja azilnega doma, okolja, kjer primanjkuje parkov, otroških igrišč, klopi, lokalov ipd.

3.2.2 Homogenizacija

Vito Flaker piše o kolektivnosti kot o enem izmed glavnih dejavnikov totalne ustanove. Pravi, da je kolektivnost veliko več kot zadrževanje določenega števila ljudi na istem kraju, »[…] je izpostavljenost pogledom drugih, je kontaminiranost osebnega prostora, je množenje vezi, je gostota teles« (Flaker, 1998, str. 235). Sama bi temu raje rekla homogenizacija. Kajti kolektivnost pomeni vzajemno pripadnost, navezanost med člani in članicami kolektiva (SSKJ, b.d.). Zmotno je predvidevati, da obstajajo te vezi samo zato, ker so ljudje nastanjeni v isti ustanovi. Kategorija množice namreč sama po sebi ni nevtralna, ampak neposredno komunicira z logiko naturalizacije in rasizacije družbenega (Balibar, 2004, str. 118). Bolj kot to, ali gre za »manjše« ali »večje«[51] število ljudi, je bistveno zadrževanje določenega števila ljudi, ki postavlja temelje za formiranje homogene skupnosti. Totalna ustanova to stori z negacijo civilnih vlog in redukcijo na en sam vidik bivanja (Flaker, 1998, str. 238). To v totalni ustanovi ustvarja simbolno enotnost in t. i. mistificirano identifikacijo (prav tam, str. 235). Ta je po eni strani birokratsko določena identiteta in pripadnost skupini, oz. nič od tega zares (prav tam).

[50] Tudi najbližja trgovina (Spar) je od azilnega doma oddaljena cca 25 min hoje, Hofer pa je še malenkost dlje.
[51] Gre namreč za relativna pojma, kdaj namreč presodimo, da gre za večje število in kdaj gre za manjše.

3.2.3 Razcep na osebje in ljudi, ki so »znotraj«

Ljudje v totalni ustanovi so ločeni na dva jasno razmejena razreda, med katerima ni prehodnosti ali zamenljivosti (Flaker, 1998, str. 236). En razred je oblast, drugi pa je predmet te oblasti, odnosi med njima pa so natančno urejeni (prav tam). V azilnem domu je oblast[52] v grobem varnostna služba,[53] ki je podaljšek Urada vlade za oskrbo in integracijo migrantov, predmet te oblasti pa so v prvi vrsti ljudje, ki so nastanjeni v azilnem domu (ki so podali vlogo za mednarodno zaščito). Varnostna služba razcep utrjuje z uniformami, ključi, jezikom[54] (prav tam), kamerami, obhodi, raznimi pripomočki, kot je npr. detektor, podoben tistemu na letališčih: »Zelo neprijetno sem se počutila tudi ko sva morali z mentorico skozi detektor preden sva vstopili v dom« (zapis iz dnevnika, 5. 11. 2015). Ta naprava je sicer pokvarjena, saj vedno »piska«, spušča zvoke, tako da imaš vsakič znova občutek, da si v težavah. Tudi s tem, ko te naprave ne popravijo, utrjujejo razcep in nadaljujejo psihološko nasilje. Na nenehno piskanje se sčasoma privadiš (tako ko sem se jaz in ljudje, ki tam živijo), sporočilo pa vseeno ostaja. Moč so sporočali ali sporočale tudi z rednimi obhodi, opazovanjem in preverjanjem dogajanja skozi okno na vratih vrtca. Pomembna je namreč nebesednost (prav tam, str. 238). Med ljudmi, ki so nastanjeni v azilnem domu, in varnostno službo (oz. osebjem na splošno) je temeljni razcep, saj je osebje za razliko od ljudi, ki živijo notri, socialno integrirano v širši svet (Goffman, 2019, str. 16). Obenem pa je ključni element totalne ustanove ohranjanje in ustvarjanje podobe drugega (prav tam, str. 95). Podoba drugega in fizična ter čustvena distanca omogočata osebju ohranjati primarno nadzorno funkcijo oz. t. i. funkcijo agresorja ali agresorke (prav tam). Zato so osebne vezi med osebjem in ljudmi »znotraj« prepovedane oz. vprašljive in če ter ko pride do tte prekoračitve, vemo, da utegnejo slediti cikli vpetosti, ki bodo skupaj s

[52] Podaljški oblasti pa se kažejo tudi na ostalem osebju, vključno s čistilkami in žal tudi socialnimi delavkami in delavci.

[53] Točne naloge službe varovanja so napisane v 3. členu uredbe o hišnem redu:

»(1) Služba varovanja izvaja svoje naloge skladno s predpisi, ki urejajo zasebno varovanje, policija pa skladno s pooblastili, določenimi v zakonu, ki ureja naloge in pooblastila policije, pri čemer upoštevata določbe hišnega reda in načrt varovanja območja urada.

(2) Naloge službe varovanja so:

- varovanje ljudi in premoženja na območju urada;
- nadziranje, evidentiranje in ugotavljanje upravičenosti vstopanja in izstopanja v območje urada;
- skladno z zakonskimi pooblastili površinsko pregledovanje vrhnjih oblačil in prtljage;
- nadziranje in varovanje na območju urada s pomočjo tehničnih sredstev in z obhodi;
- ukrepanje v skladu z zakonskimi pooblastili v primeru ogroženosti oseb, ki so na območju urada;
- izvajanje ukrepov za varstvo pred požarom, ki so določeni s požarnim redom;
- izvajanje zaščitnih in evakuacijskih ukrepov;
- izvajanje ukrepov za zagotavljanje javnega reda in miru v skladu s predpisi, ki urejajo to področje;
- vodenje seznama dnevne prisotnosti nastanjenih oseb;
- druge naloge, ki jih določi direktor urada in so opredeljene s pogodbo o izvajanju službe varovanja in hišnim redom« (Uredba o hišnem redu Azilnega doma, 2017).

[54] Primer tega je odsotnost vikanja, kratki odrezavi stavki ipd.

spodkopavanjem avtoritete in družbene razdalje najverjetneje vodili do kočljivih posledic, »[…] to pa zbuja vtis, da je v totalnih ustanovah na delu incestni tabu« (prav tam). Da bi se temu izognili, osebje ohranja čustveno in fizično distanco, s hladnimi in resnimi pogledi, kratkimi in ostrimi stavki, vprašanji ali odgovori. Med svojim delom sem to socialno distanco tudi sama večkrat izkusila, saj sem s svojim prihodom v azilni dom predmet oblasti postala tudi sama. V azilni dom me je prvič pripeljala moja mentorica, ki mi je razložila »[…] da se moram vpisati v knjigo, ko pridem, ter zaprositi za ključ od vrtca« (zapis iz dnevnika, 5. 11. 2015). Vse skupaj se je dogajajo na recepciji azilnega doma, kjer je bila tamkajšnja varnostnica moj prvi stik z varnostno službo azilnega doma. Kljub temu, da sem v azilni dom prihajala dve leti vsak teden in da sta se v tem času izmenjevali samo dve varnostnici, se postopek ni nikoli spremenil. Vsakič znova sem tako morala povedati svoje ime in priimek, društvo, iz katerega prihajam, in razlog oz. namen svojega obiska. Poleg tega sem se vsakič znova podpisala v zvezek, kjer se je vodila evidenca mojih prihodov. Ko sem se po poletnih počitnicah spet vrnila v azilni dom (po 3 mesecih pavze), sem zapisala:

> Danes me je spet zadela varnostnica na recepciji, ki jo gledam že dve leti in ki sicer ve, da sem iz [društva] in da sem prostovoljka, pa vendar me skoraj ni spustila v AD, ker me ni bilo na novem posodobljenem seznamu. Še k sreči sva z Ano včeraj klicale socialno delavko, ki je varnostni službi napisala e-mail, da z Ano spet prihaja tudi Manca (zapis iz dnevnika, 14. 11. 2017).

Eden izmed dejavnikov ohranjanja distance nad menoj (in posledično nad ljudmi) »znotraj« je bilo siljenje v nenehno zaprošanje. Zaprošanje za ključ, zaprošanje za večnamenski prostor (ko sva z Ano kasneje imeli žensko skupino), zaprošanje za pomoč pri odklepanju večnamenskega prostora (saj je bila ključavnica zelo obrabljena in samo varnostna služba je očitno poznala trik, kako z lahkoto odpreti vrata), zaprošanje za ključ od fitnesa (ko je bil večnamenski prostor zaseden, da smo tam lahko imele žensko skupino) itd. Vsak teden smo imele z Ano v večnamenskem prostoru žensko skupino in vsak teden sva morali prositi za ključ in razlagati, kaj počneva in kdaj bova končali, in da morava vse pospraviti za seboj. Kljub temu da se nikoli ni zgodilo, da bi prostor pustile nepospravljen. Prav tako so se podobni zapleti pojavljali vsakič, ko sem v azilnem domu organizirala kakšen dogodek, na katerem sem gostila zunanje izvajalke oz. izvajalce. »Ob takih dogodkih, torej, ko nekdo nov pride v azilni, se zavem te institucionalnosti azilnega doma« (zapis iz dnevnika, 25. 5. 2017). Spodaj prilagam zapis iz dnevnika ob prihodu klovnese Mike Make, ki nazorno pokaže subtilen nadzor in postavljanje mene in Ane v pozicijo nemoči:

> No že preden je prišla sem imela cel dan nekih »logističnih« zapletov, socialna delavka seveda ni varnostni službi poslala maila, da pride, ker to moraš vse najavit prej, potem je bil problem kje se bo gospa preoblekla, potem so v večnamenskem prostoru takrat imeli neko srečanje za zdravje kot ga imajo vsak četrtek do 18h zvečer in morali smo še napraviti prostor, začenjali smo pa že ob 18h. Kakorkoli, ko sva z Ano pred večnamenskih prostorom čakale to gospo iz inštituta za zdravje, da se dogovorimo če lahko zaključijo 20 minut prej, da mi uredimo prostor, se slučajno potem čez nekaj trenutkov vsi srečamo na kupu, midve, ta gospa in še socialna delavka na oddelku za samske ženske in mladoletnike. Ta socialna delavka, ker je mogoče hotela izpasti organizirana in odločna pred tisto gospo reče; »Punci, vesta da imajo oni rezervirano do 18h kajne, tako pač je, urnik je že dolgo sestavljen, to ne gre tako...« Midve sva seveda rekle, da veva, samo da bi se rade nekaj dogovorile z gospo in sva potem to socialno delavko kar ignorirale in gospe razložile, da imamo Klovneso za družine in da če bi lahko malo prej zaključili. In ta gospa brez problema:« Ja seveda, saj mi vedno prej končamo. Malo po 17h bomo že konec z vsem«. Mislim halo? Nobenega problema sploh, ampak ne mi smo nek nadzorni organ kjer delamo točno tako kot piše in nič drugače. In niti za otroke se ne bomo prilagajali. Mislim ne vem no, še dobro da midve delava s svojo glavo in da se ne dava kar tako. Drugače tako ali tako ne bi bilo nič. Torej ta stroga pravila, pa to kompliciranje za brez veze. Pa potem to, da gospa še na wc ni mogla, sem mogla iti po ključ, ker je tam pri recepciji vse zaklenjeno. In tisto se tako težko odklene, da niti skupaj nisva mogle vsega zakleniti (zapis iz dnevnika, 25. 5. 2017).

Drugi faktor je bilo nenehno predstavljanje enim in istim ljudem (kdo sem, iz katerega društva prihajam in kaj počnem) in nenehno razlaganje in opominjanje na že dogovorjene in utečene dogodke. Poleg pa spada tudi, da se je treba strogo držati pravil tamkajšnjih zaposlenih, sploh varnostne službe. Ko se je očistil in uredil večnamenski prostor, ga je socialna delavka zaklenila. Ker včasih socialna delavka o tem ni obvestila varnostne službe, nama velikokrat niso hoteli odpreti, čeprav so naju vsi dobro poznali in so vedeli za najino tedensko dejavnost. Sklicevali pa so se na pravila in na neobveščenost.

3.2.4 Načrt in procesiranje ljudi

Azilni dom pretrga vezi in slog, odvzame vloge in kulturo življenja (Flaker, 1998, str. 235). Če in ko se človek vrne v svet, kljub temu da lahko nekatere vloge res da vnovič vzpostavi, pa so nekatere izgubljene za vedno (Goffman, 2019, str. 24). V poznejši fazi življenja morda ne bo mogoče nadomestiti časa, ki bi ga lahko porabil za izobraževanje, poklicno napredovanje, vzgojo otrok ipd. (prav tam). Goffman pravi, da je pravni vidik te trajne razlastitve v konceptu

»civilne smrti« (prav tam). Saj že samo dejstvo, da je nekdo v določeni ustanovi, namreč »[…] zagotavlja, da je ta človek zares tak, kakršnim je ustanova namenjena – avtomatična identifikacija ni samo ožigosanje ali zmerjanje, ampak je eno od osrednjih sredstev družbenega nadzora« (Flaker, 1998, str. 18). Osebje opravi sprejemne postopke (npr. odvzem prstnih odtisov, seznanitev s pravili in dodelitev oddelka), ki jim Goffman pravi programiranje, saj človeka kodirajo in oblikujejo v predmet, ki ga je mogoče vnesti v administracijo ustanove, da ga bodo lahko pozneje z rutinskimi postopki zlahka obdelovali (Goffman, 2019, str. 25). Tako se začne ponižanje, degradacija in skrunitev njih samih – njihovega jaza (prav tam, str. 23). Sistematično omrtvičijo človeka, tako da pride do nekaterih radikalnih premikov v prepričanjih, ki jih ima sam o sebi in o svojih pomembnih drugih (prav tam). S poniževanjem in večurnim zasliševanjem (na intervjujih ob podaji vloge za mednarodno zaščito) in večmesečnim, tudi večletnim čakanjem na odgovor (življenju v negotovosti znotraj totalne institucije) in ostalimi prej opisanimi metodami ljudem rušijo upanje in moč. Dajo jim občutek nezaželenosti, nevrednosti, drugosti. Vseobsegajoča oblast, ideologija, ki reducira vse vidike življenja na uradni vidik ustanove, izkušnjo dela vseobsegajočo – totalizirajočo, tako da ljudi povsem prevzame (Flaker, 1998, str. 23).

3.2.4.1 Hišni red

Ko ljudje podajo vlogo za mednarodno zaščito, jih nastanijo v azilni dom. Od takrat naprej pa vse dokler azilnega doma dokončno ne zapustijo, je ta glavni okvir, znotraj katerega se odvijajo vsi vidiki njihovega trenutnega življenja. Vse namreč temelji na določbah hišnega reda, ki jasno določa pravila in sankcije v zvezi z vstopom in izhodom iz azilnega doma, z gibanjem in obiski in na splošno s samim bivanjem. V 6. členu uredbe o hišnem redu je določeno, da dejavnosti nastanjenih oseb potekajo od 7.30 do 21.30. Med 22.00 in 6.00 pa sledi nočni mir in počitek. Dejavnosti, ki bi motile nočni mir in počitek, so v tem času prepovedane (Uredba o hišnem redu, 2017). Na oglasni deski je prav tako objavljen vsebinski in časovni razpored dejavnosti in razdelitev obrokov prehrane (prav tam). Življenje v azilnem domu tako narekujejo natančna pravila in dolžnosti, ki pomagajo pri procesiranju ljudi. Odnašanje hrane iz jedilnice je namreč prepovedano,[55] vendar to ljudje vseeno počnejo (17. člen – prav tam), prav tako vnašanje živali ter vnašanje in uživanje alkoholnih pijač (prav tam). Ko so se starši z družinskega oddelka včasih zbrali na igrišču, sem enkrat z zanimanjem opazovala, kako srkajo pivo, ovito v papir

[55] 17. člen: Odnašanje hrane, jedilnega pribora in posode iz jedilnice in čajnih kuhinj (hrana iz jedilnice se lahko odnaša v izjemnih primerih, ki so odobreni iz zdravstvenih razlogov, potrdilo o tem prejmeta kuhinja in služba varovanja; otroci do 14. leta starosti oziroma njihovi zakoniti zastopniki lahko iz jedilnice odnašajo otroško malico) (Uredba o hišnem redu, 2017).

ali pa pretočeno v plastenko. 17. člen uredbe pravilnika namreč govori o tem, da če človek vnese ali poskuša vnesti v azilni dom alkoholno pijačo, jo ob potrdilu začasno odvzame služba varovanja in jo shrani v varno omaro azilnega doma. Začasno odvzeta alkoholna pijača se mu na njegovo zahtevo vrne ob izhodu iz azilnega doma, vendar ne prej kot v 12 urah od začasnega odvzema (prav tam).

3.2.4.2 Vstop in izstop iz azilnega doma

7. člen uredbe pravilnika o hišnem redu natančno določa vstop in izstop iz azilnega doma. Dovoljena sta z izkaznico človeka, ki je podal vlogo za mednarodno zaščito, in sicer od ponedeljka do četrtka od 6.00 do 23.00 ter ob petkih, sobotah, nedeljah in praznikih do 6.00 naslednjega dne, v primeru mladoletnikov brez spremstva pa od ponedeljka do petka od 6.00 do 21.00 ter ob sobotah, nedeljah in praznikih do 23.00 (Uredba o hišnem redu v azilnem domu, 2017). Ob izhodu človek receptorki oz. receptorju izroči ključe svoje sobe in prevzame svojo izkaznico, ki jo ob vstopu vrne in prevzame ključ (prav tam). Vstop in izstop sta regulirana tudi z varnostno službo, saj 7. člen uredbe pravilnika o hišnem redu pravi, da če nastanjena oseba zavrne pregled varnostnika, se mu vstop v azilni dom in izhod iz njega ne dovoli (prav tam). 15. člen uredbe pravilnika o hišnem redu poleg ostalih dolžnosti določa dolžnost ljudi, nastanjenih v azilnem domu, da ob vstopu na zahtevo službe varovanja pokažejo vsebino prtljage in omogočijo površinski pregled (prav tam). Če oseba prenoči izven azilnega doma brez dovolilnice, se ji mesečna žepnina[56] ne izplača (ZMZ-1, 2016). Obstaja tudi možnost izdaje dovolilnice za vstop in izhod izven teh ur, ki jo na predlog socialne delavke oz. delavca izda direktorica oz. direktor urada. 8. člen uredbe pravilnika o hišnem redu izdajo dovolilnice določa za največ sedem dni, v primeru ko je oseba zaposlena in narava dela zahteva odsotnost izven ur, navedenih v 7. členu, ali v primeru drugih opravičljivih razlogov, ki se ne nanašajo na prenočitev izven azilnega doma (prav tam). Praksa izdajanja dovolilnic je redka, sama sem poznala le dva primera, ko sta oba moška odšla za par dni delat in jim je bila dovolilnica večkrat odobrena. Ostali tako ali tako niso še pridobili pravice do dela ali pa niso imeli dovolj socialne mreže, da bi lahko začeli delati. Večkrat se je izkazalo, da so ljudje, ki so uživali naklonjenost socialne delavke, po večini delali ali delale in uživali ostale »privilegije«.[57] Ena družina, ki je bila socialni delavki še posebej pri srcu, je v obdobju, ko sta bili po dve družini v isti sobi, ohranila sobo samo zase. Privilegiji so se izkazali tudi pri prenočevanju izven azilnega doma,

[56] Na podlagi sklepa o določitvi višine žepnine ta znaša 18 evrov mesečno za eno osebo (Sklep o določitvi žepnine za prosilce za mednarodno zaščito, 2014).
[57] Seveda ne gre za privilegije, gre za osnovne človekove pravice, ki jih totalna ustanova odvzame in iz njih naredi privilegije.

ko razlog ni bilo delo. Določeni ljudje so se namreč znašli, imeli so socialno mrežo in pomoč socialne delavke, da so si kdaj pa kdaj uspeli odpočiti od azilnega doma in prenočiti izven njega.[58] Kot je razvidno iz 8. člena, prošnjo za izdajo dovolilnice lahko sprejme le socialni delavec ali delavka, se pa je kar nekajkrat zgodilo, da so ljudje pozabili na dovolilnico oz. niso ulovili časa uradnih ur nobenega od zaposlenih socialnih delavcev oz. delavk in tako ostali brez dovoljenja za izhod. To se je še posebej rado zgodilo na kak petek. Torej že tako so se redko odpravili iz azila, in še takrat jim je bilo to zaradi formalnosti onemogočeno. Ko sva se z Ano ljudem v tem primeru trudili pomagati, je tudi naju varnostna služba zavrnila, pa tudi predstavniki in predstavnice nevladne organizacije, ki so imeli čez nastanitve in dežurstva, češ saj so si sami krivi, saj poznajo pravila.

3.2.4.3 Delo in zaposlovanje ljudi, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito

Človek lahko dela oz. pomaga v azilnem domu oz. njegovi izpostavi pri delih, povezanih z vzdrževanjem in nastanitvijo, lahko pa pomaga tudi pri vsakodnevnem sporazumevanju uradnih oseb z drugimi ljudmi, ki so nastanjeni v azilnem domu. Za ustrezno opravljeno delo prejme nagrado v skladu s sprejetim cenikom urada (ZMZ-1, 2016) (82. člen). V praksi je to pomenilo, da so ljudje poleg 18 evrov žepnine s tem zaslužili še simbolnih nekaj deset evrov. Moški so po navadi pomagali hišniku, ženske pa so čistile. Devet mesecev po vložitvi vloge človek, ki je podal vlogo za mednarodno zaščito, pridobi pravico do prostega dostopa na trg dela (ZMZ-1, 2016) (87. člen). Z družinskega oddelka sem poznala le dva primera, ko sta moška delala. Pomemben vidik dela je tudi neplačano delo. S tem se nanašam predvsem na ženske, ki so znotraj azilnega doma večji del dneva čistile, prale, pospravljale, kuhale. Bodisi v svojih sobah bodisi v skupni kuhinji in zato niso bile plačane. Velikokrat so bile utrujene in niso imele pomoči. V obeh dveh letih pa nisem spoznala ali slišala za nobeno žensko, ki bi delala plačano delo izven azilnega doma.

3.2.4.4 Nadzor obiskov

Totalizirajoča izkušnja temeljno zmoti časovno razporeditev vlog, saj je človek za dolgo časovno obdobje ločen od širnega sveta. Pride namreč do razlastitve vlog. To storijo tudi tako, da ljudem odtegnejo pravico do obiskov (Goffman, 2019, str. 23). V azilnem domu pravica do obiskov, tako kot tudi v večini ostalih totalnih ustanov, ni povsem prepovedana. V 12. členu uredbe pravilnika o hišnem redu v azilnem domu piše, da so obiski dovoljeni vsak delovnik od 13.00 do 20.00 ure, v soboto, nedeljo in ob praznikih pa od 10.00 do 20.00 ure (Uredba o hišnem

[58] To pomeni, da so že a priori imeli kam iti.

redu azilnega doma, 2017). Ljudje, ki so nastanjeni v azilnem domu, lahko svoje obiskovalce in obiskovalke sprejemajo v prostoru pri recepciji, le izjemoma pa jih lahko sprejmejo tudi v svoji sobi, a le s predhodno izdano dovolilnico za obisk, ki jo izda pristojna socialna delavka ali delavec azilnega doma (prav tam). Pravzaprav ne gre za to, da prostor pri recepciji ne nudi nobene zasebnosti, niti za to, da so obiski časovno omejeni, niti za to, da bi kot obiskovalka potrebovala dovolilnico, ki jo izda socialna delavka, temveč za to, da so obiski sploh regulirani, da so obiski sploh del pravilnika, da se obiske nadzoruje, spremlja, omejuje. Da omejujejo in nadzorujejo pomembne druge, da ostanejo zunaj, medtem ko ljudi zadržujejo znotraj. Pregrada mora stati in mora biti močna. In tako se ljudem sporoča, kje je njihovo mesto, kar vnovič potrjuje razlaščanje njihove identitete in vloge ter postavlja nove ponižane, podrejene, pokorne, hvaležne.

3.2.4.5 Ceremonialni obiski

Pri obiskih pa se lahko zgodi temeljna sprememba, ko je obiskovalec ali obiskovalka pomembna oseba s politično močjo. Gre namreč za ceremonijo – posebno vrsto obiska (Flaker, 1998, str. 41). Med tem obiskom se namreč ustanova predstavi in v javnosti pokaže želeno predstavo (prav tam). To je npr. ko pridejo novinarji ali novinarke ali ko je azilni dom obiskal takratni premier Miro Cerar. Tega obiska se spomnim, kot bi bil včeraj. Tisti dan nisem delala v azilnem domu, ker sem imela vaje na fakulteti. Ko sem jih končala, sem na telefonu videla par neodgovorjenih klicev in sms sporočil. Mentorica in Ana sta me klicali, naj prosim prihitim v azilni dom, saj čez uro prihaja na obisk Cerar. Mentorica je bila takrat v nekakšnem »rivalstvu« z drugo nevladno organizacijo in s socialno delavko sta se domislili, da bi bilo to v dobro naše organizacije, da se med njegovim obiskom pojavimo. S tem bi svojo zavzetost in dobro delo potrdile prav direktorici azilnega doma. Ana in mentorica sta me tako klicali, naj hitro pridem v azilni dom. Tako zelo se je mudilo, da sem izpred fakultete vzela taksi in se odpeljala. Z otroki smo priredili pravo ceremonijo s plesom in pesmico. Ko je premier vstopil, nam je prinesel košaro, polno pripomočkov za ustvarjanje, in se nam zahvalil za pomembno delo. Ljudje z družinskega oddelka so se lepo oblekli in očedili in premiera nestrpno pričakovali. Gospa in gospod, ki sta nastanjena v azilnem domu, sta celo spregovorila pred kamerami, pri tem pa vse slabe strani zamolčala. Ta ceremonialen obisk opozarja, da je ustanova povezana in podrejena zunanjim strukturam (prav tam, str. 42). Podoba namreč spodbuja verovanje ljudi znotraj nje, da so v najboljši ustanovi svoje vrste, ljudje pa so pogosto dovzetni za takšno verovanje, saj tako lahko občutijo pripadnost določenemu družbenemu statusu (prav tam, str. 43). Ko zdaj razmišljam, da sem bila del tega, mi postane slabo. Na

trenutke sem namreč zapadla v igro merjenja moči nevladnih organizacij in čeprav v to nisem nikoli zares verjela, sem v njej sodelovala. Vedela sem, da ne bo nič boljše in da to ni zares pomembno, pa vendar je bil občutek konstantne nemoči včasih prevladujoč, in vsake priložnosti, da se lahko nekaj več naredi (tudi s povečanjem moči direktorice azilnega doma), enostavno nisem smela zamuditi. Pa čeprav se je velikokrat izkazala za fikcijo. Kar pa kaže na pomanjkanje avtonomije socialnega dela znotraj azilnega doma.

3.2.4.6 Pomanjkanje zasebnosti in skupnih prostorov za druženje

Primer neposrednega vdora v človekov osebni prostor in kontaminacije teritorija njegovega samega sebe – lastnega jaza je tudi ob preiskovanju telesa in spalnega prostora (ne glede, ali gre za rutinski pregled ali ne) (Goffman, 2019, str. 36). Če se naprej navežem na pomanjkanje zasebnosti ob preiskovanju telesa, je treba omeniti sanitarno-dezinfekcijski in preventivni zdravstveni pregled. Tega namreč v predhodnem postopku določa 42. člen Zakona o mednarodni zaščiti (ZMZ-1, 2016). Pri tem pregledu ljudje do dva dni čakajo v istih sprejemnih prostorih brez zasebnosti, na voljo so jim le suha hrana in najosnovnejši higienski pripomočki (Oven, 2010, str. 26). Glede vdora v zasebnost pri preiskovanju spalnega prostora imajo v 14. členu uredbe pravilnika o hišnem redu namreč pristojne osebe pravico in dolžnost vstopiti v sobe pri opravljanju svojih nalog. Vstopajo praviloma v prisotnosti ljudi, ki so tam nastanjeni, ob izrednih dogodkih, kršitvah hišnega reda, pri vzdrževanju objektov in prostorov pa lahko tudi med njegovo odsotnostjo (Uredba o hišnem redu, 2017). 15. člen pa med dolžnosti ljudi, ki so tam nastanjeni, umešča tudi nadzor čiščenja[59] (prav tam). Soba je pravzaprav edini prostor, ki je vsaj približek neke zasebnosti in intime znotraj družine. Ljudje so si jo naredili kar se da osebno in drugačno od drugih sob, čeprav jo po 14. členu uredbe o hišnem redu v azilnem domu niso smeli predelati ali odstraniti opreme v njej, po 17. členu pa je prepovedano tudi vnašanje grelnih naprav, pohištva, električnih aparatov, preprog in druge opreme, razen v izjemnih primerih, s soglasjem socialnega delavca oz. delavke[60] (prav tam). Prepovedano je tudi namerno pisanje in namestitev samolepilnih nalepk ali plakatov po stenah in opremi, prav tako sobe ne smejo samovoljno zamenjati z drugo sobo, in če tako odredi socialna delavka v azilnem domu, morajo vanjo sprejeti ostale ljudi, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito (prav tam). V eni sobi je tako bivala celotna družina (tudi s tremi, štirimi otroki), v obdobju povečanja števila podanih vlog (februar in marec 2016) pa sta bili v njej pogosto nastanjeni tudi po dve družini.

[59] Isti člen določa dolžnost dnevnega čiščenja sobe in vsaj enkrat tedenskega temeljitega pospravljanja. Poleg pa umesti tudi dopuščanje in izvajanje potrebnih sanitarno-dezinfekcijskih ukrepov (Uredba o hišnem redu, 2017).
[60] Dovoljeni so avdio-video naprave, računalnik in tehnični pripomočki za osebno higieno (Uredba o hišnem redu, 2017).

To obdobje je bilo grozljivo. Spomnim se, da sem tisti ponedeljek skoraj eno uro kasneje odprla vrtec, saj sem se pogovarjala z ljudmi, ki so v vrsti čakali pred pisarno socialne delavke. Bili so obupani:

> V pisarno je čez nekaj časa prišla uporabnica X, bila je čisto iz sebe, objokana. Začela je govoriti, da ona ne more tako živeti, da vse potrpi, samo to da nima zasebnosti, da si mora sobo delili še z zakonskim parom iz D, pa je preveč. Socialna delavka jo je začela bodriti, da je vsem težko, da jo razume, ampak da jih ne more premestiti, ker ni prostora. Pokazala ji je seznam sestavljen iz parih listov novih ljudi, ki prihajajo (zapis iz dnevnika, 29. 2. 2016).

Tudi Anja Bohinec je v svoji diplomski nalogi pisala o kršenju pravice do zasebnosti v primeru nameščanja več družin v isto sobo. To je problematizirala tudi z vidika nespoštovanja določenih specifik, ki bodisi izhajajo iz t. i. kulturne, etnične ali verske osnove (Bohinec, 2018, str. 35). Skupna je tudi uporaba tušev in stranišč (razdeljenih po spolu) ter kuhinje. Skupni prostor, ki bi bil namenjen druženju in preživljanju prostega časa, na družinskem oddelku sicer obstaja, vendar je, kot že napisano, odklenjen samo ob prisotnosti nevladnih organizacij ali zaposlenih v azilnem domu (z namenom izvajanja dejavnosti). »Totalne ustanove prekinejo ali oskrunijo natanko tista dejanja, ki v civilni družbi akterju in navzočim dokazujejo, da ima določeno mero nadzora nad svojim svetom, da je človek, ki premore samoodločanje, avtonomijo in svobodo delovanja« (Goffman, 2019, str. 49). Kajti ko človek nima lastnega prostora, ko nima avtonomije svojega upravljanja, je razlaščen in razgaljen (prav tam).

3.2.4.7 Preprečevanje upora in pravica do protesta

Za vsako upornost, ki jo ljudje izkazujejo, so kaznovani, dokler se ne predajo in postanejo ponižni (Goffman, 2019, str. 25–26). Na splošno je ljudem v azilnem domu zanikana pravica do protesta, in to je bilo razvidno tudi na nedavnem primeru, ko so poleti človeka, nastanjenega v azilnem domu, Ibrahima, ki je opozarjal na anomalije in dejanja varnostne službe (nasilje in sodelovanje pri nelegalnem vračanju), zaprli v Center za tujce v Postojni (Siol.net, 2019). Tudi sama sem o tej temi pisala v svojem dnevniku:

> Ko sva odhajali, sva v azilu potem srečale še mentorico, ki naju je v odhodu opozorila naj ljudi iz azila (sploh tiste, ki so dobili negativ) opozoriva, da naj se v soboto ne zadržujejo v Rogu, ker bodo neke racije oz. nekaj takega. In da bi to lahko vplivalo na njihovo prošnjo in da ji je to povedala socialna delavka. In to je tudi vse kar nama je uspela povedati. Seveda sva jo z Ano samo debelo gledali in karkoli sva jo vprašale na to temo, nama ni znala odgovoriti. Glede na to, da nisva imele dovolj informacij, z Ano nisva sledile njenim navodilom

> in ljudi nisva opozarjali. Sploh pa se mi je to zdelo izredno nestrokovno od mentorice, da nama daje neke zadolžitve, če pa še sama ne ve zakaj se gre. Nestrokovno je to tudi od socialne delavke, da to prelaga na mentorico in širi naprej ker tudi ona ne ve zakaj se vse skupaj gre. To me prav spominja na tele nič krive gospe, ki so imele delavnico kvačkanja v AD in ko je bila družina iz Sirije deportirana, so se prišle samo poslovit in so bile udeležene na tem mirnem »protestu«, ki se je med tem časom odvijal pred AD. Njim se je zaradi tega prepovedalo vstopiti v AD. Mislim kako bolano je to no, in kaj nam to sporoča? (zapis iz dnevnika, 26. 4. 2017).

V tem primeru gre namreč za pomembno temo, in sicer pravico do protesta. Rog je avtonomen prostor (avtonomen od oblasti in kapitalističnih odnosov) in v tem smislu obeležen tudi s protestom, vsekakor pa s kritiko vladnih ukrepov in vladnega odnosa do ljudi, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito. Socialna delavka svari pred Rogom, ker ga vidi kot problematičnega, namesto da bi podprla druženje v avtonomnih prostorih. Gre za način vzpostavljanja nadzora na mikro ravni – tudi s pomočjo moje mentorice. Že sama izključitev Kva Kvačkaš pomeni nadzor in je obenem kazen zanje ter svarilo za ostale. Kva Kvačkaš so se po izključitvi iz azilnega doma pridružile skupini za vključevanje žensk, ki čakajo na razrešitev vloge o mednarodni zaščiti, ali pa so dobile kakršno koli dovoljenje za bivanje v Sloveniji (status begunke ipd.), torej skupnosti, ki deluje v Rogu. Ljudje, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito, so videni kot tisti, ki morajo biti hvaležni (za dovoljenje, da so lahko na ozemlju Republike Slovenije, za bivanje v azilnem domu, hrano, obleko ipd.). Hvaležnost je odvisna tudi od razmerij moči in socialnih hierarhij (Moulin, 2012, str. 8), in ker so ljudje, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito, v podrejenem položaju, to pomeni, da morajo biti hvaležni za vse, kar jim Republika Slovenija nameni. Nasprotno od tega je protestiranje, javno kritiziranje in prevpraševanje o kršitvah in nepravilnostih, ki se dogajajo znotraj azilnega doma.

Carolina Moulin je to ponazorila s preprostima »enačbama«:

Zaščita + Hvaležnost = Humanitarni subjekti

Svoboda + Avtonomnost = Politični subjekti

(Moulin, 2012, str. 7)

Ljudem, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito, pa tudi tistim, ki so že dobili status begunca ali begunke, je javno politično nastopanje onemogočeno, s tem pa možnost biti slišani ali slišane (prav tam). V trenutku, ko to vseeno storijo in iz t. i. humanitarnih subjektov stopijo v politične, postanejo tarča (še večjih) kritik, ki pravijo, da si očitno ne zaslužijo niti tistega, kar so do zdaj

imeli. Pomanjkanje hvaležnosti se namreč razume kot pomanjkanje spoštovanja (prav tam, str. 10). Svoboda in avtonomnost namreč vodita k upanju, upanje pa znotraj mednarodnega sistema nadzora migracij ni faktor, ki bi ga lahko legitimno pripisali podobi hvaležnega človeka, ki čaka na razrešitev svoje vloge o mednarodni zaščiti (prav tam, str. 7).

3.2.4.8 Čakalnica azilnega doma in odstranitvene dejavnosti

Vsi ti našteti dejavniki totalitarnosti zahtevajo svoj davek na času. Vedno se mi je namreč zdelo, kot da čas v azilnem domu teče drugače. Na družinskem oddelku se po eni strani meri in določa glede na urnik kosila in večerje in po tem, kdaj gredo otroci v šolo in kdaj se vrnejo iz nje. Azilni dom se takrat spet napolni z glasovi in energijo – oživi. V dopoldanskih urah pa so prostori večinoma tako prazni in tihi, da se zdi, kot da ni nikogar nikjer. Prav tako se mi je včasih zdelo, kot da se čas meri od mojega ali mojega in Aninega prihoda pa vse do odhoda. Vendar najtežji izmed »časov« je bil čas, ki ni imel konca. Začel se je ob podaji prošnje v azilnem domu, končal pa naj bi se ob prejetju odgovora na podano vlogo za mednarodno zaščito, ki bi lahko naznanil datum končnega odhoda iz azilnega doma. In ker nihče ni vedel, kdaj se bo to zgodilo, tega ni bilo mogoče izmeriti. Načeloma naj bi prvostopenjski organ odločil čim prej, praviloma v 6 mesecih, vendar ta rok lahko tudi podaljša, v praksi tudi do 5 let (Oven, 2010, str. 10). Vse družine, s katerimi sem delala, so bile v povprečju v azilnem domu vsaj 9 ali 10 mesecev, mnoge od njih pa so azilni dom zapustile že pred končno odločitvijo. Se je pa zgodilo tudi, da so se vrnile nazaj. Po podatkih PIC-a naj bi vlada v letu 2016 izdala le eno vsebinsko odločitev na mesec – v primerjavi z Nemčijo, kjer je mesečno izdanih odločitev med 150 in 200 (Bohinec, 2018, str. 11). Anja Bohinec (2018, str. 11) pravi, da so dolgotrajni postopki tudi razlog, zakaj številni ljudje, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito, Slovenijo predčasno zapustijo in se s tem odpovedo pravici do azila. Vendar gre tukaj bolj za izgubo upanja. Ljudje bi sicer zagotovo čakali, tudi zelo dolgo, če bi vedeli, da bodo na koncu dobili pozitivno odločbo. Ker pa tega ne vedo in ker se negotovost z vsakim dodatnim dnem, mesecem čakanja povečuje, so zato večkrat v konfliktu. Spomnim se primera, ko so naju z Ano v takšni situaciji spraševali, kaj naj storijo:

> Povedala sta nama, da so se pritožili ipd. Mož naju je spraševal kaj naj naredijo, ali naj gredo v Nemčijo oz. kaj jima predlagava. Dejale sva samo, da naj počakajo do konca postopka ker bodo v nasprotnem primeru vrnjeni v Slovenijo. Drugače pa nisva vedele kaj naj jima rečeva. Dejali sva, da je to njihova odločitev in da midve ne veva. Joj bilo mi je težko, ampak res ne vem kaj naj jima predlagam. Res ne vem. Počasi sem sita že tega občutka nemoči,

> ko ljudem ne morem prav nič konkretnega dati, svetovati. (zapis iz dnevnika, 12. 4. 2017).

Negotovost je visela v zraku in ni ji bilo moč ubežati. Bila je vedno tam in terjala je svoj davek. Imela sem namreč (nehvaležno) priložnost, da sem nekatere družine lahko spremljala od njihovega prihoda v azilni dom pa do odhoda. In opazovala sem, kako so se spremenile. Še posebej sem to opazila pri ženskah, saj sem bila z njimi več v stiku. Postajale so namreč vedno bolj utrujene, odsotne, bolne, vedno težje jih je bilo spraviti iz azilnega doma in vedno bolj se je vse vrtelo le okrog tega, kdaj bo odgovor in zakaj ga še ni. »Ko sva prišle v azilni dom, sva najprej odšle k mamici iz D na čaj. Kot običajno je zopet nanesel pogovor na negative in na to kako se boji odločitve in da ne ve kaj se bo zgodilo. Bila je res v veliki stiski, kar naprej in nazaj se je zibala in seveda je potrebovala veliko podpore in spodbude« (zapis iz dnevnika, 15. 5. 2017). Zaradi dolgotrajne negotovosti se namreč poslabšuje duševno zdravje ljudi. Pojavlja se depresivnost, nemir in tesnoba (Bohinec, 2018, str. 11). In to zibanje naprej in nazaj je lahko znak stiske, otopelosti, uživanja določenih antidepresivov ipd. Pravzaprav na koncu niti ni bila več tako pomembna vsebina odgovora (ali pozitivna ali negativna), ampak samo odgovor, ki bi pomenil konec negotovosti, ki jih je vse najbolj tlačila. Drugi pomemben vidik časa znotraj azilnega doma je bil dolgčas. »S časom je treba nekaj narediti, ga ubiti, nekako označiti« (Flaker, 1998, str. 33), saj ljudi »ubija« občutek, da je čas zapravljen, saj v času bivanja v totalni ustanovi po navadi ni možnosti, da bi v tem času pridobili kaj takega, kar bi bilo mogoče prenesti v zunanje življenje (prav tam, str. 34). Mogoče je tudi to eden od razlogov, da so se nekateri tako izredno trudili z učenjem angleščine in slovenščine in s tem imeli občutek koristno porabljenega časa. V totalnih institucijah so pogoste tudi t. i. odstranitvene dejavnosti, ki vključujejo neresne prostovoljne aktivnosti, ki udeleženkam in udeležencem pomagajo ubijati čas, pozabiti na svojo situacijo (prav tam). Pod to se štejejo razne družabne igre, plesi, prireditve, predavanja ipd. (prav tam). »Le ljudi ne smejo preveč prevzeti, velja namreč, da naj jih ne bi prevzelo nič razen ustanove same« (prav tam). Tega je bilo v azilnem domu kar nekaj. Tudi sama sem večkrat organizirala podobne dogodke prav z namenom ubiti čas. Med pisanjem te diplomske naloge se mi je večkrat pojavilo vprašanje o ženski skupini in njenem delovanju in o tem, ali je bila primer odstranitvene dejavnosti ali ne. Ustanovljena je bila zaradi potreb, ki sva jih z Ano prepoznavale in na pobudo najine takratne mentorice. Mogoče smo z njo res ubijale čas, vendar sva od začetka do konca to skupino jemali resno. Prav tako sva skrbno razvijali odnose, poglabljali stike, krepili moč, politizirali sistem (se ukvarjali in prevpraševali neprimerne pogoje bivanja, slab sistem mednarodne zaščite, vidike patriarhata ipd.). Zato danes trdim, da ženska skupina vendarle ni bila odstranitvena dejavnost.

3.2.5 Refleksija lastne podreditve totalni instituciji

To, da sem se tudi sama podredila azilnemu sistemu, je bila verjetno ena izmed (zame osebno) najtežjih ugotovitev, do katere sem prišla prek analiziranja azilnega doma kot totalne ustanove: »[…] ker mi je v vsakdanu že tako domač, da tega ne opažam več, recimo že dolgo ne slišim več te kontrolne postaje skozi katero grem vsaj 2x na dan, ne opažam več varnostnikov ko hodijo na obhode, navajena sem prositi za te ključe kot da se za vrati skrivajo zakladi itd.« (zapis iz dnevnika, 25. 5. 2019). Sploh za čas drugega letnika mi je bilo vse skupaj rutina, nekaj običajnega, nekaj, o čemer nisem razmišljala. Nekaj običajnega mi je bilo prositi za ključe, za čas, za krpe, metle, za prostor, za dovoljenja, vedno znova in znova. Nekaj vsakdanjega mi je bilo razlagati in se identificirati na vsakem koraku enim in istim osebam. Razmišljala sem namreč le o ljudeh, o otrocih, o delavnicah, ki jih bomo izvajali, o njihovih starših in o tem, kaj potrebujejo. Medtem ko sem sama vedno bolj postajala utečen del predmeta oblasti – totalitarnosti. Tudi v tretjem letniku sem se bolj kot karkoli ukvarjala z delavnicami za ženske, s skupnimi druženji, z vsebino pogovorov. Šele ko sem se 14. 11. 2017 vrnila v azilni dom, me je zadelo*:*

> Zadela me je institucionalnost socialne delavke, ko nama skoraj ni pustila, da uporabiva večnamenski prostor za najino skupino za ženske ker ima tam sedaj Cene Štupar tečaj slovenščine in ima noter klopi in tablo. Edino kar bi morale storiti je, da premaknemo klopi in jih ko končamo damo nazaj. Ana je socialni delavki celo predlagala, da bomo postavitev fotografirale in potem točno po sliki klopi postavile nazaj. Odgovor je bil seveda ne. Bila sem tako šokirana, da sem se samo zadrževala, ker bi ji po moje kaj zabrusila če bi jo spraševala o tem zakaj ne!? Sicer smo se potem vseeno zmenile in dobile ključe za prostor pod pogojem, da takoj ko končamo pokličemo varnostnika, da prostor zaklene, socialna delavka nam je dala jasno vedeti da če bomo to upoštevale se lahko tudi naprej še kaj dogovarjamo. Ob enem sem ugotovila tudi, da je nov fitnes še vedno zaklenjen. Ja zaklenjen. Da seveda ne bi kaj uničili (zapis iz dnevnika, 14. 11. 2017).

Nazadnje sem se podredila tudi pri sodelovanju na protestih oz. sami misli na to. V podpoglavju preprečevanje upora in pravica do protesta sem že pisala o tem, kako je bil skupini Kva kvačkaš prepovedan vstop v azilni dom, ker so ženske prisostvovale na protestu ob deportaciji družine iz Sirije. Napisala sem, da je bila ta prepoved tudi svarilo za vse ostale predstavnice in predstavnike nevladnih organizacij, ki smo, tako kot one, vstopale ali vstopali v azilni dom. Protest je bil 22. marca 2017, ko je bila Ana še vedno v Iranu, jaz pa sem se ravno dobro vrnila nazaj v Slovenijo. V azilni dom sem tako prvič prišla malo po tistem, ko je bila družina že

deportirana. Ko se je Ana vrnila, sva se pogovarjali in trdili, da je bila najina odsotnost za čas protesta dobra, saj bi tudi sami zagotovo prišli na protest in izkazali podporo družini, s katero sva delali. Bolj kot sva razmišljali o tem, bolj sva se spraševali, ali bi res prišli. Priznam, misel na to, da bi mi bil v tistem trenutku kar nenadoma prepovedan vstop v azilni dom, me je spravljala v grozo. Kaj bi bilo z našo žensko skupino, kaj bi bilo z vsemi ženskami in otroki, ko kar nenadoma ne bi več prihajali? Kljub temu da bi lahko (enako kot so to storile predstavnice Kva Kvačkaš) začeli aktivnosti izvajati zunaj azilnega doma, bi s tem skoraj zagotovo izgubili kar nekaj žensk, ki na aktivnosti zunaj ne bi prihajale. Azilni dom je totalna ustanova in iz njegove totalnosti ni nihče izvzet. Ne ljudje, ki tam živijo, ne varnostna služba, ne čistilke, ne socialna delavka, niti predstavnice in predstavniki nevladnih organizacij, ki smo vanj tedensko vstopali, pa čeprav smo si to (vsaj nekatere in nekateri izmed njih) silno želele ali želeli.

3.3 Analiza ženske skupine v azilnem domu

V tem poglavju opišem pravzaprav svojo analizo, ki pa jo skušam kar se da podkrepiti z izseki iz dnevnikov. Vendar je zaradi lažje berljivosti in zahteve po skrajšanem besedilu kar nekaj izsekov iz dnevnikov v prilogah. Na točne oznake določenega izseka iz dnevnika opozarjajo sprotne opombe. Prvo podpoglavje prikazuje učenje vzpostavljanja stikov in delovnega odnosa, drugo podpoglavje pokaže povezovanje v ženski skupini, ki jo večinoma analiziram skozi koncept opolnomočenja, tretje poglavje pa je namenjeno konceptu skrbi.

3.3.1 Učenje vzpostavljanja osebnega stika in delovnega odnosa

To podpoglavje se nanaša na prvo leto mojega vstopa v azilni dom, kjer sem se učila vzpostavljanja stikov in delovnega odnosa tako z otroki kot s starši. Zaradi nadaljnjega fokusa moje analize zato najprej predstavim svoje učenje vzpostavljanja stikov (še posebej s starši) in začetke delovnih odnosov, nato pa v naslednjem podpoglavju opišem pomembna dogodka, ki sta nekatere odnose nadgradila, in nazadnje, kako je skupek vsega naštetega po mojem mnenju omogočil oblikovanje ženske skupine v takšni obliki, kot bo opisana v nadaljevanju (v poglavju 3.3.3). Kot že omenjeno, sem prvi stik z nekaterimi otroki in njihovimi starši vzpostavila 5. 11. 2015 med svojim prvim obiskom v azilnem domu. Prišla sem z mentorico, ki je v tistem času že nekaj časa sama izvajala projekt prostočasnih dejavnosti za otroke in je dobro poznala njihove starše: »Skupaj sva se nato sprehodile po azilnem domu, tako, da mi je vse razkazala. Šle smo tudi do nekaterih sob (kjer so bile mamice z otročki) kjer me je mentorica predstavila in z njimi malo poklepetala« (zapis iz dnevnika, 5. 11. 2015). Hitro sem opazila, da ji ženske in njihovi partnerji zaupajo in jo imajo radi. Naklonjenost, ki so jo večinoma čutili ali čutile do

moje mentorice, je najverjetneje pripomogla k temu, da se je prvi stik sploh zgodil, [61] in da je bil prijeten. Ljudje so bili namreč po večini odprti in radovedni. »Ko sem opazovala mentorico sem se naučila kako pomembno je, da pristopim, pozdravim, se predstavim in povabim otroke, mamice v igralnico« (zapis iz dnevnika, 5. 11. 2015). Tako sem se naučila nekaj bistvenih iztočnic za uspešno vzpostavitev osebnega stika in kasnejšega delovnega odnosa. Glavni namen takratnega vzpostavljanja stika s starši in otroki je bilo vključevanje otrok v prostočasne aktivnosti, pri čemer sem se naučila tudi, da je zato potreben spoštljiv pristop, za katerega se v resnici ni treba veliko pripravljati ali o njem razmišljati. Zgodi naj se spontano, spoštljivo, a brez strahu ali sramu. Tovrstno učenje se seveda ni nikoli končalo, ravno nasprotno, nadaljevalo se je in se nadgrajevalo ter na določeni točki postalo nezavedno. Mentorica mi je prvi dan dala še eno zelo pomembno sporočilo, in sicer naj priložnost pri vključevanju otrok v prostočasne dejavnosti izkoristim tudi za navezovanje stika z njihovimi starši. Tako sem osebni stik s starši velikokrat vzpostavljala prav prek otrok, pa tudi sočasno z njimi. Pri tem je šlo za povsem običajne pogovore, pri katerih smo vsi povedali kaj o sebi (če smo to želeli) in se tako spoznavali:

> Nato sem potrkala še pri dečku, ki pa se je z očkom z veseljem prišel igrat z mano. Y(deček) je bil tako navdušen nad vsemi različnimi igračami, tako, da sem ga kar malo pustila, da se je v miru razgledal. Ta čas sva se z njegovim očetom pogovarjala. Povedala sem mu, da tukaj opravljam prakso, da študiram socialo delo ipd. On pa, da so prišli v Slovenijo v upanju na boljše službe. Veliko me je spraševal in na koncu koncev sva se pogovarjala o vsem mogočim (o situaciji v Sloveniji, D, o različnih kulturah ipd.). Vsi trije smo nato začeli risati in medtem se nam je pridružila še dečkova mama. Tudi njej sem razložila kdo sem itd. (zapis iz dnevnika, 9. 11. 2015).

Podobno odprt in vključujoč pristop tako do otrok kot do njihovih staršev sem nadaljevala ves čas. O tem kmalu nisem več razmišljala, ampak sem z odprtostjo in željo k prostočasnim dejavnostim spontano vabila otroke in njihove starše, večinoma tako, da sem pristopala skoraj k vsem, ki sem jih srečala, ne glede na to, ali sem jih poznala ali ne.[62] Poleg tega sem se trudila, da bi starši čim večkrat tudi bolj aktivno sodelovali pri prostočasnih dejavnostih za otroke, zato

[61] Kasneje sem opazila, da je pri spoznavanju z novimi prostovoljkami ali prostovoljci ali drugimi, ki so vstopali v azilni dom (npr. iz nevladnih organizacij), nekatere ljudi, ki so nastanjeni v azilnem domu, zelo zanimalo, ali sem s temi t. i. novimi obrazi prijateljica oz. ali jih poznam. Če sem pritrdila, so tudi sami bolj zaupali in do njih postali bolj odprti. In obratno. Leta 2016/17, ravno po tem, ko smo z ženskami zaključile žensko skupino, so v večnamenski prostor vstopili novi prostovoljci in prostovoljke iz ene izmed nevladnih organizacij skupaj z njihovo vodjo. Precej žensk naju je na samem začelo spraševati, ali jih poznava, in ko sva dejali, da jih ne, se je čutila distanca oz. zaprtost, ki je onemogočala vzpostavitev stika.

[62] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 1.

sem bila »[n]advse vesela […] ker je bila mamica X3 navdušena nad idejo, da bi nas v vrtcu naučila kakšno D pesmico« (zapis iz dnevnika, 18. 12. 2015). Vse to pa je odpiralo priložnosti za nadaljnje stike in pridobivanje njihovega zaupanja. Navdušenje nad mojimi povabili in podobni odzivi žensk na moj vstop in začetno delo v azilni dom so zame pomenili potrditev in mi vzbujali veselje: »Veliko mi pomeni tudi, da me vedno več mam pozdravlja in ogovarja, prav tako se mi je lepo zdelo, ko me je prišel danes Y očka samo pozdravit v igralnico« *(*zapis iz dnevnika, 23. 11. 2015). Kmalu pa ni ostalo samo pri občasnem klepetu, nasmehih, mahanju in pozdravljanju ali pripravljenosti za sodelovanje pri dejavnostih za otroke, saj so se ljudje, sploh ženske z družinskega oddelka precej hitro in vse pogosteje začele obračati k meni po pomoč. Bodisi je bilo to najprej zato, da sem v naši igralnici poiskala kakšen pripomoček, ki so ga potrebovale (recimo baterije, lepila, okrasni trak za prt, ki ga je ena izmed žensk izdelovala ipd.), ali pa sem jim recimo prevajala obvestila, ki so jih otroci nosili iz šole. Kar je razvidno tudi iz naslednjega zapisa:

> Zelo dobro sem se počutila tudi, ker pridobivam zaupanje tudi pri odraslih. Dve mamici sta mi že od daleč mahali in izmenjali smo nekaj besed. Ena pa je prišla v igralnico po okrasni trak, saj so z ženskami izdelovale prt. Super se mi je zdelo tudi, da je Y1. očka prišel k meni po prevod ter mi prinesel delovna lista (zapis iz dnevnika, 16. 11. 2015).

Kot je razvidno iz dnevniškega zapisa, so mi ljudje s temi dejanji sporočali, da mi zaupajo in me vidijo kot osebo, ki je dovolj odprta, da se lahko nanjo obrnejo, ko to želijo ali potrebujejo. Obračanje name v smislu podpore in pomoči pa se je še posebej izražalo v obdobju, ko se je v Sloveniji zgodila situacija koridorja 2015/16 (o kateri pišem v teoretičnem uvodu), in je posledično precejšnje število ljudi hkrati podalo vlogo za azil, kar je pomenilo, da je bil azilni dom nenadoma zelo poln in posledično drugačen, kot smo ga bili vajeni. Takrat so ženske zelo očitno iskale pomoč in podporo, saj nisem uspela igralnice niti dobro odkleniti, ko so že prihajale iz sob in same omenjale na novo nastalo situacijo v azilnem domu, svojo stisko zaradi pomanjkanja zasebnosti in pomanjkanje občutka varnosti ob povečanem številu ljudi.[63] Da bi se pogovorili, so se name obračali tudi njihovi partnerji: »Prav tako sem bila vesela ko me je prišel pozdravit oče od Y1 in se z mano malo pogovoril, ravno tako se je zgodilo tudi z X2 in mamo od X3. Je pa pri vseh starših vidno prisotno nelagodje, strah, žalost. Saj so zdaj po dve družine nameščene v eni sobi« (zapis iz dnevnika, 22. 2. 2016). V tem obdobju sem tako imela več priložnosti za osebne stike z nekaterimi ženskami in njihovimi partnerji oz. so ti stiki, ki so

[63] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 2.

bili vse pogostejši, že prehajali v delovne odnose. Preden pa nadaljujem s poglavjem o delovnem odnosu, želim podeliti še ugotovitev, da mi za priložnost za vzpostavitev stika ni bilo treba čakati na vstop v azilni dom, temveč se je ta pojavljala že na mestnem avtobusu, na šestici ali enici, s katerima sem se tja vozila. To se je še posebej pokazalo prav v tem obdobju, o katerem sem nazadnje pisala, ko je bil azilni dom zelo poln (preden so večino družin preselili v Logatec – v novo izpostavo azilnega doma). Pri tem je ključno vlogo igrala odprtost, ki sem jo oddajala s telesno držo. Obstaja je namreč velika verjetnost, da sem koga od ljudi, ki so bili v tistem času nastanjeni v azilnem domu, srečala že na avtobusu. To pa se je zgodilo le, če sem si to želela. Torej, ko sem o tem zavestno razmišljala in z dvignjeno glavo vstopila na avtobus ter vzpostavila očesni stik z ostalimi potnicami in potniki. Ko sem imela »odprte oči«, ki so oddajale sporočilo prisotnosti tukaj in zdaj, sem jih opazila in oni ali one so zelo pogosto opazili ali opazile mene, sledil je nasmeh in stisk roke. Skupaj smo nato odšli ali odšle do azilnega doma, in prav takrat so se večkrat zgodili pogovori, za katere sem si vedno predstavljala, da se bodo zgodili nekje v (po moji definiciji) »bolj varnem« prostoru, nekje, kjer bo več miru in zasebnosti. Ko zdaj gledam za nazaj, vsi ti pogovori na avtobusu in na poti do azilnega doma postanejo logični, saj tisti trenutek, postavljen v »nevtralno« okolje, in tisti sprehod do azilnega doma sta namreč za nekaj minut normalizirala situacijo. In to je bilo za nekatere ljudi dovolj. Včasih pa mogoče niti tista kratka, navidezna normalizacija situacije ni bila sprožilka, temveč je bilo dovolj samo to, da sva bila ali bili sama ali sami. Da okrog ni bilo ostalih poznanih ljudi iz azilnega doma, ki bi pozornost zavedno ali ne preusmerili nase. Spomnim se gospoda z družinskega oddelka, ki je večkrat kazal znake, da bi rad vzpostavil stik z menoj. To pomeni, da je bil vedno nekje v moji bližini, vedno je iskal očesni stik in se želel približati, pa vendar se nikoli nisva uspela zares spregovoriti, saj so ostali ali ostale redno zasedali ali zasedale prostor ob meni. Ko pa sem sama želela pristopiti in nama omogočiti priložnost za stik, ga pogosto nisem več našla. Naposled se nama je priložnost vendarle ponudila prav na mestnem avtobusu. In tistih 10 minut sprehoda do azilnega doma je za začetek najinega odnosa v prihodnje veliko pomenilo. In enako prisotnost sem oddajala tudi, ko sem vstopila v azilni dom, ko sem se sprehodila mimo jedilnice in vedno pogledala vanjo, če opazim koga od znanih, in mu ali ji pomahala. Večkrat se je zgodilo, da so ti isti ljudje ki sem jim pomahala, po kosilu prišli k meni v igralnico. Vključno s starši. Tudi ko sem prečkala igrišče, sem vedno pogledala okrog in vzpostavila očesni stik z ljudmi, ki so sedeli na klopcah. In prav zaradi kratkih pogovorov, ki so se zgodili na podlagi tega, se je moja pot do družinskega oddelka vedno podaljšala. To je bil tudi razlog, zakaj sem v azilni dom vedno hodila 20 ali 30 minut prej, saj sem si želela pustiti čas za stik. In enako je veljalo za odhod. In obratno, ko sem se v tretjem letniku soočala z

izgorelostjo, sem se tisti čas, ko sem še vedno prihajala v azilni dom, telesno zaprla. Na mestni avtobus sem vstopila s sklonjeno glavo in s slušalkami na ušesih, izogibala sem se očesnemu stiku in v azilni dom tako vedno prihajala sama. In ker s telesom nisem sporočala prisotnosti tukaj in zdaj, so postale priložnosti za nove stike ali za ohranjanje starih zelo redke.

3.3.1.1 Nadgrajevanje delovnega odnosa

Kot je mogoče že razvidno iz prejšnjega podpoglavja, se z delovnim odnosom v času svojega dela v azilnem domu nisem ukvarjala. Nisem razmišljala o njem ali ga striktno izvajala v obliki, ki jo zajema definicija tega koncepta, ki pod elemente odnosa uvršča dogovor o sodelovanju, instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje rešitev, osebno vodenje, perspektivo moči, etiko udeleženosti, znanje za ravnanje, ravnanje s sedanjostjo in koncept sonavzočnosti (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2011, str. 9). Kljub temu, da so se zagotovo skoraj vsi elementi v določenem trenutku pokazali tudi v naših delovnih odnosih, je bila bistvena razlika prav pri elementu dogovora o sodelovanju. To je jasno izrečen dogovor, ki vsebuje pristanek na sodelovanje tukaj in zdaj, dogovor o času, ki ga imamo na voljo, in na splošno o tem, kako bomo delali znotraj delovnega odnosa (prav tam). Avtorice in avtor zapišejo tudi, da šele ta jasno izrečen dogovor o sodelovanju omogoči vzpostavljanje delovnega odnosa in je zato pomemben uvodni ritual (prav tam). Ker pa sama nisem bila omejena na vlogo socialne delavke, zaposlene v azilnem domu, in s tem posledično tudi na čas, ki naj bi ga imeli na voljo, dogovora o sodelovanju s starši[64] nisem nikoli vzpostavila. Kljub temu, da dogovor o sodelovanju ni bil nikoli izrečen, ocenjujem, da smo z nekaterimi izmed njih vseeno vstopili v pomembne in tesne delovne odnose. Zato o delovnem odnosu v tej analizi pišem s poudarkom na odnosu, ki sta ga ustvarili in nama s tem omogočali delo predvsem odprtost in spontanost človeških odnosov kot takih. Se pa delovni odnos zagotovo ni zgodil z vsemi ljudmi, s katerimi sem se srečevala v azilnem domu, temveč le s tistimi, s katerimi smo se zbližali tako, da je kontinuiteta osebnih stikov postajala vse pogostejša in intenzivnejša in je zato postopoma prehajala v delovni odnos. Osebni stiki so namreč prinašali pogovore, ki so bili z nekaterimi vedno bolj osebni in so zahtevali delo ne samo v obliki pogovora, temveč tudi v obliki medsebojnih dogovorov (npr. da lahko otroka pusti pri meni v igralnici vsak ponedeljek, ko gre ona na Rdeči križ). Dogovorom so tako sledili novi dogovori, tem pa pogosto povabilo v sobo, kar je pokazalo višjo stopnjo zaupanja. V sobah so se tako začeli bolj intimni pogovori, v katerih sva obe začeli izmenjavati svoje misli, občutke in izseke svojega življenja. Tako sva ustvarjali dogodke in spomine in postajali aktivni člen v življenju druga druge, nisva namreč samo

[64] Medtem ko sem ga z otroki vzpostavljala, in ga tudi vsakič znova obnavljala.

poslušali in opazovali druga drugo, temveč sva bili del skupnega. Delovni odnosi so se tako zgodili s tistimi, s katerimi sem si bila bližje in s katerimi sem si delila višjo stopnjo medsebojnega zaupanja. In obratno, velikokrat sem elemente delovnega odnosa iz definicije tega koncepta (kot je npr. perspektiva moči) uporabila tudi z ljudmi, s katerimi nismo bili v delovnem odnosu, kar pa tudi ni pomenilo, da ker sem jih (čeprav večkrat) uporabila, da lahko rečem, da sem bila z njimi zato potem v delovnem odnosu. Nikakor ne. Zdaj, ko sem se opredelila do delovnega odnosa, lahko nadaljujem s pomembnim uvidom, ki se je zgodil potem, ko smo v okviru prostočasnih dejavnosti začeli z družinskim oddelkom zahajati v Malo ulico (družinski center za otroke in starše). Pri prvem obisku je skupaj z otroki prišlo veliko staršev (še posebej žensk) in opaziti je bilo »[…] koliko jim je to pomenilo. Mamice so se lepo uredile, naličile, oblekle, ko smo prišli so jih lepo postregli, otroci so se igrali one pa so brezskrbno klepetale. Očetje so med tem igrali šah in se družili« (zapis iz dnevnika, 24. 3. 2016). Ko pa sem naslednjič hodila po sobah in vabila ljudi, da se nam spet pridružijo v Mali ulici, sem doživela zelo pomemben trenutek uvida, da moram o ženskah začeti razmišljati tudi ločeno od njihovih otrok oz. da druženje z otroki mogoče ni edino druženje, ki si ga želijo ali potrebujejo. In pa da ne predpostavljam, da je vse, kar je zabavno njihovim otrokom, zabavno tudi njim. Kajti interes za obisk staršev je bil znatno manjši, ena izmed žensk pa mi je k sreči povedala, kje bi lahko bila težava: »Dogovorila sem se s starši od Y1, da sem ga vzela sama, ker oče ni mogel iti, mama pa ni bila preveč navdušena nad to idejo, saj ji zadnjič ko je bila z nami, ni bilo preveč všeč. Povedala mi je namreč, da ji je bilo dolgčas« (zapis iz dnevnika, 4. 4. 2016). Z vidika delovnega odnosa z njo sem bila najprej nadvse vesela, da se je počutila dovolj varno, da mi je to iskreno povedala, poleg tega pa me je to spodbudilo k temu, da sem začela intenzivno razmišljati o načinih, kako bi se bolj posvetila ženskam na družinskem oddelku. Zato sem z dovoljenjem socialne delavke organizirala izlet v središče mesta za nekatere starše, medtem ko so bili otroci v Mali ulici.[65] In imeli smo se odlično:

> Ko sem videla kako so kar zažareli, sploh mamice, ko niso imele otrok seboj medtem ko so občudovale našo lepo Ljubljano in imele nekaj časa zase, se mi zdi, da sem tudi sama žarela. Zdi se mi da smo se prav povezali, tudi z očetom recimo. Ves čas smo se fotografirali in se smejali. […]. Ko smo prišli v Malo ulico so vsem ostalim kazali naše slike, ki smo jih posneli ter ponosno razkazovali kaj so si kupili (zapis iz dnevnika, 21. 4. 2016).

[65] Opis izvedbe s pomočjo izsekov iz dnevnikov je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 3.

Izvedba izleta v središče mesta je bila pomembna ne samo zaradi uvida potrebe in njene trenutne potešitve, temveč tudi zaradi vztrajanja in prilagajanja, ki je bilo potrebno za samo izvedbo. Ob tem sem namreč že začela vstopati v vlogo zagovornice, v kateri sem se kasneje še večkrat znašla. A najpomembnejše, zahvaljujoč temu dogodku se je začela pri ženskah še izraziteje kazati potreba po druženju izven (in znotraj) azilnega doma. Te potrebe so tako dobile ime, prostor, v katerem so se izražale, in osebo, ki jih ni mogla ali želela preslišati. Sočasno pa je rasla tudi moja želja po pridruževanju in druženju z ženskami, saj sem vse jasneje videla, kako »[ženske] […] ostajajo najbolj izključene, najbolj v ozadju. Od kar je tale aktualna begunska kriza, v azilni dom vstopa vedno več nevladnih organizacij, ki pa se usmerjajo bolj ali manj na otroke in mladostnike« (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2016). Temu je tako sledil dogodek – bovling za ženske izven azilnega doma, na katerem je bilo spet »[…] toliko enega navdušenja, smeha in zabave, da še kar ne morem verjet. Ženske so se tako sprostile, da so si za čas ko smo igrale še rute[66] snele dol. Ves čas so se zahvaljevale in me objemale, da mi je bilo že kar nerodno« (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2016). Po bovlingu so se potrebe žensk po druženju še povečale, prav tako pa smo po tistem z nekaterimi spontano zdrsnile v začetke delovnih odnosov, saj smo se začele zbliževati in se spoznavati kot individuumi, ločeno od otrok, partnerjev, društev ali azilnega doma: »Zdi se mi, da so se mi [ženske] prav zaradi bowlinga včeraj, še bolj odprle in me še bolj spustile v svoje življenje. Po drugi strani pa mi je zelo zelo težko ker ravno zdaj grem« (zapis iz dnevnika, 27. 5. 2016). Žal pa sem zelo kmalu po tem dogodku morala svoje delo v azilnem domu končati, zaradi česar mi je bilo neizmerno težko, saj sem se počutila kot »[…] da je bil moj trud zaman, da namesto da bi sedaj še bolj hodila, začela z izvajanjem aktivnosti – ker vem da sem dobila njihovo zaupanje, pa grem (zapis iz dnevnika, 27. 5. 2016). Vendar nisem imela druge izbire: »Kot prioriteto sem si postavila izpite, potem pa se z julijem vračam domov in ne bom imela možnosti, da jih obiskujem, predvsem zaradi poletnega dela in razdalje« (zapis iz dnevnika, 27. 5. 2016). Takrat še nisem vedela, da vse, kar sem počela z ženskami, še zdaleč ni bilo zaman. Celotno leto moje prakse je bilo zelo pomembno za spoznavanje njih in sebe, za razumevanje in prevpraševanje položaja in situacije, v kateri so ženske v tistem trenutku živele. Vse, kar sem storila, in vse, česar nisem (pa bi bilo dobro, da bi), je bilo pomembno zaradi odnosov, ki so se v veliki meri ohranili vse do mojega ponovnega vstopa v azilni dom oktobra 2016, ko sem kot prostovoljka z Ano ustanovila skupino za ženske.

[66] Le nekatere izmed žensk so si snele hidžab, še zdaleč pa ne vse.

3.3.2 Ženska skupina v azilnem domu

Kot sem že opisala v teoretičnem uvodu, sva z Ano ustanovili žensko skupino predvsem na spodbudo moje takratne mentorice in zato, ker se nama je zdelo, da bova s tem delno odgovorili na potrebe, ki so jih ženske izkazovale (npr. potrebo po varnem prostoru, po druženju, informiranju, zabavi ipd.). Ker naju je večina žensk z družinskega oddelka (ki so še vedno čakale na odgovor) zahvaljujoč najinem delu v prejšnjem letu dobro poznala, so idejo o ženski skupini zelo dobro sprejele. Prav tako so te iste ženske za naju jamčile pri ostalih, ki so prišle na novo. Zato odnose z nekaterimi ženskami, na katerih smo delale že leto prej, ocenjujem kot glavni razlog za dober začetek ženske skupine. Mislim, da so bile ženske večinoma prav zato sploh pripravljene priti in se družiti z nama. Poglavje začnem z načinom in pomenom sporazumevanja z ženskami in ostalimi osebami na družinskem oddelku, saj je bila to bistvena komponenta, s katero smo se vsi ukvarjali pred, med in izven ženske skupine. Sporazumevanje je bilo namreč bistveno za vzpostavitev stika, pri tem pa je treba sporazumevanje razumeti skozi antirasistično perspektivo, brez katere menim, da sporazumevanje pravzaprav ne bi bilo mogoče. Zato sem se tudi odločila, da ta preplet (sporazumevanja, vzpostavljanja stika in antirasistične perspektive) pojasnim, še preden nadaljujem z opisom strukture ženske skupine.

3.3.2.1 Sporazumevanje kot vzpostavljanje stika in antirasistična perspektiva

Preden pojasnim potek ženske skupine, želim predstaviti način sporazumevanja z ženskami, ki je bil nujen za oblikovanje ženske skupine. Sporazumevanje je tako potekalo na verbalni in neverbalni ravni, saj eno brez drugega ni bilo mogoče. Večina ljudi v azilnem domu je takrat že obvladala par besed in fraz v slovenščini: »Dober dan, živijo, adijo, kako si, dobro, tako – tako, hvala, prosim ipd. ali pa v angleščini: Hello, yes, no, good, bad, bay ipd.«. Zato nadaljevanje stika z besedami zame ni bilo težko. Da pa je pogovor sploh stekel, je bil potreben tudi moj prispevek učenja njihovega (največkrat t. i. prvega) jezika. Po eni strani bi lahko rekla, da je bilo začetno sporazumevanje precej enostavno, dovolj je bila uporaba neverbalne komunikacije in nekaj naučenih stavkov z obeh strani (moje strani in strani ljudi). Večji izzivi so se pojavljali kasneje, pri skupini za ženske in pri (daljših) individualnih pogovorih. Spomnim se ženske iz ene izmed vzhodnoafriških držav, ki je v azilni dom, tako kot velika večina drugih, prišla brez kakršnegakoli znanja angleščine in slovenščine. Na družinskem oddelku je bila tudi edina, ki je govorila jezik te države oz. enega izmed dialektov. Ko sem z njo skušala vzpostaviti stik, se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Že po uvodnem pozdravu, nasmehu in stisku roke sva kar nenadoma obstali v tišini. Najina verbalna komunikacija se je ustavila, saj sama namreč nisem znala niti besedice jezika, ki je bil njej blizu, in obratno. Pravzaprav sem bila

nepripravljena in presenečena nad situacijo, v kateri sem se znašla. In ker se je to zgodilo v 3. letniku, ko sem bila že precej izkušena v jezikovni iznajdljivosti in sporazumevanju, je bilo moje presenečenje še toliko večje. Moje presenečenje se je zelo kmalu preobrazilo v zaskrbljenost, saj sem vedela, kaj sem ravnokar storila. Njej sem nehote potrdila sporočilo, ki ga je ves čas prejemala: da ne ustreza, da ne zna jezika, da je nihče ne razume, da dokler se ne nauči jezika, ki ga govori večina, ne bo slišana, da ni zares pomembna ipd. O tem sem se pogovorila z Ano in s socialno delavko, ki nama je povedala, da je opazila, da je ženska precej izolirana, kar so mi kasneje potrdile tudi ostale ženske z družinskega oddelka. Povedale so mi, da je čisto nič ne razumejo in da se z njo zaman trudim. Ko sem se tistega popoldneva vrnila domov, sem si po video »tečaju«, ki sem ga našla na YouTubeu, zapisala par besed in fraz. Naslednjič, ko sem prišla v azilni dom, sem s tem listom v roki potrkala na njena vrata. Ko sem začela brati z lista, se je ženska začela tako smejati, da tega ne znam niti opisati. Hitro me je popravila, saj sem seveda besede narobe izgovarjala, in me povabila k sebi v sobo. Tam sva skupaj sedeli, kadili vodno pipo in se učili. Prinesla je list papirja in me vprašala po par izrazih v slovenščini. K sreči sva si tukaj lahko pomagali z Googlovim prevajalnikom. Obenem pa sva se še pošteno nasmejali, saj sva ga morali ves čas popravljati. Naslednji teden se je odzvala povabilu na žensko skupino, kjer smo počasi našle izraze in skupen jezik. Že v naslednjih srečanjih na ženski skupini je nastopila veliko bolj opolnomočeno, povezala pa se je tudi z ostalimi ženskami, s katerimi so naposled le soustvarile strategijo sporazumevanja. Čeprav smo pri ženski skupini za sporazumevanje ravno tako uporabljale različne igre, knjige, ples in petje, so besede še vedno imele svojo moč, še posebej pri individualnih pogovorih, ko ni bilo prostora za animacijske tehnike in tehnike za graditev skupinske dinamike, temveč je bila potreba po pripovedovanju zgodb. Takrat smo sede ob čaju skupaj z mojo beležko in prevajalnikom naredile prostor za pogovor, kjer so prav besede igrale glavno vlogo. Na splošno sem imela veliko srečo, da je bila moja kolegica v azilnem domu prav Ana, saj se je v tistem času intenzivno učila jezik farsi. Njeno znanje nama je velikokrat pomagalo pri sporazumevanju z ljudmi, velikokrat pa je kakšno učno uro namenila tudi meni, kar je bilo še posebej dragoceno. Sva pa kmalu ugotovili, da pravzaprav veliko razumeva, čeprav sva se srečali z jezikom, ki je bil obema tuj. S pomočjo neverbalne komunikacije in razumevanja konteksta[67] sva velikokrat[68] zadeli. To sem sama pri sebi opazila tudi, ko sva z Ano potovali (po Iranu ali jugu Turčije) in s pomočjo spletne platforme couchsurfing stanovali pri ljudeh doma. Večkrat se mi je zgodilo

[67] Za razumevanje konteksta je včasih dovolj samo beseda, natančno opazovanje in določene informacije o tej osebi, ki nekaj sporoča.
[68] Tudi ko sva zadeli, sva **vedno** puščali možnost, da se motiva oz. da nimava točne informacije.

prav to, da jezikovno nisem razumela besedice, sem pa razbrala kontekst in sem tako vedela, o čem se pogovarjajo. Po eni strani bi lahko rekla, da je to veščina, ki sem jo sproti osvajala s trudom, željo in dolžnostjo po razumevanju. To zadnje se mi zdi še posebej pomembno. Ko sem začela delati v azilnem domu z otroki, sem si obljubila, da s svojimi poskusi razumevanja ne bom nikoli odnehala. S pomočjo jezika sem čutila dolžnost in željo, da jih opolnomočim. Zato sem si obljubila, da jim bom vedno dala vedeti, da so mi pomembni ali pomembne, da je pomembno, da slišim in razumem, kar mi želijo povedati. In tega sem se držala tudi kasneje pri ženski skupini in pri individualnem delu z njimi, saj se je treba »[…] potruditi, da te uporabniki razumejo in četudi se zdi to zaradi tujega jezika skoraj nemogoče, se vztrajnost resnično izplača« (zapis iz dnevnika, 11. 1. 2016). Obljubila sem si, da ne bom spustila teh trenutkov nerazumevanja in se pretvarjala, da jih ni bilo, čeprav bi bilo, priznam, to včasih veliko lažje. Ne bom jih sekundarno viktimizirala, temveč bom krepila njihovo moč. Šlo se je namreč za antirasistično perspektivo. Obljubila sem si, da se bodo ob meni vedno počutile ali počutili upoštevane ali upoštevani, slišane ali slišani, in vredne ali vredni vsega truda, ki je bil kljub vsemu minimalen, če upoštevamo vse, s čimer bi se jih v Sloveniji dalo opolnomočiti. Ta praksa se je kasneje izkazala za dragoceno, saj smo čez čas skupaj našle ali našli različne strategije sporazumevanja, ki so opolnomočile tudi mene.[69] Ta osebna zaobljuba pa je vključevala trud, da tudi oni ali one razumejo mene. Opazila sem namreč, da ljudje večkrat pokimajo in nakažejo, da so razumeli, čeprav niso.[70] Verjetno je eden izmed razlogov tudi to, da so ljudje utrujeni od nenehnega učenja in truda, ki ga vlagajo v razumevanje. Saj je učenje jezika dolgotrajen proces, ki terja ogromno energije in zbranosti, kar lahko potrdim tudi iz lastnih izkušenj. Ko sem po celem dnevu prišla domov iz azilnega doma, sem bila najbolj utrujena prav od nenehnega prevajanja, brskanja po spominu, beležki, prevajalniku. Da ne govorim, kako utrujena sem bila od komuniciranja na najinih potovanjih z Ano, ko sva tudi po cel mesec komunicirali z zelo omejenim besednim zakladom. Včasih, ko sva se usedli k večerji, ki so nama jo pripravile najine gostiteljice, sva se zmenili, katera bo začela pogovor ali ga vodila. Tako sva druga drugo lahko malo razbremenili tega nenehnega miselnega pritiska. Po drugi strani je eden izmed razlogov verjetno tudi izogibanje nenehnemu opravičevanju, da niso razumeli ali razumele in s tem potrjevanju občutka nemoči. Čeprav so nekatere ali nekateri potrdile ali potrdili, da razumejo,

[69] S tem ko sem pridobivala besedni zaklad in ko sem opazovala njihov napredek. S tem mislim predvsem na njihovo naraščajočo samozavest. Zame je to bila povratna informacija, da delam prav.

[70] To, da me recimo ženske niso razumele, sem razbrala iz njihove obrazne mimike, s tem da se na novice, za katere sem pričakovala njihov odziv, niso odzvale. Kasneje pa so se obračale k drugim ženskam po prevod, ali pa se je njihovo nerazumevanje izkazalo kasneje. Npr. kljub novici, da me jutri kljub najinemu dogovoru žal ne bo v azilni dom, je njen obraz ostal nespremenjen. Nekaj sekund je trajalo, da je začela negotovo kimati in govoriti; Okey, okey, good ipd. Ko pa sem ji pomahala v slovo mi je odvrnila: Ok, tomorrow, ti prideš?

pa niso. Tako so ostali ali ostale sami ali same s tem občutkom nerazumevanja, ki zagotovo ni krepil moči, prej obratno. Zato ni čudno, da so nama ženske ves čas govorile, kako nič ne razumejo. Prav zato sva z Ano vložili ogromno truda v spodbujanje, da so upale govoriti. Vsakič, ko se mi je nekdo opravičil ali opravičila, ker me ne razume ali ker ne zna slovensko ali angleško, sem se mu ali ji opravičila nazaj, ker nisem jasno povedala in ker tudi jaz ne znam njegovega ali njenega jezika. S tem sem vsaj za trenutek želela izstopiti s pozicije moči, ki mi ne pripada in naju v neznanju jezika izenačiti.[71] Poudariti moram, da sem to počela popolnoma iskreno. Ob tem se spomnim njihovih presenečenih izrazov. Večkrat se je zgodilo, da so se mi potem opravičile ali opravičili nazaj, ker se opravičujem, vendar sem nato to opravičevanje prekinila z iskanjem rešitev. Takrat sem v roke vzela svojo modro beležko, kamor sem si zapisovala besede, izraze ali pa telefon z Googlovima prevajalnikom in ostalimi aplikacijami (slovarji ali prevajalniki). Tudi ko sem jih na njihovo željo učila slovenščino, so one v zameno mene vedno učile tudi svoj jezik. In tako so naše ure slovenščine – drugega jezika postajale čudovita druženja, kjer sva obe dajali in prejemali. In tudi moje spraševanje po njihovem jeziku je bilo popolnoma iskreno. Prvič, ker se rada učim, drugič, ker se zavedam, da je za sporazumevanje in komuniciranje potreben trud na obeh straneh. Po več mesecih druženja se je uspešnost procesa krepitve moči skozi jezik pokazala tudi v tem, da so si ženske v ženski skupini večkrat upale spregovoriti in se za svoje besede niso toliko opravičevale. Tudi kasneje, ko sva se z Ano primerjali z drugimi prostovoljkami in prostovoljci, ki so se bolj ali manj na kratki rok pojavile ali pojavili v azilnem domu, sva ugotavljale, da v primerjavi z njimi veliko več razumeva in se veliko lažje sporazumevava. Bolj kot skromen besedni zaklad sva namreč imeli iskreno željo in čas. Vzeli sva si čas. Vzeli sva si ure in ure, mesece, dve leti. Čas je med drugim v odnose prinesel iskrene »obraze« in pristne vezi. Lahko bi rekla, da smo se med seboj poznale dovolj, da smo lahko sklepale druga o drugi. Želeli sva si to in iskreno sva spoštovali vsako posameznico in posameznika in zato skrbno varovali njihovo dostojanstvo. Iz tega je sledila nenehna usmerjenost v rešitev (to tudi zaradi študija na Fakulteti za socialno delo), iz katere so se rojevale različne strategije sporazumevanja. Na določen način sva tako z vsako posameznico vzpostavili določen način komuniciranja, ki je bil skupek neverbalne komunikacije in različnih jezikov. Želja pa sama po sebi ni bila dovolj, ne glede, kako iskrena je bila. Fizično in psihično sva morali biti v redu, spočiti in zdravi, tako kot je to predpogoj za vse ostale odnose, ki sva jih imeli v zasebnem življenju. Spomnim se družine z družinskega oddelka, ki je v azilni dom prišla ravno v tistem obdobju, ko z Ano nisva bili najbolje. Imeli

[71] Ne glede, kako sem se trudila, da odstopim od svoje moči, je moja pozicija vedno ostajala. Ne glede, kaj sem storila, sem bila še vedno »bela« izobražena ženska z evropskim potnim listom in slovenskim državljanstvom.

sva veliko obveznosti in nekje sva morali narediti rez. Takrat je bilo namreč veliko negativov in veliko žensk, ki so računale na najino podporo. Bolj kot kdaj koli so naju vabile v sobo in spraševale, kdaj spet prideva. Čez teden sva si dobesedno sestavljali urnik, kdaj bova s kom spili čaj, ker se drugače ne bi izšlo. Vodili sva tudi vrtec in vsaka svojo skupino za mladostnike/mladostnice (jaz za dekleta, Ana za fante). Otroke iz te družine sva brez težav vključili v vrtec in v skupino za mladostnike/mladostnice, ženska pa je obiskovala žensko skupino. Nekaj malega je sicer znala angleško, midve pa čisto nič njenega prvotnega jezika. In iskreno rečeno, nisva se niti potrudili. Imeli sva preveč drugih obveznosti in enostavno se ni izšlo. V žensko skupino sva jo sicer vključili, tako kot vse ostale, vendar sva občutno manj vlagali v učenje njenega prvotnega jezika in v priložnosti za stik. Ona se je v vsej svoji tihosti »izgubila« na družinskem oddelku, midve sva to sicer opazili, vendar nisva reagirali. Enostavno nisva več zmogli. Verbalna komunikacija med nami tako ni vedno stekla, sva pa deloma to nadomestili z dejanji in neverbalno komunikacijo: »Veliko se sicer nismo mogle pogovoriti, ker zelo slabo razume in govori angleško ampak vsaj te težke vrečke sva ji pomagale nesti iz trgovine« (zapis iz dnevnika, 17. 5. 2017). Iz tega zapisa[72] je razvidno, kako sem razlog, da se z njo nismo mogle pogovoriti, pripisala njej (»ker zelo slabo razume …«), čeprav sama nisem imela naloženega prevajalnika v njenem prvotnem jeziku ali strani v beležki z besedami v tem jeziku. Ko sem ji takrat (17. 5. 2017) v tišini nosila vrečke iz trgovine, sem razmišljala prav o tem. Še danes mi je hudo, ko se spomnim nanjo in na izgubljene trenutke, ki bi se lahko zgodili, če bi z Ano takrat imeli dovolj energije, če bi si tudi zanjo zares vzeli čas.

3.3.2.2 Povezovanje v žensko skupino

V tem poglavju skušam kar se da ohraniti kronologijo procesa oblikovanja ženske skupine, zato tudi začenjam z osebnim povabilom nanjo kot vzpostavljanje in (ali) ohranjanje stika ter nadaljujem z načini opolnomočenja.

3.3.2.2.1 Osebno povabilo na žensko skupino kot vzpostavljanje in (ali) ohranjanje stika

Priprava na žensko skupino se je začela z osebnim povabilom nanjo: »Midve pa sva začele, kot običajno hoditi po sobah in trkati ženskam, da pridejo v fitnes sobo kjer bomo imele žensko skupino« (zapis iz dnevnika, 5. 5. 2017). Z Ano sva si namreč vedno vzeli približno pol ure, da sva šli od vrat do vrat. Z večino od njih sva s tem ohranjali stike in dobili priložnost, da pokaževa, koliko bi nama pomenilo, da bi ta posameznica prišla, ali pa je bilo najino vabilo samo priložnost za vzpostavitev prvega stika, ne samo z ženskami, ki so prišle na novo, temveč

[72] Tudi ta zapis je znak moje izgorelosti v tistem obdobju.

tudi z njihovo družino (otroci, partnerji). Osebno povabilo nama je dalo tudi priložnost, da sva pri nekaterih ženskah opazili, da so vzroki, da ženske ne bi prišle na žensko skupino, v kuhanju kosila ali pa v tem, da je otrok spal, ali pa da ni spal ipd. In sva zato poskusili najti rešitev tako, da sva pogosto vzeli otroka, pa ga nesli na žensko skupino, kjer se je umiril in zaspal ali pa se je zamotil. Včasih sva uspeli angažirati tudi partnerje, da so za čas ženske skupine poskrbeli za otroke ipd. Če ne bi fizično vedno znova prišli povabit žensk na žensko skupino, veliko od njih verjetno ne bi uspelo priti, pa ne, ker si ne bi želele. Vsekakor nama je bilo pomembno tudi, da se ženske niso čutile obvezane obiskovati ženske skupine, temveč da če so začutile, da bi rade prišle, da so to storile zaradi sebe in ne zaradi naju. Zato sva jim vztrajno dajali vedeti, da res ni problema, če ne pridejo. Vseeno pa sva želeli dati občutek stalnosti in varnosti, zato sva se trudili prihajati redno, vsak teden, na isti dan, ob isti uri (v dopoldanskem času, ko so otroci v šoli). Vztrajali pa sva tudi pri povabilih pri ženskah, ki jih recimo že cel mesec ni bilo na žensko skupino. S tem sva želeli ohranjati občutek vključenosti, stik in delovni odnos. Ena izmed žensk konkretno je na neki točki prenehala obiskovati žensko skupino, vendar naju je vsakič znova povabila na kavo in druženje po koncu ženske skupine. Pomemben del povabila[73] (in kasneje ženske skupine) je bil vsekakor tudi čaj: »Pred prvim srečanjem sva pripravili čaj in piškote« (zapis iz poročila št. 1, 4. 11. 2016). To sva počeli vedno, ne le pred prvim srečanjem, in to ne glede, kje smo imele žensko skupino (ali v večnamenskem prostoru, ali v vrtcu ali v sobi za fitnes). Opazili sva namreč, da veliko ljudem v azilnem domu čaj pomeni trenutek sprostitve in druženja. In ker sva želeli, da bi tudi naša ženska skupina doživljala prav to, sva začeli s čajem. Povabilo na čaj (na žensko skupino) je na začetku zahtevalo kanček iznajdljivosti:

> Ker nisva imeli skodelic sva se znašli tako, da sva na telefonu odprle sliko skodelice in hodile od vrat do vrat in vabile ženske na čaj, hkrati pa pokazale, da naj, če le imajo, prinesejo s seboj svojo skodelico. To je bil odličen način, da sva pristopili s humorjem in smo se skupaj nasmejali ter tako »prebili led«, saj je bilo veliko novih žensk in sva tako z nekaterimi prvič spregovorili (zapis iz poročila št. 1, 4. 11. 2016).

Kot je razvidno iz zapisa, je povabilo na čaj (ki je bilo nekakšno drugo ime za žensko skupino) omogočalo tudi »prebijanje ledu« in vzpostavljanje stikov. Kasneje pa se je čaj izkazal tudi za uvodni ritual, saj je prav priprava čaja postala uvodni del ženske skupine. Z Ano sva namreč prinesli čaj, ena ženska je posodila grelnik za vodo, druga je prinesla sladkor, tretja je prinesla kakšno skodelico več, četrta žličko ipd. Prvih 15 minut smo se tako vse ukvarjale s čajem. Preverjale smo, ali imamo vse, kar potrebujemo, ali ima vsaka svoj čaj, ali ima vsaka dostop do

[73] Ne vem, zakaj točno sva z Ano vedno vabili ženske na čaj in druženje. Redko sva namreč uporabljali besedno zvezo – ženska skupina.

sladkorja (če bi si čaj želela sladkati) ipd. Ob pripravi čaja smo se pravzaprav začele povezovati in se na nek način začele zavedati druga druge, se umirjati in pripravljati na žensko skupino.

3.3.2.2.2 Načini opolnomočenja v ženski skupini

Že pri sami vzpostavitvi ženske skupine je bil glavni namen krepitev moči, posledično je bilo tudi vse, kar smo počele v njenem okviru, še vedno točno to. Za lažjo konkretizacijo zato to podpoglavje razdelim na deset poglavij, ki zajemajo: Vzpostavljanje varnega prostora, uvodno spoznavanje, raziskovanje in izhajanje iz njihovih želja in potreb, notranje vreme, vaje krepitve moči, opolnomočenje z igrami, plesom, petjem in razgibavanjem, učenje jezika, ostale aktivnosti in spontanost.

3.3.2.2.2.1 Vzpostavljanje varnega prostora

Kot sem že omenila, čaj ni bil le način vzpostavljanja stika ali uvodni ritual v žensko skupino, temveč je v ženskah (po najini oceni) vzbujal domačnost in prijetne občutke. Za zagotovitev teh občutkov je bil poleg čaja potreben tudi varen prostor. Tega sva z Ano soustvarjali že v letu pred ustanovitvijo ženske skupine, saj sva takrat postajali vse bolj poznani in domači. Vzpostavljali sva osebne stike in delovne odnose, na podlagi katerih smo se z ženskami spoznavale in se (po večini) zbliževale. Prav tako sva gradili na medsebojnem zaupanju, ki je eden izmed temeljev varnega prostora. Brez predhodnega vzpostavljanja varnega prostora ženska skupina verjetno ne bi nastala v takšni obliki, ki bi omogočala bolj poglobljeno približevanje ženskam in njihovi takratni realnosti. Ob ustanovitvi ženske skupine pa je bila del soustvarjanja varnega prostora tudi vzpostavitev zasebnosti ženske skupine. Pri tem se nanašam predvsem na graditev občutka, da je to naša ženska skupina, da ni zunanjih opazovalcev ali opazovalk, da nismo na razstavi. Velikokrat so nas namreč njihovi partnerji opazovali skozi okno ali pa trkali na vrata in nas s tem motili. Zasebnost sva tako vzpostavili s pomočjo šala, ki sva ga dali čez okno na vratih v večnamenskem prostoru, kjer smo imele žensko skupino: »Že na začetku pa smo dali čez okno na vratih šal, tako, da ni nihče mogel videti noter« (zapis iz poročila št. 5., 2. 12. 2016), včasih pa tudi s tem, da smo za čas ženske skupine zaklenile vrata. Še posebej pa sva na zasebnost (in s tem na občutek varnosti) pazili pri plesih ali telovadbi:

> No potem smo končno imele žensko skupino, kjer smo malo potelovadile in se sprostile ob klepetu. Smo pa se prej z Ano kar namučile ko smo zagrinjali zavese. Ker drugače je fitnes na takem mestu, da lahko vsi vidijo in seveda je ženskam neprijetno, da jih nekdo gleda, ko telovadijo (zapis iz dnevnika, 5. 5. 2017).

Vzpostavitev varnega prostora je bil eden izmed prvih in zato tudi temeljnih načinov opolnomočenja, ne samo zaradi občutka varnosti, ki ljudi okrepi, temveč tudi zato, da so se

lahko ostali koncepti opolnomočenja (o katerih pišem v nadaljevanju) na podlagi tega pojavljali in razvijali. Brez varnega prostora npr. na ženski skupini zagotovo ne bi sproščeno telovadile oz. na to idejo niti ne bi prišle.

3.3.2.2.2.2 Uvodno spoznavanje

Tudi uvodno spoznavanje je bilo del opolnomočenja. Ko smo se zbrale, imele vsaka svoj čaj in ko je bil šal trdno pripet na vratih ali oknih, smo lahko začele: »Zbralo se nas je 12, vključno z nama. Vsaki ženski sva pomagali pripraviti čaj, nato pa sva začele s predstavitvijo« (zapis iz poročila št. 1, 4 .11. 2016). Predstavitev oz. uvodno spoznavanje je bilo še posebej pomembno na prvi ženski skupini predvsem za tiste, ki naju še niso poznale:

> Na kratko sva se predstavili: kdo sva in kaj študirava, povedali, čemu so namenjene delavnice (njim), ter, da bomo vedno izhajali iz njih in njihovih potreb ter želja. Povedali sva še kdaj se bomo dobivali in da je to naš varen prostor, v katerem vse kar se dogaja ostane med nami (zapis iz poročila št. 1, 4. 11. 2016).

Neke vrste podobno predstavitev sva imeli vedno, ko se je ženski skupini pridružila nova ženska. Ob tem so se predstavile tudi druge udeleženke. Z uvodnim spoznavanjem smo se tako spoznale in s tem povečale občutek varnosti, ki deluje opolnomočujoče. Ocenjujem, da je bila pomemben del uvodnega spoznavanja tudi delavnica, na kateri je vsaka izmed nas povedala kaj o običajih in navadah v svoji državi in družini. Bila je namreč ena prvih delavnic, ki je bila namenjena prav spoznavanju. Z Ano sva s pomočjo računalnika najprej predstavili Slovenijo, nato pa so ženske spontano pripovedovale, kako je v njihovih državah. Mnoge od njih so nama kazale tudi slike svojih domov, sorodnic in sorodnikov, slike svoje poroke ipd. Z vsem tem smo si bile vedno manj tuje.

3.3.2.2.2.3 Raziskovanje in izhajanje iz njihovih želja in potreb

Ker sva stremeli k temu, da aktivnosti znotraj ženske skupine ne bi narekovali midve temveč ženske, sva vedno znova to poudarjali in z njimi raziskovali načine, s katerimi jih lahko podpreva oz. opolnomočiva. Najpogosteje sva to počeli kar z vprašanji, kaj si želijo, kaj bi počele, kaj jih veseli.[74] Raziskovanje njihovih želja in potreb je bilo tako ključno pri oblikovanju aktivnosti in bili sva zelo veseli, da sva že na prvi delavnici dobili odgovore, ki sva jim sledili, kolikor se je le dalo: »Eno izmed vprašanj je bilo npr., kakšen je izobraževalni sistem v Sloveniji in kdaj bodo šoloobvezni otroci začeli šolo. Tu sva kar med samimi delavnicami na hitro naredile shemo sistema in jo razložile« (zapis iz poročila št. 1, 4. 11. 2016). Raziskovanje

[74] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 4.

je tako pripomoglo k medsebojnem spoznavanju in krepitvi njihove moči: »Ker so ženske izrazile željo po tem, da se naučijo brati iz voznih redov sva natisnili vozne rede avtobusov v okolici azilnega doma in jih razdelili, nato pa smo se še skupaj naučile brati iz njih« *(*zapis iz poročila št. 2., 11. 11. 2016). Zelo pomembna so bila tudi evalvacijska vprašanja ob koncu vsake ženske skupine, kjer je bila priložnost za kritiko od žensk. Ko so ženske začele govoriti, kaj jim ni bilo všeč, sva bili zelo veseli, saj je bil to za naju dokaz, da so bolj okrepljene z močjo in da vedo, da nama je pomembno, da spregovorijo o tem in da se za to počutijo dovolj varne:

> Ob koncu smo imeli kratko evalvacijo, kjer sva vprašali kaj jim je bilo všeč in kaj ne, ali bi kaj spremenili. Čeprav sva pričakovali, da ne bo nobena podala kritike, vsaj ne še, saj smo komaj začeli vzpostavljati odnos, pa sva občutile pohvale kot iskrene (zapis iz poročila št. 1, 4. 11. 2016).

Včasih pa ženske na najina vprašanja (bodisi evalvacijska ali začetna – raziskovalna) niso odgovorile. Razlogi za to so lahko različni. Bodisi ker so vedele, da jih zaradi najinega neznanja njihovega jezika ne bova razumeli, ali pa ker same niso nikoli zares razmišljale o tem, kaj si pravzaprav želijo, kaj je tisto, kar jih osebno res veseli: »Dobili sva občutek, da jim je veliko pomenilo, to vprašanje, saj jim verjetno v vsem času odkar so tu ni nihče zastavil vprašanja Kaj ti potrebuješ, kaj tebe zanima?« (zapis iz poročila št. 1, 4. 11. 2016). Možno pa je tudi, da se enostavno niso počutile dovolj varne to deliti med ostale. Da o tem prav ne bi želele razmišljati ali pa, da bi se jim ta vprašanja zdela povsem nepomembna za njihovo situacijo, nisva dobili občutka. Kvečjemu nasprotno. Je bilo pa pri nekaterih zato potrebne veliko potrpežljivosti, vzpodbujanja in pomoči pri raziskovanju samih sebe. Zato sva morali z Ano pogosto sami opaziti, ali jim je določena aktivnost v redu ali ne. Ali se mogoče dolgočasijo, ali vse razumejo ali ne, zato sva morali pozorno opazovati in opažanja tudi upoštevati in se prilagajati: »Ker se ta tema ni izkazala za preveč interesantno, veliko žensk se je namreč dolgočasilo, sva se odločili, da izvedeva za konec eno zabavno igro« (zapis iz poročila št. 3., 18. 11. 2016). Izhajanje iz njihovih potreb in želja pa nama ni vedno uspelo. Večkrat zaradi pomanjkanja sredstev in podpore, ki bi ju kot študentki in prostovoljki, ki sva bili za vse sami, zelo potrebovali, včasih pa tudi zato, ker v celoti nisva uspeli odstopiti od svojih idej ali idej najine mentorice, do katere sva čutili dolžnost, da jih izvedeva. Primer tega je načrtovanje brošure za ženske, ki so podale vlogo za azil v Sloveniji.[75] Ženske so se namreč ob raziskovanju idej za brošuro zelo dolgočasile, z Ano pa jih nisva znali motivirati oz. spodbuditi. Dejstvo pa je, da sva s to idejo prišli sami, saj naju je k temu nagovarjala najina mentorica, sploh zaradi možnega

[75] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 5.

financiranja tega projekta. Zato sva čutili dolžnost, da to izvedeva. Ker pa ta potreba ali želja ni prišla od žensk, je bilo vsakič, ko sva jo načele, po večini čutiti nelagodje in dolgčas žensk. K sreči sva z Ano to hitro opazili in s tem prenehali. Včasih sva jo sicer še omenili, vendar sva kot prioriteto postavljali sprotne stvari, ki so jih predlagale ženske. Brošure tako tudi nismo nikoli izdelale.

3.3.2.2.2.4 Notranje vreme

Drugi primer najine ideje in neizhajanja iz njihovih potreb in želja je bilo notranje vreme. To je pomenilo, da je vsaka izmed nas na začetku srečanja dobila besedo in povedala, kako se počuti v tem trenutku. Šele zdaj, ko pišem to analizo, sem pravzaprav dojela, da čeprav sva jih za skoraj vse spraševali in res pazili, da soglašajos tem, kar počnemo ali pa kar načrtujemo, jih nikoli nisva vprašali, ali jim je v redu, da na vsaki ženski skupini najprej naredimo krog, kjer ima vsaka besedo, da pove, kako se počuti. Mogoče tega prej nisem dojela tudi zato, ker mi je bil takšen način dela tako samoumeven in ker sem bila prepričana, da obstaja potreba po tem, da izrazijo svoje občutke ali pa ker z Ano nikoli nisva dobili občutka, da jim to ni všeč, prej obratno:

> Kljub temu pa se nama zdi pomembno, da vseeno vsakič odpreva prostor, kjer lahko spregovorijo o svojih občutkih, o tem kaj jih muči in podobno. To sva izpeljali tako, da je vsaka v krogu povedala nekaj o tem kako se počuti. Najprej je začela ena od naju, zato da je povedala več kot samo dobro ali slabo, ampak vsaj dva ali tri stavke in s tem tudi druge na nek način povabila, da podelijo več. Že prvič se je izkazalo za zelo uspešno pri podeljevanju čustev, saj se je ena mamica med tem zjokala in povedala kaj jo muči. K temu je veliko pripomoglo tudi, da je Manca med govorjenjem o počutju podelila nekaj bolj osebnega. Med tem so se vse ženske izkazale za zelo sočutne, kajti spontano smo vse skupaj ustvarile prostor kjer je mamica varno podelila svoja občutja in solze. Manca je mamico objela in ji dala nekaj komplimentov. Ko smo se pomirili smo do konca zaključili krog potem pa sva začeli z igrami (zapis iz poročila št. 4., 25. 11. 2016).

Čeprav notranje vreme v žensko skupino ni bilo a priori vključeno kot posledica raziskovanja njihovih potreb in želja, se je vseeno izkazalo za pozitivno. Je pa res, da z Ano nikoli nisva silili, da bi veliko govorile oz. da so sploh govorile. Želeli sva samo odpreti prostor za to. Včasih so tako rekle samo, da so v redu, včasih da niso in da ne želijo o tem govoriti. Za naju je bilo resnično vse v redu, oziroma so lahko takrat povedale tudi kaj drugega. Pravzaprav je bilo notranje vreme bolj prostor in priložnost, da so lahko spregovorile o čemerkoli. Prav tako sva tudi midve z Ano aktivno sodelovali pri notranjem vremenu, to pomeni, da sva tudi sami z njimi delili določene občutke ali pa sva enostavno povedali nekaj, kar se nama je zgodilo ali pa nekaj,

o čemer razmišljava ali pa se veseliva ipd. Nekatere ženske so tako notranje vreme zelo »posvojile«. Primer tega je bil trenutek, ko je med pripravljanjem čaja pred žensko skupino ena ženska rekla za drugo, da ni v redu. »Ko [pa] sem jo povprašala več o tem, je rekla, da bo povedala kasneje. Pri govorjenju o počutju (notranjem vremenu) je tudi povedala, kaj je narobe (zapis iz poročila št. 5., 2. 12. 2016). Notranje vreme smo sčasoma popestrile tudi z delovnimi listi: »Ko so bile vse mamice zbrane, smo začele z delavnico. Seboj sem prinesla liste, kjer so bile narisane figurice, kako se počutijo in vsaka je pokazala ter nekaj povedala« (zapis iz poročila št. 1, 26. 5. 2017). Delovni listi niso bili samo popestritev, temveč tudi možnost, da so se lažje izrazile tudi ženske, ki so težje govorile o svojem počutju.

3.3.2.2.2.5 Vaje krepitve moči

Notranje vreme smo včasih nadaljevale s pomočjo vaje, s katero sva prav tako želeli krepiti njihovo moč:

> Ker sva jih želeli opolnomočiti, sva naredili vajo pri kateri je vsaka morala povedati tri stvari na katere je ponosna. Na začetku so bile sicer bolj zadržane, so se pa hitro bolj razgovorile in jih pripovedovale s ponosom. Če je imela katera težave se spomniti treh stvari, so hitro vskočile druge in ji pomagale, tako da so jih naštele za njo iz svoje perspektive (zapis iz poročila št. 2., 11. 11. 2016).

Čeprav smo druga drugi moč krepile na različne načine, so se podobne vaje zares izkazale za izredno pozitivne tudi zaradi konkretnih in izrečenih povratnih informacij, ki smo jih kot posameznice dobivale od ostalih udeleženk ženske skupine.

3.3.2.2.3.6 Opolnomočenje z igrami

Včasih pa so notranjemu vremenu sledile igre, ob katerih smo se samo smejale in sprostile:

> Razdelili smo se v dve skupini, en krog je ena, drug krog pa druga skupina izpostavila enega člana. Ta je moral ostati resen, medtem ko so ga člani druge skupine poskušali spraviti v smeh. Če jim je uspelo, se je priključil njihovi skupini. Na začetku so bile ženske malo zadržane, so se pa hitro razživele in se vidno zabavale (zapis iz poročila št. 3., 18. 11. 2016).

Da sva lahko premagali začetno zadržanost, ki sva jo občutili pri ženskah, sva najprej morali premagati tudi osebno zadržanost. Za soustvarjanje sproščenega vzdušja je bilo ključno to, da sva se znali pošaliti na svoj račun. Če ni nobena izmed njih predlagala kakšne igre, sva te izbrali tako, da sva pazili, da je bil poudarek na neverbalni komunikaciji (če igra ni bila namenjena učenju jezika), saj je bil prvotni namen teh iger res zabava in sprostitev, učenje jezika (čeprav

je včasih zabavno) pa zahteva določen napor.[76] Sprostitev in zabava sta bila tako pomemben del opolnomočenja. Saj so mnoge med njimi v tistem času preživljale zelo naporne in stresne življenjske situacije, zaradi katerih so veliko razmišljale o negotovi prihodnosti svoje družine. Vsaka priložnost, ko so na to lahko pozabile in svoje misli usmerile popolnoma drugam, je bila tako dragocena in opolnomočujoča.

3.3.2.2.2.7 Ples, petje in razgibavanje

Tudi razgibavanje se je izkazalo kot pozitivna popestritev tako pri krepitvi moči in odkrivanju različnih talentov kot pri medsebojnem povezovanju in spoznavanju:

> Ker nismo imeli standardnega prostora na voljo, sva delavnico izvedle v fitnes sobi. Ženske so se zdele navdušene in začele so kar same malo telovaditi. Ena izmed njih je dobila idejo, da bi lahko imele aerobiko in odšla je po zvočnike ter začela s kazanjem različnih vaj. Bilo mi je super, malo smo se razmigale in se poleg tega dobro nasmejale. To, da je ena od žensk sama vodila skupino mi je bilo zelo pomembno. Z Ano že celo leto namreč stremiva prav k temu, da raziščemo njihove močne točke, da se jih na tak način tudi opolnomoči. In zdi se mi, da je uspelo, ženska je kar žarela in nam kazala različne aerobne vaje, kazala nam je tudi razne stoje ipd. (zapis iz dnevnika, 11. 4. 2017).

Pri podobnih aktivnostih so se najhitreje pokazali »skriti« talenti nekaterih žensk, zato sva jih tudi podprli pri tem, da so dejavnosti vodile same,[77] kot je to razvidno iz tega zapisa. Imele pa smo tudi delavnico izdelovanja nakita, ki jo je vodila ena izmed žensk. Na splošno pa smo se tudi od ostalih dejavnosti ženske skupine izbirali takšne, kjer pri izražanju nismo bile obremenjene z jezikom. Zato smo pogosto plesale, prepevale ali telovadile.[78] Vedno bolj priljubljena je postajala tudi odbojka,[79] ne le kot zabavna, temveč tudi pomirjujoča aktivnost pa se je izkazalo petje.[80] Na ženski skupini je imela glasba (v vsaki obliki) zagotovo sproščujočo funkcijo. Ne samo, da je bila redno prisotna med plesom in razgibavanjem v fitnesu, enkrat smo se ob glasbi za meditacijo in vonju eteričnih olj namenoma sproščale po tistem, ko smo se pogovarjale o stresnih dejavnikih in načinih spopadanja s stresom.

[76] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 6.
[77] Tudi drugače smo iskale »talente« in jih spodbujale, da sprejmejo vodenje kakšne aktivnosti, ki jim je blizu. Tako smo enkrat imele tudi delavnico izdelovanja nakita, ki jo je vodila ena izmed žensk .
[78] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 7.
[79] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 8.
[80] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 9.

3.3.2.2.2.8 Učenje jezika

Ker pa je veliko žensk pogosto ponavljalo, da se želijo učiti jezika (angleščino, slovenščino), smo tudi temu namenjale precej časa in pozornosti: »Ob koncu smo še obnovili znanje slovenščine tako, da je ena mamica povedala nekaj slovenskih besed, nato pa so jih druge ponavljale ali pa dodajale. Veliko žensk je pokazalo željo po še dodatnem učenju slovenščine« (zapis iz poročila št. 4., 25. 11. 2016). Ker pa nisva želeli, da bi učenje jezika v ženski skupini prevladalo, sva včasih (odvisno od povpraševanja) organizirali učenje ob drugih terminih, pred ali po ženski skupini.[81] Kljub temu da je učenje že samo po sebi delovalo opolnomočujoče, saj je večini pomenilo aktivno spopadanje z dano situacijo, sva se z Ano vseeno trudili, da bi bila ta izkušnja zanje kar se da prijetna: »Po koncu delavnic sva tiste ženske, ki jih je zanimalo, učili še angleški jezik. To sva poskušale početi na kar se da zabaven način, z delovnimi listi in s petjem« (zapis iz poročila št. 3., 18. 11. 2016).

3.3.2.2.2.9 Ostale aktivnosti

Tudi ostale aktivnosti, ki smo jih počele v okviru ženske skupine, so delovale opolnomočujoče. Primer tega je bil zagotovo izlet v središče mesta, na katerem »[…] se nismo pogovarjale o azilnem domu ampak smo kot kolegice na kavi debatirale o vsem mogočim. [...]. Ko smo se vračale nazaj so se mi kar naprej zahvaljevale in govorile, da je bil to zares najlepši večer in da upajo, da ga bomo kmalu ponovili« (zapis iz poročila št. 5., 2. 12. 2016). Ali pa obisk klovnese Mike Make, ki je »[i]mela čudovite in zabavne točke, aktivirala je publiko […] in že dolgo nisem videla toliko iskreno nasmejanih obrazov« (zapis iz dnevnika, 25. 5. 2017). Izlet v središče je zagotovo deloval opolnomočujoče, ker smo s tem situacijo žensk normalizirale. To, da smo se družile tudi izven azilnega doma, je nekaterim izmed njih za določen čas omogočilo bolj sproščeno počutje in občutek vsakdanjosti, ki so jo nekoč živele. Obisk klovnese pa je razbil enoličnost trenutne vsakdanjosti in dolgčasa znotraj totalne institucije, ki je bil pogost del realnosti kar nekaj žensk (če ne celo vseh) in je tako omogočil trenutek smeha in zabave.

3.3.2.2.2.10 Spontanost

Zadnji, a verjetno najpomembnejši način opolnomočenja v okviru ženske skupine je spontanost. Ta je namreč ohranjala žensko skupino odprto in bolj pristno zato, da ni bila sama sebi namen, temveč da je sledila ženskam. Ne samo, da sva z Ano stremeli k temu, da same predlagajo aktivnosti, temveč tudi, da ko jih in ko se nekaj dogovorimo, to vseeno ni obvezujoče. In če se bomo takrat na kraju samem odločile, da bomo počele raje kaj drugega, da prvotna ideja ne bo

[81] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 10.

nujno pozabljena (razen če bi si to želele), temveč prestavljena.[82] Spontanost je pomenila tudi, da so včasih ženske prihajale in odhajale med samo žensko skupino, da so noter prihajali otroci, da so vmes včasih počele tudi druge stvari, kot na primer: »Ena od žensk je vmes lakirala nohte drugim, ena pa odstranjevala obrazne dlake« (zapis iz dnevnika, 14. 11. 2017). Včasih so ženske dobesedno prišle samo na čaj in klepet, da so se v miru usedle in se odpočile. Včasih, ko pa so kazale potrebo po pogovoru, odpiranju določenih tem ipd., pa sva z Ano organizirali bolj strukturirano in vodeno delavnico. Takrat tudi ni bilo prehajanja ven in noter v prostor oz. ostalih motenj poteka, pa ne zato, ker bi midve nakazale, da to ni v redu, temveč ker so ženske same tako čutile in bile spoštljive do osebe, ki je govorila, jokala, pripovedovala ali molčala. Spontanost je tako zahtevala prilagajanje z vseh strani, kar pa je seveda nekaj povsem običajnega pri delu s skupino ljudi.

3.3.3 Skrb

Pomemben del druženja, nadgrajevanja delovnih odnosov in razbremenitve se je dogajal onstran ženske skupine (v obdobju njenega izvajanja). Takrat začne še posebej izstopati skrb, čeprav je bila na določen način prisotna ves čas. Skrb razdelim na najino skrb zanje, medsebojno skrb in njihovo skrb za naju.

3.3.3.1 Najina skrb zanje

3.3.3.1.1 Druženje, pogovori in biti priča nasilju azilnega sistema

Skrb zanje sva najpogosteje izražali s časom, ki sva jim ga namenjali (tako ženskam kot tudi njihovim partnerjem), s tem, da sva se odzivali povabilom na čaj ali kavo. Tako sva pogosto »[…] pile kavo z X4 in Y4 […], pa z Y5 in z eno prostovoljko iz Filantropije. Bilo je luškano« (zapis iz dnevnika, 19. 4. 2017). Druženja in pogovori so bili večkrat samo preprosta druženja, med katerimi smo se spoznavali, se šalili in razbijali dolgčas.[83] Včasih pa sva se z ženskami srečali z določenim namenom, npr. da bi se pogovorile o določenem dogodku.[84] Ne glede na to, ali so bila druženja namenska ali ne, sva se zaradi števila povabil na čaj ali kavo morali organizirati tako, da sva se zmenili, kdaj bova šli h kateri na čaj. Dogovorjenega pa sva se strogo držali: »Z Ano sva prišle v azilni ob 13h, ker sva se želele pogovoriti z X uporabnico (obljubile sva ji) in z uporabnico Y« (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017). Pogosti so bili tudi pogovori, ki so se zgodili mimogrede (brez predhodnega povabila ali dogovora).[85] Najina skrb zanje pa se je izrazito povečala v obdobju, ko sta prvi dve družini dobili zavrnjeno odločbo za azil. Ker sva

[82] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 11.
[83] Zapisa iz dnevnika, ki to podkrepita, sta v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 12.
[84] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 13.
[85] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 14.

bili jezni, presenečeni, žalostni in razočarani, sva se bali soočiti z ljudmi, saj nisva vedeli, kaj reči, kako postopati. Kljub temu »[…] sva se končno opogumile in odšle do uporabnice X« (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017):

> Že v trenutku, ko sva vstopili v sobo na čaj je bilo čutiti ogromno žalosti. Čisto nasprotje kot sva ga bile do sedaj navajene pri njej. Prijela naju je za roko in povedala, da so dobili negativ. Ko je spet razlagala svojo situacijo so ji začele teči solze in nama so tekle z njo. Me tri smo se objemale in jokale. Po moje je bilo videti grozno in mogoče nestrokovno ampak v tistem trenutku se mi nič na svetu ni zdelo bolj prav kot to, da jo primem za roko, da ji rečem, da me v življenju še nikoli ni bilo tako sram, da sem del te države, da to ni pravično, da ne vem kaj naj rečem, da mi je tako hudo in da če bi lahko, bi sama vse spremenila. Občudovala sem Ano kako je bila potem vseeno sposobna reči in opolnomočiti X, tako lepo ji je dejala: »X ti si naredila vse kar si lahko, to sedaj ni v več v tvoji moči. Ti si naredila ogromno, ti si super močna ženska«. Obe sva bile iskrene in mislim, da je X to čutila. Nato sem na hitro prebrala sklep o negativih in ja kot da bi se delali norca. Jasno je bilo razvidno, da je ta družina v življenjski ogroženosti ampak ja, v sklepu se potem navezujejo na neke statistične podatke, češ, da v tej vasi v kateri so oni govorili na intervjuju, je samo 10 % možnosti, da so tam zares Talibani ipd. Sploh ne vem kako je to možno, da se take neumnosti piše noter zares. V glavnem ja … Bilo je zelo težko in čustveno naporno. Vseeno je nisva želele pustiti v tej žalosti, zato sva jo posedle, vključile sva sproščujočo glasbo na Youtubu in jaz sem jo masirala po glavi in ramenih, Ana pa jo je držala za roke. Tukaj smo se zabavale in se malo nasmejale in mislim, da ji je to zelo pomagalo. Zelo veliko mi je pomenilo ker nama je X dejala, da se sedaj vseeno malo bolje počuti, da se ona vedno bolje počuti ko govori s svojima sestrama, kot naju kliče (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).

Še danes se spomnim svojih občutkov, ko sem brala odločbo te družine – o zavrnjenem azilu. Zares sem se vživela v pozicijo ženske, ki je bila pred mano, in bilo je, kot da bi odločbo brala o sebi ne o njej. Tako sva skrb v tem primeru in mnogih drugih izražali z empatijo, ki sva jo pokazali, tudi z ranljivostjo, nemočjo, s katero sva se soočali, in solzami. Največkrat pa sva skrb izražali tako, da sva bili priča njihovim krivičnim zgodbam. Kljub temu da sem več problematičnih vidikov azilnega doma kot totalne institucije že predstavila, želim z naslednjim daljšim odlomkom iz dnevnika poudariti, kako pomembno je biti priča krivicam, ki jih ljudje doživljajo. Zato, da bi bralke in bralci lažje začutili in si predstavljali, kaj so ljudje preživljali in kaj sva ob tem preživljali midve z Ano. Pričevanje je velikokrat pomenilo to, da je bilo treba

najprej potrpežljivo počakati in ljudem dati prostor. Šele tako sva lahko bolj celostno spoznali njihove življenjske situacije in bili priča nasilju, ki je odraz azilnega sistema:

> Na hodniku sem med tem srečala X1, žensko, ki je pred kratkim dobila negativ. Z njo sva pred tem imele zelo lep odnos, večkrat sem jo kam spremljala in bila je ena redkih mamic, ki se je res redno udeleževala ženskih skupin. Ko so dobili negativ, se je zelo spremenila. Ves čas je imela solzne oči, ni jo bilo več videti, zadrževala se je v sobi in ni več hodila na ženske skupine. Mož se je tudi večkrat zlagal, da je ni v azilnem domu, potem pa sem jo videla kako je na skrivaj tekla v WC. Zdelo se mi je kot, da potrebuje čas zase zato tudi nisem silila in ji trkala na vrata. No in ko smo se danes srečale na hodniku je bila veliko bolj sproščena in zdelo se mi je kot, da bi rada klepetala. Nekaj časa sva se pogovarjali kar na hodniku, potem pa me je povabila v sobo. Bila sem zelo vesela, saj me je zanjo že prav skrbelo. Spile sva čaj in se pogovarjale. Vprašala me je; »Manca, Slovenija zelo dobro, ampak zakaj negativ?« In ja dejala sem ji, da ne vem… Da se tudi meni ne zdi pravično in da mi je zelo žal. Pogovarjale sva se o možnostih za naprej, videla sem tudi ,da je v veliki stiski kaj bo sledilo po 3, 4 mesecih, ko bodo dobili drugi odgovor. Dobila sem občutek, da bi se ona rada vrnila v državo iz katere so prišli (ker ima tam družino, ki jo zelo pogreša in ji tudi družina to ves čas ponavlja naj se vrnejo), po drugi strani pa bi rada ustregla možu, ki ga ima nadvse rada, ki pa se tja ne bi vrnil. Tudi sinova se ne želita vrniti, ampak bi rada tukaj ostala. Zdi se mi, da je v velikem precepu. In sprašujem se kako ji tukaj pomagati. Povedala mi je tudi, da jo skrbi ker jim je zmanjkalo denarja. Kajti hrana v azilnem ni dobra in mora vsak dan kuhati (hrana pa je v trgovini draga). Sinova si tudi želita vsak dan čips in bombone ampak, da ko jima pove da nima, jočeta in jo sprašujeta zakaj zakaj… In dejala je, da ji je to nekaj najhujšega (zapis iz dnevnika, 24. 4. 2017).

Skrb sva izražali tudi tako, da sva zdržali težke situacije (ko sva jih gledali obupane in prestrašene) in jih bili zmožni spodbuditi in podpreti, bodisi le z objemi in razumevanjem ali pa s humorjem in sproščujočimi tehnikami (kot je masaža). V tistem obdobju »[…] sva se […] pogovarjale tudi z drugimi ženskami in dobile sva občutek, da je prisoten strah, ker so tudi same v isti situaciji in sedaj, ko so videle kaj se je zgodilo tema dvema družinama, jih vse skupaj še bolj skrbi« (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017). Najino skrb v zvezi z zavrnjenimi odločbami, ki so za družine pomenile negotovo situacijo, strah in stres, sva imeli namen izraziti tudi v obliki pogovora na naslednjem srečanju ženske skupine, na katerem smo se:

> pogovorile […] o njihovih občutkih in zdi se mi, da je bilo potem vsem malo lažje. To, da so same začele s tem mi je ogromno pomenilo, ker si to razlagam tako, da sva z Ano čez celo leto ustvarile dovolj intimen prostor zato. Opažam,

> da je zelo pomembno tudi to, da sva iskreno tudi midve podelile svoje občutke ob teh dogodkih, povedale sva jim, da naju je to prizadelo ipd. (zapis iz dnevnika, 11. 4. 2017).

Pogovor je bil včasih tudi del akcije, s katero sva se odzvali v primeru konflikta, do katerega je npr. prišlo med našim izletom v središče mesta.[86]

3.3.3.1.2 Skrb kot akcija

Skrb se je izražala tudi z akcijo – delovanje v obliki zagovorništva in humorja.

3.3.3.1.2.1 Zagovorništvo

Ženske so nama večkrat povedale, ko kaj ni delovalo ali ko jim je česa zmanjkalo. Prav tako so si nekatere zelo želele v fitnes, pa je bil ta ves čas zaklenjen. Zato sva z Ano ponudili, da če želijo, lahko midve kaj rečeva socialni delavki oz. lahko gremo skupaj k njej. Ženske so se strinjale, da bi midve šli do socialne delavke, vendar so nama večkrat poudarile, da z nama ne bodo šle in naj prosim ne poveva, da so nama one rekle. Večkrat sva tako vstopali v zagovorniško vlogo, ki je bila podpora ženskam v določenem odnosu do socialne delavke. Primer tega je bilo torej pogajanje in prosjačenje za odklenjen fitnes, kar pa se ni zgodilo, ali pa npr. pokvarjena pipa v ženskem stranišču.[87] Zagovorniško vlogo za ženske sva prevzemali tudi v odnosu do njihovih partnerjev ali njihovih otrok, predvsem tako, da sva jih »prisilili«, da se vključijo v gospodinjska opravila, partnerje pa tudi v varovanje otrok, da bi si ženske tako vsaj malo odpočile.[88] Iz zapisov, ki sta v prilogi (glej prejšnji sprotni opombi), je razvidno, da je bilo to zagovorništvo za žensko uspešno, vendar se ga danes zagotovo ne bi lotila na tak (vsiljiv) način. V prvem primeru iz priloge namreč nisem pokazala nobene občutljivosti do njenega partnerja ali želje, da bi poskusila raziskati vzrok njegove domnevne nevključenosti v varstvo otroka. Prav tako nisem dobila njegovega dovoljenja, da lahko tako posežem v njegovo zasebnost in družinsko dinamiko. Tudi v drugem primeru iz priloge zagovorništva ženske v odnosu do njenega otroka nisem bila dovolj občutljiva do samega otroka. To težavo bi bilo bolj smiselno načeti najprej z njo posebej, potem pa z njenim dovoljenjem še s partnerjem in otroki. Danes bi najprej vprašala za dovoljenje, nato pa najverjetneje organizirala delavnico skupnega kuhanja, na katerem bi organizirala otroke, da skupaj s starši pomijejo posodo in se tako sploh seznanijo s tem.

[86] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 15.
[87] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 16.
[88] Zapisa iz dnevnika, ki to podkrepita, sta v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 17.

3.3.3.1.2.2 Humor

Kljub temu da je spontan humor, najin ali od žensk, ves čas prisoten tako na ženski skupini kot na druženjih izven nje, sva z Ano kot akcijo in kot metodo krepitve moči začeli uporabljati humor, ki je bil izveden načrtno in z namenom. Torej ni bil zares spontan. Še posebej intenzivno sva ga uporabljali pri eni izmed žensk, ki je v tistem času preživljala zelo težko obdobje. In ker ji drugače nisva znali pomagati, sva jo vsakič pred odhodom iz azilnega doma obiskali in se začeli šaliti sami iz sebe z namenom, da jo nasmejeva.[89] Drugače ji namreč nisva znali pomagati ali je podpreti. Najbolj zanimivo je bilo to, da je ženska točno vedela, kaj počneva, saj naju je na koncu vedno objela in se nama zahvalila ter rekla, da sva njeni sestri.

3.3.3.1.3 Skrb za otroke

Nekje v aprilu 2017, ko je eni izmed nevladnih organizacij, ki je vsak dan organizirala vrtec za otroke, v azilnem domu potekla pogodba, so otroci praktično od danes na jutri ostali brez rednih prostočasnih dejavnosti, ki so jih bili vajeni. Te je enkrat tedensko tako izvajala le še najina mentorica in nekaj ostalih prostovoljcev in prostovoljk, ki so se v azilnem domu (večinoma nekontinuirano) oglasili za cca 2 uri na teden. V tistem obdobju je bilo tako enostavno premalo ljudi in sredstev, da bi lahko vsaj delno izpolnili potrebe otrok. Ko sva prišli v azilni dom z namenom ženske skupine, so otroci, tako predšolski kot šolski, tekali za nama in iskali pozornost.[90] Zaradi nastalega položaja sva z Ano čutili dolžnost, da ukrepava, tako da sva tudi sami prevzeli vrtec za predšolske otroke in ustanovili vsaka svojo skupino za šolske otroke, ki je bila namenjena učni pomoči in druženju. Ana je vodila skupino za dečke, jaz pa za deklice. Poleg tega pa sva v vrtcu vse pogosteje nadomeščali tudi svojo mentorico. V dani situaciji sva se skušali prilagoditi tudi tako, da sva v sklopu vrtca imeli tudi žensko skupino: »Ker sva združile ženske delavnice z vrtcem so tudi mamice ustvarjale z nami. Bilo je lepo, mirno, prijetno« (zapis iz dnevnika, 18. 4. 2017). S skrbjo za njihove otroke sva skrbeli tudi zanje, saj sva jim tako lahko omogočili vsaj uro ali dve časa zase:

> Nato so mamice povedale, da se ob 11h začne joga, čeprav nismo še zaključile z delavnicami. Dejale so, da se je sicer redko udeležijo ker nimajo varstva za otročke, ampak, da bi šle rade. Z Ano sva se takoj ponudile, da bi popazile na otroke v vrtcu za to 1 uro in jih spodbujale, da gredo. In res čeprav so imele nekaj pomislekov, ker so nama med drugim zaupale 3 in 7 mesecev starega dojenčka je bilo na koncu vse super. Otročki so bili pridni in mamice so se imele super na jogi (zapis iz dnevnika, 18. 4. 2017).

[89] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 18.
[90] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 19.

To sva tudi večkrat ponovili: »Ženske smo kot običajno spodbujale, da gredo k jogi, ki je istočasno potekala, me pa smo ta čas pazile na otroke« (zapis iz dnevnika, 9. 5. 2017).

3.3.3.2 Medsebojna skrb

3.3.3.2.1 Najina medsebojna skrb

Ves čas najinega skupnega dela sva z Ano intenzivno skrbeli tudi druga za drugo. S pogovori, spodbudami, kritičnimi refleksijami do sebe, naju in drugih, prevpraševanjem sistema in odnosov moči. Iskreno sva se vzljubili in razvili topel in spoštljiv odnos. Druga za drugo sva skrbeli tudi s tem, da sva se med seboj učili in odkrivali nekatere močne točke pri delu z ljudmi ter si v skladu s tem tudi delili naloge. Jaz sem bila npr. boljša pri vodenju delavnic, lažje sem tudi ohranjala energijo skupine, medtem ko se je Ana bolje znašla v vlogi moje pomočnice, pri prevajanju in velikokrat tudi pri odzivanju na najtežje trenutke ipd. Skrb, ki sva jo izkazovali druga do druge, pa je začela močneje izstopati v obdobju, ko sta prvi dve družini dobili zavrnjeno odločbo za azil. Negativi so naju namreč resnično prizadeli: »Komaj komaj sva zdržale vrtec in se skušale zamotiti, da se nisva začeli jokati. Res, kaj takšnega se mi še nikoli ni zgodilo« (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017). Takrat sva bili tudi obe že izgoreli in posledično utrujeni. Bili sva razočarani, jezni, žalostni, prestrašeni in nisva se več znašli z občutkom nemoči, ko so se pred najinimi očmi dogajale krivice, na katere nisva imeli vpliva.[91] Kar je obenem posledica tudi pomanjkanja avtonomije. Takrat me je še posebej skrbelo za Anino duševno zdravje, saj je bila pogosto objokana in odsotna. Takrat ji je bilo v uteho praktično že samo to, da sem bila sama na istem, saj sem jo tako lahko popolnoma razumela. Ko (in če) sva se v tistem obdobju o tem pogovarjali s komerkoli drugim, so bili odzivi predvsem v smislu, da si preveč jemljeva k srcu, da se morava naučiti postavljati meje, da se morava »utrditi« ipd. Torej niso razumeli ali razumele (ali pa tega niso znali pokazati), da so se meje oblikovale same in da imava z ljudmi odnose. Da nekatere izmed njih že dve leti opazujeva, kako nihajo, se borijo in izgubljajo moč v ponižanju in čakanju. Da jih vsak teden gledava v oči in drživa za roke in ponavljala ene in iste besede, ne da bi zares lahko vplivali na dve najpomembnejši stvari – pridobitev statusa in izselitev iz azilnega doma. V takšnem okolju je bilo za naju zato zelo pomembno, da je vselej bila vsaj še ena oseba, ki je točno vedela, kako se počutiva. Za Ano sem bila to jaz, zame pa je bila to ona. Za Ano sem skrbela ne samo z empatijo, temveč tudi s tem, da sem ji dovolila delovati v skladu s tem, kar je čutila, da je prav, čeprav je s tem kršila nekatera pravila (kot je npr. razdeljevanje skupnih igrač iz igralnice otrokom, ki so dobili

[91] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 20.

zavrnitev).[92] Vendar je tudi Ana takrat skrbela zame. In najina medsebojna podpora in njena skrb mi sta mi izredno veliko pomenili: »K sreči imava ena drugo« (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017). Tako sva skrb izražali tudi s prilagajanjem dani situaciji. Npr. ko je bila ena od naju bolj utrujena, je druga bolj vskočila in obratno.[93] Na splošno pa sva bili v tistem obdobju obe psihično in fizično utrujeni in azilni dom sva začeli predčasno zapuščati, »[…] [saj] nisva več zmogle« (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017). Vrh moje (na določen način tudi najine) izgorelosti pa je bil obisk v azilnem domu po tistem, ko sem se vrnila s Kongresa študentk in študentov socialnega dela v Skopju. Takrat sem na avtobusni postaji (čakajoč na avtobus proti azilnemu domu) jokala in Ani govorila, da imam občutek, da imava preveč vsega in da ne zmoreva več.[94] Tudi na čaju pri eni izmed žensk »[…] jaz [enostavno] nisem mogla ... jaz nisem mogla tega več poslušat, nisem jo mogla več tolažit, enostavno nisem mogla, gledala sem Ano in ji govorila, da ne morem« (zapis iz dnevnika, 15. 5. 2017). Ana me je takrat najprej zaskrbljeno gledala in me na skrivaj vprašala, če sem v redu, nato pa je zame poskrbela tudi s tem, da je prevzela pogovor in me pustila, da sem si vsaj malo oddahnila.[95] Kasneje pa sem doživela trenutek, ki se ga še danes težko spominjam. Ker sva morali z Ano prestaviti skupini za šolske otroke, saj so naju ženske zamotile in sem tako izgubila čas, namenjen druženje z dekleti, so se dekleta povsem upravičeno uprla. Začela so naju napadati, da se ne drživa dogovorov, jaz pa sem izredno nestrokovno in nepravično do deklet zelo grdo izbruhnila nazaj. Njihove obtožbe so me namreč zelo bolele, kajti bile so še kako upravičene. K sreči sem se precej hitro ustavila in Ana je prevzela pogovor in skušala dekletom mirno obrazložiti situacijo, medtem ko sem jaz malo zadihala. Zame je tako poskrbela z intervencijo. Na splošno pa mi je bila ves čas v oporo s spodbudnimi besedami ali samo s tišino in objemom.[96] Po tem dogodku sva z Ano tudi s pomočjo najine nove mentorice začeli predelovati stvari in se reorganizirati. Še vedno sem se počutila, kot »[…] da sem pogrnila na celi črti« (zapis iz dnevnika, 18. 5. 2017), zato sva te in podobne občutke z Ano začeli razreševati tudi z intervizijo.[97]

3.3.3.2.2 Medsebojna skrb žensk

Med mojimi obiski v azilnem domu sem opazila precej skrbi, ki so si jo ženske namenjale med seboj. To seveda ne pomeni, da so vse skrbele za vse, temveč da so skrb, tako kot je to pogosto v vseh človeških interakcijah, nekatere bolj namenjale določenim osebam in obratno.

[92] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 21.
[93] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 22.
[94] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 23.
[95] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 24.
[96] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 25.
[97] Zapis iz dnevnika, ki to podkrepi, je v prilogah: Poglavje 3.3.3 – Priloga 26.

Najpogosteje sem opazila, da so skrbele s tem, da so si varovale otroke in si pomagale pri kuhanju. Z varovanjem otrok so še posebej pogosto vskočile tudi na ženski skupini, ko je npr. določena ženska potrebovala nekaj časa zase, da se je lahko izrazila ali podelila, karkoli je želela podeliti. Takrat so pogosto ženske same vskočile in vzele otroka in ga zamotile in s tem omogočile ženski svoj prostor. Z varovanjem otroka so spontano vskočile tudi v primeru, ko je ena izmed žensk potrebovala pogovor z menoj, saj »[…] so prijele njenega otroka in ga zamotile, nama pa pustile nekaj minut, da sva se pogovorili« (zapis iz poročila št. 5., 2. 12. 2016). Prav tako so druga za drugo skrbele s pomočjo pri kuhanju in pri premagovanju osamljenosti in dolgčasa. To so počele s skupnim druženjem v sobah ali kuhinji, poslušanjem glasbe, z lepotičenjem ipd. Upam si trditi, da je bilo še veliko drugih oblik medsebojne skrbi, vendar jih sama nisem opazila ali pa ni bilo priložnosti, da bi jih opazila, saj nisem živela z njimi.

3.3.3.3 Njihova skrb za naju

Skrb pa je bila vzajemna tudi v najinih interakcijah z ženskami, to pa so izražale na različne načine. Zelo pogosto so to počele z iskrenim spraševanjem po počutju, s sočutjem in objemi:

> Na hodniku sem potem srečala mamico iz D, ki me je objela in me vprašala kako sem, in prvič se mi je to zgodilo, da sem komaj zadrževala solze, očitno sem tako rabila objem, da bi jo najraje zvlekla v sobo in se ji zjokala. Rekla sem ji iskreno, da nisem najbolje, da sem utrujena, ampak da bom v redu. Videla sem, da jo je skrbelo zame. Potem je prišla še ena mamica k nama in sva se pozdravile in sem jo vprašala kako je, ona mi je pa potem takoj začela razlagati da ni v redu, da je problem v kuhinji ipd. in ko je želela nadaljevati, jo je ta prva prekinila in jo preglasila: »No no problem, everything is ok...«. In drugi z obrazom nakazala, da naj ne govori ničesar, ker očitno nisem v stanju, da bi to poslušala. Tista druga je potem kmalu razumela vse znake in me samo objela in me vprašala če sem dobro. Tega trenutka ne bom nikoli pozabila. […]. Hvaležna sem (zapis iz dnevnika, 15. 5. 2017).

Kot je razvidno iz tega zapisa, je včasih to pomenilo tudi, da so svoja občutja ali zadeve, ki so jih želele poudariti, postavile na stranski tir, zato da so dale prostor meni. To je seveda posledica tega, da smo si bile z nekaterimi ženskami blizu. Konkretno je to pomenilo tudi, da ravno tako kot sem jaz včasih poslušala in tolažila njih, so one včasih poslušale in tolažile mene. Zavedam se, da bi to lahko ocenili kot nestrokovno, saj obstaja nevarnost, da bi ljudje, s katerimi delamo v socialnem delu, s tem izgubljali prostor, ki bi ga s svojimi stiskami prevzemale socialne delavke ali delavci. Glede na moje izkušnje vseeno mislim, da je vzajemna skrb, čeprav v takšni

obliki, v delovnih odnosih, v katerih smo si z ljudmi blizu, neizbežna. Opazila sem namreč, da je bilo tudi to zanje krepitev moči, saj se je s tem okrepil običajen odnos, v katerem smo bile. Običajnost, ki je bila znotraj totalne institucije še kako dobrodošla. Ženske, s katerimi sem si bila blizu, so skrb zame izražale tudi s podporo in pripravljenostjo za akcijo – za zagovorništvo:

> No povabila me je v sobo, kjer sem obema z možem povedala, da odhajam. Oba sta bila šokirana. Mož se je držal za glavo in ponavljal: »Katastrofa, katastrofa«. Ko sem jima vse razložila, da je velik problem tudi to, da moram zaslužiti denar itd... me tako ženska prime za roko in reče: «Manca, zdaj skupaj s tabo k [socialni delavki], jaz povedala da tebi ona plača, Manca jaz vem vse ženska šle z mano, vse ženska povedale [socialni delavki], da ti plačana, da ti ostani«. Ma ne znam opisat občutkov v tistem trenutku. Koliko mi je to pomenilo in kakšno potrditev sem s tem dobila. Nadvse sem se ji zahvalila in ji povedala, da mi to ogromno pomeni, ampak da to ne gre tako ,v glavnem vse sem ji razložila (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2017).

Trenutek, ko se je ženska, ki sta jo socialna delavka in mentorica označili za depresivno, utrujeno, brez moči, zavzela zame in se bila pripravljena boriti za moj obstanek, je bil neprecenljiv. Ne samo, da je krepila mojo moč s vsemi povratnimi informacijami, res je bila pripravljena biti moja zagovornica. In pri tem »[…] je kar vztrajala, potem mi je dejala, kaj pa Filantropija, a ona ne more pomagati? Mislim neverjetno res. V glavnem, na koncu smo se vse pogovorili in se poslovili. Zvečer pa mi je na facebooku napisala še, da me ima rada« (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2017). Ocenjujem, da se je s tem, ko se je zavzela zame, tudi sama okrepila in da to ne bi bilo mogoče, če si z njo ne bi bili blizu. Nazadnje so ljudje skrb za naju izražali tudi, če si z njimi nisva bili zelo blizu. To je razvidno iz primera, ko so naju ljudje z družinskega oddelka tolažili, medtem ko smo v mrazu čakali na mestni avtobus 1D, ki ni nikoli prišel, mi pa smo zato zamudili na prireditev Dedka mraza, kjer bi otroci morali dobiti darila. Z nama je takrat približno 20 ljudi potrpežljivo čakalo na postaji na Cesti v Gorice in naju ob tem, ko sva z Ano postajali vse bolj živčni in negotovi, bodrilo in nama stalo ob strani. Ljudje so to počeli tudi s čajem, kavo in hrano, ki so nama jo namenjali, sploh če sva bile dolgo v azilnem domu. Spomnim se dogodka, ko je enkrat mož od ene izmed žensk za mano tekel iz azilnega doma zato, da mi je dal banane in čokolado za seboj. Zame ga je tistega dne zelo skrbelo, saj sem bila v azilnem domu praktično celo popoldne (brez kosila ali večerje). Ob podobnih dnevnih, ko so se naša srečanja zavlekla pozno v večer, so ljudje izražali skrb tudi tako, da so naju prepričevali ali prepričevale, naj si zaradi pozne ure ali slabega vremena ali številnih vrečk in pripomočkov pokličeva taksi in naj ne hodiva sami na avtobus. Večkrat so ponudili tudi, da naju pospremijo

do avtobusne postaje, ali pa so naju pospremili vsaj do sprejemne pisarne in z nama počakali taksi.

3.3.3.4 Slovo

S pogovori z najino novo mentorico, Ano in intervizijo sem se sprijaznila z dejstvom, da za nekaj časa odhajam iz Ljubljane in iz azilnega doma, saj potrebujem počitek. Svoj odhod sem tako naznanila 26. 5. 2017, ko sva imeli z Ano zadnjo skupno žensko skupino. Kljub temu da sem se popolnoma zavedala, da ni prav, da ga bom izpeljala tako, kot ga bom, drugače v danem trenutku enostavno nisem zmogla. Zato sem se raje prišla poslovit, čeprav nenadno, kot pa da tega sploh ne bi storila. Vsekakor je bil odhod nestrokoven, zato ker ga ženske niso pričakovale. Ker nanj niso bile pripravljene in so bile zato nad novico šokirane: »Vsaka, ki je prišla noter in so ji druge takoj povedale, je bila šokirana, velika večina jih je jokala in jaz sem jokala z njimi« (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2017). Ne samo, da sem jih s tem spravila v jok, nazadnje sem jih spravila v paniko, saj so začele hiteti po sobah drugih žensk in jim razlagati novico oz. so to novico povedale takoj, ko je nova ženska vstopila v večnamenski prostor. Torej niso počakale, da novico povem sama. Tako sem se večji del ženske skupine ukvarjala z umirjanjem panike in tolaženjem žensk:

> Povedala sem jim, da mi je zelo težko, da mi je bilo z njimi zelo lepo, da jih imam rada in da to ne pomeni, da jim bom pozabila. Še vedno se lahko slišimo in mogoče pridem kaj mimo. […] Res sem si vzela čas in se poslovila od vsake posebej. Vsaki sem namenila par besed in se objela. Bilo je čudovito. Ena od mamic mi je celo dala verižico (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2017).

Njihov odziv je bil vsekakor pričakovan. Kar nenadoma se je namreč prekinila ta kontinuiteta mojih obiskov, ki je bila ženskam po vsem tem času domača in s tem tudi varna. Slovo je bilo polno medsebojne ljubezni, daril, lepih in spodbudnih besed, vendar odnosi, ki sem jih imela z nekaterimi ženskami, niso bili po tistem nikoli več enaki. Z nepričakovanim odhodom sem vanje tako nepravično zarezala, da jim enostavno ni bilo več pomoči. Medtem ko so one še naprej ostajale v tej isti čakalnici azilnega doma, sem jaz odšla in nadaljevala življenje izven azilnega doma, za katerega same niso imele možnosti. Tako so tudi stiki po družbenih omrežjih postajali vse redkejši. Zapustil jih je namreč le še eden izmed tistih, ki so za določen trenutek vstopili v njihova življenja in nato izginili. Pri ljudeh, ki so nastanjeni v azilnem domu, je socialna mreža še toliko bolj pomembna prav zato, ker so v tem trenutku večinoma sami s svojo družino in zaradi stigme, neznanja jezika ipd. toliko težje vzpostavljajo stike z drugimi ljudmi in tako potencialno težko širijo svojo socialno mrežo. Ko pa je ta vendarle vzpostavljena, tako

kot je bila vzpostavljena z menoj, je njeno naglo pretrganje še toliko bolj boleče in težko predstavljivo: »Ko sva z Ano odhajali iz azila, je ena mamica pritekla za mano in me vprašala; Manca, a pa res ne boš čisto nič več prišla?« (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2017). Če bi danes spet vstopala v azilni dom, bi veliko stvari naredila drugače. Korektno in premišljeno slovo pa bi zagotovo bilo tisto prvo, kar bi popravila, če bi le lahko zavrtela čas nazaj.

4 Ugotovitve

S pisanjem diplomske naloge sem prišla do naslednjih ugotovitev, ki jih razdelim na dva dela. Prvi zajema ključne ugotovitve teoretičnega dela (iz analize jezika v dnevnikih in fenomen »mojih ljudi« ter analize azilnega doma kot totalne ustanove), drugi pa ključne ugotovitve, povezane z analizo ženske skupine.

4.1 Ključne ugotovitve teoretičnega dela

Jezik in diskurz kažeta družbeno strukturo in sta obenem dejavnik družbenih sprememb. Tako diskurz kot jezik se spreminjata, pomeni izrazov pa o družbi ne razkrivajo samo njene strukture, temveč tudi njene vrednote, stališča in odnose. Del diskurza so tudi **formalnopravni izrazi** (kot so npr. tujci in tujke, begunci in begunke, migranti in migrantke, prosilci in prosilke za azil ipd.). Prepričanje o nevtralnosti formalnopravnih izrazov je razvidno iz poudarjanja razlik med izrazoma begunec ali begunka in migrantom ali migrantko. To je diskurz, ki ljudi deli na (ne)zaslužne in (ne)vredne, kar vpliva tudi na ljudi, ki so v procesu čakanja na odločitev o podani vlogi za mednarodno zaščito. V tem vrednotenju in izključevanju prepoznamo rasistični diskurz. V pogovorih z ljudmi sem opazila različne načine obrambe pred stigmatizacijo in homogenizacijo. Npr. tako, da so prevzemali rasistični diskurz in se s tem izvzeli iz skupine »nezasluženih«. V socialnem delu je jezik eno izmed naših najpomembnejših orodij, saj se z njegovo pomočjo ljudem pridružujemo. Bližino vzpostavljamo (tudi) s tem, da se **naučimo njihovega jezika** (vsaj nekaj stavkov ali besed) oz. da soustvarimo skupen in svojevrsten način sporazumevanja. S pomočjo metode avtoetnografije sem analizirala **diskurz v svojih dnevnikih,** ki so nastali med prakso v azilnem domu. Konkretno sem ugotovila, da se tako v dnevnikih iz drugega letnika kot v dnevnikih iz tretjega letnika pojavljajo izrazi, kot so: »mame, mamice, otročki, otroci, deklica, deček, ženske, očki, očka, oče, uporabniki, prosilci za azil, ljudje ipd.«. Pri tem pa je najizraziteje izstopala uporaba svojilnih pridevnikov in pomanjševalnic: »moje mamice, moj uporabnik, naši otroci ipd.«. To nakazuje na t. i. antropološki **fenomen »mojih ljudi«**. Svojilne pridevnike sem namreč uporabljala zaradi občutka posebne posvečenosti v njihova življenja, zgodbe in njihovo trpljenje ter strahu, da bi to, kar so mi ljudje (ženske) dali, zlorabila, če bom o tem govorila ali pisala. Ker sem tudi sama doživela azilni sistem kot nepravičen in azilni dom kot totalno institucijo, sem jih s svojilnimi zaimki in pomanjševalnicami nezavedno verjetno hotela ločiti od nepravičnih pogojev in jih tako zaščititi. Kljub temu ljudje niso (bili) moji, temveč so samo svoji – individuumi in zato ni korektno, da jih tako naslavljamo. S tem se jih nekako diskurzivno »polastimo«, kar pa je v nasprotju s stroko socialnega dela (še posebej s krepitvijo moči).

Azilni dom je **totalna ustanova,** v kateri v določenem obdobju določeno število ljudi, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito, živi zaprto in formalno urejeno življenje. **Zapora prostora**, ki je eden izmed elementov totalne ustanove, se v primeru azilnega doma pokaže ne samo s fizičnimi ovirami, kot so rešetke, visoke ograje, zaklepanje vrat ipd., temveč tudi z oddaljenostjo in odročnostjo same lokacije azilnega doma. Fizična oddaljenost od širše družbe (dogajanja, trgovin, avtobusnih postaj in povezav) vzpostavlja in ohranja distanco med ljudmi, ki so v ustanovi, in tistimi, ki so zunaj nje. Distanca se vzpostavlja in ohranja tudi z degradiranostjo okolja azilnega doma, saj primanjkuje parkov, otroških igrišč, klopi, lokalov ipd. Določenemu številu ljudi, ki so sočasno v totalni ustanovi, rečemo tudi kolektivnost oz. homogenizacija, kot to sama poimenujem. Bolj kot to, ali gre za relativen pojem manjšega ali večjega števila ljudi v azilnem domu, je bistveno njegovo zadrževanje. Azilni dom začne ljudi, ki so v njem nastanjeni, brez njihovega soglasja ali želje obravnavati kot homogeno množico, v kateri so ljudje tudi predmet oblasti. To je v grobem varnostna služba, podaljšek Urada vlade za oskrbo in integracijo migrantov, ki razcep utrjuje z uniformami, ključi, jezikom, kamerami, obhodi in raznimi ostalimi pripomočki. Poleg sprejemnih postopkov, poniževalnih in večurnih intervjujev, večmesečnim ali večletnim čakanjem na odgovor v zvezi s podano vlogo za azil je tudi **vse to del postopka načrtnega procesiranja ljudi**. Načrtno procesiranje ljudi učinkuje tako, da ljudi v azilnem domu sistematično omrtviči, poniža, jim da občutek nezaželenosti, nevrednosti in predvsem drugosti. Pomemben del načrtnega procesiranja ljudi je tudi hišni red, ki je glavni okvir, znotraj katerega se odvijajo vsi vidiki njihovega trenutnega življenja. Zajema namreč tudi natančna navodila za vstop in izstop iz azilnega doma, ki je izven uradnih ur možen le s posebno dovolilnico, ki jo na predlog socialne delavke oz. delavca izda direktorica urada. Po mojih opažanjih je praksa izdaje dovolilnice redka in je bila večkrat odvisna od odnosa, ki so ga ljudje imeli s socialno delavko. Tisti, ki so uživali naklonjenost socialne delavke, so imeli višjo pozicijo moči in s tem večjo možnost, da jim bo odobrena dovolilnica, ki je omogočila, da so ljudje prespali izven azilnega doma (in s tem poskrbeli za boljše duševno zdravje), ali pa da so lahko delali (in s tem poskrbeli za boljšo finančno varnost). **Delo** je ljudem omogočeno v obliki vzdrževalnih del in del, povezanih z nastanitvijo, lahko pa tudi v obliki pomoči vsakodnevnega sporazumevanja uradnih oseb z drugimi ljudmi, ki so nastanjeni v azilnem domu. Te naštete oblike dela so nagrajene v skladu s cenikom urada. Za simbolne nagrade (nekaj deset evrov) so tako moški večinoma pomagali hišniku, ženske pa so čistile. Devet mesecev po vložitvi vloge pa oseba pridobi pravico do prostega dostopa na trg dela, vendar je to v praksi redko. Velik del dela, ki se izvaja znotraj azilnega doma, pa je zagotovo **neplačano delo**, ki ga večinoma opravljajo ženske. Te večji del dneva preživljajo ob čiščenju, pranju,

pospravljanju, kuhanju in skrbi za družino. Procesiranje ljudi znotraj azilnega doma se izvaja tudi z **regulacijo obiskov,** ker s tem omejujejo in nadzorujejo pomembne druge, da ti ostanejo zunaj, ljudje v procesu čakanja pa znotraj. Pri obiskih pa se lahko zgodi temeljna izjema, ko je obiskovalec ali obiskovalka pomembna oseba s politično močjo. Tej posebni vrsti obiska rečemo ceremonija, ko se ustanova predstavi in v javnosti pokaže želeno predstavo. Nadzorovanje (običajnih) obiskov se izvaja tudi tako, da ti potekajo v prostoru pri recepciji in s tem ne nudijo nobene zasebnosti. Zasebnost je kršena tudi ob **preiskovanju telesa** (pri sanitarno-dezinfekcijskem in preventivnem zdravstvenem pregledu) in **spalnega prostora** (ne glede, ali gre za rutinski pregled ali ne). Soba ni le spalni prostor, temveč tudi edini možen življenjski prostor. V eni sobi je tako bivala celotna družina (tudi s tremi, štirimi otroki), v obdobju povečanja števila podanih vlog (februar in marec 2016) pa sta bili v njej pogosto nastanjeni tudi po dve družini. To pa je ljudi spravljalo v še večjo stisko in slabo vplivalo na odnose v družini in na njihovo duševno zdravje. Za kakršno koli upornost, ki jo ljudje izkažejo, pa so kaznovani, ker jim je **zanikana pravica do protesta** in javnopolitičnega nastopanja, poleg tega pa tudi možnost biti slišani ali slišane. Vsi našteti dejavniki totalitarnosti zahtevajo svoj davek tudi na času. Čas, v katerem so čakali na odgovor na podano vlogo za azil, je bil za ljudi najtežji in najmanj dotakljiv. Vse družine, s katerimi sem delala, so bile v povprečju v azilnem domu vsaj 9 ali 10 mesecev, mnoge od njih pa so azilni dom zapustile že pred končno odločitvijo, predvsem zato, da bi se po mučnem čakanju izognili trenutku soočenja z negativno odločbo. Zaradi **dolgotrajne negotovosti** se poslabšuje duševno zdravje ljudi, pojavlja se kronična utrujenost, depresivnost, nemir in tesnoba. Poleg negotovosti je bil tukaj **dolgčas**, ki je še posebej dajal občutek, da je čas v azilnem domu zapravljen. Tudi sama sem se kljub svoji socialnodelovni perspektivi **podredila sistemu totalne institucije azilnega doma,** znotraj katerega sem delala, in s tem postala predmet oblati. To se je pokazalo s tem, da sem morala nenehno prositi (za ključe, za pomoč pri odklepanju, za prostor, za dovoljenja ipd.) in se pri tem vedno znova predstavljati enim in istim ljudem ter nenehno razlagati in opominjati na že dogovorjene in utečene dogodke. Podreditev sem prepoznala v tem, da sem se na ta pravila navadila in jih nisem več prevpraševala ali se jim upirala. Nazadnje sem se podredila tudi pri sodelovanju na protestih oz. sami misli na to.

4.2 Ključne ugotovitve analize ženske skupine v azilnem domu

Sam način mojega vstopa v azilni dom in prvi stik z ljudmi sta bila pomembna za nadaljnje sodelovanje in razvijanje zaupanja. Za vzpostavljanje stikov je potreben **spoštljiv pristop**, ki sem ga izvedla spontano in brez strahu ali sramu. Priložnosti za stike sem izkoristila že pred

samim vstopom v azilni dom, na mestnem avtobusu 1D ali 6 in v azilnem domu, pred začetkom organizirane aktivnosti, torej med sprehodom mimo jedilnice in igrišča. Pri vsem tem je zelo pomembna **neverbalna komunikacija** (odprtost, ki jo izražamo s telesno govorico in obrazno mimiko). Stike z odraslimi sem pogosto vzpostavila tudi **prek njihovih otrok**. Nedostopnost pristojnih socialnih delavk in delavcev in kontinuiteta mojih obiskov v azilnem domu pa sta lahko še dodatna priložnost za poglabljanje stikov in razvijanje delovnih odnosov. Delovni odnos, ki sem ga sama imela z ženskami v azilnem domu, se od splošne definicije socialnodelovnega odnosa razlikuje v tem, da z njimi nikoli nisem vzpostavila dogovora o sodelovanju na tak način, da bi to jasno izrekle in se dogovorile, kako bomo delale. Kljub temu ocenjujem, da smo z nekaterimi izmed njih vseeno vstopile v pomembne in tesne delovne odnose, ki pa so se zgodili povsem spontano. S tistimi ženskami, s katerimi smo se zelo zbližale, je kontinuiteta osebnih stikov postajala vse pogostejša in intenzivnejša in je zato postopoma prehajala v delovni odnos. Višja stopnja zaupanja, ki sem si jo delila z nekaterimi, pa je pripomogla tudi k pomembnim uvidom, da o ženskah v azilnem domu razmišljamo tudi ločeno od njihovih otrok. Po tistem, ko sem o ženskah razmišljala kot o **samostojnih individuumih** in sem jim to tudi pokazala, so se odnosi še poglobili, kar pa je bilo izhodišče za ustanovitev ženske skupine. Poleg tega je bil pogoj ženske skupine tudi sporazumevanje, pri katerem je bila najpomembnejša **antirasistična perspektiva**. **Osebno povabilo** na žensko skupino pa je bil način vzpostavljanja in (ali) ohranjanja stika. Pomemben del povabila (in kasneje ženske skupine) je bil tudi **čaj**, ki je v ženskah vzbujal domačnost in prijetne občutke. Skupna angažiranost pri pripravi čaja pred vsako žensko skupino pa je postala **uvodni ritual**.

Skozi povezovanje v žensko skupino so razvidni naslednji **načini opolnomočenja** žensk:

- Vzpostavitev varnega prostora je omogočilo predhodno poznavanje žensk, zaupni odnosi z njimi, zaklepanje prostora in njegovo ureditev tako, da se od zunaj v notranjost ni dalo videti.
- Raziskovanje njihovih želja in potreb.
- Posvečanje pozornosti posameznicam v skupini in skupini kot celoti.
- Pozorno poslušanje in opazovanje telesne govorice.
- Uporaba vključujočega jezika, empatije (čutenje in priznanje njihovega čustvovanja in doživljanja) ter potrditev, da razumeva, kar so ženske izrazile.
- Evalvacija ob vsakem srečanju in spodbujanje žensk, da povedo, kar jim ni bilo všeč.
- Uporaba psiholoških vaj za spodbudo, da govorijo o svojih čustvih in doživljanjih, oz. da sploh govorijo.

- Spoštovanje prispevka vsake posameznice.
- Učenje jezikov.
- Vaje za skupinsko sproščanje in razgibavanje.
- Aktivnosti izven azilnega doma (npr. izlet v središče mesta).
- Stabilnost skupine: redna srečanja ob istih dnevih v tednu in istih urah, v istem prostoru in v bolj ali manj isti sestavi – sedem mesecev.
- Dovoljenje za spontanost (kot značilnost te skupine) kot odgovor na trenutne potrebe žensk.

Rezultat skupinskega dela so bili medsebojna **skrb** žensk (tudi naju), medsebojno zaupanje in bližina ter **krepitev moči** posameznic. Skrb zanje sva izražali z druženjem, pogovori, pričevanjem in tako, da sva **zdržali** težke situacije (ko sva jih gledali obupane in prestrašene) in jih bili zmožni spodbuditi in podpreti. Zanje sva skrbeli tudi z **empatijo**, dotiki, **zagovorništvom** ter spontanim in namenskim **humorjem**, ki sva ga uporabljali kot metodo za krepitev moči. In s skrbjo za njihove otroke. Z Ano sva druga za drugo skrbeli s **pogovori**, spodbudami, naklonjenostjo in nežnostjo (objemi), **kritičnimi refleksijami** do sebe, naju in drugih, prevpraševanjem sistema in odnosov moči. Skrbeli sva z intervencijami, empatijo, odkrivanjem močnih točk in prilagajanjem. Ženske so druga za drugo skrbele tako, da so si **varovale otroke** in si pomagale pri kuhanju in premagovanju osamljenosti in dolgčasa. Za naju so skrbele **z iskrenim spraševanjem** po počutju, sočutjem, objemi, zagovorništvom, s hrano in pijačo in skrbjo v zvezi z najino potjo domov. Včasih pa tudi s tem, da so svoja občutja ali zadeve, ki so jih želele poudariti, postavile na stranski tir, zato da so dale prostor nama. Zaradi pomanjkanja podpore najine takratne mentorice in zaradi nezmožnosti izvajanja socialnega dela znotraj totalne institucije azilnega doma sva z Ano **izgoreli**. To je tudi razlog, da sem svoj odhod iz azilnega doma naznanila nepričakovano in ga s tem **nestrokovno** izpeljala. S tem sem ranila odnose, ki sem jih imela z ženskami in jih spravila v paniko in jok. V kontekstu totalne institucije je to zlasti boleče za tiste, ki ostanejo notri, medtem ko drugi lahko odide in nadaljuje življenje izven azilnega doma. Gre za neenake pozicije moči, ki se odslikavajo tudi v že omenjeni skrbi (pri razlagi fenomena »moji ljudje«), da ne bi oseb, s katerimi sem delala, nehote zlorabila. Z mojim odhodom se je zanje pretrgala socialna mreža, ki je zaradi bivanja v azilnem domu, zaradi ranljive situacije, v kateri so, še toliko bolj ključna. Ko pa je ta vendarle vzpostavljena, tako kot je bila vzpostavljena z menoj, je njeno naglo pretrganje še toliko bolj boleče in težko predstavljivo.

Nazadnje sem se v celotnem delu z ljudmi v azilnem domu zavzemala za **družbeno pravičnost**. Globalna izjava o etičnih načelih v socialnem delu (b.d.) pravi, da socialne delavke in delavci podpirajo socialno pravičnost v odnosu do družbe na splošno in v odnosu do ljudi, s katerimi delajo. To pa počnemo tudi tako, da se spopadamo z diskriminacijo in institucionalno represijo, kar je tudi namen te diplomske naloge. V 3. točki izjave, pod primeri s področij tovrstnega spopadanja najdemo tudi etničnost, jezik, religijo, družbenoekonomski status, strukturo družine, družbeni status, državljanstvo (ali stanje brez državljanstva) (Globalna izjava o etičnih načelih v socialnem delu, b.d., str. 4). Intersekcijske in antirasistične usmeritve in ravnanja, ki sem jih že izpostavila (torej delovanje onkraj družbenega status, državljanstva, etničnosti, religije, jezika ljudi, s katerimi sem delala), pomenijo spopadanje z (institucionalno in medosebno) diskriminacijo in zavzemanje za socialno pravičnost. Prepoznavanje načinov, na katere lahko ideologije, zakoni, politike, predpisi, navade ali prakse (v mojem primeru policijskega nadzora nad mobilnostjo) ustvarijo neenakosti ter članicam in članom določenih skupin preprečujejo pravično obravnavo (prav tam, str. 4), je, kot ugotavljam v tej tezi, ključno za strokovno in etično socialno delo.

5 Predlogi

Na podlagi ugotovitev navajam tri sklope predlogov za socialno delo:

5.1 Vključujoče izrazoslovje in kritična refleksija prevladujočega diskurza

V socialnem delu je pomembno, da uporabljamo vključujoče izraze, ki ohranjajo dostojanstvo stroke in najpomembnejše: dostojanstvo ljudi, s katerimi delamo (in o katerih pišemo ali govorimo). To pomeni tudi, da ne pristajamo na rasistična poimenovanja, ki o ljudeh govorijo kot o enoviti (homogeni) enoti, in se zavedamo, da so tudi formalnopravni izrazi del diskurza, ki ga je treba prevpraševati in njegovo neustreznost pogumno pojasniti v sodelovanju z drugimi strokami. Zato si je treba priznati, da niti sami ali same nismo izvzeti ali izvzete iz rasističnega diskurza in zato pri kritični refleksiji prevladujočega diskurza, najprej začnemo pri sebi. Pri tem še posebej pazimo na fenomen »mojih ljudi«, da ga lahko prepoznamo in se do njega kritično opredelimo. Izrazoslovje mislimo in ga prevprašujemo tudi z ostalimi kolegicami ali kolegi (v stroki in izven nje) ter z ljudmi, s katerimi delamo.

Če povzamem predloge za znanost socialnega dela:

- Kritičen premislek o uporabi izrazov, ki se navezujejo na ljudi, s katerimi delamo v socialnem delu, tako znotraj stroke socialnega dela kot izven nje.
- Kritična analiza prevladujočega diskurza.
- Uporaba antirasističnega in vključujočega jezika.
- Več praktičnega in teoretičnega učenja o družbenih posledicah rasizma, osebnih travmah zaradi medosebnega in strukturnega rasizma, antirasističnih strategijah in možnostih za antirasistično socialno delo na vseh stopnjah univerzitetnega študija socialnega dela.

5.2 Boj proti policijskemu sistemu nadzorovanja mobilnosti in znotraj njega

Socialne delavke ali delavci se moramo upreti kršenju človekovih pravic tudi v zvezi z (nasilnim) reguliranjem gibanja ljudi. To pomeni, da se pridružujemo solidarnostnim iniciativam, gibanjem (še posebej tistim, nastalim od »spodaj navzgor«) in organizacijam, ki se zavzemajo za odpravo nadzora nad priseljevanjem in vseh oblik državljanskih statusov, saj so tej v osnovi izključevalni. Pri tem solidarnostno podpiramo tudi vse tiste, ki so bili pri tem boju kriminalizirani ali kriminalizirane, in izvajamo pritisk na odgovorne organe. Vzporedno s tem bojem je treba delovati tudi znotraj sedanjega sistema. To pomeni, da se moramo zavzemati za deinstitucionalizacijo azilnega doma in ljudem, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito,

omogočiti kar se da dostojanstveno bivanje, kar znotraj totalne institucije nikakor ni mogoče – v nobeni obliki. Zato predlagam, da se Urad vlade za oskrbo in integracijo migrantov premakne pod okrilje Ministrstva za delo družino in socialne zadeve. Tako bi se z ljudmi ukvarjale socialne delavke in delavci ter drugi usposobljeni kadri, ne pa administrativni in represivni organi. S tem bi se socialne delavke in delavci izognili vlogi nadzornic ali nadzornikov in bi dejansko lahko izvajali socialno delo, ki je znotraj totalne institucije onemogočeno. Po vzoru Italije bi ljudi, ki podajo vlogo za mednarodno zaščito, ob podpori socialnih delavk in delavcev, namestili v skupnosti in običajna stanovanja. Policijsko perspektivo bi zamenjala socialnodelovna, ki bi zajemala tudi uvedbo socialnodelovnih standardov na tem področju (intervizije, supervizije za vse zaposlene), kjer bi bil poudarek zlasti na antirasistični perspektivi. Nazadnje pa se zavzemamo tudi za povečanje vloge družbe, nevladnih organizacij pri druženju in vključevanju ljudi, ki so podali vlogo za azil (zdaj namreč prevladuje občutek sumničenja in težkega dostopa do ljudi).

Če povzamem ukrepe na ravni socialnodelovne akcije in ukrepov socialne politike:

- Pridruževanje solidarnostnim iniciativam, gibanjem in organizacijam, ki se zavzemajo za odpravo nadzora nad priseljevanjem.
- Premik Urada vlade za oskrbo in integracijo migrantov pod okrilje Ministrstva za delo družino in socialne zadeve.
- Deinstitucionalizacija azilnega doma: namestitev ljudi, ki so podali vlogo za mednarodno zaščito v skupnosti, v običajna stanovanja (po vzoru Italije).
- Uporaba socialnodelovne namesto policijske perspektive pri delu z ljudmi.
- Uvedba socialnodelavnih standardov za to področje dela (intervizije, supervizije za vse zaposlene), zlasti poudarek na antirasistični perspektivi.
- Večanje vloge civilne družbe (predvsem nevladnih organizaciji) pri druženju in vključevanju ljudi, ki so podali vlogo za azil.

5.3 Dovolimo si priti blizu z ljudmi, s katerimi delamo v socialnem delu

Pred prvim stikom z ljudmi, s katerimi bomo delali, je priporočljivo, da nas oseba, ki že ima vzpostavljene odnose z njimi ali pa ki je pri ljudeh na dobrem glasu, predstavi, vpelje in s tem jamči za nas. Med samim vzpostavljanjem stika pa je glavno, da pristopamo spontano, a spoštljivo in odprto. Da bi bila ta izkušnja čim bolj prijetna za vse, je pomembno, da se učimo in izpopolnjujemo v tujih jezikih (kot je npr. arabščina, farsi, urdu, francoščina itd.). Pri tem odprtost kažemo tudi z neverbalno komunikacijo, še posebej s telesno govorico in obrazno mimiko. Vstop v delovne odnose pa naj prav tako vodi spontanost in stremenje k odstopanju s pozicije moči. V odnose z ljudmi, s katerimi delamo, si dovolimo vstopiti kot ljudje, dovolimo si zaupati in prejemati (ne pa samo dajati). Dovolimo si deliti tudi stisko in solze in ne samo veselje in smeh. V odnosu raje kot da ostajamo zunanje opazovalke ali opazovalci, postanimo aktivne članice ali člani in skupaj aktivno preživljajmo trenutke, ki so nam dani. Da pa nas ne bi bilo strah skrbeti druga za drugo ali drug za drugega, moramo najprej poskrbeti predvsem zase. Pri sporazumevanju z ljudmi, ki ne znajo jezika večine, naj nas vodi antirasistična perspektiva, v kateri smo mi tisti, ki se začnemo učiti njihovega jezika. Pri organiziranju kakršnekoli oblike skupne aktivnosti, kot je npr. ženska skupina, pa si najprej vzemimo čas, da ljudi spoznamo v njihovem okolju – na terenu. Na teren vstopajmo v timih, znotraj katerih ravno tako skrbno in ljubeče negujemo in vzpostavljamo delovne odnose s kolegicami in kolegi, kot to počnemo z ljudmi, s katerimi delamo. Pri sami vzpostavitvi in strukturi pa vedno sledimo ljudem – njihovim željam in potrebam. Vsekakor pa ohranjajmo (ali vzpostavljajmo) spontanost in to, da ta srečanja niso sama sebi namen. Zato se je treba veliko reflektirati in to pogumno deliti z vsemi udeleženimi. Ko pa pride čas slovesa, tega napovejmo dovolj zgodaj in se o vsem, kar to prinese za seboj, pogumno spopadimo z iskrenostjo do sebe in ljudi, s katerimi delamo.

Če povzamem ukrepe na ravni metod socialnega dela s posameznicami in skupinami:

- Spontano in spoštljivo vzpostavljanje stika.
- Urjenje v neverbalni komunikaciji.
- Odstopanje s pozicije moči in dovoljenje za zbliževanje, soustvarjanje, zaupanje in ranljivost.
- Skrb zase kot preventiva pred izgorelostjo.
- Uporaba antirasistične perspektive.
- Učenje tujih jezikov (npr. arabščina, farsi, urdu, francoščina).

- Timsko terensko delo (vstop v okolje, kjer ljudje živijo).
- Vzpostavljanje in skrb za dobre delovne odnose s kolegicami in kolegi, s katerimi delamo.
- Raziskovanje in sledenje potrebam in željam ljudi.
- Dovoljenje za spontanost.
- (samo)Refleksija.
- Pravočasna napoved časa slovesa in njegova skrbna izvedba.

6 Viri in literatura

ACERBIC DISTRIBUTION (2016). *Varnost proti ljudem: vizija evropske blaginje; Balkanska ruta 2015–2016.*

Amnesty International (2015). *Slovenija in EU morata ukrepati za zaščito beguncev*. Pridobljeno 29. 3. 2019 s https://www.amnesty.si/eu-mora-ukrepati-za-zascito-beguncev.html

Balibar, É. (2007). *Mi, državljani Evrope? Meje, država, ljudstvo.* Ljubljana: založba Sophia.

Bartolomei, L. & Pittaway, E. (2001). *Refugees, Race, and Gender: The Multiple Discrimination against Refugee Women.* Xeno-Racism and International Migration 19(6). Pridobljeno 13. 12. 2019 s https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/21236

Baskar, B. (2004). *Rasizem, neorasizem, antirasizem: dvojni esej o tranzitivnosti navidezno protislovnih pojmov.* Časopis za kritiko znanosti 32(217/218). Pridobljeno 20. 9. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XTXU0QLL

Benhabib, S. (2002). *Transformation of citizenship: the case of contemporary Europe. Government and opposition*. Cambridge University, 37(4). Pridobljeno 14. 9. 2019 s https://www.jus.uio.no/pluricourts/english/projects/multirights/docs/benhabib-transformations-of-citizenship-the-case-of-contemporary-europe.pdf

Benhabib, S. (2010). Pravice drugih: tujci, rezidenti in državljani. Ljubljana: založba Krtina.

Bloch, A. & Schuster, L. (2002). *Asylum and welfare: Contemporary debates.* Critical Social Policy 22(3), 393–414.

Bohinec, A. (2018). *Azilni dom Vič skozi koncept totalne ustanove* (diplomsko delo). Pridobljeno 26. 11. 2019 s https://egradiva.fsd.uni-lj.si/search/

Bratina, A. (2003). *Stres pri delu.* Interno gradivo za vaje pri predmetu psihologija dela in organizacije I. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Cohen, S. (2006). *Deportation is freedom: The Orwellian world of immigration controls.* London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Collett, J. (2004). *Immigration is a Social Work Issue.* Social Work, Immigration and Asylum. London in Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Cukut Krilić, S. (2009). *Spol in migracija: izkušnje žensk kot akterk migracij.* Ljubljana: ZRC SAZU.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2010). *Soustvarjanje pomoči v jeziku socialnega dela*. Socialno delo, 49(4). Pridobljeno 14. 4. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-8WEWOOF9

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2011). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Davis, A. (2013). *Feminism and Abolition: Theories and Practices for the 21st Century* [Video]. 10.05. Pridobljeno 13. 12. 2019 s https://www.youtube.com/watch?v=Fj1Qt7mgmH8&feature=youtu.be

Dnevnik (2015). *Evropska begunska kriza v šestih minutah.* Pridobljeno 25. 3. 2019 s https://www.dnevnik.si/1042720827

Dominelli, L. (1995). *Antirasistične perspektive v evropskem socialnem delu.* Socialno delo 34(3). Pridobljeno 18. 12. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SLYTL9RU .

Dominelli, L. (2008). *Anti-racist social work: third edition.* New York: Palgrave Macmillan

Doupona Horvat, M., Verschueren, J. & Ž. Žagar, I. (2001). *Retorika begunske politike v Sloveniji: Pragmatika legitimizacije* [pdf]. Pridobljeno 4. 6. 2019 s http://mediawatch.mirovni-institut.si/edicija/seznam/09/mediawatch09.pdf

Ellis, C. (2007). *Telling Secrets, Revealing Lives: Relational Ethics in Research With Intimate Others.* Sage journals, 13(1). Pridobljeno 6. 4. 2020 s https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1077800406294947

Fanning, B. (2004). *Asylum-seeker and Migrant Children in Ireland: Racism, Institutional Neglect and Social Work.* Social Work, Immigration and Asylum. London in Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Federici, S. (2004). *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation.* Brooklyn: Autonomedia.

Flaker, V. (1998). *Odpiranje norosti. Vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba /*cf.

Flaker, V. (2012). *Direktno socialno delo.* Ljubljana: Založba /*cf.

Foucault, M. (1965). *Madness and Civilization: A history of insanity in the age of reason.* New York: Vintage books.

Frank, A & Šori, I. (2015). *Normalizacija rasizma z jezikom demokracije: primer Slovenske demokratske stranke.* Časopis za kritiko znanosti, 43(260). Pridobljeno 28. 11. 2019 s https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-ZQIZ0RH1/6bd9c7a7-e547-4adb-8564-3ea83e5007e5/PDF

Freedman, J. & Bahija, J. (2008). *Violence against Migrant and Refugee Women in the Euromed Region Case Studies: France, Italy, Egypt & Morocco* . Euro-Mediterranean Human Rights Network (EMHRN). Pridobljeno 15. 12. 2019 s file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/docl_8739_192829522.pdf

Globalna izjava o etičnih načelih v socialnem delu, (b.d.). Izjava o etičnih načelih globalnega socialnega dela Mednarodne zveze šol za socialno delo (IASSW). Pridobljeno 4. 4. 2020 s https://oldsite.iassw-aiets.org/wp-content/uploads/2019/09/GLOBAL-SW-STATEMENT.-SLOVENE-TRANSLATION.pdf

Goffman, E. (2019). *Azili. Eseji o socialni situaciji duševnih bolnikov in drugih zaprtih.*

Gregory, M. and Holloway, M. (2005). *Language and the shaping of social work*. British Journal of Social Work, 35(1). Pridobljeno 30. 6. 2019 s https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/35/1/37/1658659

Grmek Juwara, Š. (2016). *Evropocentrizem in njegovi pogledi na nastanek in razvoj moderne znanosti* (diplomsko delo). Pridobljeno 1. 12. 2019 s http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/grmek-juwara-spela.PDF

Hayes, D. (2004). *History and Context: The Impact of Immigration Contro on Welfare Delivery.* Social Work, Immigration and Asylum. London in Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Hastrup, K. (1992). *Writing ethnography: State of the art.* V: J. Okely, H. Callway (ur.), Antropology and Autobiography. Routledge: London/New York.

Heffernan, K. (2006). *Social Work, New Public Management and the Language of 'Service User.* British Journal of Social Work, 36(1). Pridobljeno 14. 4. 2019 s https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/36/1/139/1691812

Hooks, B. (2000). *Feminist theory; From margin to center*. Cambridge: South End Press Classics.

Hrvatin, A. (2017). *Begunke v medijih: arhetip begunke kot žrtve*. Pridobljeno 7. 6. 2019 s http://www.mirovni-institut.si/begunke-v-medijih-arhetip-begunke-kot-zrtve/

Hrvatin, A. (2017). *Socialno delo v avtonomnih prostorih: Vloga socialnega dela pri graditvi kontramoči.* Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.

Hughes, C., Peace, S. & Van Meter, K. (2011). *Winds from below: Radical community organizing to make a revolution possible.* San Francisco: Natterjack Press.

Humljan Urh, Š. (2013). *Kulturno kompetentno socialno delo.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Humphries, B. (2004). *The Construction and Reconstruction of Social Work.* Social Work, Immigration and Asylum. London in Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

International Organization for Migration. (b.d). *Who is a migrant?* Pridobljeno 15. 6. 2019 s https://www.iom.int/who-is-a-migrant.

ISWF (b.d.). *Global definition of social work*. Pridobljeno 15. 12. 2019 s

https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/

IUS-INFO. *Mirovni inštitut: Begunci so humanitarno in ne varnostno vprašanje.* Pridobljeno dne 2. 6. 2019 s https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/dnevne-novice/155312

Ivnik, T. (2016). *Migracije žensk: Srbija*. Balkanska migracijska pot: od upora na mejah do striptiza humanizma. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, 44(264). Pridobljeno 7. 5. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QZMVJOFD

Jalušič, V. (2009). Stretching and Bending the Meanings of Gender in Equality Policies. V The Discursive Politics of Gender Equality. Stretching, bending and policymaking. Lombardo, E., P. Meier, P. in Verloo, M. (ur.). New York in London: Routledge.

Jalušič, V. (2015). Rasizem, ideologija in sovraštvo. Poskus razumevanja sodobnega rasizma in EU antirasističnih politik v luči teze o rasizmu brez rase. Časopis za kritiko znanosti, 43(260). Pridobljeno 20. 9. 2019 s https://www.ckz.si/arhiv-ckz/120-stevilka-260-rasizem-razrezani-svet

Jelenc, A., Keršič Svetel, M. & Lipovec Čebron, U. (2016). *Kultura*. Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba: priročnik za razvijanje kulturnih kompetenc zdravstvenih delavcev. Pridobljeno 18. 12. 2019 s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/prirocnik_kulturne_kompetence_2016.pdf

Jones, R. (2017). *Nasilne meje: Begunci in pravica do gibanja.* Ljubljana: Založba /*cf.

Jontes, D. (2017). *Med distanciranostjo in angažiranostjo: protislovja poročanja o begunski krizi v dnevnem tisku.* Dve domovini, 45. Pridobljeno 20. 5. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-K8ZXU7A2/?euapi=1&query=%27keywords%3dmed+distanciranostjo+in+anga%C5%BEiranostjo%3a+protislovja+poro%C4%8Danja+o+%C2%BBbegunski+krizi%C2%AB+v+dnevnem+tisku%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25

Klemenčič, M. & Maver, A. (2017). *Izbrana poglavja iz zgodovine selitev od začetkov do danes.* Maribor: Zora.

Kogovšek Šalamon, N. (2016). *"Humanitarni" koridor: stanje izjeme v času globalnih migracij.* Časopis za kritiko znanosti, 44(264). Pridobljeno 20. 5. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QZMVJOFD

Koristne informacije glede postopka s prosilci za mednarodno zaščito in tujci. (b.d.). Pridobljeno 7. 6. 2019 s http://pic.si/koristne-informacije-glede-postopka-s-prosilci-za-mednarodno-zascito-in-tujci/

Kozinc, N. (2016). *"Migrantska kriza"/"begunska kriza"*. Časopis za kritiko znanosti, 44(264). Pridobljeno 29. 3. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-W85AQLNR/?euapi=1&query=%27keywords%3dbegunska+kriza%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25

Kuhar, R. (2009). *Na križiščih diskriminacije: večplastna in intersekcijska diskriminacija.* Ljubljana: Mirovni inštitut.

Leskošek, V. (2006). *Žensko gibanje in socialno delo*. Zgodovina socialnega dela v Sloveniji: Med družbenimi gibanji in političnimi sistemi. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Lunaček Brumen, S. & Meh, E. (2016). »Vzpon in padec« koridorja. Balkanska migracijska pot: od upora na mejah do striptiza humanizma. Časopis za kritiko znanosti, 44(264). Pridobljeno 11. 5. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QZMVJOFD

Lipanje, N. (2012). *Moč diskurza/Diskurz moči: psihoanaliza Balkana kot postkolonije* (magistrsko delo). Pridobljeno 18. 12. 2019 s https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=20656&lang=slv&prip=rung:1494744:d4

Lipovec Čebron, U., & Zorn, J. (2016). *Avtonomija in nadzor migracij v evropskih »tamponskih conah«.* Dve domovini, 43. Pridobljeno dne 20. 9. 2019 s http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-BIIXY0WW

Lipovec Čebron, U. & Pistotnik, S. (2016). *O nastajanju številke.* Balkanska migracijska pot: od upora na mejah do striptiza humanizma. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in

novo antropologijo, 44(264). Pridobljeno 11. 5. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-AQL6S5Z9

Méndez, M. (2013). *Autoethnography as a research method: Advantages, limitations and criticisms. Colombian Applied Linguistics Journal,* 15(2). Pridobljeno 6. 4. 2020 s http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0123-46412013000200010

Mesec, B. (2015/16). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II.* Študijsko gradivo. Fakulteta za socialno delo.

Mills, S. (2008). *Language and Sexism.* Cambridge: Cambridge University Press.

Ministrstvo za notranje zadeve (2019). *Tujci v Sloveniji – Statistika.* Pridobljeno dne 17. 2. 2019 s http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/statistika/

Mirovni inštitut. (b.d.). Pridobljeno 2. 6. 2019 s http://www.mirovni-institut.si/o-mirovnem-institutu/

Moulin, C. (2012). *Ungrateful Subjects? Refugee protests and the logic of gratitude.* Academia. Pridobljeno 27. 11. 2019 s https://www.academia.edu/12056065/Ungrateful_Subjects_refugee_protests_and_the_logic_of_gratitude?auto=download

Negedu, I. & Atabor, A. (2015). *Nationalism in Nigeria: A Case for Patriotic Citizenship.* American International Journal of Contemporary Research, 5(3). Pridobljeno 20. 3. 2020 s https://www.researchgate.net/publication/317913246_Nationalism_in_Nigeria_A_Case_for_Patriotic_Citizenship

O'Hagan, K. (2001). *Cultural Competence in the Caring Professions.* London: Jessica Kingsley.

Oven, M. (2010). *Pojav »institucionalne nervoze« ter drugi negativni vplivi življenja v Azilnem domu na prosilke in prosilce za mednarodno zaščito* (diplomsko delo). Pridobljeno 21. 10. 2019 s https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=42577&lang=slv

Pajnik, M. (2015). *V imenu ljudstva: sodobni procesi rasizacije.* Časopis za kritiko znanosti, 43(260). Pridobljeno 20. 9. 2019 s https://www.ckz.si/arhiv-ckz/120-stevilka-260-rasizem-razrezani-svet

Pajnik, M. (2017). *Meje in učinki njihovega nasilja.* V R. Jones, Nasilne meje: begunci in pravica do gibanja (str. 227–240). Ljubljana: Založba /*cf.

Papadopoulos, D. & Tsianoa, V. (2013). *After citizenship: Autonomy of migration, organisational ontology and mobile commons. Citizenship Studies*, 17(2). Pridobljeno 26. 2. 2020 s https://www.researchgate.net/publication/262859103_After_citizenship_Autonomy_of_migration_organisational_ontology_and_mobile_commons

Perpar, J. (2011). *Postkolonialna študija – slovenski primer* (magistrsko delo). https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=19421&lang=slv

Petrović, D. (2016). *Humanitarna oblast: Nacionalna azilna politika v humanitarnem (biopolitičnem) okviru.* Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, 44(264). Pridobljeno 11. 9. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QZMVJOFD

Sales, R. & Hek, R. (2004). *Dilemmas of Care and Control: The Work of an Asylum Team in a London Borough.* Social Work, Immigration and Asylum. London in Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Singer, J., Cummings, C., Moody, S. & Benuto, L. (2019). *Reducing burnout, vicarious trauma, and secondary traumatic stress through investigating purpose in life in social workers.* Journal of Social Work , 0(0). Pridobljeno 26. 2. 2020 s https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1468017315589872

Siol.net (2019). *Nasilje varnostnikov v azilnem domu v Ljubljani?* Pridobljeno 27. 10. 2019 s https://siol.net/novice/slovenija/zlorabe-v-azilnem-domu-za-nasiljem-naj-bi-stali-varnostniki-504193

Sklep o določitvi višine žepnine za prosilce za mednarodno zaščito (2014). Ur. l. RS 112/13/ 2014. Pridobljeno 25. 10. 2019 s http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=SKLE9900

SMC (2015). *Begunska kriza – državni sekretar MNZ Šefic: Za zdaj nobenih ekscesov ali neobvladljivih situacij.* Pridobljeno dne 25. 3. 2019 s https://www.strankasmc.si/novinarska-konferenca-aktualno-dogajanje-v-zvezi-z-begunci-v-sloveniji-aktivnosti-potekajo-intenzivno/

SMC (2016). *Premier Cerar pozval k strpnosti in solidarnosti: Ni razloga, da bi poslušali tiste, ki spodbujajo strah in hujskaštvo.* Pridobljeno dne 31. 5. 2019 s https://www.strankasmc.si/premier-dr-cerar-uspesno-obvladujemo-migrantski-tok-pokazali-smo-tudi-naso-solidarnost/

SSKJ, (b.d.). *begúnstvo*. Pridobljeno 16. 6. 2019 s https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznegajezika/3529459/begunstvo?Query=%C5%BEiveti&All=%C5%BEiveti&FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=%C5%BEiveti&All=%C5%BEiveti&FilteredDictionaryIds=130&View=1

SSKJ, (b.d.). *homogen*. Pridobljeno 30. 6. 2019 s https://fran.si/iskanje?View=1&Query=homogen

SSKJ, (b.d.). *kolektívnost.* Pridobljeno 20. 12. 2019 s https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=*kolektivnost

SSKJ (b.d.). *migránt*. Pridobljeno 16. 6. 2019 s https://fran.si/iskanje?View=1&Query=migrant&hs=1

SSKJ, (b.d.). skŕb. Pridobljeno 26. 2. 2020 s https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=skrb

SSKJ, (b.d.). *skúpen.* Pridobljeno 20. 12. 2019 s https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3699224/skupen?View=1&Query=skupno

SSKj, (b.d.). *skúpnost.* Pridobljeno 20. 12. 2019 s https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=skupnost

SSKJ, (b.d.). *šéga*. Pridobljeno 18. 12. 2019 s https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=%C5%A1ega

Špec Potočar, M. (2017). Z novim uradom do celovitejše integracijske politike. Slogopis, 26–27, str. 5. Pridobljeno 7. 4. 2019 s http://www.sloga-platform.org/wp-content/uploads/2017/11/SLOGA_casopis_2627st_SPLET.pdf

Tartakovsky, E. (2016). Personal value preferences and burnout of social workers. Journal of Social Work, 16(6). Pridobljeno 26. 2. 2020 s https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1468017315589872

UN Women (2015). *Women refugees and migrants.* Pridobljeno 13. 12. 2019 s https://eca.unwomen.org/en/news/in-focus/women-refugees-and-migrants

Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov (2019). *Aktualni podatki.* Pridobljeno dne 24. 10. 2019 s https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UOIM/STATISTIKA/Oktober-2019/Pregled-stanja-16.-10.pdf

Uredba o hišnem redu azilnega doma (2017). Ur. l. RS 24/17. Pridobljeno 30. 10. 2019 s http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12667

Urek, M. (1997). *Od feministične socialne akcije k feminističnemu socialnemu delu.* Socialno delo, 36(5/6). Pridobljeno 18. 5. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-5WPBHOZZ/

Vasev, B. (2015). *"Mejni režim dobro pokaže evropsko rasistično naracijo": Intervju ob izidu nove številke Časopisa za kritiko znanosti.* Pridobljeno 29. 10. 2019 s https://www.rtvslo.si/begunska-kriza/mejni-rezim-dobro-pokaze-evropsko-rasisticno-naracijo/374667

Vrbnjak, G. (2019). *Migracijske politike izbranih evropskih držav: zakonodajne spremembe v obdobju 2015–2017* (magistrsko delo). Pridobljeno 13. 9. 2019 s https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=108433

Zaviršek, D. (1994). *Psihiatrični oddelek med boleznijo in njeno kulturno manifestacijo: študija primera (I).* Revija za socialno delo, 33(1). Fakulteta za socialno delo: Ljubljana.

Zaviršek, D., Zorn, J. & Videmšek, P. (2002). *Inovativne metode v socialnem delu: Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Študentska založba.

Zaviršek, D. (2017). *"Stultifera Navis" na balkanski begunski poti.* Dve domovini, 2017(45). Pridobljeno 30. 6. 2019 *s* https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-K01A0FLW

Zaviršek, D. (2018). *Skrb kot nasilje.* Ljubljana: Založba /*cf.

Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ- 1) (2016). Ur. l. RS 16/17. Pridobljeno 30. 10. 2019 s http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7103

Zorn, J. (2005). *Strategije izključevanja begunk, beguncev oziroma prosilcev za azil in oseb brez statusa.* Socialno delo 44(4/5). Pridobljeno 27. 10. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-A9GKE0HV

Zorn, J. (2013). Pravica do gibanja. Socialno delo, 52 (2/3). Pridobljeno 30. 10. 2019 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-ZSC7I0GY

Yazici, E. (2018). *Nationalism and Human Rights.* Political Research Quarterly, 72(1). Pridobljeno 20. 3. 2020 s https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1065912918781187

Viri slik:

Slika 1. Balkanska begunska pot. Pridobljeno 18. 12. 2019 s https://www.delo.si/svet/evropa/registracija-bezecih-in-iskanje-varnih-drzav-izvora.html)

7 Priloge

1. Priloga: Primer kodiranja

2. Priloga: Priloge poglavja 3.1.1 (Analiza jezika v dnevnikih drugega letnika)

3. Priloga: Priloge poglavja 3.3.3 (Analiza ženske skupine v azilnem domu)

7.1 Priloga: Primer kodiranja

Tabela 1 – primer odprtega kodiranja

Zaporedna št. izjave in dnevnik (D)	Izjava	Pojem	Nad-pojem	Kategorija	Nad-kategorija	Tema
388. D – 19. 5. 2017	V azilnem domu sva imele danes žensko skupino. […] Kot običajno smo podelile kako se počutimo in vsaka je povedala kar je želela. Tako se je odprla debata o razporedu za čiščenje wc-jev, o nečistoči in o tem da pipa za umivanje ne dela (pri wc-ju , nastavek pač). To smo nekako razrešile in tudi potem opozorile socialno delavko	Zagovorništvo v odnosu do socialne delavke	Zagovorništvo	Skrb kot akcija	Najina skrb zanje	Skrb

325. D – 26. 4. 2017	Ko smo se poslovile sva se odšle še poslovit od drugih mamic, še posebej sva želele govoriti s X3 – mamico za katero naju mentorica in socialna delavka opozarjata, da je depresivna ipd. Ko naju je videla bila zelo vesela. Ko sva jo vprašale kako je, je rekla, tako tako – da je utrujena. Dejala je, da ji mož nič ne pomaga. Mož je bil poleg in se je ravno odpravljal na nogomet. Dejala je, da ga je prosila, da bi popazil na otročka za 30 minut, da se ona malo spočije in da potem naj gre. Ampak, da je rekel, da ne more. Ko mi je to povedala sem rekla, da 30 minut se mi ne zdi veliko in da ji lahko pomaga. Zato sem ji kar avtomatsko rekla naj mi prinese kapico in majico za fantka, da ga oblečemo da gre on na sprehod z očijem za pol ure. In res X3, mi vsa vesela takoj prinese, in jaz ga	Zagovorništvo v odnosu do njihovih partnerjev	Zagovorništvo	Skrb kot akcija	Najina skrb zanje	Skrb

	začnem oblačiti in razlagati možu; »no evo 30 min malo na sprehodek s svojim sinom, ki te ima tako zelo rad, da se žena malo spočije… »X3 je potem sama pripeljala še voziček in kot bi mignil je bil mali v vozičku in mož ga je peljal na sprehod. Vse skupaj je bilo izpeljano zelo spontano in v šali. Vendar smo vsi vedeli, da vseeno resno mislimo. Dejala sem mu, da vem, da je on dober oče in mož in da vem da pomaga ženi ampak da naj jo poskuša razumeti (on hodi v šolo, na nogomet ipd) ona ne gre nikamor. In da vem, da je sedaj težko ker je otroček tako majhen ampak, da bo vedno lažje… Tudi Ana me je tukaj podprla… Potem se mi zdi, da je razumel, da jim želimo vse najboljše in da tudi njega cenimo. X3 je bila zelo vesela in ves čas se nama je zahvaljevala. Nato je					

	zaprla vrata in imela nekaj časa zase					
429. D – 26. 5. 2017	Želela sem se še enkrat posloviti od naše X, ki je cela žalostna in utrujena v kuhinji kuhala kosilo. Spet mi je dejala, da mora samo kuhati in da ji nihče nič nikoli ne pomaga. In takrat sem kar poklicala njena najmlajša dva otroka, ki sta bila slučajno v sobi in ju prosila da pomagata mami pomiti posodo. Res sem se namučila ampak navsezadnje sem dosegla, da je vsak pomil en kozarec […] X je za vse sama, in ona si nekako ne upa jih	Zagovorništvo v odnosu do njihovih otrok	Zagovorništvo	Skrb kot akcija	Najina skrb zanje	Skrb

	spodbuditi, ampak bila sem presenečena ker je mene pustila in z nasmehom opazovala kako ju prepričujem in kaj se bo zgodilo. Obema fantoma sem zelo počasi in z humorjem želela povedati, da je zelo pomembno da mamici pomagata, da samo za seboj kaj pomijeta. Veliko sem ju spodbujala in ju potem zelo zelo pohvalila. Fanta sta potem hitro stekla iz kuhinje, da se verjetno slučajno ne bi še kaj spomnila, X pa je bila nasmejana. In to je vse kar šteje. Zahvaljevala se mi je, jaz pa sem ji rekla, da je ona njihova mama in da ima vso pravico, da jih malo organizira, da ji pomagajo.					
317. D – 25. 4. 2017	Preden sva odšle iz azilnega sva odšle pozdravit še našo X, ki je ta čas ravno kuhala v kuhinji. Tako nekako žalostno je sedela na stolu in ko je naju zagledala se je izredno razveselila. Dejala je	Namenski humor	Humor	Skrb kot akcija	Najina skrb zanje	Skrb

	sicer, da jo boli glava in da se slabo počuti in da mora ves čas kuhati. […].No kakorkoli, ko sva se z njo malo pohecale in se objele se mi je zdela čisto druga. In to mi izredno veliko pomeni, da ko zapustim azilni, da vem, da so ljudje nasmejani, pa čeprav za par minut					

7.2 Priloga: Priloge poglavja 3.1.1 (Analiza jezika v dnevnikih drugega letnika)

Poglavje 3.1.1 – Priloga 1

> »Ko sem videla kako so kar zažareli, sploh mamice, ko niso imele otrok s seboj medtem ko so občudovale našo lepo Ljubljano in imele nekaj časa zase, se mi zdi, da sem tudi sama žarela« (zapis iz dnevnika, 21. 4. 2016).

> »Nato sem potrkala še pri dečku, ki pa se je z očkom z veseljem prišel igrat z mano« (zapis iz dnevnika, 9. 11. 2015).

Poglavje 3.1.1 – Priloga 2

> »Ko sem danes prišla v azilni dom, sem najprej potrkala na vratih pri malem Y, ker pa tam ni bilo nobenega sem se obrnila na socialno delavko« (zapis iz dnevnika, 16. 11. 2015).

Poglavje 3.1.1 – Priloga 3

> »Nato je na vrata potrkal Y-ov očka in me prosil, če mu prevedem obvestilo o AD« (zapis iz dnevnika, 16. 11. 2015).

»Prav tako sem bila vesela ko me je prišel pozdravit oče od Y in se z mano malo pogovoril, ravno tako se je zgodilo tudi z X in mamo od Y« (zapis iz dnevnika, 22. 2. 2016).

Poglavje 3.1.1 – Priloga 4

»Po drugi strani pa mi je ravno to všeč, da mi je pustila proste roke, tudi pri navezovanju stikov z mamicami in drugimi ljudmi iz azilnega doma« (zapis iz dnevnika, 5. 11. 2015).

»Ljudje se bojijo – ena novopečena mamica iz D[98] mi je rekla, da ji je bilo prej v azilnem domu čisto okej, sedaj pa niti približno« (zapis iz dnevnika, 22. 2. 2016).

»Danes pa se je še enkrat pokazalo tudi to, kako pomembno je, da ljudi, ki bivajo znotraj azilnega doma spodbujamo in peljemo ven« (zapis iz dnevnika, 9. 5. 2016).

Z besedami »spodbujamo in peljemo ven« sem (nevede) spodbujala napačen diskurz, ubogih in nemočnih, kot da ljudje sami tega ne bi znali ali zmogli. Veliko bolj korektno bi bilo zapisati (reči), da ni narobe, če se večkrat odpravijo iz azilnega doma, in da to lahko storijo tudi z našo podporo, če jo želijo ali potrebujejo.

Poglavje 3.1.1 – Priloga 5

»Da ostali ljudje pridejo v stik z našimi prosilci za azil, se mi zdi ključno za razbijanje nekaterih predsodkov, ki so dandanes vedno bolj prisotni« (Zapis iz dnevnika, 24. 3. 2016).

»Danes sem predvsem spoznala, kako malo so informirani naši uporabniki v azilnem domu« (zapis iz dnevnika, 25. 4. 2016).

»Ko sem prišla v azilni dom sem najprej pozdravila naše otroke na igrišču kjer sem se zadržala kar nekaj časa« (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2016).

»Spoznala sem čudovite ljudi, tako moje uporabnike kot tudi druge delavce, prostovoljce, mojo mentorico in njeno sodelavko, od katerih sem se res ogromno naučila« (zapis iz dnevnika, 27. 5. 2016).

[98] S črko D označujem državo. Če je več različnih držav v enem zapisu, jih označim z D, D1, D2, D3 itd.

Poglavje 3.1.1 – Priloga 6

»Ko sva danes prišle v azilni dom sva najprej spile kavo z eno uporabnico iz D« (zapis iz dnevnika, 12. 4. 2017).

Danes sva naprej odšle k X mamici iz D pri njen sva se dogovorili za prostovoljce za učenje slovenščine« (zapis iz dnevnika, 4. 5. 2017).

»Ko pa je mamica iz X zapela uspavanko pa je bilo kot, da nas je popeljala v drug svet« (zapis iz dnevnika, 19. 5. 2017).

Poglavje 3.1.1 – Priloga 7

»Nato sva odšle k X, tisti, ki je dobila negativ. Tokrat smo se pogovarjale tudi z možem. Imam občutek, da naju ima zelo rad« (zapis iz dnevnika, 12. 4. 2017).

»Ko sva prišle v azilni dom, sva najprej odšle na čaj k X, ženski, ki je dobila negativ« (zapis iz dnevnika, 19. 4. 2017).

Poglavje 3.1.1 – Priloga 8

»To sem v dveh letih že večkrat opazila, in sicer, da mamice otrokom v azilnem domu velikokrat popuščajo« (zapis iz dnevnika, 24. 4. 2017).

»Med tem ko sva z Ano imele vrtec se nama je v igralnici pridružila mamica, ki bo morala imeti splav« (zapis iz dnevnika, 18. 4. 2017).

»Mislim, da je bil oče zelo vesel ko mi je to razlagal. Kmalu zatem je prišla mamica od otročka in oče je odšel« (zapis iz dnevnika, 18. 4. 2017).

»Mamica nama je povedala, da je zelo utrujena« (zapis iz dnevnika, 17. 5. 2019).

Poglavje 3.1.1. – Priloga 9

»Na hodniku sva se nato pogovarjale tudi z drugimi ženskami in dobile sva občutek, da je prisoten strah, ker so tudi same v isti situaciji in sedaj ko so videle kaj se je zgodilo tema dvema družinama, jih vse skupaj še bolj skrbi« (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).

»Ženske so že pred časom izrazile željo da bi rada igrale, tako, da smo to tudi omogočili« (zapis iz dnevnika, 11. 4. 2017).

»Vendar so naju ves čas ustavljale ženske, vsaka s svojo težavo, vprašanjem kakorkoli« (zapis iz dnevnika, 15. 5. 2017).

»Ko sva klovnesi pomagale pospravit prostor in jo pospremile do avtomobila, sva se ji zahvalile in ji dejale, da je bil njen nastop totalen uspeh, saj so se gospe, ženske, ki trenutno doživljajo izredno težke situacije, od srca nasmejale« (zapis iz dnevnika, 25. 5. 2017).

7.3 Priloga: Priloge poglavja 3.3.3 (Analiza ženske skupine v azilnem domu)

Poglavje 3.3.3 – Priloga 1

Ko sem danes hodila proti igralnici sem srečala žensko z dvema majhnima otrokoma. Takoj sem jo ogovorila in ji skušala razložiti kdo sem in da jih vabim seboj v igralnico kjer se bodo otroci lahko igrali. Ker me ni razumela je na pomoč poklicala moškega kateremu sem kar nazorno pokazala (odpeljala sem ga igralnice) kaj jim želim sporočiti (Zapis iz dnevnika, 30.11.2015).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 2

Zelo sem bila vesela tudi, ker je k meni v igralnico prišla X (mama od X1) takoj ko sem dobro prišla. Malo sva poklepetali in potožila se mi je glede števila ljudi in glede samskih moških, ki se zadržujejo na oddelku za družine tudi pozno zvečer. Rekla je, da mora o tem obvestiti socialno delavko ampak, da ne pride na vrsto, saj ima sedaj res veliko dela, dobesedno ljudje čakajo pred vrati za v njeno pisarno. Rekla sem ji, da naj jim poskuša drugič sama povedati, da ima otroke, ki morajo spati in da naj se poskušajo držati pravila azilnega doma, da je vsak v svojem oddelku in da se med seboj družijo le zunaj. Predlagala sem ji tudi, da lahko v skrajnem primeru pokliče varnostnike. Vsekakor pa sem ji zagotovila, da bomo prišle do socialne delavke prej ali slej in nama bo ona pomagala. Zdi se mi, da sem jo uspela pomiriti in da je od mene odšla zadovoljna (zapis iz dnevnika, 22. 2. 2016).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 3

Pogovarjala sem se tudi s socialno delavko in omenila sem ji, da bi rada naše mamice odpeljala na kak sprehod po mestu, med tem ko so otroci v igralnici. Tako, da bi ena naša prostovoljka ostala z otroci v igralnici, jaz pa bi za kakšno urico vzela recimo 3 mamice. Potem naslednjič bi pa se pa z prostovoljko zamenjale in bi ona vzela recimo druge tri mamice. […]. Socialna delavka je bila nad zamislijo navdušena in je takoj klicala vodjo Male ulice, da preveri kakšno je njihovo mnenje. Vodja je dejala, da je njihova filozofija to, da se otroci tam družijo s svojimi starši. Vendar sva se s socialno delavko dogovorile, da bova še malo »potipale« na tem področju (zapis iz dnevnika, 4. 4. 2016).

Pri svoji ideji sem vztrajala:

> Danes sem se pogovorila tudi z eno od delavk pri Mali ulici o tem, da bi vzela kakšne tri mamice iz igralnice ta čas, ker se večinoma dolgočasijo. Otroci se res na polno igrajo in se zabavajo, one pa me večino časa sprašujejo kdaj gremo. Jaz pa se tudi ne morem z njimi preveč ukvarjati ker me vselej otroci zmotijo, povabijo z njimi, pridejo k meni, kakorkoli vseeno me bolje poznajo kot pa tiste delavce v Mali ulici. Tako, da sem malo pripravila teren, da bi potem lahko končno to izvedla, dokler imamo še zastonj avtobus, ker v maju bodo naši starši in otroci tja hodili sami (zapis iz dnevnika, 11. 4. 2016).

In jo tudi izvedla:

> Kakorkoli, z mamami in očetom smo se odpravili proti centru. Odšli smo do Zmajskega mosta, se sprehodili ob Ljubljanici, se fotografirali na Šuštarskem mostu in po Čopovi ulici odšli do Müllerja. Ženske so me namreč prosile, da bi si kupile pircing za v nos. V Millerju smo si najprej razgledali celo trgovino in ko smo opravili nakupe, smo se počasi opravili nazaj v Malo ulico. Tam smo bili slabo uro še slabo uro, potem pa smo se skupaj odpravili nazaj proti azilnemu domu (Zapis iz dnevnika, 21.04.2016).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 4

> Na današnji delavnicami z ženskami, smo se najprej pogovorile o tem kako smo, nato pa smo jih vprašale kaj bi se želele naučiti. In nato smo se ob čajčku pogovarjale o tem. Dejale so, da bi se rade naučile voziti avto, da bi se rade naučile slovenščino, angleščino, da bi rade ustvarjale – slikanje na platno ipd. Ena je dejala, da bi se rada naučila igrati odbojko. Bilo je zelo prijetno. Sedaj imava podlago kje bi jih lahko bolje podprle (zapis iz dnevnika, 21. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 5

> Tokrat sva načrtovali več dela na naši brošuri in sicer, da bi naredili nek osnutek v smislu katere vse teme bi zajeli notri. Tega sva se lotili z vprašanjem, da si poskušajo predstavljati prvi teden, ko so prišle na novo v azilni dom. Kakšna vprašanja so imele, kakšne informacije so želele pridobiti. Kar nekaj časa sva porabili za prevajanje, saj sva se res hoteli prepričati, da bodo vse razumele kaj želiva od njih. Začeli sva pri eni ženski nato pa se pomikali v krogu, tako, da je vsaka imela besedo. Sproti pa sva si njihove odgovore zapisovali. Nekaj žensk je sicer povedalo kaj je želelo, veliko pa je reklo, da nič (zapis iz poročila št. 3., 18. 11. 2016).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 6

> Prva igra je bila, da se je vsaka spomnila neverbalni pozdrav, nato pa smo se med sabo klicali. Ta igra je bila super zato, ker so bile lahko vključene res vse ženske, saj ni bilo jezikovnih ovir. Druga igra pa je bila, da se je ena ženska obrnila stran, neka druga pa

jo je poklicala. Tista, ki je bila obrnjena je morala ugotoviti, kdo jo je klical. Torej prepoznavanje po glasu. Pri obeh igrah sta bila dobra odziva, občutile sva tudi bolj sproščeno vzdušje (zapis iz poročila št. 4., 25. 11. 2016).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 7

Nato smo začeli z glasbo in plesi. Poskrbeli sva, da sva vključili res glasbe iz vseh držav, med tem pa spodbujali vse ženske, da plešejo. Najprej sva midve pokazali in zaplesali slovensko polko, nato pa sva jih spodbujale da najdemo ustrezno glasbo in da pokažejo in nas naučijo ples iz njihove države. Vmes smo plesali tudi plese v krogu (ženske iz D so nas tega naučile), kjer je sodelovala večina žensk. Neverjetno je bilo videti, kako so se sprostile (zapis iz poročila št. 5., 2. 12. 2016).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 8

Nato smo odšle ven ker smo igrale odbojko. Ženske so že pred časom izrazile željo da bi rada igrale, tako, da smo to tudi omogočili. To mi je bilo še posebej super. Ker smo se res dobro nasmejale. In všeč mi je bilo da ni nobena obupala četudi ji ni šlo ravno najboljše. To mi govori o tem, da je bilo vsem pomembno druženje in da so se v družbi vseeno dobro počutile (zapis iz dnevnika, 11. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 9

No kakorkoli, po uvodnem pogovoru je sledila pevska delavnica, kjer je vsaka mamica (dve po dve no) zapela pesem iz svoje države. Bilo je čudovito. Mamice so bile zelo vesele in vsi smo se zelo zabavali, sploh ko sva jaz in Ana obupno zapele Dan ljubezni (hihi). Ko pa je mamica iz D zapela uspavanko pa je bilo kot da nas je popeljala v drug svet. Bilo je tako umirjajoče in čudovito, da so se še otroci umirili (ko so nam pred 5 min vdrli noter in se posedli meni in Ani v naročje) (zapis iz dnevnika, 19. 5. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 10

Na prejšnjem srečanju smo sklenili dogovor, da se bomo pred začetkom teh delavnic učili angleščino, seveda za tiste, ki to želijo. Ker je bila prisotna samo ena ženska, se je Manca z njo učila angleško, Ana pa je v tem času pomagala pri učenju slovenščine drugima dvema ženskama (zapis iz poročila št. 2., 11. 11. 2016) .

Poglavje 3.3.3 – Priloga 11

Kljub dogovoru o tem, da gremo tokrat v center, smo ostali v azilnem domu, saj je deževalo in dve ženski sta bili odsotni, ker sta odpeljali otroka na cepljenje. Zato sva se odločili, da vprašava druge ženske, ali želijo vseeno oditi in, ker so želele prestaviti smo ostale in počele nekaj drugega (zapis iz poročila št. 3., 18. 11. 2016).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 12

> Ko smo zaključili smo odšle na čaj k X, v sobi so se nam pridružile še druge mamice in nekateri šolski otroci. Bilo je zelo prijetno. Nekaj časa smo se pogovarjale z mamicami, nekaj časa pa se zafrkavale in se slikale/snemale s šolskimi otroci (zapis iz dnevnika, 26. 4. 2017).

> Ko smo danes prišle z Ano v azilni dom sva se najprej malo družile na igrišču. Bilo je lepo vreme in ljudje so posedali zunaj. Jaz sem se malo pogovarjala s mamicami, ki vse prihajajo iz iste države, potem pa tudi z šolskimi otroci, ki so ravno prihajali iz šole (zapis iz dnevnika, 03. 5. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 13

> Ko sva danes prišle v azilni dom sva najprej spile kavo z eno uporabnico [...]. Prav zaradi tega sva tudi prišle malo prej v azilni ker se je želela z nama pogovoriti. Pred dobrim tednom je imela krizo in videle sva, da je nekaj hudo narobe, vendar se takrat o tem ni želela pogovoriti. Dejala je, da bi o tem rada govorila drugič, na samem (zapis iz dnevnika, 12. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 14

> Ko sva odhajali iz azila sva srečali eno mamico iz D, ki je noseča. Vprašala sem jo kako otroček in dejala mi je, da je slabo. Zato sva se ustavile pri njej in se malo pogovorile. Dejala je, da dojenček nima utripa in da bo morala imeti splav. Skušale sva ji biti v oporo s tem, da sva sočustvovale. Povedala sem ji tudi, da je moja mama imela vsaj 10 spontanih splavov preden je zanosila z menoj. Bila je šokirana in mislim, da je cenila mojo iskrenost. Povedale sva ji tudi, da ima ne glede na vse eno čudovito hčerko (ki sva jo ravno kar imele na učni pomoči), ki je zelo pametna, prijazna, lepo vzgojena ipd. Zdi se mi, da je X5 to veliko pomenilo. Močno naju je objela in dejala, da sva njena angela (zapis iz dnevnika, 12. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 15

> Punčka je nagajala, druga ženska pa jo je nato udarila [...].Mama od punčke je bila jezna, začeli sta se prepirati. Komaj sva jih uspele pomiriti. Ker je bilo vzdušje napeto, sva se odločili, da se bomo razdelili na dve skupini. V moji skupini je bila ženska, ki je udarila punčko. Ker je burno jokala in želela domov, sem jo prijela za roko in jo povabila, da se usede na klopco poleg mene. Zelo me je zaskrbelo saj je bila zelo razburjena, bilo pa je očitno, da je psihično na tleh in da se zaveda da ni bilo prav, kar je storila. Bilo je grozno, ko mi je povedala; »Manca I am teacher, I would never ever

hurt a child, I can not believe I did that«. Pogovorile sva se in poskusila sem jo kar se da opolnomočiti (zapis iz poročila št. 5., 2. 12. 2016).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 16

V azilnem domu sva imele danes žensko skupino. […] Kot običajno smo podelile kako se počutimo in vsaka je povedala kar je želela. Tako se je odprla debata o razporedu za čiščenje wc-jev, o nečistoči in o tem da pipa za umivanje ne dela (pri wc-ju , nastavek pač). To smo nekako razrešile in tudi potem opozorile socialno delavko (zapis iz dnevnika, 19.05.2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 17

Ko smo se poslovile sva se odšle še poslovit od drugih mamic, še posebej sva želele govoriti s X3 – mamico za katero naju mentorica in socialna delavka opozarjata, da je depresivna ipd. Ko naju je videla bila zelo vesela. Ko sva jo vprašale kako je, je rekla, tako tako – da je utrujena. Dejala je, da ji mož nič ne pomaga. Mož je bil poleg in se je ravno odpravljal na nogomet. Dejala je, da ga je prosila, da bi popazil na otročka za 30 minut, da se ona malo spočije in da potem naj gre. Ampak, da je rekel, da ne more. Ko mi je to povedala sem rekla, da 30 minut se mi ne zdi veliko in da ji lahko pomaga. Zato sem ji kar avtomatsko rekla naj mi prinese kapico in majico za fantka, da ga oblečemo da gre on na sprehod z očijem za pol ure. In res X3, mi vsa vesela takoj prinese, in jaz ga začnem oblačiti in razlagati možu; »no evo 30 min malo na sprehodek s svojim sinom, ki te ima tako zelo rad, da se žena malo spočije… »X3 je potem sama pripeljala še voziček in kot bi mignil je bil mali v vozičku in mož ga je peljal na sprehod. Vse skupaj je bilo izpeljano zelo spontano in v šali. Vendar smo vsi vedeli, da vseeno resno mislimo. Dejala sem mu, da vem, da je on dober oče in mož in da vem da pomaga ženi ampak da naj jo poskuša razumeti (on hodi v šolo, na nogomet ipd) ona ne gre nikamor. In da vem, da je sedaj težko ker je otroček tako majhen ampak, da bo vedno lažje… Tudi Ana me je tukaj podprla… Potem se mi zdi, da je razumel, da jim želimo vse najboljše in da tudi njega cenimo. X3 je bila zelo vesela in ves čas se nama je zahvaljevala. Nato je zaprla vrata in imela nekaj časa zase (zapis iz dnevnika, 26. 4. 2017).

Želela sem se še enkrat posloviti od naše X, ki je cela žalostna in utrujena v kuhinji kuhala kosilo. Spet mi je dejala, da mora samo kuhati in da ji nihče nič nikoli ne pomaga. In takrat sem kar poklicala njena najmlajša dva otroka, ki sta bila slučajno v sobi in ju prosila da pomagata mami pomiti posodo. Res sem se namučila ampak navsezadnje sem dosegla, da je vsak pomil en kozarec […] X je za vse sama, in ona si nekako ne upa jih spodbuditi, ampak bila sem presenečena ker je mene pustila in z nasmehom opazovala kako ju prepričujem in kaj se bo zgodilo. Obema fantoma sem zelo počasi in z humorjem želela

povedati, da je zelo pomembno da mamici pomagata, da samo za seboj kaj pomijeta. Veliko sem ju spodbujala in ju potem zelo zelo pohvalila. Fanta sta potem hitro stekla iz kuhinje, da se verjetno slučajno ne bi še kaj spomnila, X pa je bila nasmejana. In to je vse kar šteje. Zahvaljevala se mi je, jaz pa sem ji rekla, da je ona njihova mama in da ima vso pravico, da jih malo organizira, da ji pomagajo (zapis iz dnevnika, 26. 5. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 18

Preden sva odšle iz azilnega sva odšle pozdravit še našo X, ki je ta čas ravno kuhala v kuhinji. Tako nekako žalostno je sedela na stolu in ko je naju zagledala se je izredno razveselila. Dejala je sicer, da jo boli glava in da se slabo počuti in da mora ves čas kuhati. […].No kakorkoli, ko sva se z njo malo pohecale in se objele se mi je zdela čisto druga. In to mi izredno veliko pomeni, da ko zapustim azilni, da vem, da so ljudje nasmejani, pa čeprav za par minut (zapis iz dnevnika, 25. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 19

Sva pa ves čas imele težave s predšolskimi otroci, ki so kar naprej hodili za nama in kljub temu, da so imeli vrtec z najino mentorico dopoldan, so se želeli igrati z nama. Kar mi je sicer logično saj naju poznajo in igre ni nikoli preveč. Vendar vseeno. Nikakor jima nismo uspele razložiti, da so oni danes imeli dve urni vrtca in da je ona prišla samo za njih. Da sedaj je pa čas za šolske otroke. Po navadi ko sva jim tako razložile je bilo vedno okej (ko sva imele še same vrtec, šolske in mamice) (zapis iz dnevnika, 19. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 20

Razočarana sem, razočarana nad sistemom. Ne da se delat socialnega dela v totalni instituciji, ker je enostavno prevelik konflikt interesov. Dokler bomo zapirali ljudi in kršili človekove pravice, jih zadrževali tukaj po mesece, več kot leto dni zato, da najdemo vse možne luknje in »statistične podatke«, da ljudem ne damo statusa, tukaj ne bo prostora za socialno delo, vsaj ne takšno kot ga sama želim opravljati. Spoznala sem še nekaj, da je delo z begunci, na tak način v tem sistemu eno najtežjih oblik socialnega dela, ker z njimi ne moreš nič načrtovati, ne moreš se na nič zanesti. Lahko jih samo držiš za roko in čakaš z njimi. Včasih jočeš včasih jih skušaš zamotit in jim vseeno dati nekaj. Koliko jim lahko zares dam ne vem. Upam, da vsaj nekaj (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 21

> Med drugim me je skrbelo tudi za Ano, take je še nisem videla. Bila je žalostna, ves čas je imela solzne oči, bila je odsotna… Sicer vem, da je tisto noč spala samo 1 uro ampak bila je čisto gotova. Ana je enostavno zelo osebno vpeta v odnose z ljudmi v azilnem domu. In srce me je bolelo ko sem videla kaj dela. Fantom, ki so dobili negative (iz obeh družin s katerimi delamo že več kot leto dni) je popuščala, jima razdeljevala stvari iz igralnice, počela je namreč stvari, ki jih drugače ne bi. Jaz mislim, da so to vsi čutili, sploh fantje. Ano sem pustila, vedela sem, da to potrebuje. Ko sva zaključile v azilnem domu in šle na najino »evalvacijsko pivo« sva se o tem tudi pogovorile. Priznala mi je, da je tudi sama prepoznala vse to pri sebi ampak da je potrebovala ta občutek, da jim mora vsaj nekaj dati (zapis iz dnevnika, 10. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 22

> Ko sva prišle v azilni dom, sva najprej odšle na čaj k X, ženski, ki je dobila negativ. Veliko smo se pogovarjale in se začele učiti angleščino. Še dobro, da je bila Ana bolj pri volji in se je ona bolj ukvarjala z njo, ker jaz sem bila precej utrujena. To gospo imam zelo zelo rada ampak opažam, da me izčrpava če sem recimo 4x na teden pri njej. Ona potrebuje res ogromno podpore, spodbude, komplimentov in joj, danes nisem mogla. Mislim, seveda sem na koncu vendar sem bila utrujena (zapis iz dnevnika, 19. 4. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 23

> Ko sva na avtobusni postaji pozneje čakale na trolo, sem Ani podelila svojo stisko, […], predvsem pa to, da midve ne »hendlava«, da jaz ne morem, da mi je to prevelik šok realnosti, ker sem se zdaj v Makedoniji totalno odklopila vse te probleme z azilom. In kar naenkrat so mi začele solze teči, ker nisem mogla več. Ana mi je bila v krasno oporo in brez nje bi se po moje samo obrnila in šla domov spat (zapis iz dnevnika, 15. 5. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 24

> Ana me je zaskrbljeno gledala in ko gospa ni gledala, me je vprašala če sem okej. Kakorkoli, k sreči je Ana prevzela in ji dala čudovito spodbudo, potem pa vse skupaj obrnila še malo na šalo [...]. Vzdušje se je potem nekako popravilo, vendar ne zame. Res ne vem kaj mi je bilo (zapis iz dnevnika, 15. 5. 2017).

No, potem je bil čas, da z Ano začneva naša druženja s šolskimi otroci. Vendar so naju ve čas ustavljale ženske, vsaka s svojo težavo, vprašanjem kakorkoli. Tisti dan so se na polno prepirale zaradi kuhinje na hodniku, ampak ne vem točno za kaj se je šlo, ker iskreno nisem imela energije spraševati. Deklice s katerimi bi morala imeti delavnico so naju že cel dan spraševale kdaj bova odprli vrtec za njih, me pa sva imele vedno isti odgovor; »Evo, samo še to...« […] In ker sva že zamujale so postajale vedno bolj nestrpne in pikre. Začele so nama očitati, da sva jim rekle, da bova ponedeljke in srede imele popoldneve samo zanje, potem pa se večino časa ukvarjava z njihovimi mamami. Očitale so nama, da nisva poštene in da so bile iz najine strani, vse le prazne besede. Ana se je trudila, da bi jima razložila, da tudi mamice rabijo in da sedaj nimava več veliko časa ker morava na faks. One pa so bile vedno bolj direktne, nesramne, v smislu zakaj pa ne prihajava čez vikend, kaj pa počneva, itak spiva cel vikend... Kakorkoli, bilo je vidno, da so užaljene in da se počutijo zapostavljene. In imele so prav. Ampak jaz nisem več mogla. In zato sem začela nekaj v tem smislu; »Zdaj pa me poslušajte, midve sva tukaj prostovoljno, brezplačno in med svojim prostim časom. Midve se zelo zelo trudiva, da bi se vsem posvetile, ampak očitno ne gre. In ne ne spiva, imava v življenju še kaj več kot azil, faks, Rome itd.« Z jeznim in odločnim glasom sem še nekaj časa nadaljevala potem pa sem se v trenutku zavedla kaj počnem in utihnila. Ana me je ves čas gledala v pripravljenosti, da vskoči če izustim kakšno preveč neumno za kar sem ji hvaležna. Ona je potem prevzela in se jim opravičila in se dogovorila za naslednjič. Malo se je še podružila, medtem ko sem se jaz naslonila na stopnišče in se počutila kot užaljena najstnica. V glavi se mi je samo ponavljalo, ne morem več ne morem več, jaz ne pridem več sem.... Ena od punc me je nato prišla objet in me vprašati zakaj sem jezna, jaz pa sem jo v tistem trenutku lahko samo močno stisnila in ji rekla; Oprosti. Zavedla sem se kaj sem naredila, da sem vso to preobremenjenost in jezo stresla nanje, ki niso nič krive, le spomnile so nas na naše obljube, in prav je tako! Z Ano sva se kmalu poslovile in odšle. Ena od deklet me ni želela objeti, in razumem jo. To sem si zaslužila. Ko sva z Ano hodile proti avtobusu so me začeli obdajati občutki krivde in žalosti. Kako sem lahko to naredila, kako sem lahko prišla do te točke, ko sem pri 21 letih […] na točki izgorelosti. Ana mi je bila ves čas v oporo in tudi nekako me je potolažila da pri puncah nisem šla čez mejo, da sem bila blizu ampak da sem se uspela zadržati. Ko sva prišle na postajo na Dolgem mostu mi je povedala par vzpodbudnih besed in spet so mi ušle solze. Odločila sem se, da je najbolje, da ne grem na mentorske danes in da jutri ne grem v azil. Ana se je strinjala. Na astri sem izstopila in preživela

večer v samoreflektiranju in predelovanju čustev, jeze, krivde, žalosti... (zapis iz dnevnika, 15. 5. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 26

Torej, ko je [Ana] izpostavila problem kako bo brez mene vodila delavnice, mi je bilo zelo težko. […]. [S]kozi intervizijo [smo] prišle do spoznanj kaj vse bi si morali drugače zastaviti, kje bi potrebovali podporo, zakaj je nisva dobili itd. […] ampak mene so navdajali taki občutki razočaranja in jeze. Ker grem, ker puščam vse za sabo. Ker bo ves moj trud zdaj prevzel nekdo drug, ta nova[99] oseba... Ana pa bo itak celo poletje v azilu in bo stvari lahko bolj sproščeno nadaljevala. Tudi jaz bi si tega želela, ker vem da bi drugače pristopila k stvari in bi stvari drugače organizirala. In zdaj jih ne bom mogla (zapis iz dnevnika, 23. 6. 2017).

Poglavje 3.3.3 – Priloga 27

Ko smo odšle potem na kosilo skupaj, sva z Ano ostali sami na kavi, kjer sva se pogovorili o […] in o prejšnjem tednu. Iskreno sem ji povedala, da me duši, da je ne morem poslušati, da me boli ker odhajam. Povedala sem ji, da jo imam rada ampak da ne morem, da se ne bi počutila kot da sem zafurala prakso in azilni in vse. Na trenutke sem videla, da ne more, da niti ona ni v stanju govoriti o tem, da ji je zelo hudo zame in zase. Spet so mi ušle solze, njej tudi (zapis iz dnevnika, 23. 6. 2017).

[99] Nova sodelavka na društvu, ki se je kmalu potem tam zaposlila.